

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNERDİSİPLİNER BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ



BULGAR EDEBİYATI'NDA ELİN PELİN VE "GERAKLAR" ESERİ

MÜGE ATAKAN

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. MYUMYUN YASHAROV İSOV

EDİRNE 2016

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNERDİSİPLİNER BALKAN ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müge ATAKAN tarafından hazırlanan BULGAR EDEBİYATI'NDA ELİN PELİN VE "GERAKLAR" ESERİ Konulu Yüksek Lisans tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca12.05.2016..... günü saat11:00..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *.....Kabul Edilmesine..... OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Yrd. Doç. Dr. Myumyun Yastoroulsou	Başarılı	
Doç. Dr. Nesika Mesragje	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Kelağa Ahmet	Başarılı	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

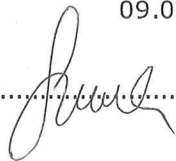
TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10106928
Yazar Adı / Soyadı	MÜGE ATAKAN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 33214391602
Telefon	5426766677
E-Posta	mugesamdan@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Bulgar Edebiyatı'nda Elin Pelin ve "Geraklar" Eseri
Tezin Tercümesi	Elin Pelin and His Work "The Gerak Family" in Bulgarian Literature
Konu	Batı Dilleri ve Edebiyatı = Western Linguistics and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2016
Sayfa	167
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. MYUMYUN YASHAROV ISOV 99586357912
Dizin Terimleri	Bulgar edebiyatı=Bulgarian literature
Önerilen Dizin Terimleri	Bulgar Uyanışı=Bulgarian National Revival, Elin Pelin, Geraklar=The Gerak Family, Modernleşme=Modernization
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 09.06.2019 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

09.06.2016

İmza:.....

Tezin Adı: Bulgar Edebiyatı'nda Elin PELİN ve "GERAKLAR" Eseri

Hazırlayan: Müge ATAKAN

ÖZET

Çalışmanın amacı, Elin Pelin ve "Geraklar" adlı eseri ile ilgili yapılan araştırma ve inceleme sonuçlarını bilime sunmaktır. Çalışma, giriş ve sonuç dışında üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Yeni Bulgar Edebiyatı'nın dönemleri incelenecektir. Önemli yazarları ve eserleri belirtilecektir. İkinci bölümde Elin Pelin'in biyografisi ve edebi yaratıcılığı incelenecektir. Üçüncü bölümde ise modernleşme süreci ile "Geraklar" adlı eserin temel unsurları incelenecektir.

Bulgar Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biri olan Elin Pelin, köy hayatının anlatıcısı olarak kendini kabul ettirmiştir. Pelin, 1877 yılında Sofya'nın Baylovo köyünde doğmuştur ve çocukluğu aydın babası ve eğitimli kardeşleri ile birlikte kendi köyünde geçmiştir. Kırsal alanda yaşamının getirdiği zorlukları tecrübe etmiştir.

Eğitim hayatını tamamlayamayan Pelin, çocukluk yıllarında yaşadığı coğrafyanın ve eğitimine devam ederken tecrübe ettiği şehir hayatının kendisinde bıraktığı izleri eserlerinde yansıtmıştır. Şehirde bulunduğu süreçte yaşadığı zorluklar, dünya görüşünde belirleyici bir rol oynamıştır ve Pelin'i köy hayatına yaklaştırmış, köy insanını daha da sıcak ve samimi bulmasına neden olmuştur. Eserlerinde konu olarak köy hayatı, karakter olarak da köy insanı sıklıkla kullanılmıştır.

Elin Pelin'in "Geraklar" adlı eseri, köyde yaşayan Yordan Gerak ve ailesinin, modernleşme sürecine girilmesi ile yaşadığı değişimleri konu almıştır. Pelin, Gerak ailesinin toprağa ve verdikleri emeğe olan bakış açılarını, yaşam koşullarının neden ve nasıl değiştiğini, olay örgüsü içinde işlemiştir. Olay örgüsünde verilmek istenen ayrıntılar, karakterler ve mekânlar üzerinde ayrı ayrı konumlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bulgar Edebiyatı, Elin Pelin, Modernleşme, "Geraklar"

Name of Thesis: Elin PELIN and his Work "*THE GERAK FAMILY*" in the Bulgarian Literature

Prepared by: Müge ATAKAN

ABSTRACT

The purpose of this study is to present the research and investigation results on Elin Pelin and his work "The Gerak Family" to science. The study has three parts other than introduction and conclusion. In the first part, New Bulgarian Literature are examined. The major events in history of the literature is indicated. In the second part, Elin Pelin's biography and literary creativity is investigated. In the third part, the modernization process and the elements of "*The Gerak Family*" work have been examined.

As one of the most important writers of Bulgarian literature, Elin Pelin has established himself as the narrator of village life. Pelin was born in Baylovo village, Sofia in 1877 and his childhood had past in the village along with his intellectual father and educated brothers. He experienced the challenges of living in rural areas.

Pelin could not complete his education. He reflected the images of the geography of his childhood and the city life he experienced while training, in his work. Difficulties that he had experienced in the city had played a decisive role in his worldview, made Pelin closer to village life and caused him to think of village people more warm and friendly. The village life were often used as the subject in his works, and the village people as the characters.

Elin Pelin's "*The Gerak Family*" work subjects changes of Yordan Gerak and his family's life who lives in the village, in the process of modernization. Pelin explained the plot in his work that land and labour in perspective of Gerak family, how and why changed the conditions of their life. To be given details, characters and places are positioned separately in the plot.

Key Words: Bulgarian Literature, Elin Pelin, Modernization, "The Gerak Family"

ÖNSÖZ

Çalışmada Bulgar Edebiyatı'nın önemli isimlerinden biri olan Elin Pelin ve “*Geraklar*” adlı eseri konu olarak seçilmiştir. Elin Pelin'in dâhil olduğu Yeni Bulgar Edebiyatı dönemi “Milli Teşkilatlanma Dönemi”, “Milli Teşkilatlanma Dönemi Bulgar Edebiyatı” ve “Bağımsızlık Sonrası Dönemde Bulgar Edebiyatı” başlıkları altında, ana hatlarıyla ele alınacaktır.

Elin Pelin'in biyografisi ailesi, eğitim hayatı ve büyüdüğü ortam çerçevesinde, edebi yaratıcılığı ise, Pelin'in bir yazar olarak ortaya çıkmasında rol oynayan etkenler açısından incelenmiştir.

Teze konu olan “*Geraklar*” adlı eser, “Modernleşme Süreci” ve eserin temel unsurları “Olay Örgüsü”, “Karakterler”, “Mekânlar”, “Zaman”, “Anlatıcı ve Bakış Açısı” başlıkları altında incelenmiştir. Eser incelemesi yapılırken Elin Pelin'in dünya görüşünün, karakterlerini konumlandığı itibarî yaşamın ve Bulgar Edebiyatı'nda öneme sahip olan eserin tanıtılması amaçlanmıştır. Modernleşme süreci ve Pelin'i bu eseri yazmaya götüren etkenler ele alınarak, yaratma süreci somutlaştırılmıştır.

Tez sürecinde, sabırla ve içtenlikle bana yardımcı olan, bilgi ve tecrübesini benimle paylaşan, bilimsel ve akademik bir bakış açısı kazanmama büyük katkısı olan değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Myumyun YASHAROV İSOV'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın tüm aşamalarında, kıymetli görüşlerini benden esirgemeyen, gece gündüz demeden her soruma sabırla cevap veren, desteğini benden esirgemeyen, değerli Hocam Fatma RODOPLU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca, özellikle tez çalışmamın tüm süreçlerinde, sonsuz desteğiyle yanımda olan, beni cesaretlendiren ve varlığıyla beni güçlendiren sevgili eşim Sertaç ATAKAN'a, bana inandığı ve her zaman yanımda olduğu için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eğitim hayatım boyunca varlıklarıyla bana cesaret veren ve bana her zaman inanan, değerli annem Mürhane ŞAMDAN'a ve değerli babam Yıldırım ŞAMDAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatıma girdikleri günden beri, destekleri ve sevgileriyle her ihtiyacım olduğunda yanımda olan, değerli annem Gülten ATAKAN'a ve değerli babam Fahri ATAKAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Eğitim hayatım boyunca ve tez çalışmamın her aşamasında, beni cesaretlendiren ve tecrübelerini benimle paylaşan, sevgili kuzenim Uygur BAYRAKDAR'a, desteği ve yardımları için teşekkürlerimi sunarım.

Edirne, 2016.

Müge ATAKAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
AMAÇ	1
ÖNEM.....	3
YÖNTEM	3
SINIRLILIKLAR.....	4
BÖLÜM I YENİ BULGAR EDEBİYATI TARİHİ'NE BİR BAKIŞ	5
1.1. Milli Teşkilatlanma Dönemi	5
1.2. Milli Teşkilatlanma Dönemi'nde Bulgar Edebiyatı	10
1.3. Bağımsızlık Sonrası Dönemde Bulgar Edebiyatı	14
BÖLÜM II	19
ELİN PELİN'İN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	19
2.1. Elin Pelin'in Biyografisi.....	19
2.2. Elin Pelin'in Edebi Yaratıcılığı	24
BÖLÜM III	34
"GERAKLAR" ADLI ESERİN SOSYAL VE EDEBİ İNCELEMESİ	34
3.1. Modernleşmenin Köy Hayatına Etkileri: "Geraklar" Eseri Örneği	34
3.2. "Geraklar" Adlı Eserin Edebi İncelemesi.....	38
3.2.1. Olay Örgüsü.....	43
3.2.2. Karakterler	52
3.2.2.1. Yordan Gerak.....	54
3.2.2.2. Marga Ana	60
3.2.2.3. Bojan.....	63
3.2.2.4. Bojan'ın Karısı.....	65
3.2.2.5. Yovka.....	66
3.2.2.6. Petır	67
3.2.2.7. Petır'ın Karısı	69

3.2.2.8. Pavel.....	69
3.2.2.9. Elka.....	71
3.2.2.10. Zaharinço.....	76
3.2.2.11. Mateyko Margalak Baba.....	78
3.2.2.12. Figüranlar.....	79
3.2.3. Mekânlar.....	83
3.2.3.1. Ev.....	84
3.2.3.2. Bahçe.....	84
3.2.3.3. Meyhane.....	86
3.2.3.4. Tarla.....	87
3.2.4. Zaman.....	89
3.2.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	91
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	104
İNTERNET KAYNAKLARI.....	107
EKLER.....	109
EK 1. Elin Pelin'in Eserleri.....	109
1.1. Hikâyeleri.....	109
1.2. Uzun Hikâyeleri.....	109
1.3. Denemeleri, Feyletonları ve Skeçleri.....	109
1.4. Mensur/Düz Şiirleri.....	110
1.5. Mizah ve Hicivleri.....	110
1.6. Çocuk Şiirleri.....	110
1.7. Çocuk Destanları.....	111
1.8. Masalları.....	111
1.9. Romanları.....	111
EK 2. "Geraklar" Adlı Eserin Çevirisi.....	112
I.....	112
II.....	116
III.....	121
IV.....	124
V.....	129
VI.....	133
VII.....	139

VIII.....	144
IX.....	147
X.....	150
XI.....	154

KISALTMALAR

- a.g.e.* : Adı Geçen Eser
a.g.m. : Adı Geçen Makale
Bkz: : Bakınız
çev. : Çeviren
Ed. : Editör
s. : Sayfa
TDK : Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Çalışmanın konusu, Bulgar Edebiyatı yazarlarından biri olan Elin Pelin ve modernleşme sürecinin köyde yaşayan Bulgarlar üzerindeki etkisini, gerçek bir hayat hikâyesinden esinlenerek okuyucuya aktardığı “*Geraklar*” adlı eseridir.

Elin Pelin, Bulgar Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biridir. 18 Temmuz 1877 tarihinde, Sofya'nın Baylovo köyünde, eğitilmiş bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Çocukluğu kitaplar arasında ve doğduğu köyünde geçen Pelin, yaşadığı coğrafyanın kendisinde bıraktığı izleri eserlerinde yansıtmıştır. Eğitim hayatında başarı sağlayamayan yazarın, bu dönemde şehirde yaşadığı tecrübeler dünya görüşünü biçimlendirmiş, kendisini köy insanına ve köy hayatına daha da çok yaklaştırmıştır. Köy teması Pelin'in eserlerinde büyük bir yer edinmiştir.

1911 yılında yayımlanan “*Geraklar*” adlı eser, yazarın en önemli eserleri arasında ilk sıralarda bulunmaktadır. Modernleşme sürecinin inceliklerle kurgulandığı olay örgüsü, Pelin'in eserde yansıttığı dünya görüşü ve eserin diğer temel unsurları, çalışmanın konusu olarak seçilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Milli Teşkilatlanma Dönemi, Milli Teşkilatlanma Döneminde Bulgar Edebiyatı ve Bağımsızlık Sonrası Dönemde Bulgar Edebiyatı incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Elin Pelin'in biyografisi ve edebi yaratıcılığı incelenecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, teze konu olan Elin Pelin'in “*Geraklar*” adlı eseri, modernleşme süreci, olay örgüsü, karakterler, mekânlar, zaman, anlatıcı ve bakış açısı bakımından incelenecektir.

AMAÇ

Çalışmanın genel amacı, Bulgar Edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahip olan Elin Pelin'in tanıtılması ve “*Geraklar*” adlı eserinin incelenmesidir.

Birinci bölümde Yeni Bulgar Edebiyatı, yazar olarak Elin Pelin'in ve “*Geraklar*” adlı eserinin önemini, farklı yönlerini ve konu olarak seçilmesinde rol

oynayan etkenleri vurgulamak amacıyla incelenecektir. Yeni Bulgar Edebiyatı Dönemi'nin ana teması "öteki" imgesi olmuştur. Dönemin yazarları, milli bilincin oluşması ve siyasi bağımsızlığın kazanılması amacıyla isyancı ve Türklere karşı olumsuz düşüncelerin yer aldığı eserler vermiştir ve bu yaklaşım bağımsızlığın kazanılmasından sonra da devam etmiştir. Ancak Elin Pelin, Bulgar Edebiyatı'nda hâkim olan bu yaklaşımdan farklı hareket ederek, dönemin gerçeklerini, toplumun ahlaki değerlerini ve aksayan yönlerini ele almıştır. Yeni Bulgar Edebiyatı, Pelin'i dönemin yazarlarından ayıran özelliklerini belirlemek amacıyla incelenecektir.

İkinci bölümde, Elin Pelin'in biyografisi ve edebi yaratıcılığı, "*Geraklar*" adlı eserin konusunu, karakterlerini ve diğer temel unsurlarını oluşturan yaşamsal etkilerin ve dönemin sosyo-kültürel gerçeklerinin belirlenmesi amacıyla incelenecektir. Bulgar Edebiyatı'nda önemli bir yere sahip olan Pelin, kendini köy hayatının anlatıcısı olarak kabul ettirmiş, büyük bir hikâye ustasıdır. Bulgar köylüsünün hayatını, toprağına bağlılığını, aile ilişkilerini, ahlaki değerlerini, maddi ve manevi ihtiyaçlarını ve kırsal alanda yaşamanın getirdiği zorlukları sade ve betimleyici bir anlatımla resmetmiştir. Eserlerinde bizzat tecrübe ettiği köy hayatını ve organik bağlar kurduğu köy insanını anlatmayı kendisine görev kabul etmiştir. Bu bağlamda Elin Pelin, Yeni Bulgar Edebiyatı yazarları arasında büyük bir farklılığa sahiptir.

Üçüncü bölümde ise "*Geraklar*" adlı eser, modernleşme sürecinin köyde yaşayan Bulgarlar üzerindeki etkilerinin ve yaşanan toplumsal değişimlerin, köylü bir aile üzerinde yarattığı sonuçların ortaya konması amacıyla incelenecektir. Eser, Yeni Bulgar Edebiyatı'nda sıklıkla karşılaşılan, Türklere karşı negatif fikir ve düşüncelerin yer aldığı bir içeriğe sahip olamaması nedeniyle istisnai bir özelliğe sahiptir. Yazar olarak Elin Pelin'in ve "*Geraklar*" adlı eserinin seçilmesinde bu özellik önemli bir rol oynamıştır. Pelin eserinde modernleşme algısı üzerinden, Bulgarların yaşadığı değişim sürecini, yaşam koşullarını, insani ilişkilerini, maddi ve manevi kayıplarını ahlaki değerler çerçevesinde ele almıştır.

Elin Pelin'in eserleri ve "*Geraklar*" adlı eserin Bulgarcadan Türkçeye tarafımızca yapılmış çevirisi ek olarak çalışmaya dâhil edilmiştir.

ÖNEM

Çalışma, Yeni Bulgar Edebiyatı döneminin önemli yazarlarını ve dönemin önemli sosyal, siyasal ve kültürel gelişmelerini ortaya koymuştur. Bulgar siyasi ve kültürel tarihinde büyük öneme sahip olan milli teşkilatlanma sürecinin ve bağımsızlık sonrası dönemin ele alınması edebiyat alanında yaşanan gelişmelerin, edebi yaklaşımların ve dönemin önemli eserlerinin belirtilmesi ile Yeni Bulgar Edebiyatı alanına katkı sağlanmıştır.

Çalışma, Bulgar Edebiyatı'nın önemli yazarlarından olan Elin Pelin'in ve "Geraklar" adlı eserinin tanıtılmasını sağlamıştır. "Geraklar" adlı eser ile Pelin, yaşam koşulları ve modernleşme sürecinin köylüler üzerindeki etkilerini semboller aracılığıyla, somut sosyal olaylar içinde okuyucuya aktarmıştır. Eserin incelenmesi, modernleşme sürecinin köy hayatına getirdiği bazı olumsuz sonuçlarının, Bulgarların geleneksel toplum özelliklerinden ve ataerkil aile yapısından uzaklaşmaları sonrasında yaşadığı değişimlerin ortaya konmasını sağlamıştır.

Aynı zamanda gerçek bir hayat hikâyesinden esinlenen eserin incelenmesi, dönemin gerçeklerinin farklı boyutlarının daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

YÖNTEM

Çalışmada içerik çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Trakya Üniversitesi Kütüphanesi, Filibe (Plovdiv) İvan Vazov Kütüphanesi ve Hasköy (Haskovo) Şehir Kütüphanesi'nde yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda kullanılan kaynaklar dipnotlarda ve kaynakçada belirtilmiştir.

Bulgar Edebiyatı tarihi konusunda yazılmış kaynaklar incelenerek, dönemin araştırması yapılmıştır. Bulgar sosyal ve kültürel tarihinde büyük öneme sahip olan Milli Teşkilatlanma Dönemi incelenmiştir. Yeni Bulgar Edebiyatı Dönemi yazarları, eserleri ve dönemin edebi gelişmeleri incelenerek çalışmada kullanılmıştır.

Elin Pelin'in biyografisi ve edebi yaratıcılığı, yazar hakkında yazılmış kaynaklar ve yazarın önemli eserleri incelenerek belirlenmiştir.

“Geraklar” adlı eser, temel unsurları bakımından incelenmiştir. Eser hakkında biriken kaynaklar ve modernleşme sürecini açıklayan çalışmalar irdelenerek çalışmada kullanılmıştır.

SINIRLILIKLAR

Çalışmada ele alınan konu başlıkları, Elin Pelin’in “Geraklar” adlı eserinin temel unsurlarının irdelenmesi ve modernleşmenin esere yansımalarının belirlenmesi ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM I YENİ BULGAR EDEBİYATI TARİHİ'NE BİR BAKIŞ

1.1. Milli Teşkilatlanma Dönemi

Milli Teşkilatlanma Dönemi'nin incelenmesi, edebiyat alanında yaşanan gelişmelerin hangi sosyal, siyasal ve kültürel ortamda gerçekleştiğini belirtmek adına önemlidir.

Bulgarların, Osmanlı hâkimiyeti altında buldukları süreçte (14. yüzyılın sonu-19. yüzyılın sonu), milli bilinçleri adına varlık göstermeye başlamaları ve milli teşkilatlanma sürecine girmeleri, Bulgar sosyal ve siyasal yaşamında büyük bir dönüm noktası olmuştur.¹

Bulgarların milli teşkilatlanma sürecine girişi, Balkanlarda yaşanan geleneksel yenilenme süreci ve Osmanlı'nın yaşadığı ekonomik, sosyal ve politik değişimler ile bağlantılı gelişmiştir. Osmanlı, askeri alanda güç kaybetmiş ve ekonomik-kültürel açıdan Avrupa'ya açılmak zorunda kalmıştır. Tanzimatın (1839-1876) kabul edildiği zaman ile Hristiyan toplumların milli bilinci oluşturma hareketleri de paralellik göstermiştir. Reformlar şehirlerde kültürün ve yaşamın gelişmesine, bu da eğitim ve kültür alanında Avrupalı devletler ile iletişime geçilmesine neden olmuştur. Bulgarların yaşadığı bu değişim, milliyetçi fikirlerinin gelişmesini sağlamıştır.²

Osmanlı Devleti, fetihleri ile Balkan coğrafyasında var olan karışıklığa son vermiş ve barışı getirmiştir.³ Balkan hakları tarafından "huzuru getiren unsur" olarak kabul gören Osmanlı'nın hâkimiyetindeki Bulgarlar da, barış ve istikrar içerisinde yaşamını sürdürmüştür ancak bu süreçte, Bulgarlar kendi milli bilincinden

¹ Bulgar aydınlar, 18. ve 19. yüzyıllarda, Bulgarların yaşadığı sosyal ve siyasal gelişmeyi adlandırırken farklı kelimeler kullanmışlar ancak 19. yüzyılın ortalarında "vızrajdane" kelimesini kullanmaya başlamışlardır. Bkz: Nikolay Aretov, *Bilgarskata Literatura ot Epohata na Hatsionalnoto Vizrajdane*, 2009, s.17. Bulgarcada "vızrajdane" olarak nitelendirilen kavram, Türkçe'de yeniden doğma, dirilme, canlanma, teceddüt, yenileşme, kalkınma anlamlarını ifade etmektedir. Bulgarcada "Bilgarsko Vizrajdane" olarak nitelendirilen kavram ise Türkçe'de Bulgar Uyanışı, Bulgar Aydınlanması ya da Bulgar Rönesansı gibi Türkçe kavramlar ile ifade edilebilir.

² Aretov, a.g.e., s.19.

³ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, 26. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008, s.70.

uzaklaşmıştır. Kilisede var olan Yunan hâkimiyeti ile de kendi dilinde ibadet etme hakkından mahrum kalmıştır.⁴

Bulgar araştırmacılar bu dönemi farklı değerlendirmiştir. Örneğin Penev'e göre⁵, Osmanlı hâkimiyetinde bulunan Bulgarların, 15. ve 18. yüzyıllar arasında maruz kaldığı "kölelik", siyasi ve sosyal⁶ alanda yaşanmıştır. Gerçek "manevi kölelik"⁷ ise 18. yüzyılda Fenerlilerin Bulgar kilisesinin mutlak hâkimi olması ile yaşanmaya başlamıştır.⁸

Bulgarların "yeniden doğuş" ve "yeniden diriliş" fikirlerinin ortaya çıkmasında, siyasi bağımsızlığı kazanma arzusu belirgin bir rol oynamıştır. Ancak eğitim, edebiyat ve baskı alanında yaşanan gelişmeler ile dergi ve gazetelerin ortaya çıkması da destekleyici bir rol oynamıştır.⁹

Eğitim alanında Bulgarlar, 19. yüzyılın ortalarına kadar sistemli bir yapıya sahip değildir.¹⁰ Bu dönemde eğitim sisteminde, 1820'lerde oluşturulan "hücre okulları" mevcuttur ancak bu okulların yetersiz olduğu herkesçe kabul edilen bir gerçektir.¹¹ Zengin Bulgar ailelerinin çocukları ise, Rum Patrikhanesi'ne bağlı ve Rum sempatanlığı yapan okullarda eğitim almışlardır. Bu durum, öğrencilerin milli

⁴ Antonina Jeyzazkova- Yorgen Nilsen- Jılı Kepeli, *Vırzki na Sıvmestimost i Nesıvmestimost Mejdu Hristiyani i Müsülmani v Bilgariya*, Foundatsiya 'Mejdunaroden Tsentr po Problemita na Maltsinstvata i Kulturnite Vzaimodeystviya', Sofya, s.75.

⁵ Boyan Penev (1882-1927) Bulgar edebiyat eleştirmeni ve edebiyat tarihçisidir. Bulgar edebiyat tarihi ve edebiyat eleştirisi alanında, 20. yüzyılın en önemli ilk on ismi arasında yer almaktadır.

⁶ "Siyasi ve sosyal kölelik" Osmanlı yönetiminin fetih sonrası, Bulgar topraklarının tamamını kontrolü altına alması ile başlamıştır. Bu dönemde köylüler kayıt altına alınarak, cizye (baş vergisi), askerlikten muafiyet ve devşirme vergisi gibi vergilere tabi tutulmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin uyguladığı vergisi sistemi, özellikle devşirme vergisi, Bulgar hafızasında "kölelik" olarak yer edinmiştir. Bulgarların ücra köylerde iskân edilmeleri, ticaretin merkezi olan şehirden uzak kalmalarına ve maddi ve kültürel gelişim sağlayamamalarına neden olmuştur.

⁷ "Manevi kölelik" Fener Rum Patrikhanesi'nin, 1767 yılında Bulgarların son aidiyeti olan Ohrid Başpiskoposluğu'nu kaldırarak, Bulgar dilinde ayin yapılmasını ve vaaz verilmesini yasaklaması ile başlamıştır. Bütün dini makamlar Yunanlıların hâkimiyetine geçmiştir. 1800 yılında da, Bulgar kilise okullarını kapatarak, sadece Yunanca yazılmış din kitaplarının okutulması zorunluluğu getirmiştir. Bulgar varlığını ve kültürünü ortadan kaldırmak adına gerçekleştirilen bu eylemler, Bulgarların "manevi kölelik" yaşamalarına neden olmuştur. Bkz: Halil İnalçık, *Tazminat ve Bulgar Meselesi (Doktora Tezinin Ellinci Yılı) 1942-1992*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.18-19.

⁸ <http://litenet.bg/publish5/bpenev/istoria/1/3.htm>

⁹ Nikolay Aretov, *a.g.e.*, s.21.

¹⁰ Süheyla Yenidünya, *Balkanlarda Kilise Mücadeleleri (XXI. YY-XX. Y)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s.55.

¹¹ R. J. Cropmton, *Bulgaristan Tarihi*, çev. Nuray Ekici, İstanbul, Jeopolitika Yayınları, 2007, s.48.

bilinçten uzaklaşmalarına hatta kendi milliyetlerinden utanmalarına neden olmuştur.¹²

Fransız Devrimi¹³ ile Bulgar aydınları arasında, seküler eğitime geçilmesi gerektiği fikri oluşmaya başlamıştır. 1834 yılında Gabrovo'da Bell-Lancaster¹⁴ sisteminde bir okul açılmıştır.¹⁵ İlk yılında 120 öğrencisi olan bu okul, dönemin ilk modern okulu olmuştur.¹⁶

Okullar dışında eğitim sistemine katkı sağlayan bir diğer yapı ise, ilk kez 1856 yılında Sviştov'da açılan, "Bilgarsko Çitalište"¹⁷ (Bulgar Okuma Yurdu) olarak adlandırılan kurumlar olmuştur. "Çitalište"ler¹⁸ sadece kelime anlamı olan "okuma yurdu" olmaktan çok daha geniş bir faaliyet alanına sahip, okuma-yazma öğretilen, tiyatro gösterileri ve toplantılar yapılan, ders verilen kurumlar olmuştur.¹⁹

19. yüzyılın ilk yarısında, aydınlanma amacı taşıyan yeni ders kitapları yazılmıştır. Petır Beron, Vasil Aprilov ve Neofit Bozveli bu ders kitaplarının yazarları arasında bulunmaktadır. Ders kitapları içerik olarak ilk zamanlar, Rusça, Yunanca ve Sırpça kaynaklı eserlerin çevirilerinden uyarlanmış modeller olmuştur. 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde ders kitaplarının da içerikleri değişmeye başlamıştır ve tarih, coğrafya, fizik ders kitapları basılmaya başlamıştır.²⁰

¹² Halil İnalçık, *a.g.e.*, s.19.

¹³ Fransız Devrimi ya da Fransız İhtilali (1789-1799) Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulmasıdır. Roma Katolik Kilisesi ciddi reformlar yapmak zorunda kalmıştır. Avrupa ve Batı dünyası tarihinde büyük bir dönüm noktası olmuştur. Sosyal bir akım başlatan, büyük bir etkendir.

¹⁴ Bell-Lancaster Sistemi; İngiliz eğitimciler tarafından geliştirilen bir sistemdir. Bu sistemde, okulda yaşça büyük olan öğrenciler yaşça küçük olan öğrencilere ders vermektedir.

¹⁵ R. J. Crompton, *a.g.e.*, s:48.

¹⁶ İsmail Yıldız, *Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri (1878-1908)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi) 2008, s.23.

¹⁷ Bu yapı Almanların "Kulturheime" ve İngilizlerin "Community Centres" olarak adlandırdıkları kurumlar ile benzer özellikler göstermektedir.

¹⁸ İvan Vazov'a göre Çitalişteler 'Bulgaristan'ın Milli Eğitim Bakanlığı'dır.

¹⁹ R. J. Crompton, *a.g.e.*, s.48-54.

²⁰ Petır Delev- Georgi Bakalov- Petır Angelov- Tsevetana Georgieva- Plamen Mitev- İvan İlçev- Evgeniya Kalinova- İskra Baeva, *İstoriya na Bilgariya ot Drevnostta do Naşi Dni*, 2001, s.221.

Eğitim alanında yürütülen faaliyetler kapsamında pek çok kütüphane ve kurum açılmıştır.²¹ Bulgar toplumunda modernleşmenin en net belirtisi ise süreli yayınların ortaya çıkması olmuştur.²²

Milli teşkilatlanma sürecinin bir diğer önemli hedefi, “manevi kölelik”ten²³ kurtulma yani milli kilise kurma isteği olmuştur. Bulgarların milli kilise kurma fikrinin oluşmasında en büyük itici güç, Rum Patrikhanesi’ne bağlı olmaları olmuştur. Bulgarlar bu dönemde, dini bakımdan (Osmanlı idaresinin bir yapısı olan “millet sistemi”²⁴ uygulaması ile) İstanbul’daki Fener Rum Patrikhanesi’ne bağlıdır.²⁵ 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile Yunanlılarla aynı haklara sahip olmalarına rağmen, Bulgar kiliselerinde dini ayinlerin Yunanca yapılması devam etmiştir. Ancak Osmanlı idaresinin (Sofroniy Vraçanski’nin yeğeni olan) Stefan Bogoridi tarafından başlatılan bir arazinin üzerine, Fener Rum Patrikhanesi’ne bağlı bir Bulgar Kilisesi²⁶ inşa edilmesine izin vermesi ile milli kiliseye sahip olma bilinci yerleşmeye başlamıştır.²⁷ Milli kilise kurma fikri, bir sıçrama yaşayarak 1860 yılında Paskalya

²¹ İsmail Yıldız, *a.g.e.*, s:26. 1840 yılında Gabrovo’da Vasil Aprilov ve Nikolay Palauzov önderliğinde ilk Bulgar Kütüphanesi açılmıştır. 1856 yılında İstanbul’da Bulgar Edebiyatı Cemiyeti kurulmuştur. 1869 yılında (Romanya) Braila’da Bulgar Edebi Cemiyeti kurulmuştur. 1878 yılında Sofya Milli Kütüphanesi açılmıştır.1882 yılında Filibe’de Halk Kütüphanesi açılmıştır.

²² Petir Delev- Georgi Bakalov- Petir Angelov- Tsevetana Georgieva- Plamen Mitev- İvan İlçev- Evgeniya Kalinova- İskra Baeva, *a.g.e.*, s.222. İlk adım Konstantin Fotinov’un 1842-1844 yılları arasında çıkardığı “Lyuboslovie” adlı dergidir. Daha sonra İvan Bogorov tarafından Liepzig’de “Bilgarski Orel” adlı gazete yayımlanmıştır. Daha sonraki dönemlerde gazete ve dergi yayınları artarak devam etmiştir.

²³ Boyan Penev’e göre gerçek “manevi kölelik” 18. Yüzyılda, Fenerlilerin Bulgar kilisesinin mutlak hâkimi olması ile ortaya çıkmıştır. Bkz: <http://liternet.bg/publish5/bpenev/istoria/1/3.htm>

²⁴ Fatih Sultan Mehmet’in millet sistemine Bulgarlar, Rumlar, Sırlar, Arnavutlar, Ulahlar, Boğdanlılar, Rutenler, Hırvatlar, Karamanlılar, Süryaniler, Melkitler ve Arap Hristiyanları dâhildi. Daha sonra (1461) Ermeni milleti kuruldu. Ermeni milletini Ermeniler, Süryaniler, Keldaniler, Kıptiler, Gürcüler ve Habeşiler oluşturuyordu. Yahudi milleti: Aşkenazlar, Romayotlar ve Karaimler oluşturuyordu. Bkz: Yahya Kemal Taştan, *a.g.m.*, s.413. Millet sistemi her dini gruba hem kendi dini hayatlarını yaşama hem de eğitim, hukuk, mülkiyet sahibi olma gibi konularda özgürlük tanıyordu. Sistemin başında, o dini grubu temsil eden ve grubun sultana karşı olan tavırlarından sorumlu olan bir lider bulunuyordu. Aynı zamanda “millet sistemi” ile gayri-Müslim tebaa İslamlaştırma uygulamalarından da korunmuş oluyordu. Bkz: R. J. Crompton, *a.g.e.*, s.25-26.

²⁵ Alaaddin Yalçınkaya, “Osmanlı Döneminde Bulgaristan”, *Balkanlar El Kitabı* 1. Cilt: Tarih.(ed. Bilgehan A. Gökdağ- Osman Karatay), s.319.

²⁶ Bulgar mülkiyetinde olan, ayinlerin Bulgarca yapıldığı ve papazların bir heyet tarafından atandığı bu kilisenin inşa izni 1849 yılında verilmiştir. Bugün İstanbul Fatih’te, Balat ile Fener semtleri arasında bulunmaktadır. Sveti Stefan Kilisesi “Demir Kilise” olarak da bilinmektedir.

²⁷ Crompton, *a.g.e.*, s.57.

Yortusu'nda, İstanbul'daki Bulgar Kilisesi dini bağımsızlığını ilan etmiştir.²⁸ İlk başta bu ilan resmi olarak tanınmadıysa da²⁹ Osmanlı idaresi daha sonra, 1870 yılında özerk Bulgar Ekzarhlığı'nı tanıdığını ilan etmiştir.³⁰

Milliyetçilik fikirleri, Balkanlarda ilk kez millet sisteminin bozulmaya başlaması ile hissedilmeye başlamıştır.³¹ Ancak 1789 yılında Fransız Devrimi'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik, bağımsızlık ve eşitlik akımları, kendini 1797 yılından sonra göstermeye başlamıştır.³²

Osmanlı yönetimi ile Bulgarlar arasındaki ilişkiler de, Fransız Devrimi'nin ortaya çıkardığı fikir akımlarından etkilenmiştir.³³ Ancak İlber Ortaylı'ya göre Osmanlı hâkimiyetindeki farklı din, dil ve etnisitiye sahip unsurlar, 16. yüzyıldan itibaren kültürel açıdan ve milli uyanış bakımından hareketlenmeye başlamışlardır. Bu nedenle, Balkan halkları arasında yaşanan milli bilinçlenme hareketlerini, sadece 1789 tarihine bağlamak doğru bir yaklaşım değildir.³⁴

Milli bağımsızlığın kazanılması amacı taşıyan siyasi örgütlenme girişimleri ise Georgi Rakovski tarafından başlatılmıştır. 1862 yılı, mücadele hareketlerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.³⁵ Ancak daha sonra, Bulgarların mücadeleyi bizzat yönetmesi gerektiğini düşünerek, Vasil Levski önderliğinde gizli örgütler kurmuşlardır.³⁶ Bulgaristan'da kurulacak komitaları ve faaliyetleri kontrol altında tutmak amacıyla, 1870 yılında Bükreş'te, Bulgar Merkez İhtilal Komitesi kurulmuştur. İlk isyan hareketi, 1875 yılında gerçekleşmiştir. İsyan hareketleri, 1876 yılı Nisan Ayaklanması ile zirveye ulaşmıştır.³⁷

²⁸ Bağımsızlığı ilanının gerçekleşme şekli; Piskopos İlarion Makariopolski'nin Patrik için dua ettiği anda Piskoposun sözü kesilmiştir ve sadece Sultan için dua edilmiştir. Bu durum Patrikhane'nin reddedildiği anlamına gelmektedir.

²⁹ R. J. Crompton, *a.g.e.*, s:59.

³⁰ Alaaddin Yalçınkaya, *a.g.m.*, s.324.

³¹ Yahya Kemal Taştan, "*Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri*", (s.403-433) *Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih* (ed.Bilgehan A. Gökdağ- Osman Karatay), Ankara, 2013, s.426. Millet sistemindeki bozulma Kutsal Liga adı verilen Avrupa Devletlerinin (Hasburglar, Venedik, Lehistan, Rusya) Balkan coğrafyasına 1683 yılından sonra sardırmaya başlamasından sonra ortaya çıkmıştır.

³² Taştan, *a.g.m.*, s 422.

³³ Alaaddin Yalçınkaya, *a.g.m.*, s 323

³⁴ İlber Ortaylı, *a.g.e.*, s.70.

³⁵ Crompton, *a.g.e.*, s.65-66. G. Rakovski 1862 yılında Belgrad'a yerleşerek ilk gönüllü ve silahlı Bulgar örgütünü kurmuştur.

³⁶ İsmail Yıldız, *a.g.e.*, s.48.

³⁷ Yıldız, *a.g.e.*, s.50.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı³⁸, Berlin Anlaşması ve akabinde yaşanan siyasi gelişmeler³⁹ sonrasında özerk bir Bulgar Prensiği kurulmuştur. Bulgarlar 5 Ekim 1908 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır.

1.2. Milli Teşkilatlanma Dönemi'nde Bulgar Edebiyatı

Yeni Bulgar Edebiyatı'nın bir bölümü, milli teşkilatlanma döneminde oluşturulmuştur ve gelişim süreçlerinin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler vardır.

Aleksandır Teodorov-Balan'a⁴⁰ göre Milli Teşkilatlanma Dönemi Bulgar Edebiyatı "Milli Bilinci Oluşturma Dönemi" ve "Ulusal Mücadele" dönemi olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. İvan Şişmanov'a göre ise, "Manevi Uyanış Dönemi" ve "Politik Uyanış Dönemi" olarak iki aşamadan oluşmaktadır.⁴¹

³⁸ Osmanlı-Rus Savaşı, Rusya'nın 1877 yılı Nisan ayında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi ile başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin geri çekilmesi sonucu Rusya'nın Edirne'yi ele geçirmesi ile Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmıştır ve Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşma sonucu Üçüncü Bulgar Devleti kurulmuştur. Ancak Rusya'nın Bulgaristan'ın varlığı ile Balkanlarda büyük bir güce sahip olacağı endişesi duyan Avrupalı devletler bu antlaşmaya ve ortaya çıkan Üçüncü Bulgar Devleti'ne itiraz etmiştir. Bu nedenle 1878 yılında Berlin'de düzenlenen kongrede Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Bulgaristan önceden sahip olduğu toprakların üçte biri büyüklüğünde özerk bir Bulgar Prensiği halini almıştır. Ancak bu antlaşma Bulgarların kurmak istediği Büyük Bulgaristan Devleti'ni engellemiştir. Bulgarlar, Ayastefanos ile elde ettikleri sınırlara ulaşmayı milli bir hedef olarak belirlemişler ve Doğu Rumeli'nin ve Makedonya'nın Bulgaristana katılması için çalışmalara başlamışlardır. Doğu Rumeli'nin ilhakı amacıyla 18 Eylül 1885 tarihinde komiteciler tarafından gerçekleştirilen hükümet darbesi ile Doğu Rumeli'nin Bulgaristan topraklarına katıldığı ilan edilmiştir. Ancak Berlin antlaşması ilkelerini yok sayan bu durum Avrupalı Devletler arasında karışıklığa neden olmuştur. Bulgaristan'a savaş ilan eden Sırbistan mağlup olunca 5 Nisan 1886 tarihinde Tophane Antlaşması imzalanarak Doğu Rumeli ile birleşme tanınmıştır. Doğu Rumeli'nin ilhakından sonra Bulgarların bir diğer amacı Makedonya ile birleşme olmuştur ancak Makedonya'nın ilhakı gerçekleştirilememiştir.

³⁹ Bulgar Prensiği kurulduğu andan itibaren bağımsız bir devlet gibi davranmış ve bağımsızlık için fırsat aramaya başlamıştır. Bulgarların bağımsızlığını kazanma fikri, Doğu Rumeli'nin ilhakı ile güçlenmesi sonucu, doğal olarak ortaya çıkmıştır. Bulgarların aradıkları fırsat, İstanbul'da Padişahın doğum gününü kutlamak amacıyla verilen bir davete, Bulgar Prensiği elçisinin davet edilmemesi ile kendiliğinden oluşmuştur. Davet edilmeme durumu, önemli bir diplomatik sorun haline almıştır. Bulgar Prensi Ferdinand, 5 Ekim 1908 tarihinde, Tırnovoda Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir. Osmanlı Devleti, gerekli girişimlerde ve önlemlerde bulunamamıştır ve 16 Mart 1909 tarihinde bağımsızlığı tanımıştır.

⁴⁰ Aleksandır Todorov Balan, Bulgar dilbilimci, edebiyat tarihçisi ve bibliyografıdır.

⁴¹ Svetlozar İgov, *İstoriya na Bilgarskata Literatura*, Siela, Sofya, 2010, s.155.

Boyan Penev'e göre, edebi dönemler arasında keskin sınırlar yoktur ve çok koşullu olarak ele alınmalıdır. Edebiyat evrimi, oldukça yavaş gerçekleşmiştir. Bu nedenle, kesin tarihlerin verilmesi doğru değildir.⁴²

Milli Teşkilatlanma Dönemi Bulgar Edebiyatı'nın başlangıcı olarak kabul edilen "*İstoriya Slavyanobilgarska*"⁴³ (Slav Bulgar Tarihi) adlı eser, Paisiy Hilendarski (1721-1772) tarafından 1762 yılında yazılmıştır ve edebi tür açısından Bulgar Edebiyatı'nın gelişmesinde büyük bir öneme sahiptir.⁴⁴

Paisiy eserinde milliyetçi söylemlerde bulunmuştur ve Bulgar milliyetçiliğine "Bılgarsko Oteçestvo" (Bulgar Anavatanı) kavramını getirmiştir.⁴⁵ Bulgar milli bilincinin oluşması adına bir anıt niteliğinde olan eser, "öteki" imgesinin Bulgarlar tarafından görünür kılınması amacı güden bir propaganda aracı özelliğindedir.⁴⁶ Paisiy eserinde "öteki" imgesinin olumsuz özelliklerini vurgulayarak kendi halkının üstün özelliklerini karşılaştırmıştır. Bulgarlar dışındaki halkları "öteki" olarak nitelendirmiştir. "Öteki", sadece Ortodoks halkına mensup olmayanlar değil, aynı zamanda farklı dil, kültür ve tarihe sahip olan tüm unsurlardır. Ancak Paisiy, Yunanlıları diğer tüm unsurlardan çok daha fazla ayırt etmiştir.⁴⁷ Yunanlıların asıl düşman olarak algılanmasının sebebi, Yunanlıların Bulgarları Rumlaştırmak, dillerini ortadan kaldırmak ve milli varlıklarını silmek amacıyla buldukları girişimlerdir.⁴⁸

Bu dönemde Bulgarların Osmanlı'ya karşı bakışı, Yunanlılardan farklı olmuştur. Bulgarlar Fener Rum Patrikhanesi'nin himayesinden çıkarak, kendi milli

⁴² <http://liternet.bg/publish5/bpenev/istoria/1/1.htm>

⁴³Paisiy Hilendarski 1745 yılında dini hayatını yaşamak için Aynaroz'da manastırda yaşamaya başlamıştır. Burada yaşadığı süreçte Sırp, Romen ve özellikle Yunan rahipler tarafından aşağılanmıştır. Bulgar olduğu için aşağılanan Paisiy ırkının geçmişini öğrenmek adına araştırmalar yapmaya başlamıştır. 1761 yılında gittiği Karlofça'da yeni kaynaklara ulaşan Paisiy araştırmalarını ve çalışmalarını Zograf Manastırı'nda birleştirerek "Slav Bulgar Tarihi" adlı eserini yazmaya başlamıştır. Bkz: Süheyla Yenidünya, *Balkanlarda Kilise Mücadeleleri (XIX. YY-XX.YY)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1999, s.56.

⁴⁴ Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.159.

⁴⁵ İgov, *a.g.e.*, s.162.

⁴⁶Antonina Jeyyazkova- Yorgen Nilsen- Jılı Kepeli, *a.g.e.*, s.71.

⁴⁷ Jeyyazkova- Nilsen- Kepeli, *a.g.e.*, s.71-72.

⁴⁸ Yunanlılar 1767 yılında Ohrid Başpiskoposluğunu, 1800'de ise Bulgar kilise okullarını kapatmış ve sadece Yunanca yazılmış din kitaplarının okutulmasını sağlamıştır. Bulgar dilinde ayin yapılmasını ve vaazda bulunulmasını yasaklamıştır. Bkz: Halil İnalçık, *a.g.e.*, s.18-19.

kiliselerini kurmak için Osmanlı yönetiminin desteğine ihtiyaç duymuştur. Bu amaç doğrultusunda Osmanlı'yı müttefik olarak kabul etmişlerdir.⁴⁹

Milli teşkilatlanma döneminin odak noktalarından biri Paisiy'in halefi, Sofroniy Vračanski (1739–1813)'dir.⁵⁰ “*Jitiye i Stradaniye Grešnego Sofroniya*” (Günahkâr Sofroniy'in Hayatı ve Çektiği Çileler) adlı eseri anlatım özellikleri açısından Bulgar edebiyatında önemli bir yere sahiptir.⁵¹ Osmanlı hâkimiyeti altındaki Bulgarların hayatını konu almıştır. Eser eğitim öğretim amacı taşımaktadır ve otobiyografi özelliğindedir.⁵²

Neofit Hilendarski Bozveli (1785-1848) öncelikle geleneksel türleri ve ifade biçimlerini yeniden yorumladığı için Bulgar edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda Bozveli, modern bir okul kurulması için çalışmıştır.⁵³ “*Slavenobolgarskoe Detovodstvo za Malkite Detsa*” (Küçük Çocuklar İçin Slav Bulgar Eğitim Rehberi)⁵⁴ adlı ansiklopedi türündeki eseri, dönemin en yaygın eğitim kitabı olarak kabul edilmiştir.⁵⁵

Bulgar edebiyatında ve eğitim hayatında büyük bir öneme sahip, “*Bukvar Sıs Različni Pouçeniya*” (Çeşitli Öğütleri İçeren Bulgarca Okuma Kitabı) adlı eser Petir Beron (1800-1871) tarafından 1824 yılında yazılmıştır.⁵⁶ Beron, “*Riben Bukvar*” (Balıklı Alfabe) adı ile de tanınan bu eser ile yeni Bulgar okuma kitabının yaratıcısı ve Bulgar eğitim reformcusu olarak kabul görmüştür.⁵⁷ “*Riben Bukvar*” 19. yüzyılın ilk yarısında, içerik olarak eğitim alanında ve kültürel yaşamda çok önemli bir rol oynamıştır.⁵⁸

⁴⁹ Myumyun İsov, *Nay Različniyat Sised, Mejdunaraden Tsentir za İzsladvane na Maltsinctvata i Kulturnite Vzaimodeystbiya*, Sofya, 2005, s.21.

⁵⁰ Nikolay Aretov, *a.g.e.*, s.88.

⁵¹ Aretov, *a.g.e.*, s.96.

⁵² Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.169.

⁵³ Aretov, *a.g.e.*, s.106.

⁵⁴ Eserde alfabe, vatanseverlik duyguları içeren eğitici bilgiler, gramer, aritmetik, coğrafya, filoloji ve müzik gibi bölümler bulunmaktadır.

⁵⁵ İgov, *a.g.e.*, s.187.

⁵⁶ İgov, *a.g.e.*, s.172.

⁵⁷ Leman Ergenç, *Bulgar Edebiyat Tarihi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1996, s.22-23. “*Riben Bukvar*” (Balıklı Alfabe) adını kitabın kapağında bulunan balık resimlerinden almıştır. Eser insan sağlığının korunması, matematik bilgileri ve hayvan resimleri içermektedir. Doğu Bulgar lehçesinin konuşma dili kullanılarak yazılmıştır. Bkz: Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.173.

⁵⁸ İgov, *a.g.e.*, s.173.

19. yüzyılın ikinci çeyreğinde, ilk erken şiir örneğini veren ve şiirin gelişimine katkı sağlayan isim Nayden Gerov (1823-1900)'dur.⁵⁹ Gerov, Bulgarca yazılmış ilk lirik şiir olan “*Stoyan i Rada*” (Stoyan ve Rada)'yı 1845 yılında yazmıştır. Şiir, Bulgar Edebiyatı alanında bir yeniliğe yol açmıştır ve daha önce sadece halk edebiyatında var olan, kadın sevgili motifi kullanılmıştır. İçerik olarak, ilk kez karakterler psikolojik yönleriyle incelenmiştir.⁶⁰

Dobri Petrov Çintulov'un (1823-1886), “*Stani Stani Yunak Balkanski*” (Ayaklan Ey Balkan Yiğidi) adlı eseri, Bulgar Edebiyatı'nda önemli bir yer edinmiştir. Eser Çintulov'un Osmanlı idaresine karşı isyan hareketleri başlatma isteğini ve vatanseverlik duygularını konu almıştır.⁶¹ Aynı zamanda Çintulov Yunan ruhaniliğine ve Osmanlı idaresine karşı mücadele edilmesi gerektiği fikrini yaymaya çalışmış ve bu amaçla şiirler yazmıştır.⁶²

Bulgarların siyasi bağımsızlığını kazanması yolunda, girişimlerde bulunmuş olan ilk yazar Georgi Rakovski (1821-1867)⁶³'dir. Bulgar edebiyatının ilk isyancı eseri olarak kabul edilen “*Gorski Pitnik*” (Orman Yolcusu) adlı destanını yazmıştır. Rakovski Türk işgalciler, Yunan ve Bulgar din adamlarına karşı hicivli söylemlerde bulunduğu “*Predvestnik Gorskago Pitnika*” (Orman Yolcusunun Habercisi) adlı eserini yazmıştır.⁶⁴

Petko Raçov Slaveykov (1827-1895), “*Pesnopoyka*” (Şarkılar Mecmuası) ve “*Basnenik*” (Masallar Kitabı) adlı eserleri ile Bulgar yazı dilinin gelişimine büyük katkıda bulunmuştur.⁶⁵ Büyük öneme sahip olan “*Makedonya*” (1866-1872) ve

⁵⁹ Nikolay Aretov, *a.g.e.*, s.59.

⁶⁰ Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.201.

⁶¹ İgov, *a.g.e.*, s.201-203.

⁶² İgov, *a.g.e.*, s.201.

⁶³ Rakovski Yunan ruhaniliğine karşı Bulgar özerk kilisesini savunmuştur. 1841 yılında, bazı vatansever Bulgarlarla birlikte Atina'ya giderek, burada ayaklanma hazırlıkları başlatan gizli bir Makedon cemiyeti kurmuştur. Bu Makedon Cemiyeti ile Romanya'nın Braila kentinde başlattığı isyancı faaliyetler sebebiyle ölüm cezasına çarptırılmıştır. Yunan asıllı yazar, konsoloslukun yardımı ile buradan kurtulmuştur. Önce Fransa'ya gönderilen Rakovski, Marsilya'da geçirdiği iki yılda Fransızca öğrenmiş ve Avrupa kültürüyle tanışmıştır. Ancak Marsilya'da maddi sorunlar yaşayan yazar, 1844 yılında memleketi Kotel'e geri dönmüştür. İsyancı faaliyetlerden vazgeçmeyen Rakovski, 1841 yılında Osmanlı idareciler tarafından 7 yıl hapse mahkûm edilmiştir. Bkz: İgov, *a.g.e.*, s.193-194. Rakovski, Kırım Savaşı sırasında milli bilinci canlandırmaya ve Bulgarları Osmanlı'ya karşı Ruslarla savaşa katılmalarını sağlamak amacıyla bir çete kurarak, Doğu Koca Balkan'a gitmiştir.

⁶⁴ Leman Ergenç, *a.g.e.*, s.29.

⁶⁵ Ergenç, *a.g.e.*, s.31.

“Çitalişte” (1872-1873) adlı gazetelerin kuruculuğunu ve redaktörlüğünü yapmıştır.⁶⁶ Osmanlı idarecilerine karşı tutumunu ise hicivli ve isyancı bir dille “Spomnyane” (Anımsama), “Bıdniden” (Gelecek Gün), “Kim Bilgarskite Yunatsi” (Bulgar Yiğitlerine), “Glas ot Balkana” (Balkan’dan Bir Ses) adlı eserlerinde açıkça belli etmiştir.⁶⁷

Milli teşkilatlanma dönemi Bulgar edebiyatı için büyük bir öneme sahip olan, Vasil Drumev (1840-1901)’in “Neştasna Familya” (Mutsuz Sülale-1860) adlı eseri Bulgar bir ailenin yaşadığı hayatı konu almıştır.⁶⁸

Bulgar edebiyatı ve tarihi açısından efsane kabul edilen yazar Hristo Botev (1848-1876)⁶⁹ Osmanlı yönetimine karşı nefret duygularını ve vatan sevgisini anlattığı isyancı eserler vermiştir. Botev şiirleriyle Bulgar edebiyatında ve Bulgar milliyetçiliğinde büyük bir yer edinmiştir.⁷⁰

1.3. Bağımsızlık Sonrası Dönemde Bulgar Edebiyatı

Elin Pelin, Yeni Bulgar Edebiyatı’nın bağımsızlık sonrası döneminde varlık göstermiştir. Dönemin edebi yaklaşımlarını, konu ve karakter seçimlerinin incelenmesi, Elin Pelin’i dönemin diğer yazarlarından farklı kılan özelliklerinin belirlenmesi amacıyla önemlidir.

Yeni Bulgar Edebiyatı 1762 yılından, 19. yüzyılın sonuna kadar olan dönemde temellerini atmıştır. Kendi edebi geleneklerini, klasik değerlerini, Petko Raçov Slaveykov, Vasil Drumev ve Hristo Botev gibi yazarlarını ve 19. yüzyılın sonunda, tüm türlerde verdiği eserler ve tematik yaratıcılığıyla efsane olan isim, İvan Vazov’u yaratmıştır.⁷¹

Bu dönem, bağımsızlığın henüz kazanıldığı ve edebiyat alanında değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Milli teşkilatlanma sürecinde, yaşanan

⁶⁶ Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.207.

⁶⁷ Leman Ergenç, *a.g.e.*, s.32.

⁶⁸ İgov, *a.g.e.*, s.216.

⁶⁹ İgov, *a.g.e.*, s.234.

⁷⁰ Ergenç, *a.g.e.*, s.41.

⁷¹ <http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=295&WorkID=11481&Level=2>.

coşkulu isyan duygularının yer aldığı eserlerin yerini, eleştirel özellikte eserler almıştır.⁷²

Osmanlı Devleti hâkimiyetindeki Bulgarlar, milli teşkilatlanma ve milli mücadele süreçleri sonrasında, 1908 yılında bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Ancak Osmanlı hâkimiyetinden sonra, ortaya çıkan yeni siyasi ve sosyal gerçekler, halk tarafında tam anlamıyla bir memnuniyet yaratmamıştır. Bu durum edebiyata yansımıştır ve yazarlar, milli teşkilatlanma dönemi konularından olan insancılık, vatanseverlik ve özgürlük konularını romantizm, gerçekçilik, eleştirel gerçekçilik akımları ışığında işlemeye başlamıştır. Roman, büyük hikâye ve küçük hikâye türlerinde eserler verilmiştir. Konu bakımından köy hayatı önem kazanmaya başlamıştır. Nesirde şehir yaşamını anlatan yazarlar İvan Vazov ve Aleko Konstantinov'dur. Köy yaşamını anlatan yazarlar ise Anton Straşimirov ve Elin Pelin'dir.⁷³

17. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan ve 1890'lı yıllarda Bulgarları etkisi altına alan modernleşme algısı dönemin önemli olaylarından biri olmuştur. Bulgarların geleneksel toplum özelliklerinden ve ataerkil yaşam biçiminden uzaklaşmaya başlamaları Bulgarların önemli bir değişim sürecine girmesine neden olmuştur. Köylerde yaşayan ve tarım ile geçinen Bulgar köylüler, şehir ekonomisine dâhil olmaya başlamıştır. 20. yüzyılın başında Elin Pelin, Peyo Kraçolov Yavarov gibi yazarlar, Bulgarların yaşadığı bu sorunları eserlerinde anlatmaya başlamışlardır.

Eleştirel gerçekçilik akımı devam etmiştir. Makedonya'da çıkan isyanlar, dönemin konu seçimine yansımıştır ve vatanseverlik duyguları işlenmiştir. Dönemin gerçekleri açık bir dille anlatılmıştır. Konu ve edebi türler bakımından değişiklik yaşanmıştır. Mizah kullanarak toplumun olumsuz yönlerini eleştiren parodi, yeni bir tür olarak Bulgar Edebiyatı'na girmiştir. Bu dönemde kadın teması, farklı yönleriyle ele alınmaya başlamıştır. Kadın, anne ve eş olma kavramından uzaklaşıp, sevgili ve bağımsızlık isteyen biri olarak karşımıza çıkmıştır.⁷⁴

Bağımsızlık Sonrası Bulgar Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından biri İvan Vazov'dur. Vazov, eleştirel gerçekçilik akımını kullanmıştır. Ancak 90'lı yıllarda

⁷² Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, *İstoriya na Bilgarskata Literatura 3*, Sofya, 1970, s.277.

⁷³ Leman Ergenç, *a.g.e.*, s.44-46.

⁷⁴ Ergenç, *a.g.e.*, s.60-62.

verdiği eserlerinde, romantizm ve gerçekçilik akımı birlikte kullanılmıştır.⁷⁵ İvan Vazov, milli teşkilatlanma dönemi ile bağımsızlıktan sonra ortaya çıkan yeni oluşum sürecini, geçmiş ve gelecek çerçevesinde incelemiştir.⁷⁶

İvan Vazov (1850-1921), Romanya'nın Braila kentinde Bulgar mülteciler ile tanışmıştır. Bu dönem Vazov'un edebi yaratıcılığının ideolojik olarak şekillenmesi adına büyük önem taşımaktadır. Vazov'un Osmanlı Devleti'ne ve Türklere karşı olan kin ve nefret duyguları, Bulgar komitacı ve ihtilalcilerin yönlendirmeleriyle şiddet kazanmıştır. Bu duygular Vazov'un bundan sonraki edebi yaratıcılığında kalıcı olarak yer edinmiştir.⁷⁷ Tüm edebi türlerde eser veren Vazov, 1886 yılında Odesa'da en büyük eseri olan "*Pod İgotto*" (Boyunduruk Altıda) adlı romanını yazmaya başlamıştır ve 1888 yılında yayımlamıştır.⁷⁸ Eserde, 1875-1876 yıllarında Sopot (Akkilise Kasabası) ve civarında ortaya çıkan olaylar ve Nisan Ayaklanması'nın süreçleri anlatılmıştır. Eserin karakterleri, yazarın doğduğu köy olan Sopot'taki gerçek kişilerdir. Yazar, karakterlerin gerçek adlarını vermemiştir. Eserde hem Bulgar hem de Türk insanının yaşayış biçimleri, gelenek ve göreneklerine yer verilmiştir. Ancak Bulgarlar yüksek milli bilince sahip olarak tasvir edilirken, Osmanlı yönetimi acımasız olarak tasvir edilmiştir.

İvan Vazov, bağımsızlığın kazanılması sürecinde, Bulgarların ortaya koyduğu mücadelenin unutulduğunu düşünmüş ve eleştirel içerikli şiirler yazmaya başlamıştır. 1890'lı yıllarda oluşmaya başlayan burjuva sınıfı ile ortaya çıkan sosyal dengesizlikler, yazarın eserlerine yansımıştır. "*Elate Ni Vişte*" (Gelin Görün Bizi) adlı eseri, bu sürecin yansıdığı bir eser olmuştur.⁷⁹

Zahari Stoyanov (Cendo Stoyanov Cedev) (1850-1889), Doğu Rumeli ile birleşme amacıyla yürütülen faaliyetlere katılmıştır. Bu amaçla Filibe'de yazdığı makaleleri, "*Triyabva Li Da Sıştestvuva Rumeliya*" (Rumeli Var Olmalı Mı?) adlı kitabında toplamıştır. Doğu Rumeli ile birleşmeden sonra, en büyük eseri olarak kabul edilen "*Zapiski Po Bilgarskite Vıstaniya*" (Bulgar İsyanlarına Ait Notlar) adlı

⁷⁵ Leman Ergenç, a.g.e., s.45.

⁷⁶ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, a.g.e., s.277.

⁷⁷ Zeynep Zafer, *Yeni Bir Bakış Açısıyla İvan Vazov*, Her Dilde Yayıncılık, 2009, Ankara, s.13.

⁷⁸ Ergenç, a.g.e., s.48.

⁷⁹ Ergenç, a.g.e., s.49. 1920 yılında 70. yılını kutlayan İvan Vazov, "halk şairi" ünvanını almıştır.

eserini yazmıştır.⁸⁰ Eserde, 1875 yılında Eski Zağra'da ve Filibe'de başlayan isyanların gelişme süreçlerini konu almıştır. Olaylar görgü tanıkları, belgeler ve kişisel izlenimler kullanılarak anlatılmıştır. Eserin karakterleri köylüler, esnaflar ve aydınlardır.⁸¹

Bulgar edebiyatında gezi notları türünün ilk ustalarından olan Aleko Konstantinov (1863-1897), bağımsızlığına yeni kavuşan Bulgarların yaşadığı geçiş sürecini incelemiş ve aynı geçişi yaşamış diğer toplumlarda bu durumun nasıl geçirildiğini araştırmıştır.⁸² Konstantinov en önemli eseri olarak kabul edilen “*Bay Ganyu*” adlı eserinin ana karakteri olan Bay Ganyu'yu yaratırken, yabancı ülkelere yaptığı seyahatlerinde karşılaştığı kişileri kullanmıştır. Konstantinov, eserinde yeni oluşmaya başlayan burjuva sınıfını mizah kullanarak eleştirmiştir.⁸³

Anton Straşimirov (1872-1937), Balkan Savaşları'nda ve Birinci Dünya Savaşı'nda muhabir olarak görev almıştır. Bu sırada yazdığı yazılarını, “*Voenni İzvestiya*” (Savaş Haberleri) ve “*Otoçestvo*” (Vatan) adlı gazetelere göndermiştir. Muhabirlik yaptığı dönemde Prens Ferdinand yanlısı bir taraf sergileyen Straşimirov, savaş sonrası ortaya çıkan milli sorunlar ile fikir değişimleri yaşamıştır ve siyasi yönetime karşı yazılar yazmaya başlamıştır. Bu yazıları “*Plamık*” (Alev), “*Novina*” (Haber) ve “*Zvezda*” (Yıldız) adlı gazetelerde yayınlanmıştır. Ferdinand yönetimine karşı yazdığı “*Dnes i Utre*” (Bugün ve Yarın) ve “*Bay Ganyu e Maznik*” (Bay Ganyu Yağcıdır) adlı yazılarını, 1902 yılında çıkardığı “*Demokratiçeski Pregled*” (Demokratik Gözlem) adlı dergide yayımlamıştır. Straşimirov'un 1923 Eylül

⁸⁰ Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.355.

⁸¹ Leman Ergenç, *a.g.e.*, s.52-53

⁸² Konstantinov yaptığı seyahatlerde, Amerika'dan döndükten sonra, 1894 yılında gezi notlarını “*Do Şikago i Nazad*” (Şikago'ya gidiş ve Dönüş) adlı eserinde yazmıştır ve bu eserini “*Bilgarski Pregled*” adlı dergide yayımlamıştır. “*Çerni Vrih*” (Kara Tepe), “*Prez Mart Na Çepino*” (Mart Ayında Çepino'da), “*Kakvo Şveytsariya Li*” (Ne o,İsviçre mi?) adlı eserlerinde de gezi notlarını kullanmıştır. “*Razni Hora, Razni İdeali*” (Değişik İnsanlar, Değişik Görüşler), “*Miş-Maş*” (Karmakarışık) ve “*Hlyab i Zrelişte*” (Ekmek ve Temaşa) adlı eserlerinde dönemin siyasi yönetiminin olumsuz ve aksayan yönlerini eleştirmiştir. Bkz: Ergenç, *a.g.e.*, s.54-55.

⁸³ Ergenç, *a.g.e.*, s.54-55. Bay Ganyu adlı eser 1894 yılında “*Misil*” (Düşünce) adlı dergide yayımlanmıştır. Eserin kitap hali ise 1895 yılında basılmıştır. Bazı eleştirmenlere göre, Bay Ganyu karakteri Bulgarların genel karakteristik özelliklerini içermektedir. Ancak Konstantinov'a göre, Bay Ganyu evrensel bir karakterdir.

çatışmaları sırasında yaşanan trajik olayları konu alan “*Horo*” (Halay) adlı romanı, ayaklanma sırasında yaşanan olaylara karşı bir protesto niteliğindedir.⁸⁴

Penço Slaveykov (1866-1912)⁸⁵, Petko Raçov Slaveykov’un oğludur. Baba Slaveykov Yeni Bulgar Edebiyatı’nın, oğul Slaveykov ise modern Bulgar Edebiyatı’nın kurucularındandır.⁸⁶ 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı döneminde, Eski Zağra’da çıkan yangından zor şartlarda kurtulan yazar, burada yaşadığı olayları “*Kırvava Pesen*” (Kanlı Şarkı) adlı eserinde vermiştir.⁸⁷ “*Ralitsa*” adlı destanında köy yaşamını, halkın gelenek ve göreneklerini konu almıştır. Eser dil özellikleri, edebi öğeleri ve kurgusu bakımından milli bir eser olarak kabul edilmiştir. “*Pred Ostrova Na Blajenite*” (Mutlu İnsanların Adası Önünde) ve “*Psalom Na Poeta*” (Şairin Mezamiri) adlı eserleri Slaveykov’un en önemli eserleri olarak kabul edilmektedir.⁸⁸

Peyo Kraçolov Yavorov (1878-1914), maddi imkânsızlıklar nedeniyle iyi bir eğitim alamamıştır. Zor şartlar altında çalışmak zorunda kalan Yavorov, edebi çalışmalarına zaman bulamamıştır. Ancak bu dönemde yaşadığı zorluklar, daha sonra edebi yaratıcılığına yansımıştır. Karamsarlık ve mutsuzluk duyguları “*V Polite Na Vitoşa*” (Vitoşa Dağının Eteklerinde) adlı eserinde oldukça yoğundur. Yavorov’un zorluklarla dolu hayatı, eşi Lora’nın intihar etmesiyle daha da zorlaşmıştır. 1913 yılında intihar girişiminde bulunan Yavorov, görme yetisini kaybetmiştir. 1914 yılında intihar etmiştir.⁸⁹

⁸⁴ Leman Ergenç, *a.g.e.*, s.56-59.

⁸⁵ Lise eğitimini Filibe lisesinde alan Slaveykov, 1884 yılında buz tutan Meriç nehrinin üzerinde bir kaza geçirerek 3 yıl felçli kalmıştır. Filibe, Sofya, Berlin ve Paris’te geçirdiği uzun tedavi sürecine rağmen tam anlamıyla düzelememiştir. Slaveykov, geçirdiği bu kazanın ve felçli olmanın etkilerini eserlerine mutsuzluk ve yalnızlık konularıyla yansıtmıştır. Bkz: Ergenç, *a.g.e.*, s.63.

⁸⁶ Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.407.

⁸⁷ Ergenç, *a.g.e.*, s.65.

⁸⁸ Ergenç, *a.g.e.*, s.65-66.

⁸⁹ Ergenç, *a.g.e.*, s.69-70.

BÖLÜM II

ELİN PELİN'İN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.1. Elin Pelin'in Biyografisi

Elin Pelin, 18 Temmuz 1877 tarihinde, Sofya'nın Baylovo köyünde, 11 çocuklu bir ailenin en küçük çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Asıl adı **Dimitir İvanov Stoyanov**'dur.⁹⁰

Babası İvan Stoyanov (Yoto Varciyata)'dur. İvan Stoyanov, büyük bir kitap aşkı olan, aydın bir adamdır.⁹¹ Köyde kendi yaşıtları arasında okur-yazar olan tek kişidir. Eğitime büyük önem veren baba Stoyanov, köydeki çocukların eğitim alması için dâhi evinin mahseninde ders vermiştir. Ancak maddi olanakları yeterli olmayan İvan Stoyanov, çocuklarının eğitim almasını sağlayabilmek için duvar örmüş, tuğla yapımında çalışmış ve marangozluk yapmıştır. Bu süreçte sadece çocuklarının eğitimiyle ilgilenmemiştir. Aynı zamanda hem yaşlılara hem de genç yaşta aniden felç geçiren ve yaklaşık yirmi yıl felçli kalan karısına bakmıştır.⁹²

Aydın bir baba olan Stoyanov, bütün çocuklarının eğitim almasını sağlamaya çalışmıştır. Ailenin bir çocuğu Küstendil'de Pedagoji Okulu'nda eğitim almış, en büyük çocuğu Vidin'de lise öğretmenliği, bir diğer çocuğu ise köy öğretmenliği yapmıştır.⁹³

Elin Pelin'in çocukluk döneminde, ailesi ve yaşadığı ortam oldukça önemli bir yere sahiptir. Küçük Pelin çocukluğunu, eğitimli kardeşleri ve kitaplar arasında, köyünde oyunlar oynayarak geçirmiştir. Elin Pelin bu dönemde, özellikle Lyuben

⁹⁰ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, *a.g.e.*, s.773. Baylovo, Sofya'nın 43 km doğusunda bulunan bir köydür. Burada Elin Pelin adına kurulmuş bir kültür evi ve Elin Pelin Anıtı bulunmaktadır.

⁹¹ Zarev- Karolev- Tsanev, *a.g.e.*, s.773.

⁹² Petir Pondev, *Elin Pelin Bibliotekata Tvorçeski Portreti*, İzdatelstvo Harodna Prosveta, Sofya 1976, s.6.

⁹³ Zarev- Karolev- Tsanev, *a.g.e.*, s.773.

Karavelov ve İvan Vazov'un eserlerini okumuştur. Bu eserler arasında en çok etkilendiği, Vazov'un "*Pod İgotu*" adlı eseri olmuştur.⁹⁴

Elin Pelin'in çocukluğunun geçtiği ev, konum olarak köyün geçiş noktasında bulunmaktadır. Köyden geçen tüm kitapçılar ya da satıcılar evin önünden geçmektedir. Abileri dışında babası da, köyden geçen her kitapçıdan kitap almayı alışkanlık haline getirmiştir. Elin Pelin yaşadığı bu durumu "*Elimden düşürmediğim kitaplarla mutlu yaşadım*" sözleriyle ifade etmiştir.⁹⁵

Elin Pelin'in eğitim hayatı, doğduğu köyde başlamıştır ve ilköğrenimini burada tamamlamıştır. Ortaokul birinci sınıfı Sofya'da 1890-1891 yılları arasında tamamlamıştır. Elin Pelin, pek çok neden arasından, özellikle çalışkan bir öğrenci olmaması nedeniyle, eğitimine aynı okulda devam edememiştir. İkinci sınıfı 1891-1892 yılları arasında Zlatitsa'da, üçüncü ve dördüncü sınıfı 1892-1894 yılları arasında Panagürişte'de tamamlamıştır. Beşinci sınıfa 1894-1895 yılları arasında, Sofya'da Erkek Lisesi'nde devam etmiştir. Ancak ders kitaplarından çok edebiyatla ilgilenmesi nedeniyle, eğitim hayatını yarıda bırakmıştır.⁹⁶

Bu dönemden sonra tüm gününü Sofya Kütüphanesi'nde edebiyat eserleri (L. Karavelov, H. Botev, Z. Stoyanov, Mihalaki Georgiev, Todor Vlaykov gibi isimlerin eserlerini) okuyarak geçirmeye başlamıştır. Elin Pelin bu süreçte, yeni yetişen yazarlara önermediği, ilk taklit denemelerini yapmıştır. Aynı zamanda Sofya'da geçirdiği süre boyunca, şehir hayatı adına oldukça önemli deneyimler yaşamıştır. Bu deneyimler, ileriki yıllarda Pelin'in edebi yaratıcılığına da yansımıştır. Şehir hayatına karşı önyargılı olmasına ve köy insanını daha samimi, sıcak ve tanıdık bulmasına neden olmuştur.⁹⁷

Elin Pelin, 1895 yılında kendi köyüne dönerek öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Köy insanıyla iletişimi daha da artmış ve hemcinsi köylülerin sevgisini kazanmayı başarmıştır. Köyde ilk piyesini sahneleyen Pelin, buradan kazandığı beş Leva ile bile kitap satın almıştır. Bu dönemde, Sofya'da yeni açılan Resim Okulu'nun 1896 yılında yaptığı giriş sınavına katılmıştır ancak başarılı olamamıştır. 1896-1897 eğitim öğretim yılında, Birinci Erkek Lisesi'nde beşinci sınıfa tekrar başlamış ancak

⁹⁴ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, *a.g.e.*, s.773.

⁹⁵ Petır Pondev, *Elin Pelin Bibliotekata Tvorçeski Portreti*, s.7.

⁹⁶ Zarev- Karolev- Tsanev, *a.g.e.*, s.773.

⁹⁷ Pondev, *a.g.e.*, s.8-9.

tamamlayamamıştır. Daha sonra 1897-1898 eğitim öğretim yılında, beşinci sınıfı bu kez Sliven’de tamamlamayı denemiş ancak yine başarılı olmamıştır. Sliven’de, matematik dersinden düzeltme sınavına kalmış ancak sınava katılmamıştır. Böylelikle Pelin’in eğitim hayatı sona ermiştir.⁹⁸

Elin Pelin, Sliven’de bulunduğu süreçte niteliği tam olarak bilinmeyen bir öğrenci grubu çalışmasına katılmıştır. 1936 yılında yaptığı bir röportajda, bu grup ile ilgili olarak sık sık toplanıp edebiyat konuştuklarını ve grup çalışmaları sırasında, İvan Vazov, Lyuben Karavelov, Mihalaki Georgiev ve Rus yazarlar Gogol ve Turgenev okuduğunu belirtmiştir.⁹⁹

Elin Pelin ilk kez 1895 yılı Haziran ayında, “*Milo e Oteçestvo*” (Sevgili Vatan) adlı eserini “*Voinişka Sbirka*” (Asker Derlemesi) adlı dergide yayımlamıştır. 1895 yılı Ekim ayında “*Na Maiçinya Grob*” (Anne Mezarında) adlı öyküsünü, Kasım ayında ise “*Zima*” (Kış) ve “*Privet*” (Selam) adlı şiirlerini, “*İzvor*” (Kaynak) adlı dergide yayımlanmıştır.¹⁰⁰

Elin Pelin 1895 yılından sonraki iki-üç yıllık süreçte, çalışmalarını ve yayınlarını D. İvanov, D.İ., D. İ-V., Mito, M. Yotov ve Mityo Yotov adlarıyla imzalamıştır. Dimitir İvanov Stoyanov, ilk defa 1897 yılı Kasım ayında “*Tiha Tıga*” (Sessiz Üzüntü) adlı şiirinde Elin Pelin¹⁰¹ takma adını kullanmıştır ve bu şiirini “*Bılgarski Pregled*” adlı dergide yayımlamıştır.¹⁰² Elin Pelin takma adı ile tanınan yazar, aynı zamanda “Çer-Çemer”, “Gorka-Gorçitsa”, “Çiço Blagolaj”, “Kamen Şipkov”, “Elço”, “Pan”, “Pelinaş”, “Poruçik”, “İvan Koprivan” ve “Katerina” gibi takma isimler de kullanmıştır.¹⁰³

Elin Pelin yaptığı bir konuşmada, kullandığı takma adlar ile ilgili olarak “*Gençlik yıllarımda bir ressam olmayı hayal etmişim. Bu nedenle yazdığım şiir ve*

⁹⁸ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, a.g.e., s.773-774.

⁹⁹ Zarev- Karolev- Tsanev, a.g.e., s.774.

¹⁰⁰ İvan Atanasov Sarandev- Stoyan Karolev, *Bılgarska Literaturna Klasika, Literaturni Portreti i Analizi*, İzdatelska Kışta Hermes, Plovdiv, 2009, s.162.

¹⁰¹ Elin Pelin takma adının ikinci sözcüğü olan Pelin, Bulgarlar arasında erkek adı olarak kullanılmaktadır; yapraklarında ve öteki bölümlerinde çok acı ve ıtırılı bir madde bulunan, hekimlikte kullanılan bir bitkinin Türkçe adıdır; apsent denilen içki de bundan yapılmaktadır. Sofya yöresinde Pelin-ov soyadına rastlanmaktadır. Bkz: Türker Acaroğlu, *Bir Türk Kadını Uğruna*, çev: Türker Acaroğlu, Evrensel Basım Yayın, 2003, s.11.

¹⁰² Zarev- Karolev- Tsanev, a.g.e., s.774.

¹⁰³ <http://www.slovo.bg/showbio.php3?ID=85>

*hikâyelere hiç önem vermiyor, onları her türlü takma ad ile imzalıyordum ya da asla imzalamıyordum” ifadesinde bulunmuştur.*¹⁰⁴

Eğitim hayatı sona erdikten sonra köyüne dönen ve 1898-1899 yıllarında köyünde yaşayan Pelin, edebi yaratıcılığını besleyecek gözlemlerde bulunmuştur. Pelin, köylünün hayatını daha yakından inceleme fırsatı bulmuş ve insanları daha fazla anlamaya başlamıştır. Bu dönemde avcılığa merak salan Pelin, tüm zamanını dağlarda ve kırlarda avlanarak geçirmiştir. Pelin’in bu dönemde ilgilendiği avcılık ve doğada geçirdiği günler, hem doğa tasvirlerine hem de yazarın alışkanlıklarını çok iyi bildiği kuşların tasvirlerine yansımıştır.¹⁰⁵

Elin Pelin, ilk olgun hikâyeleri olan “*Vyatirnata Melnitsa*” (Yel Değirmeni), “*Napast Bojiya*” (Tanrının Belası), “*İzkuşenie*” (Ayarıma) ve “*Gost*” (Misafir) adlı eserlerini 1898-1899 yılları arasında yazmıştır.¹⁰⁶

1899 yılı sonbaharında Sofya’ya giden Pelin, şiir ve öykü yazmaya başlamıştır.¹⁰⁷ Bu dönemde edebiyattan para kazanamayan yazar, yaşadığı maddi imkânsızlıklar nedeniyle, bir protesto niteliğinde, orman bekçisi olmaya karar vermiştir. Ancak arkadaşları, onu bu kararından vazgeçirmek için çabalamıştır ve Dimitir Boyaciev “*Tirgovski Vestnik*” (Ticari Gazete) adlı gazetede redaktör olarak çalışması için yardım etmiştir. Pelin 1902 yılında, “*Misıl*” adlı dergiye yazılarını göndermiştir ancak yazıları yayımlanmamıştır.¹⁰⁸

Elin Pelin 20. yüzyılın başında, öğretmenlerin hayatını konu alan hikâyeler yazmıştır. “*Jilo*” (İğne) adlı mizahi gazetede mizahi şiirleri ve feyletonlarını “Çer-Çemer” takma adıyla yayımlamıştır.¹⁰⁹ Pelin, 1902 yılında “*Na Onya Svyat*” (Öteki Dünyada), 1903 yılında ise “*Andreşko*” ve “*Leten Den*” (Yaz Günü) adlı eserlerini yazmıştır.

Elin Pelin 1902-1903 yılları arasında, bir öğretmenin yardımıyla, “*Selska Razgovorka*” (Köy Sohbeti) adlı dergiyi yayımlamıştır. Pelin, redaktörlüğünü bizzat

¹⁰⁴ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, a.g.e., s.774.

¹⁰⁵ Zarev- Karolev- Tsanev, a.g.e., s.774.

¹⁰⁶ İvan Atanasov Sarandev- Stoyan Karolev, a.g.e., s.162. ; <http://www.slovo.bg/showbio.php3?ID=85>

¹⁰⁷ İvan Atanasov Sarandev- Stoyan Karolev, a.g.e., s.162.

¹⁰⁸ Zarev- Karolev- Tsanev, a.g.e., s.774-775.

¹⁰⁹ Zarev- Karolev- Tsanev, a.g.e., s.776.

yaptığı dergide, halkçı-sosyalist fikirlerini okuyucuyla buluşturmuştur. Dergi, özellikle köylüler için tasarlanmıştır. Köy öğretmenleri ile köylü aydınlar, okuyucu kitlesi olarak belirlenmiştir. Elin Pelin, daha ilk sayıda adını gizlemeden ve farklı bir takma ad kullanmadan derginin amacını, köye ve yönetime karşı olan görüşünü açıklamıştır.¹¹⁰

“*Razkazi*” (Hikâyeler) adlı ilk kitabının birinci cildini 1904 yılında yayımlanmıştır.¹¹¹ Elin Pelin 1903-1907 yılları arasında, Prof. İvan Şişmanov’un yardımıyla, Sofya Üniversitesi kütüphanesinde çalışmaya başlamış ve 1904-1905 yılları arasında Yavorov ile birlikte Fransa’nın Paris ve Nancy şehirlerine gönderilmiştir. 1904 yılı Kasım ayından, 1905 yılı Mayıs ayına kadar Fransa’da kalmıştır. 1905 yılında “*Pepel ot Tsigarite mi*” (Sigaramın Külleri) adlı, şiir ve nesirden oluşan mizahi derlemesini yayımlamıştır.¹¹²

Elin Pelin 1908-1909 yıllarında, “*Bilgaran*” adlı mizahi derginin redaktörlüğünü yapmıştır. Dergide, şiir ve nesir türünden oluşan çocuk kitapları dizisi yayımlamıştır. 1906 yılında “*Ot Prozoretsa*” (Penceresinden) adlı kitabını, 1911 yılında ise “*Razkazi*” (Hikâyeler) adlı kitabının ikinci cildi ile “*Geratsite*” adlı eserini yayımlamıştır.¹¹³

Elin Pelin, Birinci Dünya Savaşı’nın cereyan ettiği 1914-1918 yılları arasında, savaş muhabiri olarak cepheye gönderilmiş ve bu dönemde vatansız eserler yazmıştır. Bu eserlerini 1917 yılında “*Kitka za Yunaka*” (Yiğit İçin Çiçek) adlı derleme eserinde yayımlamıştır ve yine 1917 yılında “*Pijo i Pendo*” adlı mizahi nesir derlemesini yayımlamıştır. Köy öğretmenlerini konu alan “*Duşata na Uçitel*” (Öğretmenin Ruhu), “*Kal*” (Çamur), “*Samiçka*” (Yalnız), “*V İnteres na Prosvetata*” (Eğitim Çıkarına) adlı eserlerini yazmıştır. 1922 yılında “*Zemya*” (Toprak) adlı eserini yazmıştır. 1928 yılında, kendi görüş ve düşüncelerini içeren mensur şiirlerini, “*Çerni Rozi*” (Siyah Güller) adlı derlemesinde yayımlamıştır. 1936 yılında feyletonlar, denemeler ve skeçler içeren, “*Az, Ti, Toy*” (Ben, Sen, O) adlı kitabını yayımlamıştır. Eser, dönemin kamu politikasını ve yaşanan ahlaki bozulmayı eleştirmektedir. 1936 yılında, “*Pod Manastirska Loza*” (Manastır Asmasının Altında) adlı eserini yazmıştır.

¹¹⁰ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, a.g.e., s.780.

¹¹¹ Zarev- Karolev- Tsanev, a.g.e., s.776.

¹¹² Zarev- Karolev- Tsanev, a.g.e., s.776.

¹¹³ Leman Ergenç, a.g.e., s.66.

1920-30'lu yıllarda çocuklar için lirik şiirler, fabllar, skeçler, mizahi öyküler ve masallar yazmıştır. 1909 yılında *“Zlatni Lyulki” (Altın Salıncaklar)*, 1918 yılında *“Kumço-Vılço i Kuma-Lisa”*, 1919 yılında *“Gori Tilileyski”* ve *“Sladkodumna Baba”*, 1920 yılında *“Pravdata i Krivdata”*, 1927 yılında *“Pesniçki”*, 1931 yılında *“Potoçeta Bistri”*, 1933 yılında *“Yan Bibiyan”*, 1934 yılında *“Yan Bibiyan na Lunata”*, 1949 yılında *“Prikazki i Basni” (Hikayerel ve Masaller)* adlı eserini yazmıştır.¹¹⁴

1908-1922 yılları arasında, Milli Kütüphane'de kütüphaneci olarak çalışmıştır. 1923-1944 yılları arasında ise, İvan Vazov Müzesi'nde müze yöneticisi olarak görev almıştır. 1940 yılından itibaren, Bulgar Bilimler Akademisi'ne üye olmuş ve Bulgar Yazarlar Birliği'nin Başkanı olarak görev almıştır. 1949 yılında, Sofya'da yetmişinci sanat yılını kutlamıştır. Elin Pelin, 3 Aralık 1949 tarihinde Sofya'da ölmüştür.¹¹⁵

2.2. Elin Pelin'in Edebi Yaraticılığı

Elin Pelin, eserleri ile Bulgar Edebiyatı'nda çığır açmış ve 20. yüzyılın başından itibaren, kendini “köy ızdırabının şarkıcısı” olarak kabul ettirmiştir.¹¹⁶

Pelin'in edebi yaraticılığında, çocukluk yıllarının ve ailesinin katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Aydın bir babanın ve eğitim almış kardeşlerinin yanında, kitaplarla dolu bir evde büyümüştür. Elin Pelin'nin babası İvan Stoyanov'un, milli teşkilatma dönemi ve Nisan Ayaklanması havasına tanık olmuş bir baba olarak, anılarını oğluna anlatmış olması kaçılmazdır. Aynı durum, isyancı bir kardeşe sahip olan annesi için de geçerlidir. Elin Pelin, derin ve ilgili bir dinleyici olma özelliğini bu yıllarda kazanmış olmalıdır. Ailenin bilinçsizce yaratmış olduğu bu dünyada, Elin Pelin'in dinlediği anılar, kırsal alanda yaşamının zorlukları, ailenin yoksulluğu, hastalıklar ve köylünün hayatı, yazarın olayları daha derin anlamlarda incelemesine, yoğurulmasına ve dikkatini farklı noktalara yönlendirmesine neden olmuştur.¹¹⁷

Elin Pelin çocukluk döneminde, ailesinin yaşadığı acılardan ve zorluklardan fazlasıyla etkilenmiştir. Pelin'in babası İvan Stoyanov, ailesine bakabilmek için

¹¹⁴ <http://www.slovo.bg/showbio.php3?ID=85>

¹¹⁵ Leman Ergenç, a.g.e., s.66.

¹¹⁶ <http://liternet.bg/publish8/ekonstantinova/epelin.htm>

¹¹⁷ Petir Pondev, *Elin Pelin, Bibliotekata Tvorçeski Portreti*, s.8.

sürekli faizle para bulmak zorunda kalmıştır ve sıklıkla “Zenginler bizim için var, biz onlar için varız” cümlesini tekrarlamıştır. Elin Pelin, yıllar sonra bu cümlenin kendisinde bıraktığı izi, “Bu paracıklar için ne kadar anne ağladı ve ne kadar fakara gömleği satıldı” sözleriyle ifade etmiştir. Aynı zamanda Pelin çocukluk yıllarını, kitaplarla dolu bir evde ve (üçü kendi kardeşi olmak üzere) köyün en aydın insanlarıyla geçirmiştir.¹¹⁸

Küçük bir köy çocuğu olan Pelin, ev hayatında bunları yaşarken doğaya karşı olan duygularını köyün ovalarında, nehir kıyısında ve ormanlık alanda gezerek, oynayarak yavaş yavaş oluşturmuştur. Bunda babası ile birlikte çıktığı yürüyüşlerin de katkısı büyüktür. Bu yürüyüşlerden birinde Opor tepesine çıkan Pelin, Kocabalkan Dağları'nı seyrederken ağlamaya başlamıştır. Babası “Bu doğadan korkup ağlayan çocuktan ne olacak?” diye düşünmüştür. Elin Pelin, manzarayı o kadar çok beğenmiştir ki, korkmaya devam etmesine rağmen, burada gün batımını ve doğayı izlemeyi alışkanlık haline getirmiştir. Pelin, bu durumu daha sonra “Bu ufuk çizgisini kaç kez tasvir ettiysem... Bu benim sevdiğim bir manzara olmuştur” sözleriyle ifade etmiştir.¹¹⁹

Elin Pelin'in Baylovo köyünde büyümüş olmasının “Bulgar köyünün anlatıcısı” olarak kabul edilmesinde etkisi oldukça büyüktür. Aynı zamanda, “Şop” olarak adlandırılan kesimi yakından tanıma ve gözlemlene imkânına da sahip olmuştur.¹²⁰ Şoplar, Elin Pelin'in eserlerinin karakterlerinde sıklıkla yer bulmuştur.¹²¹ Pelin, sınıfsal tabakalaşma ve burjuva sisteminin ortaya çıkması ile köyde yaşanan hayatı anlatmayı kendisine bir görev kabul etmiştir. Bunu yaparken, köylünün gündelik yaşamına, hayati ihtiyaçlarına, zorluklara ve çatışmalara öncelik vermiştir. Resim Okulu'na kayıt olmak isteyen ancak kabul edilmeyen Pelin'in yaratıcılığı zedelenmemiştir. Aksine, doğayı ve köylüyü o kadar gerçek ve canlı resmetmiştir ki görüntüleri fırça ile değil kalem ile anlatarak okuyucuya geçirmeyi başarmıştır.¹²²

¹¹⁸ Petir Pondev, *Elin Pelin, Bibliotekata Tvorçeski Portreti*, s.7.

¹¹⁹ Pondev, *a.g.e.*, s.8.

¹²⁰ Şoplar günümüzde Batı Bulgaristan, Doğu Sırbistan ve Kuzeydoğu Makedonya'da bulunan, Bulgar, Sırp ve Makedon milliyetlerinden oluşan etnik topluluktur. Farklı bir Bulgarca ile konuşurlar. Torlak ve Şop şivesi olarak adlandırılan Bulgarca'dan Sırpça'ya geçiş izleri taşıyan bir lehçedir. Sofya'dan başlayarak Köstendil, Piro, Vidin, Koçani, Kumanovo ve Niş bölgelerini kapsar.

¹²¹ Leman Ergenç, *a.g.e.*, s.67.

¹²² Tsankov Lalev, *Elin Pelin Razkazi Geratsite*, Sofya, s.5-6.

Elin Pelin bu yaşamsal etkiler sonucunda edebi eserlerinde, Bulgar Edebiyatı'nda görülen farklı edebi akımlar arasından gerçekçilik ve eleştirel gerçekçilik akımlarını kullanmıştır.¹²³

Edebiyat ve sanat alanında kullanılan gerçekçilik akımı ile yazarlar dönemin siyasi, sosyal ve toplumsal olaylarını ve düşüncelerini, gerçeklik ilkesi doğrultusunda anlatmışlardır. Bazı edebiyatçılara göre milli teşkilatlanma döneminde, bazı edebiyatçılara göre ise 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başında kullanılmaya başlamıştır. Akım, dönemin şartlarının aslına bağlı kalarak anlatılmasıdır. Karakterler gerçek kişilerden alınmıştır. Elin Pelin'in "*Geraklar*" adlı eseri bu akımın bir örneğidir.¹²⁴

Eleştirel gerçekçilik akımı ise edebiyat ve sanat alanında kullanılan, kapitalizm döneminde büyük ilerleme kaydetmiş bir akımdır. 19. yüzyıl edebi yaratıcılığında, eleştirel gerçekçilik en baskın akımlardan biridir. Eleştirel gerçekçilik akımının ortaya çıkması, kapitalist sistem ile doğru orantılı olarak gerçekleşmiştir. Kapitalist sistem, sosyal farklılaşma ve çelişkileri de beraberinde getirmiştir. Bu akım ile birlikte yazarlar dönemin sorunlarına yönelmeye başlamıştır. Eleştirel gerçekçi yazarlar, kapitalist toplumun olumsuz yönlerini ve sistemin trajik sonuçlarını (suç, yoksulluk, ahlaki bozulma gibi) konu olarak işlemişlerdir. Gerçekçilik akımı ile içerik ve yöntem açısından benzer özellikler göstermesine rağmen, eleştirel gerçekçi yazarlar, eserlerinde kendi karakteristik özelliklerini yansıtmışlardır. Eleştirel gerçekçilik akımı, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında gücünü kaybetmiştir. Proletaryanın, yeni sosyal oluşum karşısında sarf ettiği mücadeleyi anlatmak için yeni bir arayış içine girilmiş ve böylelikle sosyalist gerçekçilik akımı ortaya çıkmıştır.¹²⁵ Ancak eleştirel gerçekçilik akımı tamamen yok olmamıştır ve bazı yazarlar tarafından kullanılmaya devam etmiştir. Bulgar edebiyatında Elin Pelin'in yanı sıra eleştirel gerçekçilik akımını İ. Vazov, A. Konstantinov, St. Mihaylovski, P. K. Yavorov ve G. Stamatov kullanmıştır.¹²⁶

¹²³ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, *a.g.e.*, s.773.

¹²⁴ Lyubomir Georgiev- Hristo Cambazki- Lozan Nitsolov- Spas Spasov, *Reçnik na Literaturnite Termini*, Nauko İzkustvo, Sofya, s.755-760.

¹²⁵ Proletarya alt sosyal sınıfı tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Bu sınıfa mensup olan kişiye "proleter" denir.

¹²⁶ Lyubomir Georgiev- Hristo Cambazki- Lozan Nitsolov- Spas Spasov, *a.g.e.*, s.484-487.

Elin Pelin'in eserlerinde, "toprak-emek" kavramı büyük bir öneme sahiptir ve köylünün toprak karşısında gösterdiği emeği tasvir ettiği eserlerinde oldukça başarılı olmuştur. "Emek" kavramını eserlerinde kullanan Vazov, Yovkov ve Pelin kıyaslandığında *"İvan Vazov'un eserlerinde emek bir erdem, Yordan Yovkov'da güzellik, Elin Pelin'de ise bir fedakârlıktır."*¹²⁷

Elin Pelin'in edebi yaratıcılığı, "toprak-emek" kavramını eserlerinde kullanan İvan Vazov ve Yordan Yovkov ile karşılaştırıldığında, İvan Vazov'un edebi yaratıcılığı tür açısından oldukça çeşitli ve çok yönlüdür. Ancak Elin Pelin'in Bulgar köyünü anlattığı eserleri, kısa olmasına rağmen ruhsal bir derinliği olan eserlerdir ve anlatım İvan Vazov kadar çok yönlüdür. Yordan Yovkov'un köy hayatını konu alan eserleri, tasvir açısından Pelin'e yakın olmasına rağmen, anlatı tek yönlüdür.¹²⁸

Leman Ergenç'e göre; *"Pelin'in hikâyeleri köy yaşamının sadeliğine ve çeşitliliğine daha yakındır. Hikâyelerinde sosyal ve ahlaki sorunların dışardan gelmediğini, doğrudan doğruya yaşamın içinden sunulduğunu hissederiz. Çok yönlü görüşe sahip olan Pelin küçük hikâyelerini sanki kahramanlarına uygun bir şekilde yazmıştır. Bu küçük, hiçbir özellikleri olmayan insanların güncel yaşamlarını, insancıl duygularını, tüm ihtiraslarını, milli karakterlerini belirleyen özellikleri verir ve onların tipinde halkın gerçek simasını çizer. Köyde uzun yıllar yaşamış olan yazar, köy insanının iyiliğini, kötülüğünü, güzelliğini ve çirkinliğini görmüş ve gerçekçi bir yazar olarak kişilerin hiçbir özelliğini gizlememiştir. Köy yaşamını tasvir ederken katı gerçekleri; köylünün yoksulluğu, çileleri, ruhsal açıdan fakirliği ve köy geleneklerinin kabalığını gösterir. Hikâyelerinde kişilerin adaletsizliğe karşı sert çıkışları onların sosyal açıdan canlılığını ifade eder. Bu konu tamamen E. Pelin'in yaratıcılığına özgüdür."* (Bkz: Leman Ergenç, a.g.e., s.68.)

Elin Pelin edebi yaratıcılığında, hayatları ve dönemin gerçeklerini anlatırken karakterleri somut sosyal olaylar içerisinde konumlandırmıştır.¹²⁹ Bireyleri, doğayı ve bireylerin doğa karşısında sarf ettikleri çabayı, yaşadıkları kazanımları ve kayıpları

¹²⁷ Leman Ergenç, a.g.e., s.67.

¹²⁸ Ergenç, a.g.e., s.68.

¹²⁹ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, a.g.e., s.784.

hem maddi hem de manevi yönleriyle birlikte işlemiştir.¹³⁰ Eserlerini yazarken, yaşamda bulunan her olguyu yeni bir dünyada tekrar yaratmıştır. Kırsal yaşamın bulunduğu her alanı mekân olarak vermiştir. Karakterler, anlatılan kurgu içinde toprak ile bağ kuran özellikte olmuştur.¹³¹ Elin Pelin kısa öykülerinde, Bulgar köy yaşamını birlik ve bütünlük çerçevesinde inşa etmiştir.¹³²

Elin Pelin yaratıcı dünyasında, sade bir dil kullanarak, abartıya kaçmadan, olayları gerçekçi bir şekilde anlatmıştır. Kendi deneyimlerinden faydalanarak anlattığı olaylarda, okuyucuyu inandırmak çabasıyla, basit ve açık bir dil kullanmıştır. Bu ve bunun gibi özellikleri ile nesir alanında büyük bir usta olarak kabul edilmiştir. Elin Pelin bu özellikleri ve edebi yaratıcılığı ile ilgili düşüncesini *“Anlatımda sadelik, düşüncede dürüstlük ve duyguda ölçülü olmak bir romancının en iyi nitelikleridir”* sözleriyle ifade etmiştir.¹³³

Elin Pelin’in eserlerinde, diyaloglar önemli bir yere sahiptir. Olaylar ile diyaloglar birlikte gelişmekte ve karakterler fazlaca konuşmaktadır. Anlatıcı ikinci planda tutulmuştur. Anlatıcı, olayların arkasına gizlenerek, olayın karakterler tarafından iletilmesine ve okuyucunun yorum yapmasına izin vermiştir. Elin Pelin okuyucuyu ve karakterlerini özgür bırakmıştır. Eserde, hem kadın hem erkek karakterlerin, iyi-kötü ve doğru-yanlış arasında yaşadığı çatışmaları, çok güçlü işlemiştir. Bu çatışmalar zengin ile yoksul köylü, köylü ile şehirli, halk ile devlet arasında yaşanmıştır. Ancak Elin Pelin’in yarattığı karakterler arasında, *“Geraklar”* adlı eserinin asıl karakteri olan Yordan Gerak, farklı bir özelliğe sahiptir. Varlıklı biri olmasına rağmen ahlaki ve manevi değerlere sahip ve köylü tarafından sevilen biridir. Burada yazar dünya görüşü ile bir çelişki yaşıyor gibi görünse de, Yordan Gerak karakteri, yazarın oldukça önemsendiği ataerkil ruhu ve zorluklarla dolu hayatı temsil etmektedir.¹³⁴

¹³⁰ Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.503.

¹³¹ İvan Atanasov Sarandev- Stoyan Karolev, *a.g.e.*, s.163.

¹³² <http://liternet.bg/publish8/ekonstantinova/epelin.htm>

¹³³ Petır Pondev, *Povestta “Geratsite”* (s.5-17), *Elin Pelin Geratsite*, Bılgarski Pisateli, Sofya, 1962, s.16.

¹³⁴ Tsankov Lalev, *a.g.e.*, s.10.

Elin Pelin karakterlerini yaratırken derin insani özellikleri ve duyguları ön planda tutmuştur. Kendi yaşamında karşılaştığı durumları, betimleyici bir anlatım kullanarak, sanatsal estetik çerçevesinde oluşturmuştur.¹³⁵

Elin Pelin'in yaratıcı dünyası ile birlikte sanatsal gerçekçilik kavramı Bulgar Edebiyatı'na girmiştir. Pelin'in eser adları büyük çoğunlukla, bazen ironik de olsa, gerçek dünyadan alınmıştır.¹³⁶

Elin Pelin için edebi yaratıcılık, sanatsal estetik açısından olduğu kadar içerik ve anlam bakımından da büyük bir önem taşımaktadır. Yazarın konu olarak, kırsal alanın zor şartları altında yaşayan Bulgar köylüsünü ve onların yaşam-toprak arasında geçen hayat mücadelelerini seçmesi, bir bakıma edebiyata ve halkına karşı bir görevi yerine getirme olarak da nitelendirilmektedir. Pelin eserlerinde, köylünün toprağa ve sarf ettiği emeğe karşı olan bakış açısını, umutlarının hangi koşullarda ve nasıl değiştiğini olay örgüsü içinde vermiştir. Pelin'in eserlerinde, Bulgar köylüsünün fiziksel ve ruhsal olarak toprağa olan güçlü bağı ve toprak-emek arasındaki ilişkileri açıkça anlaşılır niteliktedir.¹³⁷

Elin Pelin'in edebi yaratıcılığında "kötü" ve "yoksul" kavramları çok önemli bir yere sahiptir. Alkol içtiği için kendini "kötü" olarak tanımlayan yoksul Mateyko Baba'ya karşı, vergi toplayan ve insanları iyi-kötü olarak yargılayan, zengin bir rahip karşı karşıya getirilmiştir (*Na Onya Svyat- Öteki Dünyada*). Elin Pelin'in iyi-kötü kavramı, ahlaki ve manevi değerlerle ölçülebilen niteliktedir. Karakterler kendilerine özgü zihniyete ve manevi dünyaya sahip kişilerdir. En belirgin özelliklerinden biri mizah duygularıdır. Elin Pelin'in mizah duygusu olmayan eseri azdır. Genellikle eserlerinde anlattığı hayatlarda hüznün ve mizah birbirine karışmıştır. Elin Pelin'in mizahı sosyal bir temele dayanmaktadır. Aynı zamanda mizah zengin-fakir ve devlet-halk arasında kullanılan bir silahtir.¹³⁸

Elin Pelin'in eserlerinde hikâye bir olaya dayanmaktadır ve olay kısa bir süre içinde sonuca varmaktadır. Andreşko bir-iki saat içinde icra memurunu bataklıkta bırakmaya karar vermiştir (*Andreşko*). Mateyko Baba hikâyesinin girişinde

¹³⁵ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, *a.g.e.*, s.788.

¹³⁶ Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.496.

¹³⁷ Penyu Rusev- İskra Panova, *Elin Pelin Sto Godini ot Rojdenieto mu*, Sofya, 1978, s.36-43.

¹³⁸ Lalev, *a.g.e.*, s.sayfa 10-11.

ölmüştür ve cehenneme gitmek isterken cennete gitmiştir (*Na Onya Svyat- Öteki Dünyada*). Lipo adalet aramak için şehire giderken yolda karşılaştığı Neno'yu öldürmeye o an karar vermiştir (*Prestiplenie- Suç*). Karakterler ve fikirler daima çatışma halinde verilmiştir. Adreško, icra memuru ile borçlu köylü arasında bir yargıç görevi üstlenerek, borçlu köylüyü kurtarmaya karar vermiştir. Bojan, çalışmalarının karşılığını alamadığına ve kardeşlerinden daha fazla kazanması gerektiğine karar vererek babasının gizli olan parasının peşine düşmüştür (*Geratsite*). Elin Pelin, karakterlerine kendi tercihlerini yapmaları konusunda izin vermiştir.¹³⁹

Elin Pelin eserlerinde konu olarak sadece köy yaşamını, karakter olarak da sadece köylüyü seçmiş gibi görünmesine rağmen, Pelin aynı zamanda insanların yaşadığı evrensel gerçekleri de anlatmıştır. Eserlerinde dünyada var olan ve pek çok insanın karşı karşıya olduğu “insan hakları” ve “iş gücünde adalet” sorununa da dikkat çekmiştir. Elin Pelin'e “*eserlerindeki karakterleri nasıl gördüğü*” sorulduğunda Pelin, “*Benim hikâyelerimdeki köylüler yeryüzündeki bütün insanlar gibidir*” cevabını vermiştir.¹⁴⁰

Elin Pelin eserlerinde, aynı dönemin yazarları olan ve köy hayatını konu alan Peyo Kraçalov Yavorov ya da Anton Straşimirov'dan farklı olarak köy hayatından gelmiş ve köy insanını oldukça yakından tanıyan bir yazardır.¹⁴¹ Elin Pelin köy yaşamını bizzat kendisi yaşamış ve tecrübe etmiştir. Bu nedenle köy ve köylü ile arasında organik bağlar kurmuştur.¹⁴²

Elin Pelin'in eserlerinde tecrübelerinin ve dünya görüşünün izlerini görmek mümkündür. 1902 yılında yazmış olduğu “*Na Onya Svyat*” (Öteki Dünyada) adlı eser, yazarın en çok okunan eserlerinden biridir. Eserde, yoksul bir hayat süren bir Bulgar köylüsü konu edilmiştir. Eserin asıl karakteri resmi vergiler ve kilise tarafından alınan vergiler nedeniyle daha da yoksullaşmış ve burjuva sistemi karşısında ezilen bir kişidir. Hikâyede sosyal ve siyasi bir tema işlenmiştir. Eser,

¹³⁹ Tsankov Lalev, a.g.e., s.7.

¹⁴⁰ Petir Pondev, *Povestta “Geratsite”*, s.17.

¹⁴¹ Peyo Kraçalov Yavorov, Çirpan kasabasında (Eski Zağra ilinde şehir merkezi) doğmuştur ve ilköğrenimini burada almıştır. Eğitimine Filibe'de devam eden yazar, daha sonra doğduğu kasabaya geri dönmüştür. Bkz: Leman Ergenç, a.g.e., s.69. Anton Straşimirov 1872 yılında Varna'da doğmuştur. İlköğrenimini Razgrad'da tamamlamıştır. 1890-1894 yılları arasında Varna ve Burgaz'da öğretmenlik yapmıştır. 1893 yılında İsviçre Bern Üniversitesinde dinleyici öğrenci olarak kayıt yaptırmıştır. Bkz: Ergenç, a.g.e., s.56. Köy yaşamını eserlerinde konu olarak kullanan Yavorov ve Straşimirov şehirde doğmuş ve büyümüştür.

¹⁴² Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, a.g.e., s.778.

Mateyko Baba'nın ölmesiyle başlamaktadır. Eserde burjuva sistemine, vergilere, din adamlarına ve iyi-kötü kavramlarına ilişkin eleştiriler bulunmaktadır.¹⁴³

Eserde günah-günahsızlık temaları, olay örgüsü içerisinde önemli bir yere sahiptir. Elin Pelin, içki içen köylüleri yargılayan rahipleri günahkâr olarak konumlandırmıştır. Mateyko Baba'nın çok çalışmasına rağmen yoksul bir hayat yaşaması, kendini günahkâr ve değersiz görmesi mizahi bir dille ve dolaylı olarak eleştirilmiştir.¹⁴⁴

"Kosaçi" (Tırpancılar-1903) adlı eser, aynı anda iki hikâyeyi içinde bulunduran özel bir yapıya sahiptir. Anlamsal merkezinde hem Lazo'nun eylemleri hem de Blagolaja'nın hikâyesi birbiriyle bağlantılıdır. Peyzaj anlatımı, yaşanacak olayın niteliğine göre evrilmiştir.¹⁴⁵

"Andreşko" (1903), Elin Pelin'in en çok irdelenen eseri olmuştur. Eserde zengin-fakir çatışmasının yanında, var olan durumu yargılama ve vardığı yargıyı uygulama görülmektedir. Bu olumsuz bir durum gibi görünse de, okuyucu Andreşko'yu sempatik ve duygularıyla hareket edecek kadar çıkarsız olarak değerlendirmiştir. Elin Pelin'in konuya bakış açısı ise çok net olmuştur ve bunu eserde belli etmiştir.¹⁴⁶ Eserin ana karakteri Andreşko adlı bir köylüdür. Eser aynı zamanda Bulgar köylüsüne karşı gösterilen davranışlara tepki niteliğindedir.¹⁴⁷

"Prestiplenie" (Suç-1904) adlı eserinde haksızlığa uğramış yoksul bir köylü ailenin hayatı konu alınmıştır. Eserde çalışan ama yoksulluk içinde yaşayan Bulgar bir köylü anlatılmıştır. Eserin asıl karakteri Lipo'dur ve eserde cinayet teması kullanılmıştır.¹⁴⁸

Elin Pelin "Geratsite" (Geraklar) adlı eserini 1911 yılında, "Zemya" (Toprak) adlı eserlerini ise 1922 yılında yazmıştır. Kronolojik olarak iki eser arasında zaman farkı olmasına rağmen benzer özellikler taşımaktadır. Konu olarak iki eser de üreten Bulgar köylüsünün toprak ile kurduğu bağı konu almıştır¹⁴⁹ ve ikisinde de

¹⁴³ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, a.g.e., s.783.

¹⁴⁴ Zarev- Karolev Tsanev, a.g.e., s.787.

¹⁴⁵ Tsankov Lalev, a.g.e., s.13.

¹⁴⁶ Lalev, a.g.e., s.14.

¹⁴⁷ Zarev- Karolev- Tsanev, a.g.e., s.783.

¹⁴⁸ Zarev- Karolev- Tsanev, a.g.e., s.784.

¹⁴⁹ İvan Atanasov Sarandev- Stoyan Karolev, a.g.e., s.166.

karakterlerin yaşadığı kaçınılmaz değişimler ve köyde yaşayan kişilerin acıları, ortak ideolojik ve sanatsal dil kullanılarak anlatılmıştır.¹⁵⁰ “Zemya” adlı eserde Enyu adlı karakterin yaşadığı dramı anlatırken, “Geratsite” adlı eserde çökmekte olan ataerkil yapının getirdiği ahlaki ve toplumsal değişimlerin köy yaşamına yansımış halini anlatmıştır.¹⁵¹

“Pod Manastırskata Loza” (Manastır Asmasının Altında) adlı eser Elin Pelin’in en uzun eseridir. Felsefik-etik planında iyi-kötü, günah-günahsızlık kavramları mevcuttur. Karakterlerin çoğu azizler ve rahiplerdir. Ancak konu olarak dinsel fanatizmin olumsuzlukları işlenmiştir.¹⁵²

“Lyubov” (Sevgi) adlı eserde burjuva sistemine maruz kalan Bulgar köylüsünün yaşadığı hayat ve zengin-fakir arasındaki ilişki konu edilmiştir. Eserde, asıl karakterler zengin kız İvka ve yoksul köylü Dobran’dır. Ölüm teması kullanılmıştır.¹⁵³ Birbirine âşık olan iki gencin, ekonomik statü karşısında çaresiz kalmaları sonucu yaşanan trajedi, açık ve sade bir dille okuyucuya anlatılmıştır.

Elin Pelin “Andreşko”, “Na Onya Svyat”, “Hapast Bojiya” (Tanrının Belası), “Na Brazdata” (Saban Çizisinde), “Nane Stoıçkovata Vırba” (Nane Stoıçko’nun Söğüt ağacı), “Prectıplenie” ve “Geratsite” gibi eserlerinde dönemin köy yaşamını, köylünün psikolojik durumunu ve dünyaya bakış açısını anlatmıştır.¹⁵⁴

“Jıtba” (Hasat), “Na Brazdata”, “Leten Den” (Yaz Günü) hikâyelerinde olaylar ve mekân işlenirken, toprak ile insan arasındaki bağı çekilen acılar ile birlikte vermiştir. “Kosaçi” (Tırpançılar), “Meçtateli” (Hayalperest), “Vyatırnata Melnitsa” (Yel Değirmeni) adlı eserlerinde ise toplumsal ve ahlaki sorunları bireylerin yaşadığı yoksulluk ve acı ile birlikte, felsefik-etik bir planda ortaya koymuştur. Hayatları boyunca sarf ettikleri çabalara rağmen yoksulluk içinde yaşayan karakterlerin, maruz kaldıkları adaletsizlik karşısında intikam almalarını haklı görmüştür. Elin Pelin’in eserlerinde aşığılanmaya ve yaşadıkları acıya tepki gösteren karakterler, sabır ve tevekkülü bilinçli olarak tercih etmemişlerdir.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Petır Pondev, *Povestta “Geratsite”*, s.9.

¹⁵¹ Sarandev- Karolev, *a.g.e.*, s.166.

¹⁵² Sarandev- Karolev, *a.g.e.*, s.166.

¹⁵³ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, *a.g.e.*, s.784.

¹⁵⁴ Zarev- Karolev- Tsanev, *a.g.e.*, s.789.

¹⁵⁵ İvan Atanasov Sarandev- Stoyan Karolev, *a.g.e.*, s.164-165.

Elin Pelin yaptığı bir röportajda *“En çok hangi eserlerinizi beğeniyorsunuz?”* sorusuna *“Bu soruya çok zor yanıt veririm. Anneler çirkin ve mutsuz çocuklarını sever, değil mi. Ben de okurların en az dikkat çevirdikleri eserlerimi daha çok severim”* sözleriyle cevap vermiştir.¹⁵⁶

¹⁵⁶ <http://bnr.bg/tr/post/100458284/1949-elin-pelin-bulgar-koyunun-usta-anlaticisi>

BÖLÜM III

“GERAKLAR” ADLI ESERİN SOSYAL VE EDEBİ İNCELEMESİ

3.1. Modernleşmenin Köy Hayatına Etkileri: “Geraklar” Eseri

Örneği

Modernleşme, 17. yüzyılda Batı Avrupa’da ortaya çıkmış ve devamında tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçişi ifade etmektedir. Bu geçiş kültürel, siyasal, ekonomik ve toplumsal alanlarda yaşanmıştır.¹⁵⁷

Ekonomik alan, modernleşmenin en önemli etkenlerinden biri olmuştur. Kültürel alanı en fazla destekleyen, geleneksel toplum yapısına uyumlu olmayan ve zenginleşen burjuva sınıfı olmuştur. Burjuva sınıfının zenginleşmesi Sanayi Devrimi ile devam etmiştir. Bu durum tarıma dayalı kırsal alan ekonomisinin yerini, sanayi ürünlerinin satışına dayalı şehir ekonomisinin almasına neden olmuştur.

Toplumsal alanda ise eğitimin yaygınlaşması ile okuma yazma oranının artması, kadının iş yaşamına dâhil olması ve geleneksel aile yapısının bozulması konularında etkili olmuştur. Aile yapısındaki bozulma, özellikle kırsal alanda yaşayan aile bireylerinin şehirlere göç etmesi ve tarım ekonomisinden uzaklaşarak sanayi ekonomisine dâhil olmaları ile kendini göstermeye başlamıştır. Geleneksel yaşam biçimi olan, aile bireylerinin birlikte yaşadığı büyük ailelerin yerini modern çekirdek aileler almıştır.

Alain Tourain’e göre modern toplum gelenekleri, geçmişi ve inançları yok sayarak değil eski ve geleneksel olanı koruyarak modernleşebilir.¹⁵⁸ Ancak Avrupa’da başlayarak dünyaya yayılan modernleşme süreci, Bulgar toplumu

¹⁵⁷ Kültürel alan Avrupa Rönesansı (15.-16. yüzyıl), reform hareketleri (15.-17. yüzyıl) ve Aydınlanma Çağı (18. yüzyıl) ile siyasal alanda ise Aydınlanma Çağı ve Fransız Devrimi (1789-1799) ile bağlantılıdır.

¹⁵⁸ Alain Touraine, *Modernliğin Eleştirisi*, Çev. Hülya Tufan, 4. Baskı, YKY Yayınları, İstanbul, 2002, s.354.

üzerinde de etkili olmuştur. Bulgar kültüründe büyük öneme sahip olan ve yıllardır süregelen geleneksel toplum yapısı, kan bağı olan kişilerin birbirlerine ve geleneklerine bağlılıklarını, geleneksel örf ve adetlerle belirlenmiş aile içi düzenlerini, tarıma dayalı küçük ekonomileri ve maneviyatları Ortodoks inancına göre şekil almış küçük yapıları temsil etmektedir. Bu yapı içerisinde aile, sosyo-kültürel normlar tarafından işletilen, evlenme, akrabalık ya da evlat edinme yollarıyla oluşturulan toplumsal bir örgütlenme biçimidir. Geleneksel toplumun altı yapısını da köylüler oluşturmaktadır.¹⁵⁹

Bulgar köylüsünün içinde bulunduğu ekonomik durum bağımsızlığın kazanılması ve akabinde modernleşme sürecine girilmesi ile değişmeye başlamıştır. Bulgar köylerinde yaşanan toprak satın alma hareketi, ekonomik olarak kalıcı ve kaçınılmaz değişimleri de beraberinde getirmiştir. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde Bulgar köylüsü 6 milyon hektar ve yaklaşık 80-100 milyon Leva maliyetinde toprak satın almıştır ve toprak fiyatları 1880-1890'lı yıllarda artış göstermeye devam etmiştir. Tefecilerden oldukça yüksek oranda faizle para alarak toprak satın alan Bulgar köylüler, fakirleşmeye başlamıştır. 1890'lı yıllarda, köylülerin tefecilere yüksek miktarda borçlandığını belinmektedir. Bu durum Bulgar köylüsünün daha da fakirleşmesine ve tarım ürünlerinin fiyatlarında yarı yarıya düşüş yaşanmasına neden olmuştur. Ancak geliri azalan köylünün borç oranı faizler nedeniyle artmaya devam etmiştir. Resmi nüfus sayımının verilerine göre tarım ile geçinen ve köyde yaşayan kişi sayısı 1888-1900 yılları arasında beşte bir oranında azalmıştır.¹⁶⁰ Ekonomik anlamda yaşanan sorunlar, geçimini sağlayamayan köylüyü bağlı olduğu toğrağından ve geleneklerinden koparmaya başlamıştır.

Toplumsal alanda da modernleşme sürecinin etkisi görülmeye başlamıştır. Modernleşme, akrabalık ilişkileri sağlam ve toprak sahibi ailelerin, geleneklerine bağlı kalarak sürdürdükleri ataerkil yaşam biçiminde değişmelere ve farklı kuşaklara ait aile bireyleri arasında farklılıkların oluşmasına neden olmuştur.¹⁶¹

Dönemi çok iyi bilen bir Bulgar bilim adamına göre 1878 yılından itibaren, modernleşmenin etkileri görülmeye başlamıştır ve Bulgar toplumunda değişimler

¹⁵⁹ İvan Elenkov- Rumen Daskalov, *Zašto Sme Takiva, V Tirsene na Bilgarskata Kulturna İdentičnost*, İzdatelstvo Prosveta, Sofya, 1994, s.6.

¹⁶⁰ *İstoriya na Bilgariya*, Tom Sedem, Bilgarskata Akademiya na Naukite, Sofiya, 1991, s.209.

¹⁶¹ Elenkov- Daskalov, *a.g.e.*, s.12.

yaşanmıştır. Bulgarların uzun yıllardır koruduğu ve alışkın olduğu geleneksel toplum ve ataerkil aile yapısında bir takım bozulmalar görülmeye başlamıştır. Oluşmaya başlayan yeni kültür, yavaş yavaş alışkın oldukları yaşayış biçiminin içine sızmaya ve geleneksel ruhu tahrip etmeye başlamıştır. Sanayinin gelişmesi ile geçimini topraktan sağlayan ve geniş aileler halinde kırsal alanda yaşayan Bulgarlar, modernleşmenin hız kazanmasıyla topraktan kopmaya, ataerkil aile yapılarına karşı sadakatlerini kaybetmeye ve şehir ekonomisine dâhil olmaya başlamışlardır.¹⁶²

1890'lı yıllarda ise Bulgaristan'da, modernleşme algısının ve yeni burjuva sınıfının oluşmaya başlaması ile Bulgarlar, kendi geleneksel yaşayış biçimi olan Slav-Balkan ataerkil kültür modeli ile ilk defa karşılaştıkları Avrupa burjuva yaşam modeli arasında sıkışıp kalmıştır. Bu durum Bulgarları, toplumsal ve psikolojik bir değişim içine sokmuştur.¹⁶³ Bu değişim ile birlikte, halkın alışkın olduğu geleneksel ataerkil yaşam biçimlerinden uzaklaşmaya başlaması, ahlaki ve manevi değerlerinden de uzaklaşmasına neden olmuştur. Bireyselcilik köy ruhuna "paramadde" kavramlarını getirmiş, devamında ise "baba" kavramının yerini "kendisi için yaşayan adam" kavramının almasıyla varlığına devam etmiştir.¹⁶⁴

19. yüzyılın başından 20. yüzyılın sonuna kadar olan bu dönemde yaşanan sosyal ve siyasi değişimler, Bulgar köylüsü üzerinde büyük etkiler bırakmıştır. Bireylerden başlayarak toplum büyük bir ahlaki değişime maruz kalmıştır. Bulgar köylüsü, geçmişinden beri yaşamaya alışkın olduğu ataerkil yapıdan uzaklaşmaya ve yeni bir ahlaki yapıya bürünmeye başlamıştır. Geçimini topraktan sağlayan ve toprağına bağlı, akraba ilişkileri güçlü olan köylü, aniden ortaya çıkan bu yeni olguya ayak uydurmak ya da onu reddetmek konusunda seçim yapmak zorunda kalmıştır. Elin Pelin, Bulgar köylüsünün girdiği bu geri dönüşü olmayan yolda ortaya çıkan değişimleri, birey, toplum ve ahlak çerçevesinde "*Geraklar*" adlı eserinde açık bir dille anlatmıştır.¹⁶⁵ Eser, Bulgar Edebiyatı'nın en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Burjuva sistemi, kırsal alanda yaşamın getirdiği zorluklar, verilen emeğin karşılığında yaşanan yoksul hayat ve ataerkil yapının bozulmaya başlaması

¹⁶² İvan Şişmanov, *Znaçenieto i Zadaçite na Naşata Etnografiya*, Sıçineniya Tom 2, Sofya, 1966, s.9.

¹⁶³ Leman Ergenç, *a.g.e.*, s.55.

¹⁶⁴ Petır Pondev, *Povestta "Geratsite"*, s.5.

¹⁶⁵ Kristyo Genov, *Elin Pelin Jivot i Tvorçestvo*, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1983, s.164-165.

eserde dönemin gerçekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶⁶ Pelin, Bulgar köy hayatında yaşanan bu sürecin daha uzun süre devam edeceği ve kaçınılmaz olarak toplum hayatında sosyal ve ekonomik krizlere yol açacağı uyarısında bulunmuştur.¹⁶⁷

Elin Pelin köylü bir ailenin yaşadığı değişimleri, bu değişimlerin sonuçlarını ve aile bütünlüğünün nasıl bozulduğunu sade bir dille anlatmıştır. Ana çatışma, gelenekler ile yaşanan sosyal değişim sonucu ortaya çıkan modernleşme algısı arasında yaşanmıştır.

Eserde karakterler arasında ataerkil yapıda büyümüş bir anne ile baba ve ortaya çıkan modernleşme algısına ayak uydurmaya çalışan oğullar ile gelinler mevcuttur. Değişimin getirdiği kuşak çatışması, aile içerisinde maddi ve manevi birtakım krizlere neden olmaya başlamıştır. Yaşanan krizin asıl nedeni, toprak ile büyümüş Yordan Gerak'ın sahip olduğu toprağın, oğulları tarafından bölüşülmek istenmesi olmuştur.

Elin Pelin, değişim girdabı içine atılan Bulgar köylüsünün, ataerkil yapısından ve ahlaki değerlerinden hızlı ve geri dönülmez bir şekilde nasıl koptuğunu farklı boyutlarda semboller kullanarak anlatmıştır.¹⁶⁸

Çam ağacı sembolü eserde önemli bir yere sahiptir. Ağaç sembolü, farklı kültürlerde ve dinlerde doğurganlık, çoğalma, hastalıktan kurtulma ve bereket anlamlarını ifade etmektedir. Çam ağacı ise yapraklarını dökmemesi ve her mevsim yeşil kalması nedeniyle insan hayatının sürekliliğini nitelemektedir. Ağaç inancının temelinde hayat ağacı teması yer alır ve bu inanca göre hayat ağacı dünya düzenini sağlar.¹⁶⁹ Eserde kullanılan çam ağacı sembolü de Geraklar'ın toprak ile olan bağı, aile bütünlüğünü ve sürekliliğini simgeleyen bir metadır. Asırlardır bahçede dikili olan çam ağacı ailenin dağılmasından sonra kesilmiştir.

Bir diğer sembol ise Marga Ana'nın ölümüdür. Marga Ana'nın ölümü ile modernleşmenin olumsuz etkileri ve ataerkil aile yapısının bozulması sembolize edilmiştir. Ataerkil yapının bozulması ile ortaya çıkan kuşaklar arası çatışma, aile

¹⁶⁶ Panteley Zarev- Stoyan Karolev- Georgi Tsanev, *a.g.e.*, s.790-792.

¹⁶⁷ <http://litenet.bg/publish8/ekonstantinova/epelin.htm>

¹⁶⁸ Kristyo Genov, *a.g.e.*, s.165.

¹⁶⁹ Selma Öztekin, *Dinlerde Hayat Ağacı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 22-23.

düzeninin ve toprak bütünlüğünün bozulması, Marga Ana'nın ölümü sonrasında yaşanmıştır. Eserde bu değişim, Yordan Gerak'ın var olan aile hayatının tamamen değişmesi, evdeki baba figürünün etkisini ve değerini kaybetmesi, ailenin dağılması ve Yordan Gerak'ın herkes tarafından terk edilmiş olarak ölmesi ile aktarılmıştır.

Hikâyenin kurgusunda aile birlik ve beraberlik içerisinde tarla işlerini devam ettirirken yaşam koşullarında huzur sağlanmaktadır. Yordan Gerak sabah oğullarını ve gelinlerini tarla işine uğurlarken *“Hava güzel olacak. Toprak ana bugün de insan teriyle yıkanacak”* derken aile birliğini, sahip olduğu mal varlığını ve devam edecek olan varıl durumunu hoşnutlukla dile getirmiştir.¹⁷⁰

Yordan Gerak'ın oğullarının mal varlığını ayırmak istemesi ile zaten parçalanmış olan aile hayatlarında baba ile çocukları arasındaki manevi bağ tamamen kopmuştur. Yordan Gerak'ın ailesi modernleşmenin değiştirdiği düzende dağılmıştır. Eskiden sahip oldukları sevgi, saygı ve refah ortamı yok olmuştur. Asırlardır bahçelerinde var olan çam ağacı bile kesilmiştir.¹⁷¹

Eser modernleşmenin yıkıcı etkisini tüm açıklığıyla okuyucuya göstermiştir. Modernleşme sadece ataerkil köy yaşamını değil aynı zamanda eski halk ruhunu da tahrip etmiştir.¹⁷²

Eserde ironik olarak ailenin çöküşünden sonra refah içerisinde yaşayan tek kişi Bojan olmuştur. Bojan emlak satın almaya ve tarlalarını işlemeye devam etmiştir. Bojan'ın refahı ile ailenin yaşadığı acılar birbiriyle doğru orantılı ve bağlantılı bir şekilde işlenmiştir.

3.2. “Geraklar” Adlı Eserin Edebi İncelemesi

Metin incelemesinin amacı eseri bir bütün olarak çözümlenektir. Çözümlemenin amacı ise eseri meydana getiren unsurları anlama, değerlendirme

¹⁷⁰ Penyu Rusev- İskra Panova, *a.g.e.*, s.36-43.

¹⁷¹ Petir Pondev, *Povestta “Geratsite”*, s.7-8.

¹⁷² Kristyo Genov, *a.g.e.*, s.174.

ve anlatmaktır. Diğer bir deyişle, metin incelemesi eserin bütününü oluşturan parçaları ortaya çıkarır.¹⁷³

İnceleme, itibarî metni edebi bir metin olarak oluşturan unsurların araştırılması işlemidir.¹⁷⁴ Elin Pelin'in "*Geraklar*" adlı eseri olay örgüsü, karakterler, mekânlar, zaman, anlatıcı ve bakış açısı bakımından incelenecektir.

Elin Pelin'in "*Geraklar*" adlı eseri Bulgarca'da "povest" kelimesi ile adlandırılan "uzun hikâye" türünde yazılmıştır.¹⁷⁵ Eserin ilk taslak hali 1903 yılında, ilk basılı parçası 1904 yılında, ilk tamamlanmış basımı ise 1911 yılında yapılmıştır. Eser hala Elin Pelin'in en önemli eseri olarak ilk sıralarda durmaktadır. Pelin, modernleşme sürecinden etkilenen köylü bir Bulgar ailenin hayatını anlatırken, Bulgar anlatı sanatına büyük bir katkıda bulunmuştur.¹⁷⁶

Eserde Bulgar köylüsünün günlük yaşamı ve birey-toprak-doğa üçlüsünün uyumu güçlü bir anlatım ile işlenmiştir. Bireylerin içinde buldukları koşullara karşı gösterdikleri mücadele ve "toprak-emek" kavramı anlatı içerisinde büyük bir yere sahiptir.

Karakterler eserin odak noktasıdır. Okuyucu, yazarın karakterleri (hayatının bir parçasıymış kadar) iyi tanıdığını ve onların sorunlarını çözmek istediğini gözlemler. Elin Pelin Bulgar köylüsünü ele alırken, içinde buldukları zamanın gerçeklerini, toplumda yaşanan değişimleri ve bireylerin hayatını değiştirecek olan sosyal eğilimleri tüm açıklığıyla yansıtmıştır. Elin Pelin, Bulgarların toplumda maruz kaldığı sosyal değişimi minimize ederek, köyde yaşayan, mal varlığına sahip küçük bir aile üzerinde dahi ne derecede etkili olduğunu gözler önüne sermiştir.

Karakterler arasında yaşanan ilişkilerin niteliği, betimleyici anlatıyla doğru orantılı olarak yansıtılmıştır. Eserde son derece iyi düşünülmüş ve iyi uygulanmış bir

¹⁷³ İsmail Çeşli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, 2. Basım, Ankara, Akçağ Yayınları, 2009, s.139-140.

¹⁷⁴ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991, s. 34. İtibarî: Gerçekten öyle olmadığı halde öyle sayılan, saymaca, fiktif. Bkz: TDK.

¹⁷⁵ Uzun hikâye türü, hikâye ile roman arasında yer alan başlıca nesir türlerindedir. Uzun hikâyenin merkezinde bir ana karakter ya da bir ana olay bulunur. Bulgar edebiyatındaki ilk uzun hikâye, Vasil Drumev'in 1861 yılında yazdığı "*Neştastna Familiya*" adlı eserdir. Bkz: Lyubomir Georgiev- Hristo Cambazki- Lozan Nitsolov- Spas Spasov, *a.g.e.*, s.690.

¹⁷⁶ Svetlozar İgov, *a.g.e.*, s.509.

kurgu ve yöntem kullanılmıştır. Anlatılmak istenen tüm ayrıntılar üç kardeş üzerinde ayrı ayrı konumlandırılmıştır. Bojan güç ve para hırsı olan biri olarak nitelendirilmiştir. Pavel hikâyeye sonradan dâhil olmuştur ancak evden uzaklaşmış, şehir hayatına alışmış biri olarak nitelendirilmiştir. Petır ise karakter olarak iyi kalpli ancak kararsız ve kandırılmaya yatkın biridir. Diğer iki kardeşi arasında daha olumlu bir profile sahip bir karakter olarak hayata geçirilmiştir.¹⁷⁷

Eser, serim bölümünde köyde yaşayan ve tarım ile geçinen, mal varlığına sahip ve halinden hoşnut bir ailenin hikâyesi olarak başlamaktadır. Ancak Elin Pelin karşından bakıldığında her şeyin tam olduğu bu ailenin merkezine Yordan Gerak'ı koyarak, modernleşme sürecine girilmesi ile yaşanan değişimi resmetmiştir.¹⁷⁸

Aynı zamanda Pelin'in dünya görüşünün bir yansıması da, Yordan Gerak'ın Pavel'e karşı olan bakış açısında görülmektedir. Pavel karakteri, eğitim almış ve köyün en güzel kızı Elka ile evlenmiştir. Evlendikten sonra hemen askere giden Pavel asker olarak çalışmaya başlamış ve şehire yerleşmiştir. Yordan Gerak, evde var olan çatışma halinin, oğlu Pavel'in eve dönmesiyle son bulacağına inanmıştır. Ancak Pavel, Yordan Gerak'ın beklediği biri olarak geri dönmemiştir. Elin Pelin, Pavel'in yaşadığı bu değişimi kendi dünya görüşünün etkisiyle değerlendirmiştir. Şehir hayatı Pavel'i kötü etkilemiştir. Yazara göre Pavel, kötü olan ne varsa hepsini şehirde öğrenmiştir. Şehir erdemli ve dürüst olan bu köylü çocuğu kamu hizmetinde çalıştırarak yozlaştırmıştır. Pavel'in ne baba sevgisi ne de eskiden Elka'ya duyduğu aşkı, köye geri dönmesini sağlayamamıştır. Şehir hayatının gösterişi Pavel'i köyden ve ailesinden uzaklaştırmıştır.¹⁷⁹ Elin Pelin, dünya görüşünü bu mısralar ile okuyucuya bildirmiştir; (Petır, köye gelişini kutlamak amacıyla Pavel'i meyhaneye götürür. Bir süre şarap içtikten sonra, kardeşinin asker olarak çalışması ve şehirde yaşaması hakkındaki düşüncelerini söyler.)

“...Sen Pavelim, bırak bu aptal askeri görevi, yeter şehirlerde dolaştığın. Buraya geri dön de Tanrının bize verdiği rızka göre yaşayalım. Üç arşın bıyığın var ama bu görevin senin için olmadığı aklına gelmiyor. Fakir fakara olsaydık git, durma derdim ama biz köyün en zengin ailesi değil miyiz? Şehirde beylerin kölesi olma, gel köyünde köylülerin beyi ol.

¹⁷⁷ Tsankov Lalev, a.g.e., s.17-18.

¹⁷⁸ Kristyo Genov, a.g.e., s.165.

¹⁷⁹ Lalev, a.g.e., s.20.

Tarlalara çıkıp, kilisedeki gibi şapkanı çıkararak baktığın yere kadar bunlar benim diyebilesin. Babamızın parası da var, o isterse güneş yakmasın diye paraları saklayadursun, onlar yine de bizim olacak...” (Bkz: Elin Pelin Geratsite, a.g.e., s.41.)¹⁸⁰

Pavel tarlaya gidip, işçilerin yanında bir süre zaman geçirdikten sonra insanlardan uzaklaşarak bir ağacın altına oturur. Bu sırada babası Yordan Gerak gelir. Bir süre sohbet ettikten sonra Pavel'in işiyle ilgili fikrini söyler:

“...Bu yolda ne iyilik buldun? Hiçbir şey. Ne para kazandın ne de kendi hayatına katkı olacak bir şey buldun. Bizlerden uzak o şehirlerde kim bilir nasıl yaşıyorsundur. Kalbin artık sertleşmiş, seni doğurup büyüten toprağına yabancılaştın. Bir bak! O karşıda görmüş olduğun çayırlar ve tarlalar bizim. Onları sizin için edindim ve size bırakmayı düşünüyorum. Güzel ve verimli toprak, yüreğim gibi yumuşak. Bir ek, bin veriyor. Ama... Senin ellerin artık pulluk tutamaz olmuş!” (s.46-47.)

Pavel babasına köye dönmeyeceğini ve şehirde dükkân açacağını söyler. Babasından dükkân açmak için para ister. Yordan Gerak'ın yanıtı olumsuz olunca Pavel işiyle ilgili düşüncelerini ifade eder:

“...Baba, sen kendin de benim bu görevden usandığımı görüyorsun. Beni başka birine çevirdi, ben kendim de farkına varıyorum. Şimdi bu hatamı düzeltmek istiyorum ve tüm umudum sende. Ben babamdır, bana yardım eder diye düşünüyordum. Sen ise bana başka söylüyorsun...” (s.47.)

Pavel tarlalarda dolaşmaya gittiğinde çalışan kardeşlerini ve işçileri görür. Yovka'nın yanına oturur. Küçük bir köy kızı olan Yovka, şehirde yaşayan kadınlar ile köyde yaşayan kadınları kıyaslar. Yovka'nın “Biz ise burada kızgın güneşin altında yanalım” sözü Elin Pelin'in büyük önem verdiği “emek” kavramının bir yansımasıdır. Aynı zamanda ortaya çıkan burjuva sistemine bir eleştiri niteliğindedir:

“...Yovka ise bir çocuk saflığı ile mesut oluyor ve ona soruyordu:

¹⁸⁰ “Geraklar” adlı eserin Bulgarcadan Türkçeye çevirisi tarafımızca yapılmıştır ve çalışmanın devamında, orijinal metnin çevirisinden yapılan alıntılar sayfa numarası belirtilerek gösterilecektir. Ayrıca eserin, Türker Acaroğlu tarafından 2003 yılında Bulgarcadan Türkçeye yapılmış bir çevirisi bulunmaktadır.

- *Amca, senin olduğun yerde kadınlar hanımefendiler mi yoksa köylü kadını mıdır?*
- *Hanımefendi – diye cevap veriyordu Pavel.*
- *Peki, ellerinde hep şemsiyelerle dolaşırlar değil mi?*
- *Tabii ki.*
- *Biz ise burada kızgın güneşin altında yanalım...” (s.44-45.)*

Eserin asıl karakteri Yordan Gerak, eserin serim bölümünde ailesi ve köylüler tarafından sevilen ve saygı duyulan biri olarak resmedilmiştir. Ancak Yordan Gerak'ın sahip olduğu otorite Marga Ana'nın ölümü ile yıkılmıştır.¹⁸¹

Yordan Gerak'ın gizli parasının kim tarafından çalındığı Elin Pelin tarafından okuyucuya bildirilmemiştir. Ancak okuyucu Bojan'ın babasının gizli olan parasını çalarak herkes tarafından bilinen para ve servet hırsını bir kez daha gösterdiğini düşünmüştür.¹⁸²

İncelikle örülmüş olay örgüsünü ve karakterleri içselleştirmemizi sağlayan önemli bir unsur da, itibarî bir olay örgüsüne sahip hikâyenin, gerçek hayata sıkı sıkıya tutunmuş olmasıdır. Elin Pelin bir görüşmesinde “Geraklar” adlı eserini yazma düşüncesinin nasıl oluştuğunu şu sözleriyle ifade etmiştir;

“Bu aklıma şöyle geldi. Bir gün köydeyken dişim ağrıdı. Ama çok güçlü ağrıdı, dayanılamayacak kadar çok güçlü ağrıdı. Sofya’da “ah!” demeden diş çeken berberler vardı. Buralarda dişlerle “Ah demeden diş çekiyoruz” yazan ilanları vardı. O kadar çok canım acıyordu ki sonbaharda karanlık bir gecede dişimi çektirmek için köyümden Sofya’daki doktorların yanına yola çıktım. Kırılarda hem yürüyordum hem de olabildiğince bağırdım. Acım o kadar güçlüydü ki. Bağırdım, bağırdım, bağırdım... Bir anda bir yerden bir adam seslendi: “Hey, hey...” Birbirimize seslendik ve yanında 12-13 yaşlarında bir erkek çocukcağz ile yürüyen bir adamla karşılaştım. Çocuk yırtık bir palto giymişti, ama ona geldikleri yerde palto değil aba, yırtık köy abası derlerdi. Adam “A be ne bağıırıyorsun?” diye sordu. “Nasıl bağırılmayayım. Bağırılmam için yardım et, çünkü durum korkunç” dedim. Bu adam ve bu küçük çocukla yola koyulduk. Birbirimize

¹⁸¹ Petır Pondev, *Povestta “Geratsite”*, s.8.

¹⁸² Pondev, a.g.e., s.11.

sorduk: Nereye gidiyorsun? Ne için gidiyorsun? Adam bana bir hikâye anlattı. “A be, dedi, bu kardeş çocuğu yetim kaldı.” Nasıl parçalandıklarını, nasıl dağıldıklarını, bazılarının nasıl öldüğünü, nasıl düştüklerini, nasıl çeşitli hastalıkların onlara saldırdığını anlattı. “Ve bu çocuk yetim kaldı. Ne yapabilirim, ona nasıl bakabilirim? Onu Sofya’ya götürüp orada herhangi bir iş arayacağım” dedi. İşte bu bana “Geraklar” eserini yazma fikrini verdi. Adam bana Geraklar’dan farklı bir hikâye daha anlattı. Ortak noktaları bir ailenin kötü ilişkilerden ve yoksulluktan dağılmasıydı.” (Bkz: Petır Pondev, Povestta “Geratsite”, s.10.)

Elin Pelin’in “Geraklar” adlı eserinde çıkış noktasını Zaharinço karakteri oluşturmuştur. Eser, modernleşmenin getirdiği değişimler sonucunda, ailesinde ortaya çıkan değişimlerin büyük yankılarını yaşamak zorunda kalan, küçük bir çocuğun hikâyesidir.

3.2.1. Olay Örgüsü

Olay, anlatma esasına bağlı edebi türlerin olmazsa olmazıdır.¹⁸³ Hikâyede itibarı¹⁸⁴ bir olaya gerek vardır ve olay asıl unsurdur.¹⁸⁵ Olay örgüsünde içeriğin daha güzel aktarılmasında karakterler, zaman ve mekân yardımcı unsurlardır.¹⁸⁶

Anlatma esasına bağlı edebi bir tür olan hikâyenin okuyucuda bıraktığı ilk ve temel izlenim bir “hikâye” anlatmış olmasıdır. Olay örgüsü hikâyenin en temel unsurlarının başında gelir ve “olay” kelimesi hayatın içinde var olan her türlü hareketi kapsar. Olay örgüsü içerisinde yaşanan hareket başka bir hareketi takip eder. Eş zamanlı ve ardışık olarak yaşanan olaylara “olay zinciri”, bu olaylar arasında hikâyede tek başına ve bütün içinde bir anlama sahip olan olaya ise “olay halkası” denir.¹⁸⁷

Olay örgüsünün söz konusu olabilmesi için öncelikle başta insan olmak üzere canlı ya da cansız varlıkların var olması ve bunların birbirleriyle bir bağı

¹⁸³ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları)*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 2008, s.62. Anlatma esasına bağlı metinler; destan, masal, halk hikâyesi, hikâye ve roman. Bkz: Şerif Aktaş, *a.g.e.*, s.11.

¹⁸⁴ İtibari; gerçekten öyle olmadığı halde öyle sayılan, saymaca, kurmaca. Bkz: TDK.

¹⁸⁵ Aktaş, *a.g.e.*, s.47.

¹⁸⁶ İsmail Çetişli, *a.g.e.*, s.57.

¹⁸⁷ Çetişli, *a.g.e.*, s.59.

bulunması gerekmektedir. Bu bağ ilişki kurulmasına, ilişkiler de olayların yaşanmasına neden olacaktır.¹⁸⁸

*“Olay örgüsü insanın insanla, insanın toplumla, insanın tabiatla, insanın kendisiyle olan mücadelesinden doğar.”*¹⁸⁹ Olay örgüsünün temeli mücadelenin gizli ya da açık bir şekilde çatışmaya dönüşmesine dayanır. Çatışma, zıt güçler (zengin-fakir vb.) ya da zıt kutuplar (iyilik-kötülük vb.) arasında yaşanır. Çatışma, olay örgüsü içerisinde farklı eğilimler gösterir. Kimi zaman hızlanıp üst seviyelere ulaşırken kimi zaman ise soğuyup gücünü kaybeder. Olay örgüsünde yaşanan bu farklılıklar “entrik yapı”yı oluşturur.¹⁹⁰

Elin Pelin’in eserlerinde, hem kadın hem erkek, karakterler iyi-kötü, doğru-yanlış arasında sürekli bir çatışma halindedir. Çatışmanın niteliği olay örgüsüne bağlı olarak gelişmiştir ve olayın ruhuna uygun olarak, zıt güçler arasında, zengin ile yoksul köylü, köylü ile şehirli ya da halk ile devlet arasında yaşanmıştır.¹⁹¹

Olay örgüsü tek zincirli, çok zincirli ve helezonik olarak üç farklı türden oluşur. Tek zincirli olay örgüsü tek bir merkezi kişiye bağlı kalarak gelişir. Olaylar tek yönlü ilerler. Çok zincirli olay örgüsünde asıl olay birden fazla olay ile bağlantılı olarak gelişir. Helezonik olay örgüsünde ise birden çok olay iç içe geçer. “Çerçeve olay”ın içinde “iç olay-olaylar” yer alır. Birbiriyle bağı bulunan bu olaylar içerisinde hangisinin daha önemli olacağına yazar karar verir.¹⁹²

Elin Pelin’in “Geraklar” adlı eserinin olay örgüsünde çok zincirli olay örgüsü kullanılmıştır. Eserde asıl olay Marga Ana’nın ölümü ile ailede ortaya çıkan değişimlerdir. Asıl olayı Pavel’in köye gelerek babasından para istemesi ve sonrasında Yordan Gerak’ın gizli parasının çalınması takip etmiştir. Olay zincirini oluşturan diğer olaylar ise Pavel’in Elka’ya hastalık bulaştırması ve Yordan Gerak’ın mal varlığını çocukları arasında paylaşması olmuştur.

¹⁸⁸ İsmail Çetişli, *a.g.e.*, s.60.

¹⁸⁹ Çetişli, *a.g.e.*, s.61.

¹⁹⁰ Çetişli, *a.g.e.*, s.61. Entrik yapı; tiyatro, roman ve öyküde olayların seyircide ve okuyucuda merak uyandıracak biçimde birbirine karışmasıdır.

¹⁹¹ Tsankov Lalev, *a.g.e.*, s.10.

¹⁹² Çetişli, *a.g.e.*, s.62-64; Şerif Aktaş, *a.g.e.*, s. 76-77.

Elin Pelin'in eserlerinde hikâye bir olaya dayanır ve genellikle olay kısa bir süre içinde sonuca varmaktadır.¹⁹³ Ancak farklı olarak “*Geraklar*” adlı eserde olay örgüsü yavaş bir gelişim göstermektedir.

Eser, modernleşme algısı çerçevesinde, Yordan Gerak ve ailesinin hayatını ve Marga Ana'nın ölümüyle yaşanan aile içindeki değişimleri konu almıştır. Eserin serim bölümünde karakterlerin psikolojik ve fiziksel yapıları hakkında bilgi verilmiş ve karakterler okuyucuya tanıtılmıştır.

Geraklar adlı eser, ailenin yaşadığı evin ustaca tasvir edilmesi ve var olan ataerkil aile yaşamının okuyucuya anlatılması ile başlamıştır.¹⁹⁴

Yordan Gerak köyün en varlıklı ve ileri gelen kişilerinden biridir. Ticari zekâyaya sahip, hesabını bilen, otorite sahibi bir babadır. Aileden kalan mal varlığını üç katına çıkarmıştır. Tarla işlerinde, oğulları ve gelinleri çalışmaktadır.

Yordan Gerak ve ailesi köyün tam ortasında bulunan büyük, etrafı beyaz duvarlarla çevrili bir evde, birlikte yaşar. Evin bahçesinde, görkemli bir çam ağacı bulunmaktadır ve bu ağaç ilçedeki tek çam ağacıdır. Gerakların “aile bayrağı” olan çam ağacı, çok eski çağlarda Rila dağının eteklerinden büyük dedeleri tarafından getirilip, evin bahçesine dikilmiştir.

Yordan Gerak ve Marga Ana'nın Bojan, Petır ve Pavel adında üç oğlu, üç gelini, Yovka ve Zaharinço adında da torunları vardır.

Bojan iş canlısı ve çalışkan bir adamdır. Para kazanmayı ve paraya sahip olmayı seven bir yapıdadır. Bojan'ın karısı zayıf, uzun boylu ve çirkin bir kadındır. Boyan'ın büyük kızı Yovka annesi gibi çirkin, zayıf ve uzun boyludur. Ancak iyi huylu, cana yakın ve duygusal bir kızıdır. Çaresiz bir hastalığı vardır.

Yordan Gerak'ın ortanca oğlu Petır, tasasız ve sakin bir yapıdadır. Tarla işlerinde abisi Bojan ve gelinler ile birlikte çalışmaktadır. Petır'ın karısı da daha sakin tabiatlı ve duygusal bir kadındır.

¹⁹³ Tsankov Lalev, *a.g.e.*, s.7.

¹⁹⁴ Lalev, *a.g.e.*, s.15.

Pavel, ailenin en küçük oğludur. Pavel köyün en güzel kızı Elka ile evlenmiştir ve Zaharinço adında bir oğlu vardır. Elka yoksul bir ailenin kızıdır. Ancak oldukça narin ve güzeldir. Pavel ile birbirlerini çok severler ve evlenirler. Ancak Pavel evlendikten kısa bir süre sonra askere gider. Varlık sahibi biri olarak açık elli davranır, etrafındaki kişiler tarafından çok sevilerek değer görür. Askerde yaşadıklarından memnun kalan Pavel, orduda kalmaya karar verir. İlk zamanlarda sık sık eve ziyarete gelen Pavel, zamanla bu ziyaretleri çok nadiren yapmaya başlar. Bu durum karısı Elka'nın ev içinde ezilmesine ve birtakım sorunlara neden olur.

Marga Ana, Yordan Gerak'ın karısıdır ve evlendikleri zamandan beri, kırk yıldır, birlikte meyhanede çalışmaktadır. Yordan Baba'nın en büyük yardımcısıdır. Çocukları ile gelinleri arasında ve ev ile meyhane arasındaki birliği ve bütünlüğü sağlayan çok önemli bir role sahiptir. Yordan Gerak'ın evde sağladığı baba otoritesinin görünmeyen elidir ve her zaman Elka'yı diğer gelinlerinden korumaya çalışır.

Marga Ana'nın ölümü, eserin olay halkalarından biridir ve eserin gelişme bölümü Marga Ana'nın ani ölümüyle başlar. Maddi ve manevi her türlü imkâna sahip olan ailenin üzerindeki olumlu hava birdenbire değişir. Neden çıktığı belli olmayan kavgalar ve kıskançlıklar aile içinde birden ortaya çıkar. Yordan Baba çoğu kez sesini yükselterek ortalığı yatıştırmaya çalışsa da artık eski gücünü kaybeder ve sözü dinlenmez olur. Aile içindeki eski huzur ve birlik yok olur.

Marga Ana'nın ölümünden sonra Yordan Baba, meyhane işini tek başına yapamamaya başlar. Bir süre oğullarıyla bu işi yürütmeye çalışır ancak Bojan'nın fazla para canlısı olması, Petır'ın ise aksine insanlara hemen inanan bir yapısı olması nedeniyle, oğullarıyla bu işi devam ettiremeyeceğini anlayarak meyhaneyi kapatır.

Yordan Baba, Pavel'in köyde olması durumunda her şeyin daha farklı olacağını düşünür. Ancak Pavel, köye ziyarete bile çok nadiren gelir ve sürekli mektup yazarak babasından para ister. Para göndermezse kendini öldüreceği tehdidinde dahi bulunur. Yordan Baba'nın Pavel'e para gönderdiğini öğrenen diğer oğulları ve gelinleri Pavel'i kıskanmaya ve Elka'yı daha da hor görmeye başlar.

Pavel, kardeşlerinin kendisini kıskandığını bilir ve evden daha da uzaklaşır. Bir kış Elka'yı yanına alarak kasabaya götürür. Ancak Elka'ya karşı eski sevgisini kaybetmiştir ve kısa bir süre sonra Elka'yı köye geri gönderir. Bu durum diğer gelinlerin Elka'yı daha da hor görmelerine ve aşağılamalarına neden olur.

Bu olaydan sonra Pavel, çok uzun süre köye gitmez. Köyde uzak bir alaya atandığı duyulur. Sürekli Pavel ile ilgili dedikodular çıkar, alkolik olduğu, metreslerle yaşadığı gibi haberler ağızdan ağıza dolaşır. Elka kiliseye gittiği zamanlarda, köylüler ona acıyan gözlerle bakar. Diğer gelinler Elka'ya onların baktığını, tarlalarda onların çalıştığını ve Pavel'in mirastan pay hak etmediğini söyler. Her fırsatta tarlaları paylaşmaları gerektiğini, Elka'ya ve oğluna bakmak istemediklerini Yordan Baba'nın duyacağı şekilde konuşmaya başlar.

Yordan Baba, evde yaşanan sorunlar nedeniyle eskisi gibi evde kalmaz, evde durduğu zamanlarda da huzursuzca bir o odaya bir bu odaya girip çıkar. Eskiden olduğu gibi yemekler de birlikte aynı masada yenmez.

Tüm köyde, Yordan Baba'nın gizli bir parası olduğu konuşulmaktadır. Yordan Baba'nın borcu olduğu için çocukları ilk başta bu söylentileri ciddiye almaz. Ancak aynı zamanda da Yordan Baba'yı uzaktan takip etmeye başlarlar. Petir, kahvede ya da köylülerin yanında, sürekli paradan bahsedip eninde sonunda o paranın yine kendilerine kalacağını duyurur. Ancak Bojan paralara sahip olmanın planını yaparken, insanları babasının parasının olmadığına dair inandırmaya çalışır.

Yordan Baba, meyhanenin anahtarını kimseye vermez ve kimsenin meyhaneye tek başına gitmesine izin vermez. Bu durum Bojan'ın dikkatini çeker. Meyhanede olduğu zamanlarda babasını gözetlemeye ve yanına gidip etrafta gözleriyle bir şeyler arar gibi bakmaya başlar. Yordan Baba ise Bojan'ın bu durumunu farketmiştir. Bojan, sırf bu yüzden kendisine iyi davranmaya, evden biri kötü davranırsa babasını korumaya, onu sofraya çağırma ve yanına giderek onu teselli etmeye başlar. Ancak Yordan Baba, hala Pavel'in köyde olması durumunda her şeyin farklı olacağını düşünür.

Bir gün Pavel, beklenmedik bir şekilde köye gelir. Ancak gelişini Yordan Baba'nın umduğu gibi bir değişime neden olmaz. Pavel'in gelmesini bekleyen Elka'nın, Zaharinço'nun ve Yordan Baba'nın beklentileri sonuçsuz kalır. Pavel, Elka

ile ilgilenmez. Zaharinço'yu birkaç kez sevmek için kucağına aldığında çocuk kendisine yabancıymış gibi bakmaya başlar.

Pavel'in eve gelmesi sadece gelinleri sevindirir. Artık Elka'yı daha kolay üzer ve bundan haz duyarlar. Ancak Pavel'in gelişi Bojan'ı şüphelendirir. Yordan Baba'nın gizli bir parasının olduğu söylentilerinden hemen sonra ansızın gelmesi, Bojan'ı düşündürmeye başlar.

Petir iyi kalpli bir adamdır ve Pavel'in gelmesine çok sevinir. Pavel'i, gelişini kutlamak amacıyla köy meydanında eğlenceye davet eder. Gece boyunca sürekli içip sohbet ederler ve sarhoş olurlar. Eve geri döndüklerinde Pavel, alkolün etkisiyle Elka'ya saldırır. Elka kendisini sevmediğini bilir ve bu yüzden Pavel'e karşı koymaya çalışır ancak Pavel güçlü bir erkektir ve Elka Pavel'den kaçamaz.

Pavel, gelişiyile tüm evde büyük izler bırakmaya başlar. Yordan Baba'dan şehirde dükkân açmak için beş bin leva ister. Yordan Baba, para dedikoduları çıktıktan sonra böyle bir dedikodunun duyulmasını istemez. Önce Pavel'e o kadar parası olmadığını söyler. Ancak Pavel kararlıdır. Eğer parayı vermezse bir daha geri dönmeyeceği tehdidinde bulunur. Yordan Baba, bu durumun gizli kalması şartıyla parayı vermeye razı olur ancak bir gün sonra Yordan Baba'nın gizli olan altınları çalınır. Yordan Baba beş yüz altın biriktirmiş ve meyhanede saklamıştır. Altınlarını Bojan'ın çaldığını düşünür:

"...Haykırmak istiyordu ama yapamıyordu, çünkü içindeki karanlık güç bunu engelliyordu.

Dedesinin bu durumunu görünce hayallerinden uyanan Yovka, çığlık atarak bir kenara gizlendi. Pavel ve Petir koşarak babasını tuttular.

— *Geri çekilin!, kendini onların ellerinde kurtararak onlara bağırdı.*

— *Siz benim evladım değilsiniz artık. Babanızdan çalarsınız ha. Tanrı sizi kahretsin! Tanrı sizi kahretsin!..."* (s.50.)

...

"...Muhtar ile omuzunda ağır bir tüfek asılı olan korucu geldi. Sakalı uzundu. Gerak'ı alıp meyhanesine götürdüler ve sorgulamaya başladılar. Bir kenarda Margalak Matey duruyor ve büyük beyaz sakalından aşağı gözyaşları akıyordu. Meyhane karanlık ve havasız idi. Tavanından

tozdan ağırlaşmış büyük örümcek ağları sarkıyordu. Gerak muhtarı yatağının yanına götürdü, renkli kilimi kenara çekerek yerdeki levhalardan birini kaldırdı. Altından derin ve boş ufak bir delik meydana çıktı.

- *İşte – dedi Gerak – Burada saklıyordum tüm varlığımı, tamı tamına beş yüz altın. 40 sene boyunca birer birer biriktirmiştim onları. Şimdi ise... Kahrolsunlar! dedi.*
- *Bunu kim yaptığını düşünüyorsun Yordan Baba – diye sordu muhtar efendi.*
- *Ne bileyim kimin yaptığını, Bojan yapmış olması gerek. Tanrı gebertsin onu! O buralarda çok sık dolanıyordu. Dünden beri ise hasta numarası yapıyordu. Onu aramanızı istiyorum...” (s.52.)*

...

“...Evin önüne toplanan insanlar sözlerine gülüyordu. Herkes Bojan’ın babasının paralarını çaldığından emindi. Çatı altında, yaralı ve başında sargıyla düşünceli halini görünce;

- *O ne tilkidir, o! Kendini masum yapıyor bak sen ona, diyorlardı...” (s.52-53.)*

Yordan Baba, Bojan’a ait odaları, eşyaları, sandıkları aratır ancak hiçbir şey çıkmaz. Bütün köylüler, Gerakları konuşmaya ve onlarla alay etmeye başlar. Herkes Yordan Baba’ya acır ve altınları Bojan’ın çaldığını düşünür. Eskiden var olan kavgalar daha da şiddetlenir ve düşmanlığa dönüşür.

“...Evdeki günlük hayat çekilmiyordu. Şüphe ve suç bir çatı altında yaşayamazdı. Düşmanlık ve kin evi doldurmuş ve hepsinin yüreğinde bir yük haline gelmişti...” (s.55.)

Artık evdeki durumun düzeleceğinden umudu kalmayan Yordan Baba, oğullarının mal varlığını ayırmaya karar verir. Paylaşımından herkes memnun olur. Yordan Baba, Elka ve Zaharinço’yu da yanına alarak meyhanede yaşamaya başlar. Bojan, kendisine ait yerleri çitlerle çevreler ve kendisine ırgat tutar:

“...Hasattan sonra köyün ileri gelenlerini çağırdı. Demetleri dörde ayırdı. Biri Bojan’a, ikincisi Petir’a, üçüncüsü Pavel’e ve dördüncüsü kendine. Evin bahçesini de bu şekilde paylaştırdı. Tarlalar ve çayırlar için kura çektiler. İki tarafında basamaklar olan kocaman evin bir tarafını Bojan’a diğer tarafını Petir’a olmak üzere ikiye böldü. İhtiyar Gerak

kendisine meyhaneyi ve bahçesini aldı ve bu bahçeye evin bahçesindeki Pavel'in payını da ekledi. Elka ve Zaharinço'yu da kendi yanına aldı.

Paylaşım adildi. Hiç kimsede memnuniyetsizlik veya itiraz yaratmadı. Bojan daha ertesi gün kendi bahçesini çitle kapadı ve çabucak harman yaparak kendine bir yardımcı buldu. O mutlu ve memnun görünüyordu. Hayallerini gerçekleştirmişti. Tüm gün kel kafasıyla bahçede dolaşiyor, eşine emirler yağıdırıyor, çocuklara bağıırıyordu.

Yoldan geçen insanlar duraksayarak:

— *Bundan böyle padişah bu, diğerleri köle – diyorlardı...” (s.56.)*

Petr ise yapılması gereken tarla işinden korkar. Pavel izin süresi dolmadan köyden ayrılır. Pavel'in gidişinden sonra Elka'da büyük değişimler yaşanmaya başlar. Gözlerinin altında mor lekeler çıkar, zayıflar. Elka'nın neden ve nasıl bu hale geldiğini kimse bilmez. Pavel genç karısına pis ve ayıp bir hastalık bulaştırmıştır.

Elka meyhanede tek başına, acı çekerek yaşamaya başlar. Köylü kadınlar onu ziyaret etmekten çekinip, utanır. Petr Elka'yı hastaneye götürmeyi teklif eder ancak Elka hastalığını bilir. Bu nedenle kabul etmez.

Kış mevsimine girerken Elka'nın durumu daha da kötüleşmeye başlar. Artık hiç dışarı çıkmıyor, sürekli odasında acı içinde kıvranıyordur. Bir gece yarısı dışarı çıkar. Meyhanede Yordan Baba ve Elka'yla birlikte yaşayan Mateyko Margalak Baba kapının sesini duyar. Elka'nın dışarıya çıktığını görünce peşinden gider. Elka'yı durdurmaya çalışır ve arkasından sürekli seslenir. Ancak Elka onu duymaz ve hızlı hızlı yürümeye devam eder. Mateyko Margalak Baba suyun kenarında duran Elka'ya yetişir. Elka ölmek istemektedir. Ancak Mateyko Margalak Baba Elka'yı ikna eder ve oğlu Zaharinço'nun yanına eve geri götürür.

Zaman geçtikçe Elka'nın durumu ağırlaşır ve ölür. Cenazeye Bojan katılmaz. Yovka tabutun başında saatlerce ağıtlar yakar. Petr gözyaşları döker. Zaharinço durumu anlamaz ve sadece ağlayan insanlara bakar. Yordan Baba, daha da çok çökmüş ve yaşlanmış görünür. Elka'nın ölümünden sonra, Yordan Baba Zaharinço ve Mateyko Margalak Baba ile kalmaya başlar. Dışarı çıkmaz ve kimseyle görüşmez. Sadece Zaharinço sürekli dedesini ziyaret eder.

Bir kış günü, Petır Zaharinço'yu yanına alarak yola çıkar. Yolda nereye gittiklerini soranlara, Zaharinço'ya artık bakacak kimsenin olmadığını söyler. Bu durum Zaharinço'yu derinden üzer. Bir daha geri dönebilecek mi bilmeden yürür.

Gerakların evinde aile adına hiçbir şey kalmaz. Gerakların büyük dedelerinin diktiği çam ağacı bile Petır tarafından kesilir. Bojan sürekli mal satın alır. Yovka iyileşir ve büyür. Ancak hala zayıftır. Pavel bir daha köye dönmez ve kendisinden hiç haber alınmaz. Yordan Gerak ise bir ilkbahar günü ölür.

“...Bojan emlak satın alıyordu. Onun cimriliğinin sonu yoktu. Yovka iyileşti ve kendisi damat adayı beklemeye başladı ama hep öyle eskisi gibi zayıf ve cılızdi.

Pavel hiç aramadı. Nerede olduğunu ve ne yaptığını kimse bilmiyordu.

İhtiyar Gerak ise iyice çöktü. Artık bin bir zorlukla güneşin altına çıkıyordu ve yılan gibi güneşleniyordu ancak sürekli üşüdüğünü söylüyordu. Bir keresinde bir sıcak, güzel, aydınlık yaz günü Gerak meyhanenin önüne çıkmış güneşin altında güneşleniyordu. Margalak Baba yanından geçerken bir şey sormak için durdu. İhtiyar kımıldamadan yatıyordu. Başının etrafında sinekler uçuşuyordu.

— *Yordan, Yordan! – diye Matey baba seslendi ve omzunu itti.*

Yordan Baba ise kımıldamadı. Margalak üzerine eğildi elini tuttu ve bir süre sonra;

— *Ölmüş! İyice soğumuş! , dedi.” (s.68.)*

Çözüm bölümünde karakterler hakkında bilgi verilmiştir. Çözüm bölümü olay örgüsünde kısa tutulmuştur ve Elka'nın ölümü ile başlamıştır. Zaharinço çalışmak için şehire götürülmüştür. Petır asırlardır bahçede dikili olan çam ağacını kesmiştir. Bojan emlak satın alarak parasını çoğaltmaya devam etmiştir. Yovka iyileşmiştir. Pavel ise ailesi ile bütün iletişimini kesmiş ve köye geri dönmemiştir. Eserin asıl karakteri Yordan Gerak meyhanenin önünde, eskiden alışkanlığı olduğu gibi, güneşlenmek için yattığı bahçede ölmüştür. Mateyko Margalak Baba, Yordan Baba'yı bulan kişi olmuştur.

3.2.2. Karakterler

“Edebiyatın temel hatta tek konusu “insan”dır.”¹⁹⁵ İnsan ise hem hikâyenin temel konusu hem de konunun soyuttan somuta taşıyıcısıdır. Karakterlerin temelini de insan oluşturur. Ancak somut-soyut, canlı-cansız varlıklar, semboller ya da kavramlar da şahıs karakterler arasında yer alabilir.¹⁹⁶

Şahıs kadrosu düz/yalınkat karakterler ve yuvarlak karakterler olmak üzere ikiye ayrılır.¹⁹⁷ Düz/yalınkat karakterler belirgin niteliklere sahiptir ve değişime uğramaz. Durum-koşul ne olursa olsun tek bir fikrin ya da vasfın sembolüdür ve farklı bir değer taşımaz. (Köylü tipi, öğrenci tipi vs.)¹⁹⁸

Eserin karakterlerinden Yordan Gerak, düz/yalınkat karakter olarak nitelendirilmiştir. Yordan Gerak varlıklı ve aile bütünlüğüne inanan bir yapıya sahiptir. Yordan Gerak kendi karakterini, olaylar karşısında gösterdiği tavır ve davranışlar ile ortaya koymuştur:

“...Yordan Baba elinde yular tutuyor ve oğluna bakmaya doyamıyordu. Gelinlerinin davranışı, sevinci bile ona şu anda yapmacık gelmiyor, kalbini okşuyordu. Tüm geçmişi affedip “bu durum düzelecek, kötülük daim değildir, iyilik her zaman üstün gelir” diye düşünüyordu.” (s.35.)

Karakterler eserde farklı görevlere konumlanır. Karakterlerin büyük bir kısmı olay örgüsünün oluşumu, gelişimi ve sonuçlanmasında, bir kısmı yazarın düşüncelerinin okuyucuya aktarılmasında, bir kısmı ise zaman ve mekânın okuyucuya daha gerçekçi anlatılmasında konumlanır.¹⁹⁹

Karakterler konumlandığı göreve göre gruplara ayrılır. “Asıl karakterler” olayın oluşumu, gelişimi ve sonuçlanmasında birinci derecede rol oynar. Eser, asıl karakterlerin etrafında gelişir ve diğer karakterler onlarla olan ilişkileri bakımından önem kazanırlar. Asıl karakterlerin karşısında bir “karşı güç” bulunur. Karşı güç olay örgüsünde gerekli olan çatışmanın yaşanması, olayların düğümlenmesi, entrik

¹⁹⁵ İsmail Çetişli, a.g.e., s.66.

¹⁹⁶ Çetişli, a.g.e., s.66-67.

¹⁹⁷ Yuvarlak karakterler psikoloji ve karakter olarak zenginliğe sahiptir. Olay örgüsü içinde ortaya çıkan gelişmeler karşısında değişirler. Bkz. İsmail Çetişli, a.g.e., s.68.

¹⁹⁸ Çetişli, a.g.e., s.68.

¹⁹⁹ Çetişli, a.g.e., s.69.

yapının oluşması ve asıl karakterler daha belirgin olarak ortaya çıkması amacıyla gereklidir. “Yönlendirici” olarak nitelendirilen karakterler, açıkça olmasa da, asıl karakterlerin olaylar karşısındaki davranışlarını ve düşüncelerini yönlendirir. “Yardımcı” karakterler, asıl karakter, karşı güç ve yönlendirici karakterlerin olay örgüsü içerisindeki görevlerini yerine getirmeleri konusunda yardımcı olur. Şahıs kadrosunda “yazarın sözünü emanet ettiği karakter” olarak adlandırılan karakter-ler yazarın okuyucuya iletmek istediği dünya görüşünü ve fikirlerini iletir. “Fon karakter” ya da “figüran” olarak nitelendirilen karakterler ise diğer karakterlere benzer bir göreve sahip değildir. Hikâyenin olay örgüsü, ana karakterler, mekân ve zaman unsurlarının gerçekçi bir anlatımla okuyucuya iletilmesi amacıyla oluşturulan sosyal ortamın bir parçası konumunda bulunurlar.²⁰⁰

Ana karakterlerin okuyucuya tanıtılmasında iki temel yöntem vardır. “Blok/statik tanıtma” ve “dinamik tanıtma”. “Blok tanıtma” yazarın olayın akışına ara vererek karakteri tüm yönleriyle tanıtması yöntemidir. “Dinamik tanıtma” ise yazarın karakteri eser boyunca tanıtmaya devam ettiği yöntemdir. Olay akışı kesilmez. Tanıtımı anlatıcı üstlenmez. Karakter olay örgüsü içinde olaylara karşı sergilediği tavır ile kendi tanıtımını yapar.²⁰¹

Karakterin okuyucuya yazar tarafından tanıtılması yaygın bir kullanımdır. Bu yöntemde anlatıcı ön plandadır ve okuyucu anlatıcının verdiği bilgileri alır.²⁰²

“O ticaret ruhu taşıyan iri yapılı, dinç, sağlam ve çevik bir kadındı. Yordan Baba meyhanenin başı, Marga Ana ise ruhuydu. O meyhanenin her şeyiyle ilgileniyordu. Temizliğini yapıyor ve bulaşıkları yıkıyordu, misafir odalarını düzenliyordu, şömine ateşini canlı tutuyor, mahzeni havalandırıyordu ve genç kız gibi köylülere servis yapıyordu...” (s.21.)

Marga Ana'nın tanıtılmasında karakterin yazar tarafından tanıtılması yöntemi kullanılmıştır.

Karakterin kendisini tanıtmasında da uygulanan farklı yöntemler vardır. Bunlardan biri karakterin bir vesile ile kendi hakkında bilgi vermesidir.²⁰³ Bu

²⁰⁰ İsmail Çetişli, a.g.e., s.69-71.

²⁰¹ Çetişli, a.g.e., s.71.

²⁰² Mehmet Tekin, a.g.e., s.85.

²⁰³ Tekin, a.g.e., s.88.

yöntemde karakterin olaylar karşısında sergilediği davranış biçimi, gösterdiği tepkiler belirleyici olur. Karakterin geçirdiği psikolojik ve ruhsal gelişimler davranışlar ile okuyucuya aktarılır ve eserin inandırıcılığı arttırılır. Böylelikle karakter bir “birey” olarak karşımıza çıkar.²⁰⁴ Eserde karakterin davranış biçimi ile tanıtılması yöntemi görülmektedir.

“İhtiyar Gerak gelinlerinin Elka’ya attıkları kızgın bakışları ve Elka’nın da onların ardından ağlayarak ve yalnız gittiğini fark etti. Belki de kalmak istiyordu ancak bunca sene küçümsendiği ve hor görüldüğü için kendine üstün gelemedi. Pavel’in kalbi ve gözleri de onu tutamadı. İhtiyar adamın sözleri duyulmadı bile. Yordan Baba ağlamaya başladı. İşiyile meşgul olmaya çalışırken gözyaşlarını ele vermemek için oğlunun yüzüne bile bakamadı ve ağlamamak için de konuşmadı...” (s.37.)

...

- *“Oğlum. Gördün mü onu nasıl dışlıyorlar. Ve hiç kimse onu savunmuyor. Sen çektin gittin. Beni artık eskisi gibi dinlemiyorlar, Elka ise sadece susuyor. Günaha giriyoruz oğlum, o da bizim gibi insan. Hanemiz onun hayatını kararttı, dedi ihtiyar adam oğluna.*

İhtiyar adamın bu sözlerinden Pavel hiç etkilenmedi. Tam aksine sanki biri ruhunun içine tükürmüş gibi, derinliklerinde yavan bir duygu hissetti sadece. Geri döndüğüne pişmanlık duymaya başladı...” (s.37.)

Karakterlerin tanıtılmasında olaylar karşısında sergilediği tavır ve davranışlar önemli bir yere sahiptir. Pavel uzun süre sonra geldiği köyünde Elka’ya karşı kayıtsız kalmıştır. Yordan Gerak’ın Elka hakkında söylediklerini önemsememiştir. Pavel’in Elka’ya karşı duyguları ise anlatı içerisinde okuyucuya aktarılmıştır.

3.2.2.1. Yordan Gerak

Eserin karakterleri arasında ilk sırada incelenecek olan Yordan Gerak’tır. Yordan Gerak eserin içinde konumlandığı görev gereği asıl karakterdir. Asıl

²⁰⁴ Mehmet Tekin, a.g.e., s.91.

karakter, olay örgüsünün oluşumu, gelişimi ve sonuçlanmasında birinci derecede rol oynar.²⁰⁵

Yordan Gerak hem “blok/statik tanıtma” yöntemiyle hem de “dinamik tanıtma” yöntemiyle okuyucuya tanıtılmıştır. “Blok tanıtma” yöntemi olay akışının durdurularak karakterin tüm yönleriyle tanıtılmasıdır.²⁰⁶

“Köyün en zengin insanı Yordan Gerak Baba’ydı. Çevik ve çalışkan bu adam bütün hayatı boyunca çalışmış ve babasından kalan mal varlığını iki-üç kat çoğaltmayı başarmıştı. Pratik ve ticari beceriler ile donatılmış bir zekâ sahibi olarak para kazanmayı ve köylüler arasından yükselmeyi başarmıştı. Yumuşak kalbi ve iyi huyu vardı. Biraz cimri olmasına rağmen hesaplarında o kadar da titiz değildi. İnsanlara yardım etmeyi seviyordu ve köy işlerini de takip ediyordu. Onun için köylüler tarafından sevilen ve saygı duyulan biriydi.” (s.19.)

Elin Pelin Yordan Gerak’ı okuyucuya tanıtırken “dinamik tanıtma” yöntemini de kullanmıştır. Dinamik tanıtma yöntemi olay akışı devam ederken karakterin olaylar karşısında sergilediği tutum ve davranışları ile okuyucuya kendisini tanıtmasıdır.²⁰⁷

“...İhtiyar adam her zaman Pavel’i baba sevgisi ve şefkatiyle karşılıyor, aile içerisindeki huzursuzluğu unutarak onu affediyor ve yanından ayrılmıyordu...” (s.25.)

...

“...Yordan Baba yanında gelinlerinin kasten söyledikleri bu sözlerini duyunca kederden eriyordu.

— *Ben hayattayken ayrılmanıza izin vermiyorum. Ben öldükten sonra isterseniz pılımı pırtımı bile aranızda paylaşın, diyordu boğuk sesle.*

Yüreğinin derinliklerinde beddua ve af savaşıyordu. Yordan Baba susuyordu. Solgun, kırgın ve acı dolu bir yürekle susuyordu...” (s.27.)

...

²⁰⁵ İsmail Çetişli, a.g.e., s.69.

²⁰⁶ Çetişli, a.g.e., s.71.

²⁰⁷ Çetişli, a.g.e., s.71.

“...Yoldan geçen köylüler onu saygıyla selamlıyordu. Herkese kardeşçe cevap veriyor, iyi ve bereketli çalışmalar diliyordu...” (s.21.)

Yordan Gerak karakteri, geleneksel toplum ve ataerkil aile yapısını sembolize etmektedir ve geleneksel toplum yapısının temelinde bulunan “emek-çalışmak” kavramı ile örtüşmektedir. Yordan Gerak, babasından kalan mal varlığıyla yetinmemiş onu iki-üç katına kadar çıkarmak için çabalamıştır. Aynı zamanda Yordan Gerak karakteri biraz cimri olmasına rağmen iyi kalpli bir adamdır ve aynı zamanda eski toprak sahiplerinin bir temsilcisidir. Elin Pelin’in eserlerinde nadiren görülen “iyi zengin” figürüdür. Karakter varlıklı olmasına rağmen köylü tarafından sevilen ve saygı duyulan bir adam olmuştur. Yordan Gerak eserde ailenin mal varlığını ataerkil yapının ona öğrettiği gibi eşit şekilde dağıtmıştır.²⁰⁸

Yordan Gerak meyhane işletmektedir. Meyhanenin tüm sorumluluğu karısı Marga Ana ile kendisine aittir. Oğullarını her zaman meyhane işinden uzak tutmuştur.²⁰⁹

“...Yordan Baba oğullarını hesabını kitabını kendi yaptığı meyhane işlerinden uzak tutuyordu. Oğulları da bu durumdan rahatsız değildi hatta buna alışmışlardı. Tesadüfen babalarının yokluğunda onun yerine çalıştıkları zaman veya başka bir nedenden dolayı orada buldukları zaman bile kendilerini meyhanenin sahibi gibi değil de daha ziyade hizmetçisi gibi hissediyorlardı...” (s.20.)

Yordan Gerak, ataerkil aile yapısı ruhuna sahiptir ve evde otorite sağlayan, saygı duyulan bir baba figürüdür. Ancak modernleşme sürecine girilmesi sonucu ataerkil aile yapısının bozulmasını sembolize eden Marga Ana'nın ölümü sonrasında bütün hayatı değişmiştir. Sahip olduğu neşe ve güven duygusu yerini karamsarlığa ve mutsuzluğa bırakmıştır:

“...Bunun nasıl olduğunu, gelinler arasındaki düşmanlığın, kardeşler arasındaki birbirilerinden kuşkulanmaya yol açan güvensizliğin nereden çıktığını hiç kimse bilmiyordu. Bunun farkına varan Yordan Baba, sert sözleriyle onları doğru yola sokmayı denedi ancak sözü eskisi kadar

²⁰⁸ Tsankov Lalev, a.g.e., s.15-16.

²⁰⁹ Lalev, a.g.e., s.16.

güçlü değildi. O yüksek sesle ve öfkeyle azarlıyordu ancak ağzından çıkan kelimelerin ruhunda feryat ettiğini hissediyordu ve bu zayıflığını çaresizce saklamaya çalışıyordu. O insanda iyiliğin ve kötülüğün, yumurtadan çıkan civciv gibi çıktığını biliyordu. Ancak kendi çocuklarında kötülüğün neden çıktığını bilmiyordu. Neden kötülük! Bunun üzerinde uzun uzun düşünüyordu. Bu düşünceden dolayı da saçları ağarıyor ve uykusu kaçıyordu...” (s.22.)

...

“Yordan Baba eve çok seyrek giriyordu. Artık o ev ona çirkin ve huzursuz görünüyordu. Bir zamanlar mutluluk ve sevinçle çocuklarını büyüttüğü ev şimdi sevgiden ve saygıdan yoksundu. Artık onu rahat bırakmayan hatıralardan ve çok sevdiği saf ruhlara sahip torunlarından başka onu orada tutacak bir şey yoktu...” (s.29.)

Eserde Yordan Gerak karakteri büyük bir öneme sahiptir. Elin Pelin'in dünya görüşü ile bir çelişki gibi görünen karakter²¹⁰ zengin olmasına rağmen köylüler tarafından sevilen ve saygı duyulan biridir. Dönemin varlıklı kişilerini sembolize eden bir özelliktedir. Ancak eserde düzgün karakteri ve olumlu özellikleri ile okuyucuya aktarılmıştır.²¹¹

“...Pratik ve ticari beceriler ile donatılmış bir zekâ sahibi olarak para kazanmayı ve köylüler arasından yükselmeyi başarmıştı. Yumuşak kalbi ve iyi huyu vardı. Biraz cimri olmasına rağmen hesaplarında o kadar da titiz değildi. İnsanlara yardım etmeyi seviyordu ve köy işlerini de takip ediyordu. Onun için köylüler tarafından sevilen ve saygı duyulan biriydi...” (s.19.)

...

“...Gerak ne kadar fazla düşünürse o kadar daha fazla Bojan'ın paraları çaldığına emin oluyordu. O oğlunun taş gibi bir kalbi olduğunu bildiği için paraları iade edeceğine inanmıyordu.

²¹⁰ Tsankov Lalev, a.g.e., s.10.

²¹¹ Lalev, a.g.e., s.16.

Bir gün hırsız kilisede lanetlemeye karar verdi ve papaza bunu söylemek istediğinde baba yüreği ağır bastı ve bu niyetinden vazgeçti...”(s.55.)

Yordan Gerak karakteri, Marga Ana'nın ölümünden sonra ataerkil aile yapısının korunmasını sağlayamamıştır. Toprağına bağlı olan Yordan Gerak, çocuklarının mal varlığını ayırarak kendileri için çalışmak istemelerini önce kabul etmemiştir. Ancak aile varlığının bir daha eskisi gibi olamayacağına inandığında mal varlığını paylaştırmayı kabul etmiştir.

“...Herkes kendi menfaatiyle ilgileniyor. Diğerleri umurunda değil. Herkes köpekler gibi topluyor, gizliyor. Sanki ölmeyecekler de sürekli yaşayacaklarmış gibi. Mal mülk ne kadar istersen var. Herkese yeterince var hatta başkalarına yetecek kadar bile var ama onlar kırıntılar için bile kavga ediyorlar. Mesela günahsız Zaharinço onları seviyor, saygı gösteriyor ama onlar ise fırsatını yakalasalarda bir kaşık suda boğacaklar zavallı çocuğu. Artık bu evde yaşanmıyor oğlum. Kardeşlerin ve yengelerin ayrılmak istiyor. Herkes kendi kesesini bilsin diyorlar. Kardeş gibi yaşamalarına, birbirilerini sevmeye ve saygı duymaya ne engel oluyor peki. Kıskançlık, cimrilik, kötü kalplilik ve şeytan engel oluyor. Şeytan onları rehin almış, bırakmıyor, kötülük ruhlarına dükkân açmış ve iyilikle ticaret yapmaya başlamış...”(s.38.)

Yordan Gerak'ın sahip olduğu otoriter gücü kaybetmesi peyzaj anlatılarıyla da desteklenmiştir. Ancak burada ironik bir anlatı da kullanılmıştır ve doğa tasvirleri hüznü dolu olmasına rağmen Yordan Gerak güneşli bir günde ölmüştür:

“...Gerak evde Margalak Baba'yla ve Zaharinço'yla evde yalnız kalmıştı. O tek başına yaşıyordu ve herhangi bir yere gitmiyordu. Günden güne onun gücü de vücudunu terk ediyordu. Kulakları artık duymuyor, gözleri de görmez oluyordu yavaş yavaş. Ayakları artık bedenini taşıyamıyordu. Kışları tüm gün sobanın yanında odasında duruyordu. Yazın kapının önüne çıkıp tüm gün güneşleniyordu. Petir'in karısı ona yemek getiriyordu ancak o yemek yiyemiyor, kaşığı ağzına götürürken yemeği döküyordu. Biri nasıl olduğunu sorunca hemen cevap vermiyor, biraz düşünüyor, sonra da kendine yabancı biri gibi;

— *İyiyim, güneşleniyorum!, diyordu.*

Gözleri çöktü ve yaşarmaya başladı. Sanki hep ağlıyormuş gibi görünüyordu.

Herkesi bıktırmıştı. Kimse onu istemiyordu ve acımıyordu artık. Sadece çabuk büyüyen Zaharinço sıkça yanına gidiyor ve ona kalkması için yardım ediyordu.

— *Sağ ol evladım, sağ ol sen, diyordu ihtiyar adam ve başını okşuyordu.”(s.67.)*

...

“...Bir keresinde bir sıcak, güzel, aydınlık yaz günü Gerak meyhanenin önüne çıkmış güneşin altında güneşleniyordu. Margalak Baba yanından geçerken bir şey sormak için durdu. İhtiyar kımıldamadan yatıyordu. Başının etrafında sinekler uçuşuyordu.

— *Yordan, Yordan! – diye Matey Baba seslendi ve omzunu itti.*

Yordan Baba ise kımıldamadı.

Margalak üzerine eğildi, elini tuttu ve bir süre sonra;

— *Ölmüş! İyice soğumuş! dedi...” (s.68.)*

Leirmotiv tarzı anlatım “herhangi bir tavır, hareket ve ya sözün eserde çeşitli vesilelerle birçok kez tekrar edilmesidir.”²¹² Eserde “leirmotiv” tarzı anlatım Yordan Gerak’ın tanıtılmasında kullanılmıştır:

“...Yordan Baba onları kapıya kadar uğurluyordu ve doğuda beliren berrak, beyaz şafağın habercisine doğru bakarak:

— *Eh, hava güzel olacak! Toprak ana yine insan teriyle yıkanacak, derdi...”(s.20.)*

...

“...Sevgi insan kalbinden kaçıyor, insanlar artık kardeş değil.”(s.37.)

Yordan Gerak’ın tanıtılmasında karakterin yaşadığı psikolojik değişimler “leirmotiv” tarzı anlatım kullanılarak pekiştirilmiştir. Ancak eserde Yordan Gerak’ın

²¹² İsmail Çetişli, a.g.e., s.112.

düzgün psikolojisini ve olumlu ruh halini gösteren tekrar edilmiş sözlerinin yerini olumsuzluk ifade eden sözler almıştır:

“...Artık bir zamanlar onu gençleştiren, canlandıran, yüceleştiren, çocuk gibi neşelendiren hasat vaktini kayıtsızca karşılıyordu. Yine herkesten önce kalkıyordu ve yine herkesi işe davet ediyordu ama artık sesi eskisi gibi dinç değildi – gücü tükenmişti. Oğulları ve gelinleri eskiden olduğu gibi ona itaat etmiyordu, tam tersi kendilerinin doğru olduğunu düşündükleri şeyleri yapıyorlardı. Bu durum ihtiyar adamı derinden üzüyordu fakat o susuyor, kime kızacağını bilemiyordu. Eski alışkanlığı üzerine sabahları kalkıp gökyüzüne baktığında; “Ne güzel hava, ha çocuklar. Toprak ana yine insan teriyle yıkanacak” demiyordu artık. Onun yerine:

— *Ağır bir gün olacak – belki de yağmur yağar. İnsan her zaman sabahlara inanmamalı, demeyi tercih ediyordu...”* (s.29.)

Yordan Gerak şahıs karakterler arasında ve olay örgüsünde önemli bir yere sahiptir. Ataerkil aile yapısının sembolü olarak eserde yer alan karakter, yaşanan değişimlerin okucuya aktarılmasında büyük rol oynamıştır. Yordan Gerak'ın yaşadığı psikolojik değişim, olaylar karşısında sergilediği davranış biçimini değiştirmemiştir. Ancak karakterin okuyucuya tanıtılmasında öneme sahip olan tekrarlanan cümlelerde değişim yaşanmıştır.

3.2.2.2. Marga Ana

Marga Ana olay örgüsünde “yardımcı karakter” olarak konumlandırılmıştır. Eserin serim bölümünde yer alan karakterin tanıtılmasında blok tanıtma yöntemi kullanılmıştır. Marga Ana'nın ölümü ile olay örgüsü serim bölümünden düğüm bölümüne geçiş yapmıştır.

Marga Ana iri ve çevik bir kadındır. Meyhanede Yordan Gerak'ı yalnız bırakmayan önemli bir yardımcı niteliğindedir:

“...Gerak'ın meyhanedeki tek ve başyardımcısı karısı Marga Ana'ydı. O ticaret ruhu taşıyan, iri yapılı, dinç, sağlam ve çevik bir kadındı. Yordan Baba meyhanenin başı, Marga Ana ise ruhuydu. O meyhanenin her

şeyiyle ilgileniyordu. Temizliğini yapıyor ve bulaşıkları yıkıyordu, misafir odalarını düzenliyordu, şömine ateşini canlı tutuyor, mahzeni havalandırıyordu ve genç kız gibi köylülere servis yapıyordu.” (s.21.)

Marga Ana evlendiği andan itibaren meyhanede çalışmıştır. Tüm köylü tarafından sevilen ve saygı duyulan biri olmuştur:

“...Dile kolay tam 40 yıldır, gelinlik yaşından yaşlanıncaya kadar, o bazen kucağında bebeği bazen ise elinde örekesi ile meyhanedeki erkekler arasında hizmet ediyordu ve hiçbir zaman aleyhinde kötü söz konuşulmamıştı. Meyhanede kavgaya veya küfür edilmesine izin vermiyordu ve buna karşı gelen sarhoşları kovuyordu. Herkes saygı duyuyordu ve köylüler onun yanında küfürlü konuşmaya cüret edemiyorlardı...” (s.21.)

Marga Ana, eserde geleneksel ataerkil aile yapısının sembolüdür. Bu nedenle Marga Ana'nın ölümü aile üzerinde büyük değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu değişimler modernleşme sürecinin ortaya çıkardığı ataerkil aile yapısının ve bütünlüğünün bozulması, baba otoritesinin, aile içi saygı, sevgi ve güvenin yok olması, toprağına bağlı bireylerin şehir hayatına yönelmesi ve köy ruhuna “madde” kavramının girmesi ile yaşanmıştır.

Bu bağlamda Marga Ana Gerakların evindeki düzeni, aile bağlarını, oğulları ve gelinleri arasındaki adaleti sağlayan çok sağlam ve önemli bir unsurdur. Hem evde hem de meyhanede büyük bir rolü olan Marga Ana, Geraklar'ın sahip olduğu tüm güzelliklerin yerli yerinde durmasını sağlayan bir yapıdadır. Ticari zekâsıyla ve mal varlığıyla övünen Yordan Gerak'ın bile ayakta durmasına varlığı ile sebep olmuştur:

“...Marga Ana evinin de tam anlamıyla hanımıydı. Gelinlerini ve torunlarını seviyordu ancak herkese sert davranıyor ve bir şey dediği zaman biran önce yerine getirilmesini istiyordu. Oğullarına çıkıştığı ya da azarladığı zaman koca adam olmalarına rağmen ona karşı çıkmıyor, önünde baş eğiyorlardı. Marga Ana her gün meyhaneye ev arasında koşuşturuyor, evin bahçesinde dolaşp her şeyin yerli yerinde olduğunu denetliyordu. Tavuklara ve kazlara yem veriyor, domuzları besliyordu.

Onlara insanmışlar gibi bağıırırken sesi tüm mahallede yankılanıyordu. O yüksek sesle konuşuyordu ve kız gibi şen bir sesle gülüyordu...” (s.21.)

Marga Ana'nın ölümü Geraklar için büyük bir deprem etkisi yaratmıştır. Yordan Gerak eski dinç halini kaybetmiş, işlerle ilgilenen oğulları ve gelinleri birbirlerine düşmüşlerdir. Marga Ana'nın varlığı ile birbirlerine karşı saygılı davranan gelinler aralarındaki tüm ilişkileri bozmuşlardır. Yordan Gerak'ın sert baba otoritesi yıkılmıştır:

“...Ama ilkbaharda Marga Ana ansızın öldü. Onunla birlikte her şeyi derli toplu, düzenli tutan, iyi ve aynı zamanda da katı ruh, Gerakların evini terk etti. Yordan Baba'nın saçı çabucak ağardı, güçlü bey kolu zayıfladı, dizginleri bıraktı. Sakin ve pürüzsüz giden ev arabası, yoldan çıktı ve taşlı yollara saptı.” (s.22.)

Marga Ana'nın ölümü ile modernleşme sürecine girilmesi sonrasında ataerkil yapının bozulmaya başlaması arasında önemli bir bağ vardır. Ataerkil yapı kendi içerisinde bulundurduğu bütün dinamiklerinin varlığı ile ayakta durabilen bir yapı halini almıştır. Eski ile yeni çatışma halindedir. Eserde de bu durum, devam eden eski düzenin Marga Ana'nın ölümü ile dağılışa geçmesi ile anlatılmıştır. Aile içinde başlayan çatışmalar düzenin bozulmasına neden olmuştur:

“...Evde nereden çıktığı belli olmayan kavgalar, yanlış anlamalar ve kızgınlıklar yılan gibi ortaya çıkıverdi ve bunca sene aile sevgi ve saygısı tarafından ısıtılan yumuşak aile huzurunu zehirledi.” (s.22.)

Marga Ana'nın ölümü Elka'nın da hayatını tamamıyla değiştirmiştir. Marga Ana, Elka'yı koruyan ve sahip çıkan biridir. Ölümüyle Elka yalnız kalmıştır. Bojan'ın ve Petir'in karısı tarafından ezilmeye başlamıştır:

“...Fakat o zaman Marga Ana hala hayattaydı. O Elka'yı kendi evladı gibi severdi ve ona acır, savunurdu. Kayınvalidesinin vefatından sonra genç gelin tamamen savunmasız kalmıştı...” (s.25.)

Modernleşme algısı ile aile içinde başlayan çatışmalar, ailenin alışkın olduğu ataerkil düzenin bozulmasına neden olmuştur. Örneğin eski Bulgar gelenekleri arasında ailenin aynı sofrada birlikte yemek yemesinin büyük önemi

vardır.²¹³ Ancak Yordan Baba ev içerisinde yaşanan sorunları protesto ederek kendisine sunulan yemeği reddetmiştir:

“...Bazen evdeki iş onu dilediğinden fazla eve hapsediyordu. O zaman huzursuz oluyor ve canının sıkıldığını hissediyordu. Bir şey aramışçasına bir odadan öbür odaya geziyor, lakin sakin olamıyordu. Bazen kendi kendine konuşup gülümsediğini görüyorlardı. Çocukları sofraya hep beraber oturma geleneğini bozduklarından dolayı ne zaman isterlerse o zaman sofraya oturuyorlardı. İhtiyar adam da artık pek bu geleneğe saygı göstermiyordu...” (s.30.)

Marga Ana'nın ölümü sonrasında Yordan Gerak'ın, ataerkil yapının ona öğrettiği şekilde kurduğu hayatını tamamıyla değiştirmiştir. Sahip olduğu toprak bütünlüğü ve baba otoritesi sarsılmıştır. Bu durum çocuklarına karşı hissettiği duyguları ve aile birliğine olan inancını zedelemiştir.

3.2.2.3. Bojan

Bojan eserde “karşı güç” karakter olarak konumlanmıştır ve dinamik tanıtmaya yöntemiyle okuyucuya tanıtılmıştır.

Bojan, Yordan Gerak'ın üç oğlundan en büyük olanıdır. Otuzbeş yaşını geçmiştir. Bojan karakteri iş canlısı bir yapıya sahiptir. Ancak aynı zamanda kurnaz ve oldukça paraya düşkün bir yapısı da vardır:

“...Tarlada çalışmaktan zevk alıyordu. Onun tüm dikkati ve düşünceleri tarlayla ilgiliydi. Yüzü güneşten yanmış buğday tanesi renginde, ruhu ise bereketli toprakların endişeleri ve umutları ile göğü, bulutları ve güneşi izliyordu.” (s.20.)

...

“...Otuzbeşinin üzerinde olan Bojan paraya aşırı derecede bağlıydı, kurnaz ve cimriydi. Çekmeceden para alıyor, veresiye defterine fazladan yazıyor ve cahil ve fukara köy halkını kandırıyordu...” (s.23.)

...

²¹³ Tsankov Lalev, a.g.e., s.19.

“...Bojan kendini işe tam vermişti. Hasır şapkası ve entarisıyla demetleri çabucak, ganimetmiş gibi bağılıyordu. Bojan hızlıca, yorulmadan sanki yarışmış gibi çalışıyordu. O her demeti bir cimrinin altın torbasını kaldırdığı gibi kaldırıp, sunak²¹⁴ inşa edercesine diziyordu...” (s.44.)

Bojan eserin giriş kısmında ataerkil geleneklerine bağlı, toprakta çalışan ve üreten biri olarak tasvir edilmiştir. Ancak daha sonra Bojan karakteri, köyde ortaya çıkan “yeni insan tipi” olarak karşımıza çıkmıştır. 19. yüzyılın 90’lı yıllarında köylerde ortaya çıkan ve modernleşme algısına ayak uydurmaya çalışan, kapitalist eğilim gösteren “yeni köylü” niteliğindedir. Bojan kardeşleri arasında modernleşme algısından en fazla etkilenen kişi olmuştur.²¹⁵

“...Bojan hummalı bir açgözlülük ve oburluk ile buğday harmanlıyor sonra da ambara döküyordu. O panoda asılı örgüleri ve yere düşen tahılları topluyordu. Küçük paylarını korkakça savunan serçeleri küfürlerle kovalıyordu. Sanki soyguncular tarafından basılmış gibi bir avuç buğday için gelen rahip ve dilencileri küfürlerle kovuyordu ve sakinleşemiyordu...” (s.56-57.)

...

“...O akşam evde yalnız oturuyordu ve ateşin ışığında büyük marangoz kalemi ile sonsuz hesaplar yapıyor ve kimseye görünmemek için etrafına bakıyordu...” (s.57.)

Para hırslı olan biri olarak nitelendirilen Bojan karakteri, mal paylaşımı yapıldıktan sonra değişim yaşamıştır. Bojan’ın karakterindeki olumsuz özelliklerdeki artış tasvirlerle okuyucuya aktarılmıştır:

“...Bojan dışarı çıkmıyor ve beş para harcamaktan korkuyordu. O yumurtaları topluyor ve bayramlarda onları satmak için tavukçu Moşe’nin sesini duymak için bekliyordu. Onunla, uzun uzadıya pazarlık yapıyor, paraları alınca da aldatılmadığından emin olmak için titrek elleriyle üç dört defa sayıyordu...” (s.57.)

...

²¹⁴ Sunak; tapınaklarda üzerinde kurban kesilen, günlük yakılan, dini tören yapılan taş masa. Bkz: TDK.

²¹⁵ Kristyo Genov, a.g.e., s.172-173.

“...Onun cimriliği meşhur olmuştu. Köylüler her türlü hikâyeler anlatmaya başlamışlardı. İlö Kuyrukazar ise Bojan’ı sokakta karpuz kabuklarından geri kalanları bıçağı ile sıyırıp yerken gördüğüne dair yemin ediyordu...” (s.57.)

Olay örgüsünde ortaya çıkan olay halkalarından biri, Yordan Gerak’ın gizli parasının çalınması olmuştur:

“...Bojan ise tam aksine, kurnaz ve içten pazarlıklı bir insan gibi ahaliyi öyle bir şey olmadığına, babasının bir kuruşu bile olmadığına, sahip oldukları toprakları parayla satın aldıklarına ve bu paraları da o toprağın yediğine ikna etmeye çalışıyordu. Bojan sadece insanlar arasında öyle konuşuyordu. Aslında huzursuzdu. O paralara bir an önce el koymak istiyordu ve bunu nasıl yapacağına dair planlar kurmanın peşindeydi...”(s.31.)

...

“...Köyün sokaklarında endişeli insanlar koşuşturuyor ve birbirine:

- Ne oldu. Bu haykırışlar neyin nesi, diye soruyorlardı.
- Geraklar birbirine düştü!
- İhtiyarı soymuşlar!
- Bu kesin Bojan’ın işidir. Pavel ve Petır böyle şeyler yapmaz, diyorlardı...”(s.51-52.)

Elin Pelin parayı kimin çaldığı hakkında bilgi vermemiştir. Ancak olay örgüsü içerisinde, “karşı güç” konumunda bulunan Bojan’ın parayı çaldığı diyaloglar ve Bojan’ın davranış tarzıyla okuyucuya sezdirilmiştir.

3.2.2.4. Bojan’ın Karısı

Bojan’ın karısı uzun boylu, zayıf ve inatçı bir kadındır. Hırçın ve sinirli bir yapısı vardır. Olay örgüsü içerisinde “yardımcı karakter” olarak konumlanmıştır ve “dinamik tanıtma” yöntemiyle okuyucuya tanıtılmıştır:

“...Evde en kötüsü Bojan’ın karısıydı. Kemikli, uzun boylu, iri kaba etli, siğillerle kaplanmış erkek gibi bıyıkları olan zayıf bir kadındı. O herkese bağırıyor ve herkesten, kocasından bile nefret ediyordu...” (s.27-28.)

Elin Pelin tarafından isim verilmeyen bir karakterdir. Bojan’ın karısı, olay örgüsü içerisinde Elka’nın yaşadığı zorlukların okuyucuya aktarılmasında yardımcı bir rol oynamıştır.

3.2.2.5. Yovka

Yovka Bojan’ın kızıdır. Eserde “yardımcı karakter” olarak konumlandırılmıştır ve dinamik tanıtma yöntemiyle tanıtılmıştır.

Yovka uzun boylu, solgun yüzlü ve çirkindir. Ancak iyi kalpli ve kavgadan hoşlanmayan biridir. Yovka, Elin Pelin tarafından açıklanmayan bir hastalığa yakalanmıştır. Bu hastalık gün geçtikçe Yovka’yı güçsüz bırakmıştır. Yovka, Elka’yı ve oğlu Zaharinço’yu çok sevmiştir ve onları daima annesinden korumaya çalışmıştır:

“...Yovka uzun boylu, anası gibi çirkin, lakin yumuşak ve iyi kalpli bir kızdı. Yüzü solgun, şeffaf hatta kuru idi. Sürekli hastaydı. Bilinmeyen bir hastalık, bu nazik ve tatlı çocuğun sağlığını kemiriyordu ve kökleri kurtlardan solan çiçekler gibi gün geçtikçe soluyordu. O herkesi seviyor ve herkesi mutlu etmeye çalışıyordu. Evin içindeki kavgalar yüreğine işkence ediyordu. En çok yengesi Elka’ya acıyordu. En çok onu seviyordu ve onu kendine yakın hissediyordu. Zaharinço’nun yanında yengesinin odasında uyuyordu ve korkunç rüyalarda onu görüyordu. Her akşam evin önündeki yüksek eşiğe oturmayı seviyordu ve yangın gibi gökyüzünü yakan güneşin ardında bıraktığı kanlı izlere bakmayı seviyordu. Gözleri düşünceliydi ve yüzü melek gibi görünüyordu. Zavallı çocuk bir şeyler hayal ediyordu ama hiç kimse ne hayal ettiğini bilmiyordu, çünkü o kendinden hiç bahsetmiyordu.

Yovka en çok yengesi Elka’yı düşünüyordu. Onların ruhları sessizce birbirini seviyordu. Annesi Elka’ya sinirlendiğinde, küfür ve hakaret yağdırmaya başladığı zaman Yovka solgun bir şekilde dikilerek, geniş gözleriyle ve uzanmış kollarıyla çığınca çığlık atarak:

— *Anne! Anne!, diyordu. Ve bir ceset gibi yere seriliyordu...*” (s.28-29.)

...

“...Sadece Yovka kendi hassasiyetinden dolayı yengesi Elka'nın ne kadar yakınlığa ve yardıma ihtiyacı olduğunu hissediyordu...” (s.40.)

...

“...Yovka evde yatıyor ve sürekli yengesi Elka'yı ve dedesini düşünüyordu. Onları gidip de görmek istiyordu ama annesi buna izin vermediğinden tüm gün evde Meryem Ana'nın resmi önünde herkesin huzuru ve mutluluğu için dua ediyordu...” (s.59.)

Yovka olay örgüsünde etkin bir rol oynamamasına rağmen karakterler arasında önemli bir yere sahiptir. Para hırslı olan ve aile bağlarını kaybetmiş bir baba ile olumsuz özellikleriyle okuyucuya tanıtılmış bir annenin kızıdır. Ancak Elin Pelin, bu küçük kızı, ailesinde ve yaşadığı ortamdaki şartlara rağmen, insani duygulara sahip ve pozitif bir nitelikte yaratmıştır. Yovka karakterini, saf ve temiz duygular çerçevesinde oluşturmuştur.

3.2.2.6. Petir

Petir olay örgüsünde “yardımcı karakter” olarak konumlanmıştır. Yordan Gerak'ın ortanca oğludur. Para ve iş hırslı olmayan, kaygısız bir adamdır. Aynı zamanda dürüst ve saf kalplidir. Herkesi seven ve herkese çok kolay inanan bir yapısı vardır:

“...Yordan Baba'nın ortanca oğlu Petir ise bambaşka biriydi. Geniş kalpli, dertsiz, umursamaz biriydi. Bazen ava gider günlerce ortalıkta görünmezdi, bazen ise içip herkese borç verirdi. Küçük yüzünde onu sevimli kılan, sonsuz masum gülümsemesi hiç eksik olmazdı. O saf ve insanlara çabuk güvenen biriydi. Onu övmesini ve ikna etmesini bilenlere canını verirdi...” (s.23-24.)

...

“...Petir şüphelenmek bilmiyordu. Evdeki Pavel'e karşı sürekli artan kin onun geniş ve açık kalbine kök salmamıştı.” (s.40.)

Petir karakterinin, eser içerisinde önemli mesajlar içeren özellikleri vardır. Petir çalışma hırslı olmamasına rağmen annesi hayattayken abisi ve gelinler ile birlikte tarlada çalışırken, annesinin ölümünden sonra tarlalar bölüştürülünce işten kaçmaya başlamıştır. Tarla işi ona zahmetli bir iş olarak görünmüştür ve gelecek kaygısı duymaya başlamıştır. Babasının kazandığı para sayesinde yaşadığı rahat, eski hayatına geri dönme arzusu duymuştur. Petir modernleşme sürecinin getirdiği sonuçlardan olumsuz etkilenmiştir ve yaşadığı değişime ayak uyduramamıştır:

“...Petir üzüntülüydü. Yeni ocağına pek ısınamamıştı. Yüreği Bojan’a karşı güçsüz bir gıpta ile doluydu. Bir zamanlar, babasının paralarından payına düşeni alacağına emin olduğu günlerde sakindi ve hiçbir şeyi düşünmüyordu.

Lakin şimdi! Şimdi ise sadece geniş ve sert, boğuşması gereken toprağı vardı. Herşey çalışmaya bağlıydı. Fakat yüreği bir civciv yüreği kadar hafifti. O öylece yaşamayı seviyordu. İş onu korkutuyordu. O, bu engin gökyüzüne lütuf etmiş dikenli kara toprağa bakıyordu ve siyah ve mutsuz düşünceleri bir karga sürüsü gibi o toprağın üzerinde uçuşuyordu...” (s.57.)

Aynı zamanda Petir, karakteri bakımından baskın bir role sahip değildir. Ancak hikâye içerisinde çam ağacını kesen ve Zaharinço’yu şehire götüren kişi olarak unutulmaz bir karakter olmuştur.²¹⁶

“...Petir harmanına engel oluyor diye, o heybetli çam ağacını kesti. Bu atalarının saygıyla hürmet ettiği yüce çam ağacı baltanın gücüne dayanamayıp yıkıldı ve uzun süre çamur içinde yattı...” (s.68.)

Petir karakteri, değişen yaşam koşullarından olumsuz etkilenmiştir. Elin Pelin, Petir’ı ılımlı ve ikna edilebilir bir karakter olarak konumlandırmıştır. Serim ve düğüm bölümlerinde gelişen olaylara uyum sağlarken, eserin çözüm bölümünde yaşanan değişime karşı memnuniyetsizlik duymaya başlamıştır. Bu durum, ortaya çıkan modernleşme sürecinin, ataerkil aile yapısına sahip aynı ailenin çocukları üzerinde yarattığı farklı etkileri ortaya koymuştur.

²¹⁶ Tsankov Lalev, a.g.e., s.20.

3.2.2.7. Petir'in Karısı

Petir'in karısı olay örgüsünde “fon karakter” olarak konumlandırılmıştır. Petir'in karısı duygusal ve yumuşak kalpli bir kadındır. Ancak çabuk sinirlenen ve zor sakinleşen bir yapısı vardır. Eser içerisinde karakter ile ilgili ayrıntılara yer verilmemiştir:

“...Petir'in karısı daha yumuşaktı ve ruhunda iyi duygular taşırdı. Ancak aşırı derecede duygusaldı ve patladığı zaman onu kimse durduramazdı.” (s.22.)

...

“...Yazın kapının önüne çıkıp tüm gün güneşleniyordu. Petir'in karısı ona yemek getiriyordu ancak o yemek yiyemiyor, kaşığı ağzına götürürken yemeği döküyordu...” (s.67.)

Petir'in karısı, ılımlı bir yapısı olmasına rağmen gelişen olayların niteliğine göre hareket etmiştir. Eserin serim bölümünde, Marga Ana'nın ölümünden önce ataerkil aile yapısı korunurken, oğullar ve gelinler ile birlik içerisinde çalışmıştır. Ancak Marga Ana'nın ölümünden ve modernleşme sürecine girilmesinden sonra yaşanan değişimlere ayak uydurarak Bojan ve karısı ile paralel davranışlarda bulunmaya başlamıştır. Çözüm bölümünde ise, mal paylaşımının yapılmasından sonra ortaya çıkan yeni düzenden hoşnut olmamıştır.

3.2.2.8. Pavel

Pavel eserde “yönendirici karakter” olarak konumlandırılmıştır. Yordan Gerak'ın en küçük oğludur. Ailede eğitim almış tek kişidir. Zeki ve açıkgozlu biridir:

“...Pavel, Yordan Baba'nın en küçük oğluydu. O çevik, hesabını bilen ve açıkgozlu biriydi. Bir zamanlar babası ona çok güveniyordu. Onu üçüncü sınıfa kadar okumaya gönderdi ve her ne vesileyle olursa olsun, insanlar arasında Pavel'in adını anınca:

— *Ne de olsa Pavel eğitilidir, demeyi unutmuyordu.*

Doğru yoldan sapmaması için daha on sekiz yaşında Pavel'i köyün en güzel kızıyla evlendirdi...” (s.24.)

Eserin serim bölümünde, 18 yaşında köyün en güzel kızı Elka ile evlenip düğünden hemen sonra askere gittiği bilgisi verilmiştir. Pavel şehir hayatını ve askerliği çok severek orduda kalmıştır:

“...Düğünden kısa bir süre sonra Pavel askere gitti. Orduda neşeli ve yakışıklı olduğu için kendini sevdirdi. En önemlisi de parası vardı, herkese ikramda bulunurdu. Orada şımartı ve içkiye alıştı. Askeri görev hoşuna gitti ve orduda kaldı...” (s.24.)

Pavel, ortaya çıkan modernleşme sürecinin etkisinde kalarak ailesini terketmiştir. Karısı Elka'nın ve oğlu Zaharinço'nun kaderini de değiştirmiştir. Aynı zamanda Pavel, 19. yüzyılın 90'lı yıllarında ortaya çıkan, kötü eğitim almış köylü gençleri temsil eden bir karakterdir.²¹⁷

“...Pavel çocuğuna karşı bile soğuk davranıyordu. Birkaç defa dizlerinin üstüne aldı, onunla konuştu fakat çocuk yabancıymış gibi Pavel'e baktı ve bir türlü alışamadı. Bu hayatta ilk defa gördüğü, tuhaf bıyıklı adam, üzerinde kılıcı, elbisesinin düğmeleri ve kollarındaki altın işlemeleriyle dikkatini çekmişti ancak söylediği sözler bir babanın çocuğuna söylediği sözler değildi...” (s.40.)

Elin Pelin'in Pavel'i konumlandığı karakter, dünya görüşünün ve şehir hayatında yaşadığı deneyimlerinin bir yansıması olmuştur. Elin Pelin şehirde yaşadığı dönemde maddi ve manevi zorluklarla karşılaşmış, bunun sonucu olarak da köy insanını daha samimi bulmaya başlamıştır:

“...Sen Pavelim, bırak bu aptal askeri görevi, yeter şehirlerde dolaştığın. Buraya geri dön de Tanrının bize verdiği rızka göre yaşayalım. Üç arşın bıyığın var ama bu görevin senin için olmadığı aklına gelmiyor. Fakir fukara olsaydık git, durma derdim ama biz köyün en zengin ailesi değil miyiz? Şehirde beylerin kölesi olma, gel köyünde köylülerin beyi ol. Tarlalara çıkıp, kilisedeki gibi şapkanı çıkararak baktığın yere kadar bunlar benim diyebilesin. Babamızın parası da var, o isterse güneş yakmasın diye paraları saklayadursun onlar yine de bizim olacak...” (s.41.)

...

²¹⁷ Kristyo Genov, a.g.e., s.175.

“...Pavel’in canı pek konuşmak istemiyordu. O artık bir zamanların neşeli, hayat dolu, konuşkan Pavel’i değildi. Çocuklar sorularında ısrar etmelerinden dolayı kalkıp, anızlardan insansız ve taze biçilmiş otlaklara doğru uzaklaşıyordu.

O ne yollardan ne de patikalardan yürüyordu. İnsanları görmemek için çalılardan arkasından yürümeyi yeğliyordu. Bir tanıdığı ya da arkadaşı nasıl olduğunu, ne zaman geldiğini sorarsa ona bu sorular tuzak geliyor, zorla, yüzüne bakmadan cevap veriyordu.” (s.45.)

Elin Pelin köyde doğup büyümüş masum bir çocuğun, şehir hayatında değiştiğini ve aile bağlarından koptuğunu, olaylar karşısındaki sergilediği davranışlar ile anlatmıştır:

“...Pavel ise merdivenlere oturmuş, belki onuncu defa, az önce aldığı mektubu okuyordu. Mektup Lübitsa adında birisi tarafından imzalanmış, bozuk bir dille yazılmış, işveli sözlerle başlıyor ve sonunda da “Göreceksin sen Bulgar domuzu, parasız dönersen sana neler yapacağım!” gibi tehditlerle bitiyordu. Pavel bu satırları defalarca okuyup, dişleri ses çıkartıncaya kadar çenesini sıkıyor ama yine de memnun bir halde okumadan duramıyordu...” (s.49-50.)

Pavel, modernleşme sürecine girilmesi ile bireyler üzerinde yaşanan değişimlerin okuyucuya aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Ataerkil aile yapısında büyümüş ve ailesine bağlı olan karakter, 18 yaşında Elka ile evlendikten hemen sonra askere gitmiştir ve askerde kalarak şehirde yaşamaya başlamıştır. Modernleşme algısının en önemli unsurlarından biri olan kırsal alandan uzaklaşarak şehirde yaşama isteği karakterde büyük etkiler yaratmıştır. Toprağından, ailesinden ve geleneksel değerlerinden uzaklaşmıştır.

3.2.2.9. Elka

Elka olay örgüsü içinde “yönlendirici karakter” olarak konumlandırılmıştır. İçine kapanık, sessiz ve yumuşak başlı bir kadındır. Aynı zamanda iyi niyetli, çalışkan ve yardımseverdir:

“...Elka her zaman o dertli, kara gözleriyle yere bakıyordu ve bakışlarında keder, hüzün ve derin bir gizem okunuyordu. O köydeki diğer kadınlar gibi hiçbir zaman yüksek sesle gülmezdi. Sadece küçük ağzında solgun bir gülümseme vardı. Gülerken hafif kenarlardan yan olan inci tanesi dişleri parlar ve bu gülümseme güzelliğine güzellik katardı...” (s.25.)

Elka Pavel’in karısı, Zaharinço’nun annesidir. Elka büyük bir sevgi ile evlenmiştir. Ancak modernleşme sürecinin olumsuz sonuçlarını yaşamak zorunda kalmıştır. Pavel’in askerde kalarak şehirde yaşamaya başlaması ile Elka’nın kaderi değişmeye başlamıştır:

“...Doğru yoldan sapmaması için, daha on sekiz yaşında, Pavel’i köyün en güzel kızıyla evlendirdi. Elka’yla. O fakir bir ailenin kızıydı, fakat Pavel onu inanılmaz derecede seviyordu. O iyi bakışlı koca ağlamaklı gözlere sahip, selvi boylu, güzel yüzlüydü. Neşeli ve canlı bir kızdı. Tarlada türkü söylediğinde, sesi tüm ovada yankılanır ve çiftçiler işini bırakarak onu dinlerdi...” (s.24.)

Ataerkil aile yapısının bozulmaya başlaması ile Pavel’in Elka’ya ve ailesine olan duyguları değişmeye başlamıştır. Pavel nadiren ailesini ziyarete gelmesi Elka’nın gelinler tarafından daha da fazla ezilmesine neden olmuştur. Elka, içinde bulunduğu olumsuz şartlara rağmen, sahip olduğu olumlu karakteristik özellikleri eserin sonuna kadar korumuştur:

— *“Babana hep söylerim, yaşlı gözlerle Matey Baba konuşmaya başladı, geline de hep söyledim. Pavel iyi kalplidir, bir gün eve dönecektir. Elka ise tuttuğu yastan azizeye dönüştü. Ağzından kötü söz çıkmamıştır. O temiz bir kalp taşıyor oğlum, haberin olsun...” (s.34.)*

...

— *“Gelinim Elka evde kalsa iyi olur, dedi ihtiyar adam Bojan’ın karısına.*
— *Tamam o zaman, isterse kalsın. Onunla da onsuz da hep aynı iş oluyor zaten, dedi Bojan’ın karısı, nefretle ve gülerek.*

— Hadi gidelim çok geç kaldık, diye ekledi.

İki elti Elka'ya haset ve alay dolu bir bakış atarak yollarına devam ettiler.

Elka mahcup bir halde kalmıştı, Pavel'e ve kayınpederine şaşkın bir bakış attı. Fakat onlar da bir şey demeyince eltelerinin arkasından sessizce ve boynu bükük bir halde acele acele devam etti. Beyaz başörtüsünün uçları güvercin kanadı gibi arkaya doğru savrulmaya başladı.” (s.35-36.)

Elka Pavel'in eve ani dönüşüyle sarsılmıştır. Marga Ana'nın ölümünden sonra evde sorunlar yaşayan Elka için Pavel'in gelişi umut olmuştur. Ancak büyük bir sevgi beslediği Pavel, beklediği adam olarak geri dönmemiştir:

“...Elka o sesin tüm keskin soğukluğunu, bu adamın tüm kayıtsızlığını hissediyordu. Elka sessizce çekildi, mumu söndürdü ve köşede sakince, tatlı bir şekilde minderde uyuyan Zaharinço'nun yanına uzandı. O kendini herkes tarafından itilip kakılan, tamamen uçuruma terk edilmiş gibi hissetti. Nazikçe yüzünü örttüğü bu tatlı ve masum nefesin sahibi küçük yaratık, ona gerçekten yakındı. Kurtuluş olarak ona sarıldı ve onunla bütün gece ağladı.” (s.39-40.)

Eserde Pavel'in köye sabahın erken saatlerinde dönmesi, Gerakların evinde yeni bir başlangıcın ve yeni gelişmelerin yaşanacağını belirtmektedir:

“...Bir yaz Aziz Petır günü arifesinde köye Pavel geldi.”²¹⁸

Az önce, pılısını pırtısını toplayıp giden serin akşamın elveda için bıraktığı serin ve güzel bir sabah idi. Köy uykudan uyanmış, ahalisi ise köyün sokaklarından tarlalara doğru yol alıyordu...” (s.32.)

Elka karakteri, kocası tarafından tek başına bırakıldığı için etrafındaki kişiler tarafından horgörülen bir kadın olarak konumlandırılmıştır. Ancak değişen şartlara bağlı olarak Elka'nın tavır ve davranışları değişmemiştir. Elka Pavel'in onu sevmediğini bilmesine rağmen, saf ve temiz duygularını korumuştur:

²¹⁸ Aziz Petır günü, Bulgarların 29 Haziran'da kutladığı, Hristiyan havarileri Petır ve Pavel'e adanmış bir bayramdır. Bulgar kültürel yaşamında önemli bir yere sahiptir.

“...Pavel’in yaklaştığı anlarda nefesi kesiliyor, kalbi sanki göğsünden çıkıp bir keklik gibi fırlayıp tarladan kaybolacakmış gibi çarpmaya başlıyordu. Gözlerinin önüne yıldız misali kıvılcımlar beliriyor, bakışlarını köreltiyordu. O nefes almak için kalkıyor fakat kocasına bakmıyordu. O anda herkesin bakışlarını üzerinde hissediyor, yer yarılıp da içine girmeyi diliyordu...” (s.44.)

Eserin olay halkalarından biri, Pavel’in Elka’ya hastalık bulaştırması olmuştur:

“...Akşam geç saatlerde zil zurna eve geldiler. Evdekiler akşam yemeğini yedikten sonra, hasat için erken kalkacaklarından dolayı yaz uykularına yatmışlardı. Elka yatmamıştı. O, onlara yemek vermek için uyanık bekliyordu. Sabah kiliseye gittiğinden dolayı üzerinde hala bayram elbiseleri duruyordu. Evde dolaşıyordu. Yeşil çoraplarının üstüne giydiği hafif ve renkli terlikleri sessiz evde yankılanıyordu. Ufak cırcır böceği evin bir tarafında şarkı söylüyordu. Gölgesi ocağın ateşinden aydınlanmış duvarlarda kayboluyordu. Elka sofrayı kuruyordu, bükülüyor, kalkıyor, bir yerlere gidiyor, tekrar geri dönüyordu. Pavel onu gözleriyle takip ediyordu, aldığı alkolün etkisiyle, entarisinin altındaki genç bedeninin çizgilerinden tahrik oluyordu. Bu bir aşkın arzuları değildi, bu ahlaksız bir adamın kötü niyetiydi.

Akşam yemeğinden sonra yatak odasına girdikleri zaman Pavel ona doğru uzandı ve kucaklamak istedi. Ama Elka onu bağışlayıcı bir tebessümle reddetti.

— Sevmediğin bir kadından ne istiyorsun!

Pavel gülümsedi ve ikinci defa uzandı. Yüzündeki tebessüm çirkin ve alaycı idi. Elka onun bu kötü muamelesinden tiksinişmiş bir vaziyette kenara çekildi. Fakat o güçlü ve kuvvetliydi. O bir top gibi Elka’yı kucağına alıp, nemli sarhoş ağızıyla, onu utandıran ahlaksız kelimeler söyleyerek öpmeye başladı. Elka ağlıyor ve yalvarıyordu ve avlanmış bir balık gibi çaresizce karşı koyuyor, kendi kocasının kucağında değil de bir yabancıнын kucağında olduğunu kabul ederek kendini kirletilmiş hissediyordu. Ama o güçlü sarılmalarıyla Elka’nın gözyaşlarının akmasına engel oluyor ve bu zaferden zevk alıyordu...” (s.41-42.)

Pavel'in gelişi hem ailede hem de Elka'nın hayatında büyük izler bırakmıştır. Elka'nın hastalığı ilerlemeye başlamıştır:

"...Pavel'in ayrılmasından kısa süre sonra Elka birden bire değişti. Tamamıyla zayıfladı. Rengi soldu ve sarardı. Gözlerinin etrafında büyük solgun bakır rengi halkalar belirdi. Tüm gün çalışmasına rağmen artık eskisi gibi gücü kalmamıştı. Güzel selvi boyu güçsüzlükten sönüyordu. Yürürken ayakları takatsizlikten onu taşıyamıyor ve düşecekmiş gibi oluyordu. İştahını kaybetmişti, yemek yiyemez olmuştu. Birkaç lokmayı zar zor yutarak sofradan kalkıyordu.

O artık herkesin bildiği Elka değildi, her geçen gün eriyen ve kaybolan bir gölgeydi artık..." (s.58.)

...

"...Elka'nın hastalığı hakkında çeşitli dedikodular yayılmaya başladı. Bazıları Bojan'ın karısının büyü yaptığını, bazıları ise kocası Pavel'in başkasıyla evlenmek için onu zehirlediğini konuşuyorlardı. Fakat çok azları gerçeği biliyordu. Pavel karısına utanç verici bir hastalık bulaştırmıştı ve Elka onu saklıyordu. Köydeki kadınlar bunu birbirilerine korku içinde, sessizce fısıldıyorlardı. Hasta kadına acıyorlar fakat ziyaretine gitmeye utanıyorlardı..." (s.59.)

Elka'nın hastalanması ile Pavel'e duyduğu sevgi arasında dolaylı bir bağ vardır. Elka kendisini hayatın zorluklarıyla yalnız başına bırakan kocasının gelişile daha büyük zorlukların içine girmiştir. Elka yaşadığı sevgisiz hayatın değişeceğini beklerken, Pavel ona hastalık bulaştırarak ölüme terketmiştir. Elka tüm yaşadıklarına rağmen Pavel'e kötü duygular beslememiş ve tavrını değiştirmemiştir:

"...Pavel'i düşünmeden yapamıyordu. Fakat hayallerindeki Pavel o gençliğini söndüren, onu utandıran ve mahveden kaba adam değildi. O sevecen, uzak ve arzu dolu, daha önce hiç görmediği bambaşka bir Pavel'i hayal ediyordu. Hayallerine kapılmış biran için bile olsa derdini unutup ve bu hayalinde yarattığı şahsa gülümsüyordu. Bu gülümseme ormandaki kavak ağacının ucundaki güneş ışığı gibi aniden beliriyor ve kayboluyordu ve kurumuş dudakları fısıldıyordu.

— *Pavelim, Pavelim canım benim! ..."* (s.60.)

Elka'nın ölümü ile ailenin içinde bulunduğu durum resmedilmiştir:

“...Elka ağır hasta olarak yatağa düştü. Meryem Ana'nın kerametli resminiöpme niyeti gerçekleşmedi. Kısa süre sonra vefat etti. Ahşap sandığın içinde artık ebedi rahatlık ve sakinlikle yattı. Fırtınalı bir kış günü cenazesini kaldırdılar. Toprak çamur içindeydi. Arabanın önünde çıplak başıyla Matey Baba yürüyordu. Kar gibi beyaz saçları karmaşıktı. Arabanın üzerinde tabutun kenarında Yovka oturuyor ve sesle ağlıyordu. Arabanın ardından nineler ve yıkılmış halde Yordan Baba yürüyordu. İnsanlar uzun süredir onu görmediğinden dolayı şimdi kır saçlarla, zayıflamış ve solmuş yüzünü görünce şaşırıyorlardı. Elinde Zaharinço'yu götürüyordu. Çocuk yavaş yavaş yürüyor ve eliyle gözlerini ovalıyordu. Ne olduğunun farkında bile değildi ama toplu üzüntü ve teyzesi Yovka'nın çığlıkları yüreğini yaralamıştı. Petır ağlıyordu. Bojan ise cenazeye katılmamıştı. Köy dışında bir tarlayı avlu içine alıyordu. Cenaze mezarlığa giderken yanından geçti. Yabancıymış gibi sadece şapkasını indirdi ve cenaze yanından uzaklaşınca tekrar çalışmaya devam etti...” (s.66.)

Elka, karakterler arasında modernleşme sürecine girilmesi ile en büyük sarsıntıyı yaşayan ve eserin diğer kadın karakterlerine oranla, adından en fazla söz edilen kişi olmuştur. Ailede yaşanan büyük değişimlerin sonuçlarını yaşamak zorunda kalmıştır. Modernleşme süreci Elka'nın hayatını köklü bir şekilde değiştirmiştir ancak Elka'nın karakterini ve hayata bakış açısını değiştirememiştir. Bu bağlamda Elka karakteri, eserin diğer karakterleri arasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Elin Pelin de Elka karakteri karşısında olumlu yaklaşımlarda bulunmuş, onun güzelliği, sevgi dolu oluşu ve kadınlığından her fırsatta bahsetmiştir.

3.2.2.10. Zaharinço

Zaharinço eserde “yazarın sözünü emanet ettiği karakter” olarak konumlandırılmıştır. Yazarın dünya görüşünün ve iletmek istediği mesajın anlatıcısıdır.

Zaharinço Pavel ve Elka'ın oğludur. İki-üç yaşlarında, durgun ve sakin bir çocuktur. Hastalıklı bir görüntüsü vardır:

“...O küçük Zaharinço’yu kucağına alıp uzunca seviyordu. Zaharinço iki üç yaşlarında, annesinin hüznünlü bakışına ve babasının kavisli burnuna sahip, sessiz, hasta görünümlü bir çocuktur...” (s.27.)

...

“...Zaharinço evde olup bitenleri idrak edemiyordu ancak yengelerinin hakaret yağdırırken annesinin acı çektiğini hissediyordu ve dizlerine sarılarak usulca konuşuyordu:

— Anne, anne, ağlama!...” (s.27.)

Zaharinço olay örgüsü içerisinde fazla yer almamasına rağmen, karakterler arasında önemli bir yere sahiptir. Elin Pelin’i “Geraklar” adlı eserini yazmaya iten hikâye, gerçek yaşamda Zaharinço’nun kaderini yaşamış bir çocuğa aittir. Zaharinço karakterinin kaderi, modernleşme süreci ile ataerkil aile yapısının değişmesinin ne gibi sonuçlar doğuracağı konusunda bir uyarı niteliğindedir. Zaharinço karakteri, köyde yaşayan büyük bir ailenin, ataerkil aile yapısında büyüyen küçük bir çocuğun, ortaya çıkan yeni yaşam modeli karşısında savunmasız kalışının ve bireylerin “baba olmak” yerine “kendisi için yaşayan adam” olmayı tercih etmesinin oluşturduğu sonuçları göstermiştir.

Zaharinço’nun Petir tarafından şehire götürüldüğü sahne okuyucunun hafızasında büyük bir yer edinmiştir:

“...Bir kış Petir, Zaharinço’nun kulaklarına bir mendil bağladı ve;

— Şimdi gidelim, dedi.

Zaharinço nereye gittiğini bilmeden Petir’la gitti. Sadece sekiz yaşındaydı. Köylüler onları görünce sordular:

— Nereye böyle?

— Kasabaya götüreceğim ve ona iş bulacağım, dedi Petir acele bir şekilde.

— Ona kim bakacak ki – diye ekledi.

Zaharinço üzüldü. Gizlice ağlamaya başladı ama bir şey demedi. Gözyaşları gözlerinde donuyordu. Yol sonsuz bir kar çölünde devam ediyor, onlar da o yoldan ilerliyorlardı. Amcası öndeydi, Zaharinço ise ona yetişmeye çalışıyordu. Kalbinde sanki taş vardı. Bir şey nefesini tıkıyordu. Rüyadaymış gibi yürüyordu ve attığı her adımla doğup büyüdüğü,

dedesinin, arkadaşlarının, yengelerinin, çam ağacının olduğu köyden daha da uzaklaşıyordu. Onları bir daha görebilecek miydi? ...” (s.67-68.)

Modernleşmenin getirdiği etkiler karşısında dağılan ailede kendisine yer kalmayan Zaharinço, iş bulması için amcası Petır tarafından şehire götürülmüştür. Ancak Elin Pelin, ailenin dağılışını anlatırken Zaharinço'nun bundan sonraki kaderi hakkında tek kelime yazmamıştır. Pelin'in, Zaharinço karakterini konumlandığı gelecek, dünya görüşünün bir yansımasıdır. Şehir hayatının acılarını tecrübe etmiş biri olarak Pelin, köyden şehire giden bu küçük çocuğun acılarla dolu bir hayatı olacağı tahminini okuyucuya bırakmıştır.²¹⁹

Geraklar'ın gibi, Zaharinço'nun kaderi de köyde yaşayan yüzlerce ailenin kaderi ile aynı olmuştur. Modernleşme süreci Bulgarların alışkın olduğu geleneksel toplum ve ataerkil aile yapısında bozulmalar yaşanmasına neden olmuştur. Kırsal alandan şehirlere göçler başlamıştır. Kişiler baba olmak ya da kendi hayatını yaşamak arasında seçim yapmak zorunda kalmışlardır.

3.2.2.11. Mateyko Margalak Baba

Mateyko Margalak Baba olay örgüsü içerisinde “yardımcı karakter” konumunda bulunmaktadır. Mateyko Margalak Baba, Geraklar'ın yanında çalışan iki uşaktan biridir. Kimsesi yoktur. Yordan Gerak'ın yanına sığınmış ve ona işlerinde yardım etmiştir:

“...Gözleri dolmuş ve sesi titriyordu. Kısa boylu, kararmış bitkin yüzlü, sakallı ve keçeleşmiş saçlarıyla Matey Baba omzundaki gübre çatalını indirerek yaşlı gözlerini ovalamaya başladı. Yaşlı halinde eşsiz, çocuksuz, ailesiz, kimsesiz kalmıştı. Bir kızı vardı ancak daha çocukken şehre hizmetçi olarak gitmişti. Orada büyüdü ve kayboldu gitti. Hiç kimse ona ne olduğunu bilmiyordu. Kötü yola düştüğünü konuşuyorlardı. Nazar boncuğu gibi mavi gözleri vardı. Yordan Baba onun bahçesini ve birkaç tane de tarlasını almıştı ve onu kendi yanına yardım etmesi için almıştı. O itaatkâr bir ruha sahipti...” (s.33.)

²¹⁹ Petır Pondev, *Povestta “Geratsite”*, s.9.

Mateyko Margalak Baba olay örgüsü içerisinde diğer karakterler kadar geniş bir yere sahip değildir. Ancak Mateyko Margalak Baba Elka'yı intihar etmekten vazgeçirmiştir:

“...Margalak pes etmiyordu. O rüzgâra karşı koşuyor, bacakları düzensiz kayalık yolda tökezleyerek kendini ziyan etmek isteyen o kadına kurtarma çağrısı göndermek için zorlanıyordu.

— *Elka! Gelinim! ...” (s.63.)*

...

“...Elka'nın gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Bu tanıdık okşama onun hasta ve dertli yüreğine dokunmuştu. Ağlamaya başladı.

— *Ölmek istiyorum Matey Baba!*

— *Beni dinle Elka kızım, böyle konuşma lütfen. Çocuğunu düşün. Onu kime bırakacaksın, o sensiz ne yapar. Tanrıya dua et kızım, o sana derman bulacaktır...” (s.65.)*

...

“...Margalak Baba yanından geçerken bir şey sormak için durdu. İhtiyar kımıldamadan yatıyordu. Başının etrafında sinekler uçuşuyordu.

— *Yordan, Yordan! – diye Matey Baba seslendi ve omzunu itti.*

Yordan Baba ise kımıldamadı. Margalak üzerine eğildi, elini tuttu ve bir süre sonra;

— *Ölmüş! İyice soğumuş! , dedi...” (s.68.)*

Mateyko Margalak Baba, Yordan Gerak'ın ölü bedenini bulan kişidir. Aynı zamanda, Yordan Gerak'ın ölmesiyle sonlanan hikâyede son söz ona aittir.

3.2.2.12 Figüranlar

Karakterler arasında figüranlar nicelik olarak fazla değildir. Köylüler, muhtar, korucu ve İlö Kuyrukarar figüran karakterlerdir.

Köylüler olay örgüsü içerisinde, olayın inandırıcılığını arttırmak amacıyla kullanılmışlardır. Meyhanede ve tarlada kurgulanan olaylarda yer almışlardır:

“...Meyhanede kavgaya veya küfür edilmesine izin vermiyordu ve buna karşı gelen sarhoşları kovuyordu. Herkes saygı duyuyordu ve köylüler onun yanında küfürlü konuşmaya cüret edemiyorlardı...” (s.21.)

...

“...Bazen akşamüzeri gün serinlemeye başlayınca Pavel tarlaya doğru gezmeye gidiyor ve orakçılarla sohbet ediyordu. Orada babası, kardeşleri, karısı, yengeleri ve tüm çocuklar vardı. Hasta görünüşlü Yovka bile oradaydı. O çalışmıyordu sadece ağaç gölgesi altında örgü örüyor, çocuklara göz kulak oluyordu.

— Tanrı yardımcınız olsun – diyordu Pavel, anızlarda dikilip, elindeki ince değnekle avucunun içine vurarak.

Bir düzine yevmiyeci kız canlı ve yüksek sesle ona cevap veriyordu. Petır da kalbinin derinliklerinden cevap veriyor, sigara sarmak için çalışmaya ara veriyordu. Entarisi terden dolayı ıslak idi. Toz, yüzünden küçük siyah nehirler olarak akıyordu. Hasır şapkasını indirerek terli yüzünü siliyor, işlemeli entarisini düzeltiyor ve sonra da sigarayı zevkle içmeye başlıyordu...” (s.43.)

...

“...Yoldan geçen köylüler onu saygıyla selamlıyordu. Herkese kardeşçe cevap veriyor, iyi ve bereketli çalışmalar diliyordu...” (s.21.)

Muhtar ve korucu olay örgüsünde, Yordan Gerak'ın gizli parasının çalınması ile ortaya çıkmıştır:

“...Muhtar ile omuzunda ağır bir tüfek asılı olan korucu geldi. Sakalı uzundu. Gerak'ı alıp meyhanesine götürdüler ve sorgulamaya başladılar...” (s.52.)

...

“...Pavel ise tezgâha dayanmış muhtarla uzun ve gizemli bir konuşma yapıyordu. Onların arkasında birkaç fukara birbirini iterek bir şeyler duymak için kulak uzatıyorlardı...” (s.53.)

Muhtar ve korucunun fiziksel tasvirlerine yer verilmemiştir. Ancak olay örgüsünde, Yordan Gerak'ın güvendiği ve suçlunun ortaya çıkması için başvurduğu kişiler olmuşlardır:

“...Muhtar, korucu ve Yordan Baba, Pavel ve Petir'i çağırdılar ve Bojan'ın yaşadığı odaları aramaya gittiler...” (s.52.)

...

“...Muhtar ve Gerak, muhtarlık binasına gittiler ve uzunca baş başa konuştular. Ondan sonra Yordan Baba eve bükülmüş başıyla döndü. İnsanlar yolunda kenara çekiliyor ve acıma duygusuyla bakıyorlardı. O yan tarafa bile bakmadı...” (s.53.)

İlö Kuyrukarar köyün en yoksul insanıdır. Olay örgüsünde mal varlığına sahip aile ile yoksul İlo, tezat oluşturmak amacıyla kullanılmıştır:

- *“Ben benimkilerini neden toprak altında tutmuyorum – dedi, köyün en büyük fukarası olarak bilinen, ufak İlö Kuyrukarar. Üzerindekiler o kadar eski püsküydü ki, kulakları bile yama gibi görünüyordu...” (s.53.)*

...

“...Çok geçmeden her şey duruldu. Gece boyunca sadece İlö Kuyrukarar'ın saçmalıkları duyuluyordu:

- *Köylüler soyuldum! Paralarımı çaldılar! diye saçmalıyordu...” (s.53.)*

İlö Kuyrukarar'ın diyalogları zengin-fakir ayrımının yapılmasında ve Bojan'ın cimriliğinin tanımlanmasında kullanılmıştır:

“...Onun cimriliği meşhur olmuştu. Köylüler her türlü hikâyeler anlatmaya başlamışlardı. İlö Kuyrukarar ise Bojan'ı, sokakta karpuz kabuklarından geri kalanları bıçağı ile sıyırıp yerken gördüğüne dair yemin ediyordu...” (s.57.)

Karakterlerin oluşturulmasında, muhteva ve olay örgüsü açısından, birtakım bilinçli tercihler yapılmıştır. Örneğin Yordan Gerak, Marga Ana ve Mateyko Margalak Baba eserde ömürleri azalmış bir nesli temsil etmektedir²²⁰ ve adları sevgi, saygı ve

²²⁰ Tsankov Lalev, a.g.e., s.15.

ataerkil yapıyı vurgulamaktadır. Bu isimler dönemin eski isimleri olarak kabul edilmektedir ve günümüzde sıklıkla kullanılmamaktadır.

Eserde kullanılan adların ve soyadının bazı anlamları bulunmaktadır. Bulgarca “Gerak” kelimesi şahin, doğan, kartal, atmaca, yırtıcı kuş anlamlarını ifade etmektedir. Ataerkil bir yapıya sahip olan Yordan Baba’nın soyadı olarak “Gerak” kelimesinin seçilmesi, ailenin sahip olduğu değerlerin, mal varlığının ve aile bütünlüğünün içgüdüsel olarak korunma ve savunma mekanizmasını sembolize etmektedir.

Yordan adı, Kutsal Toprakları ikiye bölen Ürdün Nehrinden alınmıştır. Yordan Baba, adını aldığı, Kutsal Toprakları bölen nehir gibi, kendi mal varlığını oğulları arasında bölüştürmüştür.²²¹

Oğullara verilen adlar dini semboller içermektedir. Bojan adı Slav kökenli bir addır ve “Bog” (Tanrı) kelimesinden türemiştir. Hristiyan erdemlerini, merhametli, alçak gönüllü, komşu sevgisine sahip olmayı nitelemektedir. Ancak Bojan, ironik olarak bu özelliklerin aksine, eserde cimri, para canlısı, merhametsiz ve kalpsiz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Petir, Hristiyan havari adlarından biridir.²²² Petir adı, Yunanca kökenlidir ve “kaya” anlamına gelmektedir. Ad belirlenirken, karakter özellikleri ile tezat oluşturacak nitelikte bir seçim yapılmıştır. Petir eserde, merhametli ve iyi kalpli biri olarak konumlandırılmıştır ancak bu olumlu özelliklerinin yanında zayıflıkları bulunan, amaçsız ve ailenin birlik, bütünlüğünü korumak adına yetersiz biri olarak nitelendirilmiştir.

Pavel adı Latince kökenlidir ve “küçük, mütevazı” anlamındadır. Hristiyan havari adlarından biridir. Pavel adı da Hristiyan erdemlerini ve alçakgönüllü olmayı nitelemesine rağmen eserde bu özellikler adına bir varlık gösterememiştir. Pavel, ailesine karşı duyarsız, sevgisiz ve sadakatsiz davranmıştır.

²²¹ Ürdün (Şeria) Nehri, Hristiyan halkların kültüründe büyük bir yere sahiptir. Hz. İsa’nın, Vaftizci Yahya tarafından Ürdün Nehri’nde vaftiz edildiğine inanılmaktadır. Ürdün Nehri, günümüzde İsrail ile Ürdün sınırını çizmektedir.

²²² Havari Petir, Hristiyan kilisesinin kurucularından biridir. Halk inancına göre Havari Petir, cennet kapısının anahtarına sahiptir ve ruhların adaletli olup olmadığını belirleyecek olan kişidir.

Elka adı Slav kökenlidir ve “küçük köknar ağacı” anlamındadır.²²³ Elka savunmasız, fiziksel olarak küçük ve hasta olarak konumlandırılmıştır. Ancak Elka, sevgi dolu, iyi kalpli biri olarak nitelendirilmiştir.

Yovka adı Yoan’dan türemiştir ve İbranice’de “kutsanmış” anlamındadır. “Yoan” adı, İncil’de geçen iki önemli kişi olan “Yoan Kristitel” (Vaftizci Yahya) ve “Apostol Yoan” (Havari Yuhanna)’nın adıdır. Havari Yuhanna, dört incil yazarından biridir.²²⁴

Yovka eserde duygusal, duyarlı ve iyi kalpli biri olarak nitelendirilmiştir. Yovka, adı ile doğru orantılı olarak, Tanrı’nın koruması altında olduğu sembolize edilmiştir ve iyileşerek hayatına devam etmiştir. Yovka eserde, geleceğe dair hala umudun olduğunu gösteren önemli bir karakterdir.

Mateyko Margalak Baba, eserde olumlu bir karakter olarak konumlandırılmıştır. Matey adı “Matta”dan türemiştir ve İbranicede “Tanrı vergisi” anlamındadır. Matta, Hristiyan havarilerinden birinin adıdır ve ilk İncil yazarıdır.

Karakter adlarından, Zaharinço özel bir yere sahiptir. Zaharinço adı, kelime kökü bakımından Bulgarca “zahar” (şeker) anlamındadır. Karakterin yaşadığı kader ile tezat oluşturacak bir şekilde ad seçilmiştir.

3.2.3. Mekânlar

Olay örgüsünde yer alan önemli bir unsur da mekândır. Olay örgüsü içerisinde yer alan karakterlerin gerçek veya muhayyel²²⁵ bir mekâna ihtiyacı vardır. Mekân, karakterlerin özelliklerini niteleyen başlıca unsurlardan biridir.²²⁶

Olay örgüsü içerisinde yapılan mekân tasviri, o mekânda yaşayan karakterlerin genel özellikleri, sosyal ve kültürel kimliği bakımından bilgi verir. Mekân tasvirinde mekân-konu, mekân-insan, mekân-olay örgüsü, mekân-zaman kavramlarının ilişkileri önemli bir yer tutar. Mekânın niteliği (iç, dış, açık, kapalı

²²³ Köknar (Göknar) ağacı çamgillerden, yüksek bölgelerde yetişen, iğne yaprakları kısa, yassı olan, reçineli ve kozalaklı bir orman ağacıdır. Bkz: TDK.

²²⁴ İncil Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından kaleme alınmıştır. Hristiyanlık tarihinde bu dört yazara (3. yüzyıldan itibaren) "Evangelist" (İncil yazarı) ismi verilmiştir.

²²⁵ Muhayyel; hayal gücüyle yaratılan. Bkz: TDK.

²²⁶ İsmail Çetişli, *a.g.e.*, s.77.

mekân olması), mekân tasvirinin niteliği (objektif, subjektif olması) ve tasvirin kimin tarafından yapıldığı (anlatıcı ya da karakter) önemlidir.²²⁷

Elin Pelin eserlerinde kırsal yaşamın bulunduğu her alanı mekân olarak kullanmıştır. Kırsal alanda yaşayan karakterler, toprağa organik bağlarla bağlı özellikte olmuşlardır.²²⁸

3.2.3.1. Ev

Ev kapalı mekân olarak kullanılmıştır. Ailenin bütün bireyleri birlikte, aynı evde yaşamaktadır:

“...Yordan Baba'nın art arda doğmuş üç oğlu vardı. En büyükleri Bojan, ortanca oğlan Petır ve en küçüğü Pavel idi. Hepsi de evli ve çocuklu olup ihtiyaçlarla birlikte aynı çatı altında yaşıyordu. Ev güzel ve büyüktü. Bir o kadar daha insan barındırabilirdi...” (s.19.)

...

“...Onun kalabalık ailesinin yaşadığı büyük, beyaz evi uzak mesafeden görülebiliyordu. Ev köyün ortasında bulunuyordu ve varlıklı bir adama ait olduğunu da uzaktan belli ediyordu...” (s.19.)

“Geraklar” adlı eserin serim bölümünde, Yordan Gerak ve ailesinin yaşadığı evin ayrıntılı tasviri yapılmıştır. Elin Pelin, tasvir yaparken farklı düzeylerde semboller kullanmıştır.²²⁹

3.2.3.2. Bahçe

Bahçe açık mekân olarak kullanılmıştır. Evin tasviri ile eş zamanlı olarak tasvir edilmiştir.

Evin ve bahçenin tasviri yapılırken kullanılan “kale gibi duvarlarla çevrili” benzetmesi, ev hayatını ve aile birliğini sembolize etmektedir. Aynı zamanda bahçenin kaleye benzetilmesi, içinde bulunan kişilerin yüceltilmesi ve duvarların

²²⁷ İsmail Çetişli, a.g.e., s.78.

²²⁸ İvan Atanasov Sarandev- Stoyan Karolev, a.g.e., s.163.

²²⁹ Tsankov Lalev, a.g.e., s.17.

dışında kalan köylülerden farklı bir yapıya sahip olduklarını, dolaylı olarak belirtmektedir:

“...Kale gibi duvarlarla çevrili olan evin geniş bahçesinin ortasında, ilçede tek olan çam ağacı ok gibi göklere yükseliyordu. Çam ağacı, kutsal Rila dağlarından antik çağlarda Geraklar'ın ataları tarafından fidan olarak getirilmiş ve buraya dikilmişti. Bu çam ağacı, onların kendisiyle gurur duyduğu aile bayrağı idi. Onun gölgesi altında birkaç nesil büyümüştü. Gölgesi altında aileden pek çok yaşlı insan son nefeslerini vermişlerdi...”(s.19.)

Eserde aynı zamanda bahçenin önem kazanmasını sağlayan bir diğer unsur da görkemli bir çam ağacının dikili olmasıdır. Evin bahçesinde bulunan ve ailenin sembolü haline gelmiş, uzun yıllar önce ailenin büyükleri tarafından dikilmiş olan çam ağacı da ailenin birlik ve bütünlüğünü, sürekliliğini, işleyen düzenlerini, aile yapılarını sembolize etmektedir. Aile birliğinin bozulması sonucu mal varlığının oğullar arasında paylaşılmasından ve aile ilişkilerinin bitmesinden sonra çam ağacı kesilmiştir:

“...Petır harmanına engel oluyor diye, o heybetli çam ağacını kesti. Bu atalarının saygıyla hürmet ettiği yüce çam ağacı, baltanın gücüne dayanamayıp yıkıldı ve uzun süre çamur içinde yattı...” (s.68.)

Eserde bahçede yaşanan olaylar ailenin içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik durumu okuyucuya hissettirmiştir:

“...Hasat zamanı Gerakların evinde iş telaşı başlıyordu. Sabahleyin gün doğmadan önce yardımcıların uyuduğu ahırın etrafında dolaşırken ihtiyar Gerak'ın sesi duyuluyordu:

— *Kalkın çocuklar! Haydi çalışmaya!*

Etrafındaki iri sarı köpek kuyruk sallayarak sevinçle dizlerine zıplıyordu. Avlu içerisinde yatan kaz sürüsü korku ve telaş içerisinde tıslamayla dağılıyordu. Ahır saçağından bir güvercin bulutu yükselerek anızlara doğru uçuyordu. Çam dallarındaki serçeler cıvıldaşıyordu. İşçiler - kadın, erkek, çocuk- yukarı ve aşağı telaşla dolaşıyor, sürü halinde tarlaya

gidiyorlardı. Yordan Baba onları kapıya kadar uğurluyordu ve doğuda beliren berrak, beyaz şafağın habercisine doğru bakarak:

- *Eh, hava güzel olacak! Toprak ana yine insan teriyle yıkanacak, derdi...”(s.20.)*

...

“...Artık bir zamanlar onu gençleştiren, canlandıran, yüceleştiren, çocuk gibi neşelendiren hasat vaktini kayıtsızca karşılıyordu. Yine herkesten önce kalkıyordu ve yine herkesi işe davet ediyordu ama artık sesi eskisi gibi dinç değildi – gücü tükenmişti. Oğulları ve gelinleri eskiden olduğu gibi ona itaat etmiyordu, tam tersi kendilerinin doğru olduğunu düşündükleri şeyleri yapıyorlardı. Bu durum ihtiyar adamı derinden üzüyordu fakat o susuyor, kime kızacağını bilemiyordu. Eski alışkanlığı üzerine sabahları kalkıp gökyüzüne baktığında; “Ne güzel hava, ha çocuklar. Toprak ana yine insan teriyle yıkanacak” demiyordu artık. Onun yerine:

- *Ağır bir gün olacak – belki de yağmur yağar. İnsan her zaman sabahlara inanmamalı, demeyi tercih ediyordu...” (s.29.)*

Bahçenin anlatım ve tasvirleri, serim bölümünde var olan olumlu havanın, okuyucu tarafından anlaşılmasını ve sonrasında değişen durumu kıyaslama yapmasını kolaylaştıracak şekilde ifade edilmiştir.

3.2.3.3. Meyhane

Eserde verilen bir diğer mekân meyhanedir. Meyhane hem kapalı hem de bahçesi ile açık mekân olarak eserde yer almıştır. Meyhane köy meydanında bulunmaktadır. Bina alçak ve eskidir. Meyhanenin bahçesini de kalın duvarlar çevrelemektedir. Yordan Gerak, kırk yıldır meyhanecilik yapmaktadır. Ancak Marga Ana'nın ölümünden sonra değişen dünyası bu işi devam ettirmesine engel olmuştur:

“...Yordan Baba bunun böyle yürümeyeceğinin farkına vararak kısa süre içerisinde meyhaneyi kapattı. Bu onun için kolay olmayan bir karardı. Meyhaneyi kırk yıldır işletiyordu ve onun sayesinde para kazanmıştı. Meyhanede kendini oranın efendisi ve güçlü hissediyor ve yine orada köylülerin saygı ve korkusunu tadıyordu...” (s.24.)

...

“...Bayramlarda ya da iş olmadığı günlerde, Yordan Baba zamanının çoğunu anahtarı kendisinde olan kapalı meyhanede geçiriyordu. Bazen orada uyuyordu. Onun karanlık, ıssız yüreği gibi hüzünlü olan meyhane de artık sesiz ve ıssızdı. Ne sokaktan ne de evden hiçbir gürültü veya ses içeri sızılmıyordu. Bu da sakince düşünmesini sağlıyordu.

— *Neydim ne oldum!” (s.30.)*

...

“...İhtiyar tüm gün meyhanede duruyor ve hiç dışarı çıkmıyordu. Artık hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. O ya yatakta inilti içinde yatıyor ya da odanın içerisinde derin düşüncelere dalmış ve mutsuzluktan kararmış bir şekilde sessizce ileri geri yürüyordu. Arkasından biri takip ediyormuş gibi aniden dönüp bakıyor, kimseyi göremeyince tekrar devam ediyordu. Kimseyle hiçbir şey hakkında konuşmuyordu...” (s.54.)

Mekân olarak meyhanenin önemi eserin farklı bölümlerinde değişkenlik göstermiştir. Serim bölümünde Marga Ana ile birlikte yürütülen meyhane işi Marga Ana'nın ölümünden sonra sona ermiştir. Bu süreçte önemini kaybeden mekân Yordan Gerak'ın evden uzaklaşarak zamanını meyhanede geçirmeye başlaması ile yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Yordan Gerak'ın meyhanede sakladığı parasının çalınması ile mekân ön plana çıkmıştır. Paranın çalınmasından sonra tamamıyla değişen aile hayatı ile Yordan Gerak mal varlığını paylaşmayı kabul etmiştir. Bundan sonraki yaşamında, kendi payına düşen meyhaneyi evi olarak kabul etmiş ve burada yaşamaya başlamıştır. Elka, Zaharinço ve Mateyko Margalak Baba ile meyhanede yaşamaya devam eden Yordan Gerak, meyhanenin bahçesinde ölmüştür.

3.2.3.4. Tarla

Eserde açık mekân olarak tasvir edilen bir diğer unsur tarladır. Tarla, oğulların ve gelinlerin birlikte çalıştığı ortak bir mekândır. Tarla tasvirleri, anlatıcı tarafından subjektif olarak yapılmıştır:

“...Bazen akşamüzeri gün serinlemeye başlayınca Pavel tarlaya doğru gezmeye gidiyor ve orakçılarla sohbet ediyordu. Tarlada babası, kardeşleri, karısı, yengeleri ve tüm çocuklar vardı. Hasta görünüşlü Yovka bile oradaydı. O çalışmıyor, sadece ağaç gölgesi altında örgü örüyor, çocuklara göz kulak oluyordu.

— Tanrı yardımcınız olsun – diyordu Pavel, anızlarda dikilip elindeki ince değnekle avucunun içine vurarak.

Bir düzine yevmiyeci kız canlı ve yüksek sesle ona cevap veriyordu. Petır da kalbinin derinliklerinden cevap veriyor, sigara sarmak için çalışmaya ara veriyordu. Entarisi terden dolayı ıslak idi. Toz, yüzünden küçük siyah nehirler olarak akıyordu. Hasır şapkasını indirerek terli yüzünü siliyor, işlemeli entarisini düzeltiyor ve sonra da sigarayı zevkle içmeye başlıyordu.

Çok sıcak, tarla su için ağlıyor. Buğday gözyaşı gibi dökülüyor – diyordu ve bakışlarını, mübarek toprak anaya saygı gösteriyormuş gibi bir kalkıp çömelen orakçılarla dolu tarla üzerinde gezdiriyordu.” (s.43-44.)

...

“...Pavel’in yengeleri yevmiyecilerle birlikte orak biçiyordu. Elka da onlarla beraber biçiyordu. Onlardan biraz ayrı ve dışlanmış gibi yalnızdı. Ne konuşmalara ne de kadınların yankılanan sonra da birden bire kesilen gülüşlerine katılıyordu.

Pavel’in yaklaştığı anlarda nefesi kesiliyor, kalbi sanki göğsünden çıkıp bir keklük gibi fırlayıp tarladan kaybolacakmış gibi çarpmaya başlıyordu. Gözlerinin önüne yıldız misali kıvılcımlar beliriyor, bakışlarını köreltiyordu. Nefes almak için kalkıyor fakat kocasına bakmıyordu. O anda herkesin bakışlarını üzerinde hissediyor, yer yarılıp da içine girmeyi diliyordu.” (s.44.)

...

“...İki küçük kız ve bir ihtiyar kadın tutamları topluyor, Bojan ve Petır ise Yordan Baba’nın çabucak yaptığı demetleri ipe bağlıyorlardı.

Bojan kendini işe tam vermişti. Hasır şapkası ve entarisiyle demetleri çabucak, ganimetmiş gibi bağlıyordu. Bojan hızlıca, yorulmadan,

sanki yarışmış gibi çalışıyordu. O her demeti bir cimrinin altın torbasını kaldırdığı gibi kaldırıp, sunak²³⁰ inşa edercesine diziyordu...” (s.44.)

Mekân olarak tarla, olay örgüsü içinde sıklıkla kullanılmamasına rağmen, karakterlerin psikolojik durumlarının okuyucuya aktarıldığı önemli kesitler barındırmaktadır.

3.2.4. Zaman

Zaman, hikâyenin unsurlarından biridir. Yazarın gerçek dünyadan edindiği izlenimlerini kurguladığı eserinde, karakterler için zaman kavramına ihtiyaç vardır. Olaylar, belli bir zaman içerisinde başlar ve biter. Zaman unsuru, eserin gerçeklik algısının artmasını sağlar. Olayın anlatıldığı zaman, olayın gerçekleştiği zamandan farklıdır. Hikâyede, “olay zamanı” ve “anlatma zamanı” olmak üzere, iki farklı zaman kavramı mevcuttur.²³¹

“Olay zamanı” eserde anlatılan olayların başladığı ve bittiği zamanın bütünüdür. Olay zamanı olay örgüsü içerisinde çok açık bir şekilde ifade edilebileceği gibi birtakım ipuçlarıyla ya da sembolik ifadeler ile okuyucuya aktarılır.²³² “Anlatma zamanı” ise olayların anlatıcı tarafından yaşanıp, görülüp ya da öğrenildikten sonra okuyucuya anlatılmasıdır.²³³

Elin Pelin, “*Geraklar*” adlı eserinde hâkim bakış açılı anlatıcı kullanmıştır. Hâkim bakış açılı anlatıcıda olayları anında görme ve anlama özelliği mevcuttur ve olay zamanı ile anlatıcı zamanı arasında zaman farkı azdır.²³⁴

Elin Pelin eserlerinde, olay örgüsünü bir hikâye üzerine kurar. Genellikle olayın gelişme kısmını kısa tutarak, olayın düğümünü çabuk çözer ve sonuç kısmına

²³⁰ Tapınaklarda, üzerinde kurban kesilen, günlük yakılan, dini tören yapılan taş masa. Bkz: TDK.

²³¹ İsmail Çetişli, *a.g.e.*, s.73.

²³² Çetişli, *a.g.e.*, s.75. Hikâyede olay zamanı genellikle eserin karakterlerinin, özellikle asıl karakterin yaşadığı hayatı esas alır. Ancak bu kişisel zaman, genellikle “aktüel/sosyal/tarihi zaman” içerisinde yer alır. Yazarın amacı, sanat anlayışı, eserin niteliği ve karakterlerin durumuna göre “aktüel/sosyal/tarihi zaman”dan biri ön plana çıkar. Bkz. Çetişli, *a.g.e.*, s.74-75.

²³³ Çetişli, *a.g.e.*, s.76.

²³⁴ Çetişli, *a.g.e.*, s.76.

geçer.²³⁵ Ancak “Geraklar” adlı eserinde bu durum geçerli değildir. Eserin olay örgüsü beş-altı yıl içerisinde geçmektedir.

“...Zahrinço iki üç yaşlarında, annesinin hüzünlü bakışına ve babasının kavisli burnuna sahip, sessiz, hasta görünümlü bir çocuktur...”(s.27.)

...

— “...Bir kış Petir, Zaharinço’nun kulaklarına bir mendil bağladı ve
Şimdi gidelim, dedi.

Zaharinço nereye gittiğini bilmeden Petir’la gitti. Sadece sekiz yaşındaydı...” (s.67.)

Elin Pelin eserde, zaman olgusunu çoğunlukla tasvir yöntemiyle oluşturmuştur. Zaharinço karakteri hakkında verilen bilgiden, olayın geçtiği süreç anlaşılmaktadır. Zaharinço eserin düğüm bölümünde iki-üç yaşlarında bir çocuk olarak okuyucuya tanıtılmıştır. Çözüm bölümünde ise hakkında son kez bilgi verildiği olay, Petir tarafından şehire götürülmesi olmuştur. Şehire giderken, Zaharinço’nun sekiz yaşında olduğu bilgisi verilmiştir.

Zaman kavramı, anlatı içerisinde bir anın tasviri ile okuyucuya aktarılmıştır:

“...Güneş artık batmak üzereydi. Akşamın örtüsü düşüyordu yavaş yavaş. Gölgeler, ışık, hava bile artık hafifleşmişti. Dikenli anızlar, tarlalar, biçilmiş çayırlar, nehirler ve tüm toprak sanki yumuşamıştı, duygusallaşmıştı. Sanki Tanrı’nın görünmez eli onu okşamıştı...” (s.46.)

...

“...Ova artık uyuyordu, tarlalardaki biçilmemiş buğdaylar akşam serinliğiyle birlikte başlarını kaldırıp derin nefes alıyordu. Güvercinler karınları doymuş halde ikişerli guruplar halinde ormana doğru uçuyordu...”(s.48.)

...

“...Akşama doğru yağmur durdu. Bulutlar büyük parçalara ayrıldı ve aralarından sanki yıkanmış gibi tertemiz kocaman bir ay belirdi...” (s.53.)

²³⁵ Tsankov Lalev, a.g.e., s.7.

Olay örgüsü içerisinde mevsim tasvirleri ile zaman kavramı oluşturulmuştur:

“...Sonbahar yaklaşıyordu. Dışarıdaki rüzgâr bazen Elka'nın odasına bir kaç sarı yaprak atıyordu. Çocuklar ve genç kızlar artık kaba sonbahar çiçeklerini başlarına takıyorlardı...” (s.60.)

Zaman kavramının, nicelik olarak bildirilmesi nadiren kullanılmıştır:

“...Birkaç sene sonra Gerakların o heybetli bahçesinden geriye hiçbir şey kalmadı...” (s.68.)

...

“...Dile kolay tam 40 yıldır, gelinlik yaşından yaşlanıncaya kadar, o bazen kucağında bebeği bazen ise elinde örekesi ile meyhanedeki erkekler arasında hizmet ediyordu ve hiç bir zamanda aleyhinde kötü söz konuşulmamıştı...” (s.21.)

...

“...Birkaç yıl sonra Pavel daha seyrek gelmeye başladı. Sadece büyük bayramlarda iki üç gün için geliyordu...” (s.25.)

Eserde zaman kavramı işlevsel değildir. Zaman, olay örgüsünün okuyucuya aktarılmasında yardımcı unsur olarak yer almıştır. Hikâyede olay örgüsünün başladığı ve bittiği zaman açıkça belirtilmemiştir.

3.2.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Anlatıcı eserin olay, karakterler, mekân ve zaman unsurlarını bilen, hikâyeyi dinleyici konumunda bulunan okuyucuya, kendi tercihleri doğrultusunda, kendi dil ve üslubuyla anlatan varlıktır.²³⁶

Roman sanatı “olay-kişi-mekân-zaman” unsurları ile birlikte gelişir ve hikâye üslubuyla estetik değer kazanır. Roman sanatı, anlatı temelinin üzerine oturur.

²³⁶ İsmail Çetişli, a.g.e., s.79.

Anlatıcı, anlatı işini gerçekleştiren, hikâyeyi okuyucuya ileten kişidir. Anlatıcı karakterler arasından biri olabileceği gibi, kişilik kazandırılmış bir varlık da olabilir.²³⁷

Roman sanatında birinci tekil kişi (Ben), üçüncü tekil kişi (O) ve ikinci çoğul kişi (Siz) olmak üzere üç anlatıcı tipi söz konusudur.²³⁸ Elin Pelin, “Geraklar” adlı eserinde üçüncü tekil kişi (O) anlatıcıyı kullanmıştır:

“...Bir gün yanına Petir geldi. Gözlerine kadar sakallanmıştı. Bıyıklarının uçları kırışmış, sarkıyordu. Karşından rakı kokuyordu. Yanına girdi, bilmem neden, şapkasını çıkardı. Bunu görünce Elka korktu. Şapka, hasta yanında değil de cenazede çıkarılır diye biliyordu...” (s.61.)

...

“...Elka dışarı çıkmıyordu. Köşedeki yatağında ellerine göğüslerinin üstüne koymuş sessizce yatıyordu.

Yanına sadece ihtiyar kadınlar, akrabalar geliyordu. Onlar odaya bir cenazenin yanına girer gibi ihtiyatlı ve yavaş adımlar atıyorlardı ve sonra aniden kendilerini yere salıveriyorlardı ve buruşuk yüzlerini dizlerine dayayarak, büyük bir umutsuzluk içinde ileri geri sallanıyorlardı.

— *Zavallı Elka, o güzel gelin neye benzemiş!, diyorlardı.*

Bu ziyaretler Elka'nın huzurunu kaçıyordu. Utanıyordu ve onların iyi niyetlerinden nefret ediyordu. Yalnız kalmak istiyordu, erimek ve yalnız başına ölmek istiyordu...” (s.59-60.)

Bakış açısı: *“Herhangi bir varlık, olay ve insan karşısında, sahip olduğumuz dünya görüşü, hayat tecrübesi, kültür, yaş, meslek, cinsiyet, ruh hali ve yere göre alığımız algılama, idrak etme ve yargılama tavrıdır.”* (Bkz: İsmail Çetışli, a.g.e., s.82.)

“Bakış açısı anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir.” (Bkz: Şerif Aktaş, a.g.e., s.84.)

²³⁷ Mehmet Tekin, a.g.e., s.26.

²³⁸ Tekin, a.g.e., s.26.

Bakış açısı ve anlatıcı farklı yöntemler ile uygulanabilir. “Geraklar” adlı eserde hâkim bakış açılı anlatıcı kullanılmıştır. Hâkim (ilahi/tanrısal) bakış açılı anlatıcı, olay örgüsünün kesin hâkimi konumundadır. Eserde yaşanmış ve yaşanacak her olayı, karakterlerin tüm düşüncelerini ve niyetlerini bilir. Olayları üçüncü tekil şahıs olarak anlatır. Kendine özgü bir dil ve üslubu yoktur. Bu nedenle “yazar-anlatıcı” da denir.²³⁹ Bu yöntem yazara her şeyi bilme ve karakterlerin duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarma açısından geniş imkân sağlamaktadır.²⁴⁰

“...Sadece Yovka, kendi hassasiyetinden dolayı yengesi Elka'nın ne kadar yakınlığa ve yardıma ihtiyacı olduğunu hissediyordu. O her zaman yengesinin yanındaydı ve ev işlerinde ona yardım ediyordu. Zaharinço'ya fazla yaramazlık yapmaması için dadılık yapıyordu...” (s.40.)

Elin Pelin “Geraklar” adlı eserinde öyküleyici ve betimleyici bir anlatım kullanmıştır. Ailenin bireyleri, yaşadıkları ev, bahçe, çam ağacı ve meyhane ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Marga Ana'nın ölümü sadece fiziksel ve ruhsal bir durumdan çok gözle görülür, varlığı yadsınamaz bir durum halini almıştır. Elin Pelin, Marga Ana'nın ölümü ile ortaya çıkan değişimleri yorumlamamış, yaşanan değişimlerin manevi boyutunu anlatmış ve yorumu okuyucuya bırakmıştır:

“...Ama ilkbaharda Marga Ana ansızın öldü. Onunla birlikte, her şeyi derli toplu, düzenli tutan, iyi ve aynı zamanda da katı ruh Gerakların evini terk etti. Yordan Baba'nın saçı çabucak ağardı, güçlü bey kolu zayıfladı, dizginleri bıraktı. Sakin ve pürüzsüz giden ev arabası, yoldan çıktı ve taşlı yollara saptı.

Evde nerden çıktığı belli olmayan kavgalar, yanlış anlamalar ve kızgınlıklar yılan gibi ortaya çıkıverdi ve bunca sene aile sevgi ve saygısı tarafından ısıtılan yumuşak aile huzurunu zehirledi.

Bunun nasıl olduğunu, gelinler arasındaki düşmanlığın, kardeşler arasındaki birbirilerinden kuşkulanmaya yol açan güvensizliğin nereden çıktığını hiç kimse bilmiyordu. Bunun farkına varan Yordan Baba, sert sözleriyle onları doğru yola sokmayı denedi ancak sözü eskisi kadar güçlü değildi. O yüksek sesle ve öfkeyle azarlıyordu ancak ağzından çıkan kelimelerin ruhunda feryat ettiğini hissediyordu ve bu zayıflığını çaresizce

²³⁹ İsmail Çetişli, a.g.e., s.84.

²⁴⁰ Mehmet Tekin, a.g.e., s.50.

saklamaya çalışıyordu. O insanda iyiliğin ve kötülüğün, yumurtadan çıkan civciv gibi çıktığını biliyordu. Ancak kendi çocuklarında kötülüğün neden çıktığını bilmiyordu. Neden kötülük! Bunun üzerinde uzun uzun düşünüyordu. Bu düşünceden dolayı da saçları ağarıyor ve uykusu kaçıyordu...” (s.22.)

Yordan Gerak ele alınırken, sadece fiziksel ve psikolojik açıdan değil, aynı zamanda da sosyal bir oluşumun parçası olarak, geçirdiği değişim evreleri ortaya konmuştur. Yordan Gerak, fiziksel ve ruhsal bir ölümden önce, psikolojik ve manevi bir ölüm yaşamıştır. Elin Pelin, Yordan Gerak'ın günden güne yaşadığı değişimleri, büyük bir ustalıkla okuyucuya aktarmıştır:

“...Ama ilkbaharda Marga Ana ansızın öldü. Onunla birlikte, her şeyi derli toplu, düzenli tutan, iyi ve aynı zamanda da katı ruh Gerakların evini terk etti. Yordan Baba'nın saçı çabucak ağardı, güçlü bey kolu zayıfladı, dizginleri bıraktı. Sakin ve pürüzsüz giden ev arabası, yoldan çıktı ve taşlı yollara saptı...” (s.22.)

...

“...Yordan Baba elinde yular tutuyor ve oğluna bakmaya doyamıyordu. Gelinlerinin davranışı, sevinci bile ona şu anda yapmacık gelmiyor, kalbini okşuyordu. Tüm geçmişi affedip “Bu durum düzelecek. Kötülük daim değildir, iyilik her zaman üstün gelir” diye düşünüyordu...”(s.35.)

...

“...Yordan Baba eve bükülmüş başıyla döndü. İnsanlar yolunda kenara çekiliyor ve acıma duygusuyla bakıyorlardı...” (s.53.)

Elin Pelin, eserinde betimleyici bir anlatım kullanırken sadece zamanın gerçekliklerini somutlaştırmamış, aynı zamanda kişilerin gerçek ve kalıcı alışkanlıklarını ve özelliklerini de okuyucuya aktarmıştır. Böylelikle okuyucu Yordan Gerak'ın, iyiliğin ve insanlığın aniden yok olduğu büyük evinde, yaşadığı acıları ve Elka'nın hak etmediği kaderini anlayabilmiştir:²⁴¹

²⁴¹ Petir Pondev, *Povestta “Geratsite”*, s.15.

“...Yordan Baba eve çok seyrek giriyordu. Artık o ev ona çirkin ve huzursuz görünüyordu. Bir zamanlar mutluluk ve sevinçle çocuklarını büyüttüğü ev, şimdi sevgiden ve saygıdan yoksundu...” (s.29.)

...

“...Bojan'ın ve Petir'in karısı Elka'nın acı çektiğini görüyorlardı. Acısının ve dertlerinin nedenini tahmin edebiliyorlardı ve gizlice böbürleniyorlardı. Onlar Elka'ya, her adımda hissettiği ölümcül acıma duygusuyla davranıyordu. Onlar, sabahları ovaya giderken Elka'yı yanlarına almıyorlardı. Onlar ölüme mahkûm bir hastayla konuşuyormuş gibi, temkinli, kurnaz ve yumuşak sesleriyle konuşuyorlardı. Bu Elka'yı daha da üzüyordu...” (s.40.)

Elin Pelin yaptığı doğa tasvirleri ile bir kurgu ressamı gibi çalışmıştır. Yarattığı manzara bir karaktere ve ruha sahiptir. Olay ve peyzaj birbirleriyle uyum içerisinde evrimleşmiştir:²⁴²

“...Kapalı kepenklerin deliklerinden cilveli güneş ışıkları görünüyor ve doğrudan meyhanenin tozlu bardak ve şişelerinin üstüne düşüyordu. Sonra da kaybolana kadar ve içerisi tamamen karanlığa bürünene kadar yavaşça hareket ediyorlardı. İhtiyar adam başını kaldırıp etrafa, o ışığı ararcasına bakıyor, bulamayınca gördüğü rüya tarafından aldatılmış bir çocuk gibi alnını ovalıyordu...” (s.30.)

Elin Pelin “Geraklar” adlı eserinde son derece doğal ve güzelliklerle dolu anlattığı doğa tasvirleri, Elka'nın intihar etmek için evden çıktığı anda psikolojik bir değişim göstermiştir. Eserde, Elka evden ilk çıktığı anda niyeti ile ilgili bilgi verilmezken, yazarın çizdiği manzara ile okuyucu olumsuz durumu anlayabilmiştir:²⁴³

“...Komşu odada ara sıra, ihtiyarın iç çekmesi ve odada dolaşırken ayak sesleri duyuluyordu. Kapalı bir canavar gibi, uzun süre ileri geri dolaşıyordu.

Böyle bir akşamda sobanın yanında uyuyan Margalak Baba aniden uyandı. Birinin kapıyı kapattığını duydu ve kontrol etmek için çıktı ve

²⁴² Tsankov Lalev, a.g.e., s.8.

²⁴³ Lalev, a.g.e., s.8.

mumu yaktı. Dışarıda fırtına esiyordu, duvarlar fırtınanın gücüne dayanamayarak çatırdıyordu. İhtiyar kapıyı yokladı. Kapı açıldı. Çabucak açtı. Fırtına içeri daldı ve beyaz saçlarını dalgalandırdı ve mumu söndürdü. Matey Baba dışarı baktı. Zifiri karanlığın içinde bir kadının beyaz kollarını gördü. Acelece döndü ve Elka'nın odasına baktı. Kandilin gölgesi altında Zaharinço tatlı tatlı uyuyordu. Elka'nın yatağı bomboştu. Çabucak dışarı fırladı ve sokağa çıktı. Karanlıktı. Fırtına acımasızca esiyordu ve ihtiyar adam fırtınanın gücüne zor direniyordu. Sakalları ve saçları dalgalandı. Gözleri yaşardı ve bir şey göremiyordu. Gökyüzünde korkunç bulutlar birbirini kovalıyordu...” (s.62-63.)

Elin Pelin, eserlerinde anlatıcıyı ikinci planda tutmuştur. Anlatıcıyı olayların arkasına gizleyerek, olayı karakterler tarafından okuyucuya aktarmıştır. Okuyucu yorum yapma özgürlüğüne sahip olmuştur. Elin Pelin, hem okuyucuyu hem de karakterlerini özgür bırakmıştır.²⁴⁴

“...Elka'nın gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Bu tanıdık okşama, onun hasta ve dertli yüreğine dokunmuştu. Ağlamaya başladı.

- *Ölmek istiyorum Matey Baba!*
- *Beni dinle Elka kızım, böyle konuşma lütfen. Çocuğunu düşün. Onu kime bırakacaksın, o sensiz ne yapar. Tanrıya dua et kızım, o sana derman bulacaktır.*
- *Bana hiç kimse yardımcı olamaz Margalak Baba.*
- *Öyle değil evladım. Beni dinle, ben seni Seslav Manastırı'na götüreceğim. Orada Meryem Ana'nın huzurunda dua edersin. O seni iyileştirecektir.*
- *Teşekkür ederim Matey Baba, lakin benim hayatım artık battı. Kimin ihtiyacı var bana, beni kim seviyor, dedi gözyaşlarına boğulmuş bir şekilde Elka ve yanına oturdu...” (s.65.)*

Elin Pelin, “Geraklar” eserinde doğa tasvirlerini yaparken doğal ve güzelliklerle dolu bir peyzaj anlatımında bulunmuştur. Yarattığı manzara bir karaktere ve bir ruha sahiptir.²⁴⁵

²⁴⁴ Tsankov Lalev, a.g.e., s.10.

²⁴⁵ Lalev, a.g.e., s.8.

“...Köyün üzerinde dayanılmaz boğucu bir kuru sis titriyordu. Pavel, evin önündeki sundurmanın üzerinde tembel tembel oturuyor, elindeki ince söğüt değnek ile çizmelerine vuruyor, sandalyede bir derviş gibi sallanıyor ve olgun hasatın parladığı tarlalara doğru bakıyordu. Sonra yavaşça merdivenlerden iniyor, evin bahçesinde dolaşiyor sonra da başını güneşe doğru kaldırarak saati tahmin etmeye çalışıyordu. Daha sonra bir defa daha güneşe bakarak tembel tembel meyhanelerde insan aramaya çıkıyordu. Orada ya bir yolcu ya da tarladan bir ufak rakı içmeye kaçmış ya da tütün almaya gelmiş bir köylü buluyordu...” (s.43.)

...

“...Dışarıda yağmur yağıyordu. İki gündür tarlada çalışılmıyordu. Tarla ıslak ıslak istirahat ediyor, ıslak anızlar ise altın rengini kaybetmiş ve kararmışlardı. Yollar çamurluydu. İnsanlar sinekler gibi meyhaneye toplanıyorlar, içiyor ve kötü hava hakkında yorumlar yapıyorlardı...” (s.49.)

Elin Pelin, olay örgüsünün anlatımında ve doğa tasvirlerinde teşhis sanatını kullanmıştır:

“...Elka ise şaşkın ve heyecandan soluk bir halde kenara çekildi. Ufak yüzü beyaz örtüsü altında günahsız duruyordu. Hüzünlü ve kocaman gözleri korkak bakıyordu. O, acemi bir kız gibi, bu adamın önünde ne yapacağını bilmiyordu. O, şahinin havada süzülmesini izleyen, ormanda saklanmış bir güvercine benziyordu...” (s.34-35)

...

“...Şimdi köy ıssız ve sessizdi. Sadece bir yerlerden uykulu çocuk sesleri ve at arabası sesleri geliyordu. Köyü ikiye ayıran geniş toprak yol, evlerin bahçeleri, kırmızı kiremitli çatılar, yüksek söğüt ağaçları ve nehir kıyısındaki ceviz ağaçları uykudan yeni uyanmışlardı...” (s.36.)

...

“...Sonbaharın sonu geliyordu. Asık suratlı ufuklar ardından gri sisler beliriyor ve günlerce tepelerde yatıyor, oradan da ağır düşüncelerle ovaya bakıyorlardı. Son yapraklar artık ölen ağaçların dallarından sıyrılıp titreyerek ve kuru bir iç çekişle yere düşüyordu. Gece öfkeli bir rüzgâr

çıkıyor ve feryatla ıssız köy sokaklarında dans ediyor, damlarda periler gibi koşuyor, bacalarda çılginca bağılıyor ve fukara kapılarını çalıp onları tehdit ediyordu...” (s.61.)

...

“...Sadece ihtiyar nineler gölgeler altında uyukluyor ya da sürüngenler gibi köy çeşmesine doğru sürünüyorlardı. Hatta çocuklar ve köpekler bile tarlaya gidiyordu...” (s.43.)

Konuşma tarzı anlatım edebi türlerde en önemli anlatım yöntemlerinden biridir ve dış diyalog, dış monolog, iç diyalog, iç monolog olmak üzere dört kola ayrılır.²⁴⁶

Eserin olay örgüsünde dış diyaloglar önemli bir yere sahiptir. Olaylar ile diyaloglar birlikte gelişmekte ve karakterler fazlaca konuşmaktadır.²⁴⁷

“...Artık eve dönmeyi düşünmüyor musun? diye sordu babası, uzun bir sessizliğin ardından.

- *Hayır! – diye sert bir şekilde cevap verdi Pavel – Benim niyetim başka, dedi.*
- *Nedir senin niyetin?*
- *Şehirde ticarete başlamak istiyorum.*
- *Bu beş para etmez bu görevde durmaktan daha akıllıca. Lakin ticaret için sermaye gerekli.*
- *Ben de zaten bunun için geldim baba – dedi Pavel canlı canlı.*
- *Sen bana yardım edeceksin baba. Bakkal gibi bir şey açmak istiyorum ama daha kocaman olacak.*
- *Çok geç kaldın oğlum – dedi ihtiyar adam içini çekerek,*
- *Baban artık beş parasız...” (s.47.)*

...

²⁴⁶ İsmail Çetişli, a.g.e., s.102-103. Konuşma tarzı anlatımda dış diyalog iki ya da daha fazla kişinin karşılıklı konuşmasıdır. Dış monolog tek bir kişinin karşısında bulunanlara söz vermeden uzun konuşmasıdır. İç diyalog ise bir kişinin sessiz bir biçimde, kendi kendine ya da karşısında biri varmış gibi konuşmasıdır. İç monolog bir kişinin kendi kendine karşısında biri varmış gibi, sessiz bir biçimde, tek taraflı uzun konuşmasıdır. Bkz: Çetişli, a.g.e., s.103-105.

²⁴⁷ Tsankov Lalev, a.g.e., s.10.

“...Pavel ve babası köye girdiler. İhtiyar adam aniden durdu.

- Pavel oğlum, sen bu işi iyice düşündün mü?
- Düşünmemiş olsaydım bunu seninle konuşmazdım baba.
- Tamam! Ben sana bu parayı vereceğim ama bana kimseye söylemeyeceğine dair söz vermeni istiyorum. Kardeşlerine bile söylemeyeceksin.
- Söz veriyorum, kimseye söylemeyeceğim.

Bu arada Bojan atı üzerinde onlara yetişti. Şüpheli bir bakış attıktan sonra atını durdurdu ve selamlayıp kızgın bir halde:

- Ne diye gecikiyorsunuz böyle, dedi.
- Kuyunun orada konuşakaldık...

Bojan homurdandı, atını kırbaçladı ve ayrıldı...” (s.48-49.)

Elin Pelin, hâkim bakış açılı anlatıcı yöntemi kullandığı “Geraklar” adlı eserinde, olayları üçüncü tekil kişi (O) olarak okuyucuya iletmiştir. Elin Pelin bu anlatıcı yöntemi ile olayların ve karakterlerin üzerinde hâkim konumunda bulunmuştur. Anlatıda büyük bir öneme sahip olan doğa tasvirleri, olay örgüsünün içeriğiyle uyum içerisinde gelişmiştir.

SONUÇ

Çalışma Bulgar Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biri olan Elin Pelin ve "Geraklar" adlı eserini konu almıştır. Üç bölümden oluşan çalışmada Elin Pelin'in ve eserinin tanıtılması aynı zamanda da Bulgar Edebiyatı'na farklı bir bakış açısı getirilmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma ve incelemeler sonrasında elde edilen bulgular bu bölümde belirtilecektir.

Bulgar Edebiyatı hakkında oluşan genel kanı, içerik olarak Türkler ve Müslümanlar hakkında olumsuz duygu ve düşüncelerin yer aldığı eserlere sahip olmasıdır. Elin Pelin Yeni Bulgar Edebiyatı'nın, Bağımsızlık Sonrası Dönem'inde varlık göstermiş bir yazardır. Bulgar Edebiyatı hakkında oluşan bu genel kanının aksine Elin Pelin'in konu seçimi, dünya görüşü ve eserlerinde yansıttığı fikirler farklı bir doğrultuda olmuştur. Pelin dönemin gerçeklerine, insani ilişkilere, toplumun yaşadığı sorunlara ve içinde bulunduğu olumsuz yaşam koşullarına değinmiştir. Karakterlerini yaratırken de köyde büyümenin ve köy insanıyla yakın ilişkiler kurmuş olmanın neticesinde sıklıkla köy insanını kullanmış ve köy ruhunu yansıtmıştır. Bu bağlamda edebi yaklaşımları Pelin'i, Bulgar Edebiyatı'nda farklı bir yere koymaktadır.

Birinci bölümde ele alınan Yeni Bulgar Edebiyatı başlığı altında dönemin önemli yazarları, eserleri ve edebi yaklaşımları belirtilmiştir. Dönemin yazarları 1762 yılından başlayarak milli mücadele ruhunu yansıtan, isyancı ve siyasi bağımsızlığın kazanılması amacı taşıyan eserler vermişlerdir. Osmanlı hâkimiyetinden kurtularak milli bağımsızlığı elde etmek isteyen Bulgar aydınlar, Bulgarları bilinçlendirmek ve zihinlerinde bir "öteki" imgesi yaratmak adına Türk-Müslüman varlığı hakkında kin ve nefret söylemlerinde bulunmuşlardır. Bağımsızlığın kazanılması sonrasında da bu yaklaşım devam etmiştir. Edebiyatın ana konusu Türkler olmuştur. Bulgarların yaşadığı ekonomik ve toplumsal sorunlar edebi eserlere nadiren yansımıştır. Şahıs kadrosunu isyancı ve vatansever karakterler oluşturmaya devam etmiştir.

Yeni Bulgar Edebiyatı yazarları arasında Elin Pelin, istisnai olarak köylüyü ve kırsal alanda yaşamının getirdiği zorlukları konu alan, dönemin gerçeklerini dile getiren ve bunu yaparken de sadece insani yaklaşımlarda bulunan, Türk imgesini

kullanmayan bir yazardır. Elin Pelin'i değerli kılan ve dikkatimizin kendisine yönelmesini sağlayan önemli etkenlerden biri bu özelliği olmuştur.

İkinci bölümde Elin Pelin'in bir yazar olarak ortaya çıkmasında etkili olan faktörler, aile ortamı, eserlerine yansıyan yaşamsal etkiler ve dünya görüşü Elin Pelin'in biyografisi ve edebi yaratıcılığı başlıkları altında incelenmiştir. Sofya'nın Baylovo köyünde, eğitime önem veren, yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Pelin'in çocukluk yılları, edebi yaratıcılığında önemli bir rol oynamıştır. İçinde bulunduğu coğrafi ortamda bulunduğu gözlemler doğa tasvirlerine yansımıştır. Köy insanıyla birlikte paylaştığı yaşam şartları, köye ve köylüye karşı kendini sorumlu hissetmesine neden olmuştur. Eğitim hayatı süresince başarı sağlayamayan ve farklı okullara devam eden Pelin'in bu dönemde tecrübe ettiği şehir hayatı, edebi yaratıcılığında önemli etkiler bırakmıştır. Dünya görüşünü ve hayata karşı bakış açısını şehirde yaşadığı olumsuz etkenler doğrultusunda şekillendirmiştir. Zaten kendisini ait hissettiği köy ortamı, kendisine daha samimi ve sıcak gelmeye başlamıştır. Ahlaki ve manevi değerlere olan inancını, bu süreçte olgunlaştırmıştır. Edebi eserlerinde sıklıkla yer alan iyi-kötü kavramı bu dönemin ortaya çıkardığı bir olgu olmuştur. Yoksul bir hayat yaşamasına rağmen ahlaki değerlerinden ödün vermeyen köy insanıyla şehir insanını kıyaslamaya ve bu konudaki fikrini eserlerinde belirtmeye başlamıştır. Eserlerinin odak noktasında insani ilişkiler ve yaşam koşulları yer almıştır.

Köy hayatından gelen Pelin, kırsal alanda yaşamanın getirdiği zorlukları, toprak-emek arasında geçen yoksul hayatları, insani ilişkileri ve hastalıkları, aynı zamanda ataerkil aile yapısını, toprağa bağlılığı ve akraba ilişkilerini bizzat tecrübe etmiş, köy ruhuna ve köy insanına organik bağlarla bağlanmıştır. Pelin, Yeni Bulgar Edebiyatı yazarları arasında, hem köyde doğup büyümüş hem de köylüyü ve köy hayatını eserlerinde anlatan nadir yazarlardan biri olması sebebiyle Bulgar Edebiyatı'nda hikâye ustası ve köy hayatının anlatıcısı olarak kendini kabul ettirmiş bir yazardır.

Üçüncü bölümde ele alınan ve çalışmaya konu olan, Elin Pelin'in 1911 yılında yayımladığı "Geraklar" adlı eseri, Bulgar Edebiyatı'nın uzun hikâye türünün en önemli eserleri arasında ilk sıralarda bulunmaktadır. Pelin'in, gerçek bir hayat hikâyesinden esinlendiği eserde çıkış noktası, karakterler arasında yer alan Zaharinço'nun kaderini yaşamak zorunda kalan küçük bir çocuk olmuştur.

Elin Pelin'in ailenin soyadı olarak, Türkçe yırtıcı kuş anlamına gelen Bulgarca "Gerak" kelimesini seçmesinde, ailenin ataerkil yapısına ve geleneklere bağlılığına işaret etmektedir. Ataerkil aile yapısı mal varlığına, toprak bütünlüğüne, geleneklere, aile ilişkilerine ve baba otoritesine dayanan bir sistemdir. Bu sistemi oluşturan parçaların bütün halinde korunması gerekmektedir. Gerak adı ile de baba Yordan Gerak'ın ataerkil aile yapısını ve bütünlüğünü dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı koruma güdüsüne sahip olduğu belirtilmiştir.

Eserin incelemesi yapılırken, modernleşmenin köyde yaşayan Bulgarlar üzerinde yarattığı etkiler tespit edilmiştir. Geleneksel toplum ve ataerkil aile yapısını uzun yıllar korumuş olan Bulgarlar, ortaya çıkan modernleşme ile alışkın oldukları gelenekleri arasında tercih yapmak zorunda kalmıştır. "Geraklar" adlı eser köyde yaşanan değişimin olumlu ve olumsuz yanlarını, kuşaklar arası çatışmayı, eski ile yeni arasında sıkışıp kalan insanların yaşadığı maddi ve manevi kayıpları gözler önüne sermiştir. Ataerkil aile yapısına inanan ve ahlaki değerlere önem veren Pelin, Bulgarların yaşadığı bu değişim sürecini ayrı ayrı karakterler üzerinde konumlandırarak, somut sosyal olaylar içinde anlatmıştır.

Eserin temel unsurları olay örgüsü, karakterler, mekânlar, zaman, anlatıcı ve bakış açısı başlıkları altında irdelenmiştir. Eserin olay örgüsünde çok zincirli olay örgüsü ve hâkim bakış açılı anlatıcı kullanılmıştır. Asıl olay Marga Ana'nın ölümü sonrasında ailede ortaya çıkan değişimlerdir. Asıl olayı uzun süredir ailesini ziyarete gelmeyen Pavel'in aniden köye gelerek babasından para istemesi ve akabinde de Yordan Gerak'ın gizli olan parasının çalınması takip etmiştir. Olay zincirini oluşturan diğer olaylar ise Pavel'in Elka'ya ölümcül bir hastalık bulaştırması ve Marga Ana'nın ölümünden sonra ailede ortaya çıkan değişimlerin sonucunda ataerkil ailenin reisinin ailenin birliğine ve bütünlüğüne olan inancını kaybederek mal varlığını çocukları arasında paylaşması olmuştur.

Serim ve çözüm bölümünün kısa tutulduğu olay örgüsünde, serim bölümü Yordan Gerak'ın tanıtılması, ailenin yaşadığı büyük beyaz evin, kale gibi duvarlarla çevrili bahçede bulunan çam ağacının ve kırk yıldır Yordan Gerak tarafından işletilen meyhanenin tasvir edilmesi ile başlamıştır. Böylelikle ataerkil yapının korunduğu varlıklı ve köklü ailenin içinde bulunduğu iyimser bir tablo çizilmiştir.

Şahıs kadrosunda asıl karakter olan Yordan Gerak, ataerkil aile yapısını ve eski toprak sahiplerini temsil etmektedir. Ataerkil yapının ona öğretti gibi babasından kalan mal varlığını çoğaltmıştır fakat modernleşme köy hayatı üzerine öyle şiddetli bir etki yapmıştır ki aile reisinin gelenekleri koruma gücü kalmayarak modernleşmeye teslim olmuştur.

Marga Ana'nın ölümü ataerkil aile yapısının modernleşme tarafından nasıl çiğnediğinin sembolüdür. Bojan karakteri 1890'lı yıllarında köylerde ortaya çıkan ve modernleşmeye ayak uydurmaya çalışan, kapitalist eğilim gösteren "yeni insan tipi" olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak modernleşme çok boyutlu sonuçlar doğurmuştur. Bu bağlamda Petır, modernleşmenin mağdurlarını temsil etmektedir. Diğer mağdur ise Pavel karakteri olmuştur. Aynı zamanda Pavel köyden şehire taşınmış, köy ile bağlarını koparmış ve şehir hayatının kötü yanlarına uyum sağlamış bireyleri temsil etmektedir.

Yazar modernleşme sürecinin ne kadar şiddetli bir şekilde köy hayatını ve ataerkil aile yapısını tahrip ettiğini, çiğnediğini ve yok ettiğini sadece insan karakterleri ile değil, çam ağacı sembolüyle de gözler önüne sermiştir. Elin Pelin, modernleşmeden etkilenen, köyde yaşayan Bulgar bir ailenin hayatını anlatırken, Bulgar anlatı sanatına büyük bir katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Acaroğlu, Türker, *Bir Türk Kadını Uğruna*, çev: Türker Acaroğlu, 1.Baskı, Evrensel Basım Yayın, 2003.

Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991. ISBN: 975-7568-67-8

Aretov, Nikolay, *Bilgarskata Literatura ot Epohata na Hatsionalnoto Vizrajdane*, İzdatelstvo Kralitsa Mab, 2009. ISBN: 978-954-533-0099-5.

Crampton, R.J., *Bulgaristan Tarihi*, çev. Nuray Ekici, İstanbul, Jeopolitika Yayınları, 2007. ISBN: 978-975-01685-0-5.

Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, 2. Basım, Ankara, Akçağ Yayınları, 2009.

Delev Petır, Georgi Bakalov, Petır Angelov, Tsevetana Georgieva, Plamen, İvan İlçev, Evgeniya Kalinova, İskra Baeva, *İstoriya na Bilgariya ot Drevnostta do Naşi Dni*, İzdatelstvo Planeta, 2001.

Dimitrova, Milka ve Ana Spasova, *Sinonimen Reçnik na Sivremenniya Bilgarski Knijoven Ezik*, İzdatelstvo na Bilgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1994.

Elenkov, İvan ve Rumen Daskalov, *Zašto Sme Takiva, V Tirsene na Bilgarskata Kulturna İdentiçnost*, İzdatelstvo Prosveta, Sofya, 1994, ISBN: 954-01-0563-3.

Ergenç, Leman, *Bulgar Edebiyat Tarihi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1996, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayın No:378, ISBN: 975-482-310-3.

Genov, Kristyo, Elin Pelin Jivot i Tvorčestvo, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1983.

Georgiev, Lyubomir, Hristo Cambazki, Lozan Nitsolov, Spas Spasov, *Peçnik na Literaturnite Termini*, Nauka i İzkustvo, Sofya.

Hiçeva, K. ve Spasova-Mihaylova, C., *Frazeologiçen Reçnik na Bılgarski Ezik*, Tom 1, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1974.

Hiçeva, K. ve Spasova-Mihaylova, C., *Frazeologiçen Reçnik na Bılgarski Ezik*, Tom 2, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1975.

İgov, Svetlozar, *İstoriya na Bılgarskata Literatura*, Siela, Sofya, 2010, ISBN: 978-954-28-0634-9.

İnalçık, Halil, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi* (Doktora Tezinin Ellinci Yılı) 1942-1992, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1992, ISBN: 975-7622-11-7.

İsov, Myumyun, *Nay Razliçniyat Sısed*, Mejdunaraden Tsentr za İzsladvane na Maltsinctvata i Kulturnite Vzaimodeystbiya, Sofya, 2005, ISBN: 954-8872-60-9.

İstoriya na Bılgariya, Tom Sedem, Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofiya, 1991.

Jelyazkova, Antonina, Yorgen Nilsen, Jılı Kepeli, *Vırızki na Sıvmestimost i Nesıvmestimost Mejdü Hristiyani i Müsülmani v Bılgariya*, Foundatsiya 'Mejdunaroden Tsentr po Problemita na Maltsinstvata i Kulturnite Vzaimodeystviya', Sofya.

Lalev, Tsankov, *Elin Pelin Pazkazi Geratsite*, İzdatelska Kışta Pan 96, Sofya, ISBN: 954-657-246-2.

Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, 26. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008. ISBN: 978-975-263-706-1.

Öztekin, Selma, *Dinlerde Hayat Ağacı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Pelin, Elin, Geratsite, Bılgarski Pisateli, Sofya, 1962.

Pondev, Petır, *Povestta Geratsite*, (s.5-17), *Elin Pelin Geratsite*, Bılgarski Pisateli, Sofya, 1962.

Pondev, Petır, *Elin Pelin Bibliotekata Tvorçeski Portreti*, İzdatelstvo Harodna Prosveta, Sofya, 1976.

Rusev, Penyu ve İskra Panova, *Elin Pelin Sto Godini ot Rojdenieto mu*, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1978.

Sarandev Atanasov, İvan ve Stoyan Karolev, *Bılgarska Literaturna Klasika, Literaturni Portreti i Analizi*, İzdatelska Kışta Hermes, Plovdiv, 2009, ISBN: 978-954-26-0790-8.

Şışmanov, İvan, *Znaçenieto i Zadaçite na Naşata Etnografiya*, Sıçineniya Tom 2, Sofya, 1966.

Taştan, Yahya Kemal, "Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri", (s.403-433) *Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih* (ed.Bilgehan A. Gökdağ- Osman Karatay), Ankara, 2013. ISBN: 978-605-342-038-5.

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları)*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 2008.

Touraine, Alain, *Modernliğin Eleştirisi*, Çev. Hülya Tufan, 4. Baskı, YKY Yayınları, İstanbul, 2002.

Vavçev, N., Y. Kerimov, G. Klasov, *Bılgarsko Turski Reçnik*, İzdatelstvo na Bılgarska Akademiya na Naukite, Sofya, 1961.

Yalçınkaya, Alaaddin, “Osmanlı Döneminde Bulgaristan”, (s.317-326), *Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih*,(ed. Bilgehan A. Gökdağ- Osman Karatay), Ankara, 2013. ISBN: 978-605-342-038-5.

Yenidünya, Süheyla, *Balkanlarda Kilise Mücadeleleri (XIX. YY-XX.YY)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Yıldız, İsmail, *Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri (1878-1908)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Zafer, Zeynep, *Yeni Bir Bakış Açısıyla İvan Vazov*, Her Dilde Yayıncılık, 2009, Ankara. ISBN: 9786054240005

Zarev, Panteley, Stoyan Karolev, Georgi Tsanev, *İstoriya na Bilgarskata Literatura 3*, Bilgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1970.

İNTERNET KAYNAKLARI

Bibliotekata Bilgarskata Literatura Elin Pelin,
<http://litenet.bg/library/bl/e/elpel.htm> (01.06.2015)

Elin Pelin Biografiçni Belejki, <http://www.slovo.bg/showbio.php3?ID=85>
(14.07.2015)

İgov, Svetlozar, “*Bilgarskata Literatura Prez XX Vek*”,
<http://www.slovo.bg/showwork.php3?AulD=295&WorkID=11481&Level=2>
(15.08.2015)

Kolev, Yoan, *1949 Elin Pelin Bulgar Köyünün Usta Anlatıcısı*,
<http://bnr.bg/tr/post/100458284/1949-elin-pelin-bulgar-koyunun-usta-anlaticisi>
(30.11.2015)

Konstantinova, Elka, *Elin Pelin i Rodnite Prostori*,
<http://litenet.bg/publish8/ekonstantinova/epelin.htm> (15.09.2015)

Penev, Boyan, *Obşti Belejki za Naçaloto na Literaturata i Vizrajdane*,
<http://litenet.bg/publish5/bpenev/istoria/1/1.htm> (20.09.2015)

Penev, Boyan, *Politiçeski i Obştstveni Usloviya na Haşeto Vizrajdane*,
<http://litenet.bg/publish5/bpenev/istoria/1/3.htm> (27.09.2015)

Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, <http://www.tdk.gov.tr>

EKLER

EK 1. Elin Pelin'in Eserleri

1.1. Hikâyeleri

"Napast Bojiya", "Vyatirnata Melnitsa", "Samodivskite Skali", "Na Onya Svyat", "Ízkuşenie", "Leten Den", "Kray Vodenitsata", "Zaduşnitsa", "Lyubov", "Gost", "Kosaçi", "Andreşko", "Proletna Ízmama", "Duşata na Uçitelya", "Vdovets", "Advokat", "Kumovi Gosti", "Peçena Tikva", "Hitrets", "Na Brazdata", "Zakısniyalata Niva", "Po Jitva", "Spasova Mogila", "Samiçka", "Nevesta Nena", "Bratya", "Íglika", "Moite Priyateli", "Stariyat Vol", "Angelinka", "Sılza Mladenova", "Samodiva", "Meçtateli", "Pirvi Snyag", "Nane Stoıçkovata Vırba", "Sreşta", "Siromaşka Radost", "Zapoçvaneto na Edin Den", "Skoretsıt", "Sin", "Ízpusnata Duma", "Laboratoriya", "Naslada", "Pod Manastirskata Loza", "Otets Sisoy", "Svetite Zastıpnitsi", "Oçite na Sveti Spiridon", "Ogledaloto na Sveti Hristofor", "Ízpoved", "Zanemelite Kambani", "Edna Obikolka na Sveti Georgi", "Çorba ot Grehovete na Otets Nikodim", "Jenata sıs Zlatniya Kosım", "Prorok", "Veseliyat Monah".

1.2. Uzun Hikâyeleri

"Geratsite", "Zemya", "Neçista Sila".

1.3. Denemeleri, Feyletonları ve Skeçleri

"Az, Ti, Toy", "Çovekıt za Kogoto Vsiçki se Grijat", "Miçeto", "Zanayat", "Mila Rodna Kartinka", "Pazteglivo Ponyatie", "Genialnoto Kuçe", "Kultura i Prosveta", "Oteçestven Praznik", "Kak ca Proizlezli Vrapçetata", "Kurort", "Smelost", "Vodovırtej ot Protivoreçiya", "Zaek", "V İnteresa na Prosvetata", "Evolyutsiya na İdeite", "Neposvetena", "Kinozvezdata ot Raponkovo", "Byalkata na Nane Vute", "Vitleemskoto Magare", "Onepravdaniyat", "İvan Selskiyat", "Obvinyaemiy, Stanete!", "Spoluçliv Lov", "Greşka", "Tuberkuloza", "Sled Dvadeset Godini", "Nay-Çestnite", "Dve Mneniya po Vıproza", "Priklyuçeniето na Edin Angel v Selo Tsepilovo".

1.4. Mensur/Düz Şiirleri

“Çerni Rozi”, “Koşmar”, “Kukumyavka”, “Anemiçkata Kniga”, “Sıdba”, “Çuçuliga”, “Orlovoto Pero”, “Lekite Morski Vilni”, “Orisnitsi”, “Edna Krava”, “Zabravena Pesen”, “Prikazka”, “Siromaşiyata”, “Stariyat Grad”, “Lyubov”, “Şipka”, “Rozi”, “Neizvestno”, “İmanyari”, “Lyato”, “Kuçe”, “Lyatna Burya”, “Bezpolezna Çeşma”, “Hrizantemi”, “Bezradostni”, “Pogledi”, “Mirtvoto Pole”, “Samotni Dırveta”, “Vıprosi”, “Skortsite”, “Malka Povest”.

1.5. Mizah ve Hicivleri

“Pijo i Pendo”, “Gerço”, “Nane Curova Grozdanka”, “Kumovi Gosti”, “Noşt”, “Oteçestvo Lyubezno”, “Gelevata Muka i Nevolya”, “Po Pıtya”, “Tri Silueta na Gurublenskiya Pıt”, “Vetaro”, “Starata Para”, “Pismoto na Pijo”, “Ot Pena Do Pijo”, “Dobra Sreşta”, “Samodivsko Pile”, “Gigo”, “Romans”, “Zakana”, “Şopski Vizdişki”, “Na Vitoşa”, “Kal”.

1.6. Çocuk Şiirleri

“Dyado Seçko”, “Dobre Doşil, Kos!”, “Lasto-Lasto-Lastoviçko”, “Jabeşka Pesen”, “Kukuvitsa Kuka”, “Mayska Pesen”, “Olele Mamo”, “Kosaçi”, “Lyato”, “Veyat Vetrışta”, “Pırvı Snyag”, “Priyateli”, “Na Dekemvri”, “Dyado Mraz”, “Sinigerova Jalba”, “Hey, Şeynitse Moya Malka”, “Baba Marta”, “April”, “Mayski Praznik”, “Veseli Oçiçki”, “İde Prolet”, “Dobre Doşli”, “Dve Vrapçeta”, “Kukuvitse, Samotnitse”, “Koy?”, “Pod Naşata Stryaha”, “Oblak”, “Na Poletu”, “Gluho Şuşnat si Gorite”, “Vali, Vali”, “Otvat si Veçe”, “Straşen Sın”, “İdat Veçe”, “Potoçe”, “Za Listentsata”, “Snejinka”, “Tsar Mraz Pırvı”, “Şturçe-Svirçe”, “Dete i Vrapçe”, “Sbogom, Ptiçki!”, “Vodeniçka”, “Kalinke-Malinke”, “Pod Esennoto Slintse”, “Moite Lastoviçki”, “Kokiçe”, “Praznik”, “Lyuni”, “Jeravi”, “Marteniçka”, “Kukuvitsa Kukna Pak”, “Radostniya Çoço”, “Proletna Kartinka”, “Kantsna Brımbar na Trıнка”, “Hey, Yunak”, “Novite Drugari”, “Pusti Skakalets”, “Pırvı Slana”, “Kide?”, “Sled Vakantsiyata”, “Ha Pripeka”, “Meço Slintse”, “Çudnata Pevitsa”, “Esen Zlatokosa”, “Zimna Prikazka”, “İzlıganiyat Dyavol”, “Na Baba Marta”, “Na Şturetsa”, “Samohvalets”, “Pırvıyat Uçilişten Den”, “Snejen Den”, “Çuden Risuvaç”, “Baba Marta Vintse Pila”, “Uçiliştna Pesen”, “Byalo i

Çerno", "Malik Seço", "Proleten Praznik", "Zlatna Esen", "Padna Srebrna Slana", "Kısa Prikazka", "Loş Predvestnik", "Predproleten Sın", "Gost", "Çuçuliga", "Tsveten Mesets", "Esenta Zapy", "Vrabçevo Pismo", "Sinyat na Potoçetata", "Slinçitse", "Proletta na Pozdravim", "Mayska Noşt", "Esen", "Meça Zima", "Pırvo Tsvete", "Proštavayte, Pitnitsi-Pitnitsi!", "Grozdober", "Esen v Gorata", "Kray na Zimata", "Temenujka", "Zayo-Bayo", "Dva Vetrišta", "Domaşno Ognişte", "Baba Marta ce Nakiçi", "Nova Pesen", "Jıtva", "Mlad Ovçar", "Prikazka", "Rodno Selo", "Bılgarska Mayka", "Lıjlıvo Slıntse", "Na Şeynata", "Pekna Slıntse", "Prolet", "Trıgnal Jabok".

1.7. Çocuk Destanları

"Çoheno Kontoşke", "Trite Babi", "Dyadovata Rıkaviçka", "Tsar Şişko", "Straşen Vilk".

1.8. Masalları

"Umnik Gyuro s Umnitsi Drugari", "Golyam Seço, Malik Seço i Baba Marta", "Trimata Glupatsi", "Hitri Kradtsi", "Ludoto Samo ce Obajda", "Çiço Peyo", "Slivi Za Smet", "Pravda i Krivda", "Skıpiyat Urok", "Loşata Kateriçka", "Dyado Mraz i Vnutsche Mu", "Suetnata Svraka", "Kos", "Vrana i Lisitsa".

1.9. Romanları

"Yan Bibiyan. Neveroyatnite Priklyuçeniya na Edno Hlape", "Yan Bibiyan na Lunata".²⁴⁸

²⁴⁸ <http://liternet.bg/library/bl/e/elpel.htm>

EK 2. “Geraklar” Adlı Eserin Çevirisi

GERAKLAR

I

Köyün en zengin insanı Yordan Gerak Baba’ydı. Çevik ve çalışkan bu adam, bütün hayatı boyunca çalışmış ve babasından kalan mal varlığını iki-üç kat çoğaltmayı başarmıştı. Pratik ve ticari beceriler ile donatılmış bir zekâ sahibi olarak para kazanmayı ve köylüler arasından yükselmeyi başarmıştı. Yumuşak kalbi ve iyi huyu vardı. Biraz cimri olmasına rağmen hesaplarında o kadar da titiz değildi. İnsanlara yardım etmeyi seviyordu ve köy işlerini de takip ediyordu. Onun için köylüler tarafından sevilen ve saygı duyulan biriydi.

Onun kalabalık ailesinin yaşadığı büyük, beyaz evi uzak mesafeden görülebiliyordu. Ev köyün ortasında bulunuyordu ve varlıklı bir adama ait olduğunu da uzaktan belli ediyordu. Kale gibi duvarlarla çevrili olan evin geniş bahçesinin ortasında, ilçede tek olan çam ağacı ok gibi göklere yükseliyordu. Çam ağacı, kutsal Rila dağlarından antik çağlarda Geraklar’ın ataları tarafından fidan olarak getirilmiş ve buraya dikilmişti. Bu çam ağacı onların kendisiyle gurur duyduğu aile bayrağı idi. Onun gölgesi altında birkaç nesil büyümüşü. Gölgesi altında aileden pek çok yaşlı insan son nefeslerini vermişlerdi.

Yordan Baba’nın art arda doğmuş üç oğlu vardı. En büyükleri Bojan, ortanca oğlan Petır ve en küçüğü Pavel idi. Hepsi de evli ve çocuklu olup, ihtiyarlarla birlikte aynı çatı altında yaşıyordu - Ev güzel ve büyüktü. Bir o kadar daha insan barındırabilirdi.

Yordan Gerak’ın oğulları ve gelinleri onun denetimi altında tüm ev ve kır işlerini yürütüyorlardı. İki yardımcısı vardı. Yordan Baba’nın acıdığı için evine aldığı, dünyada kimsesi olmayan emektar Margalak Matey de evi çevreleyen örme duvarın başı olarak dikilen, alçak ve uzun binada yer alan meyhanede yardım ediyordu.

Yordan Baba, oğullarını hesabını kitabını kendi yaptığı meyhane işlerinden uzak tutuyordu. Oğulları da bu durumdan rahatsız değildi hatta buna alışmışlardı.

Tesadüfen babalarının yokluğunda onun yerine çalıştıkları zaman veya başka bir nedenden dolayı orada buldukları zaman bile kendilerini meyhanenin sahibi gibi değil de, daha ziyade hizmetçi gibi hissediyorlardı. Fakat onlar ovaların, tarlaların ve otlakların sultanı idiler, özellikle en büyükleri – Bojan. Tarlada çalışmaktan zevk alıyordu. Onun tüm dikkati ve düşünceleri tarlayla ilgiliydi. Yüzü güneşten yanmış buğday tanesi renginde, ruhu ise bereketli toprakların endişeleri ve umutları ile göğü, bulutları ve güneşi izliyordu.

Hasat zamanı Gerakların evinde iş telaşı başlıyordu. Sabahleyin gün doğmadan önce yardımcıların uyuduğu ahırın etrafında dolaşırken ihtiyar Gerak'ın sesi duyuluyordu:

— Kalkın çocuklar! Haydi çalışmaya!

Etrafındaki iri sarı köpek kuyruk sallayarak sevinçle dizlerine zıplıyordu. Avlu içerisinde yatan kaz sürüsü korku ve telaş içerisinde tıslamayla dağılıyordu. Ahır saçağından bir güvercin bulutu yükselerek anızlara doğru uçuyordu. Çam dallarındaki serçeler cıvıldaşıyordu. İşçiler -kadın, erkek, çocuk– yukarı ve aşağı telaşla dolaşıyor, sürü halinde tarlaya gidiyorlardı. Yordan Baba onları kapıya kadar uğurluyordu ve doğuda beliren berrak, beyaz şafağın habercisine doğru bakarak:

— Eh, hava güzel olacak! Toprak ana yine insan teriyle yıkanacak, derdi.

Ondan sonra meyhaneyi açar, yerlerini ıslayıp süpürdükten sonra kendine kahve yapıp içmek için kapının önüne oturuyordu. Yoldan geçen köylüler onu saygıyla selamlıyordu. Herkese kardeşçe cevap veriyor, iyi ve bereketli çalışmalar diliyordu. Sonra da atına binerek, köylülerin dediği gibi, çalışanları kontrol etmeye gidiyordu.

Gerak'ın meyhanedeki tek ve başyardımcısı karısı Marga Ana'ydı. O ticaret ruhu taşıyan iri yapılı, dinç, sağlam ve çevik bir kadındı. Yordan Baba meyhanenin başı, Marga Ana ise ruhuydu. O meyhanenin her şeyiyle ilgileniyordu. Temizliğini yapıyor ve bulaşıkları yıkıyordu, misafir odalarını düzenliyordu, şömine ateşini canlı tutuyor, mahzeni havalandırıyordu ve genç kız gibi köylülere servis yapıyordu.

Dile kolay tam 40 yıldır, gelinlik yaşından yaşlanıncaya kadar, o bazen kucağında bebeği bazen ise elinde örekesi ile meyhanedeki erkekler arasında hizmet ediyordu ve hiç bir zamanda aleyhinde kötü söz konuşulmamıştı. Meyhanede kavgaya veya küfür edilmesine izin vermiyordu ve buna karşı gelen sarhoşları kovuyordu. Herkes saygı duyuyordu ve köylüler onun yanında küfürlü konuşmaya cüret edemiyorlardı.

Gerak onun bu özelliklerinin değerini biliyordu. Her şeyi ona teslim ediyordu ve onunla gurur duyuyordu. Onlar bu günlere birbirlerine yardım ederek sevgi ve güven içerisinde gelmişlerdi. Çocuklarına iyi bir isim ve iyi bir miras bırakmak istiyorlardı.

Marga Ana evinin de tam anlamıyla hanımıydı. Gelinlerini ve torunlarını seviyordu ancak herkese sert davranıyor ve bir şey dediği zaman bir an önce yerine getirilmesini istiyordu. Oğullarına çıktığı ya da azarladığı zaman, koca adam olmalarına rağmen ona karşı çıkmıyor, önünde baş eğiyorlardı. Marga Ana her gün meyhaneye ev arasında koşuşturuyordu, evin bahçesinde dolaşp her şeyin yerli yerinde olduğunu denetliyordu. Tavuklara ve kazlara yem veriyor, domuzları besliyordu. Onlara insanmışlar gibi bağırırken sesi tüm mahallede yankılanıyordu. O yüksek sesle konuşuyordu ve kız gibi şen bir sesle gülüyordu.

Ama ilkbaharda Marga Ana ansızın öldü. Onunla birlikte, her şeyi derli toplu, düzenli tutan, iyi ve aynı zamanda da katı ruh Gerakların evini terk etti. Yordan Baba'nın saçı çabucak ağardı, güçlü bey kolu zayıfladı, dizginleri bıraktı. Sakin ve pürüzsüz giden ev arabası, yoldan çıktı ve taşlı yollara saptı.

Evde nerden çıktığı belli olmayan kavgalar, yanlış anlamalar ve kızgınlıklar yılan gibi ortaya çıkıverdi ve bunca sene aile sevgi ve saygısı tarafından ısıtılan yumuşak aile huzurunu zehirledi.

Bunun nasıl olduğunu, gelinler arasındaki düşmanlığın, kardeşler arasındaki birbirilerinden kuşkulanmaya yol açan güvensizliğin nereden çıktığını hiç kimse bilmiyordu. Bunun farkına varan Yordan Baba, sert sözleriyle onları doğru yola sokmayı denedi ancak sözü eskisi kadar güçlü değildi. O yüksek sesle ve öfkeyle azarlıyordu ancak ağızından çıkan kelimelerin ruhunda feryat ettiğini hissediyordu ve bu zayıflığını çaresizce saklamaya çalışıyordu. O insanda iyiliğin ve

kötülüğün, yumurtadan çıkan civciv gibi çıktığını biliyordu. Ancak kendi çocuklarında kötülüğün neden çıktığını bilmiyordu. Neden kötülük! Bunun üzerinde uzun uzun düşünüyordu. Bu düşünceden dolayı da saçları ağarıyor ve uykusu kaçıyor.

Neredeyse her gün gelinleri arasındaki kaba ve müstehcen kelimelerle süslenmiş kavgaları ve söz düellolarına kulak misafiri oluyordu. Bu kavgaların nedenleri aslında her zaman küçük ve önemsiz şeylerdi. Bir keresinde Petir'in çocuklarından biri Bojan'ın çocuğunu çamurlamıştı. Bojan'ın karısı atıldı ve çocuğa vurdu. Buna kırılan Petir'in karısı ağlayan çocuğunu savundu.

— Gel yavrum, gel, yoksa bu yılan seni ısırır, dedi.

— Yılan doğurursun inşallah! , diye cevap verdi Bojan'ın karısı.

Petir'in karısı daha yumuşaktı ve ruhunda iyi duygular taşırdı. Ancak aşırı derecede duygusaldı ve patladığı zaman onu kimse durduramazdı.

— Yılanlar gözlerini yesin!, diye cevap verdi.

Bojan'ın karısının elinde kepek dolu bir tepsi vardı. Eline sığdırabildiği kadar tepsinin içinden kepek alıp, öfkeyle Petir'in karısının suratına fırlattı. İki elti saç baş birbirine girdi ve evin bahçesi ağıza alınmayacak küfürlerle yankılandı. Yordan Baba meyhaneden çıktı. Gelinlerini kan içerisinde, birbirileriyle tavuklar gibi dalaşırken görünce çorbacılık gururu yaralandı. Yanlarına gitti. Ağır elini kaldırdı ve tüm gücüyle ikisine de birer tokat indirdi.

— Eğer benden utanmıyorsanız, çocuklarınızdan utanın!, dedi.

Petir'in karısı utanmış halde mahzene saklandı ama Bojan'ın karısı civcivleri çalınmış anne tavuk misali karşısına geçti ve tersleyerek;

— Bunak herif! Başkalarının işine sakın karışma!, dedi.

Yere düşen kepek tepsisini alarak, canlı hayvandan bir parça et koparmış kurt yürüyüşüyle oradan ayrıldı.

Bu olaydan sonra iki elti birbirileriyle bir ay boyunca konuşmadılar. Evde suratları asık halde yılan gibi dolaşıyorlardı. Onların öfkesi çocukları etkilediği gibi en çok da Yordan Baba'nın en küçük oğlu Pavel'in karısı olan sessiz, sakın, narin ve

hayalperest Elka'yı etkiliyordu. Şimdi evin tüm yükü onun omuzlarındaydı. O sessiz ve hızlıca çalışıyordu. Hiç kimsenin kötülüğünü düşünmüyordu. Önceki huzuru özliyordu ve iki eltisini barışık görmek istiyordu. Onlar ise boş yere ona çatıyor, çocuğu ufak Zahrinço'yu azarlıyor ve sürekli yaptığı işlerde kusur buluyorlardı.

Yordan Baba kaygılı ve düşünceli yürüyordu. Artık meyhanede durmak istemiyordu. Ticareti çocuklarıyla birlikte devam ettirmeye çalıştı ancak başaramadılar. Otuz beşinin üzerinde olan Bojan paraya aşırı derecede bağılıydı, kurnaz ve cimriydi. Çekmecedan para alıyor, veresiye defterine fazladan yazıyor ve cahil ve fakara köy halkını kandırıyordu. Yordan Baba'nın ortanca oğlu Petir ise bambaşka biriydi. Geniş kalpli, dertsiz, umursamaz biriydi. Bazen ava gider günlerce ortalıkta görünmezdi, bazen ise içip herkese borç verirdi. Küçük yüzünde onu sevimli kılan sonsuz masum gülümsemesi hiç eksik olmazdı. O saf ve insanlara çabuk güvenen biriydi. Onu övmesini ve ikna etmesini bilenlere canını verirdi.

Yordan Baba bunun böyle yürümeyeceğinin farkına vararak kısa süre içerisinde meyhaneyi kapattı. Bu onun için kolay olmayan bir karardı. Meyhaneyi kırk yıldır işletiyordu ve onun sayesinde para kazanmıştı. Meyhanede kendini oranın efendisi ve güçlü hissediyor ve yine orada köylülerin saygı ve korkusunu tadıyordu.

— Eğer Pavel evde olsaydı bu durum bu hale gelmeyecekti, diye düşünüyordu ihtiyar Gerak. Ama kim bilir...

II

Pavel Yordan Baba'nın en küçük oğluydu. O çevik, hesabını bilen ve açıkgozlu biriydi. Bir zamanlar babası ona çok güveniyordu. Onu üçüncü sınıfa kadar okumaya gönderdi ve her ne vesileyle olursa olsun insanlar arasında Pavel'in adını anınca:

— Ne de olsa Pavel eğitilidir, demeyi unutmuyordu.

Doğru yoldan sapmaması için daha on sekiz yaşında Pavel'i köyün en güzel kızıyla evlendirdi. Elka'yla. O fakir bir ailenin kızıydı, fakat Pavel onu inanılmaz derecede seviyordu. O iyi bakışlı, koca ağlamaklı gözlere sahip, selvi boylu, güzel yüzlü bir kızdı. Neşeli ve canlı bir kızdı. Tarlada türkü söylediğinde sesi tüm ovada yankılanır ve çiftçiler işini bırakarak onu dinlerdi.

Düğünden kısa bir süre sonra Pavel askere gitti. Orduda neşeli ve yakışıklı olduğu için kendini sevdi. En önemlisi de parası vardı, herkese ikramda bulunurdu. Orada şımarı ve içkiye alıştı. Askeri görev hoşuna gitti ve orduda kaldı. Onun bu davranışı babasını üzdü ve kardeşlerini kızdırdı. Gelinler onların yanında yaşayan ve sakince çalışan hürmetkâr karısını hor görmeye ve ters bakmaya başladılar. Fakat o zaman Marga Ana hala hayatta idi. O Elka'yı kendi evladı gibi severdi ve ona acır, savunurdu. Kayınvalidesinin vefatından sonra genç gelin tamamen savunmasız kalmıştı.

Görevinin ilk yıllarında Pavel, çok sık olarak izine geliyordu. Tüm zamanını köylülerle içerek, çingenelere çalgı çaldırarak, büyük miktarlı bahislere tutuşarak, Rusça müstehcen şarkılar söyleyerek geçirir ve horada eşinin yanaklarına çimdik atarak, onu el âleme rezil ederdi. Elka her zaman o dertli kara gözleriyle yere bakıyordu ve bakışlarında keder, hüzün ve derin bir gizem okunuyordu. O köydeki diğer kadınlar gibi hiçbir zaman yüksek sesle gülmezdi. Sadece küçük ağzında solgun bir gülümseme vardı. Gülerken hafif kenarlardan yan olan inci tanesi dişleri parlar ve bu gülümseme güzelliğine güzellik katardı.

Birkaç sene sonra Pavel daha seyrek gelmeye başladı. Sadece büyük bayramlarda iki üç gün için geliyordu.

— Daha fazla izin vermiyorlar. Ne yaparsın, görev işte, diyordu.

Babasına sıkça çaresiz ve parasız olduğunu bildiren mektuplar yazıp para istiyordu. Mektuplarında durumunda şikâyet ediyor, eğer göndermezse kendine kıyacağını yazıyordu.

Emektar adam, oğlunun mektuplarını alır almaz istediklerini yerine getirmek için acele ediyor, günlerini huzursuzluk içerisinde geçiriyordu.

Gelinler ve abileri Pavel'e gerçek haset ve kin beslemeye başladılar. Sürekli babasının son günlerde artan borçlarından bahsediyorlardı. Tüm yükü omuzlarında taşıdıklarını ve Pavel'in karısına ve çocuğuna baktıklarından fakat onun umurunda olmadığından bahsediyorlardı.

İhtiyar adam her zaman Pavel'i baba sevgisi ve şefkatiyle karşılıyor, aile içerisindeki huzursuzluğu unutarak onu affediyor ve yanından ayrılmıyordu. Bu

durum diğer oğullarını, en çok da gelinlerini, huzursuz ediyordu. Ancak o bunun farkında değilmiş gibi davranıyordu. Sadece sabahları eski alışkanlığı üzerine örümcek ağıyla kaplanmış, ıssız, karanlık kapalı meyhaneye gittiğinde uzun süre boynu bükük halde dolaşüyor ve herkesten gizli düşünüyordu. Pavel kardeşlerini anlıyordu, babasının ıstırabının farkındaydı ve doğup büyüdüğü evde kendini bir yabancı gibi hissediyordu. Bundan dolayı da bir an evvel o evden kaçmayı arzuluyordu. Burada kardeşlerinin, babasının, köylülerin ve diğerlerinin hayatı basit ve gereksiz görünüyordu. Elka'ya karşı da soğumuştur. Artık ilgisini çekmiyor, ona çirkin görünüyordu. Onunla nasıl evlendiğine şaşırıyordu. Elka'nın tüm gece boyunca sessizce döktüğü gözyaşları onu sinir etmeye başlamıştı.

Bir kış Elka'yı şehre, yanında yaşamaya çağırır fakat çok geçmeden Elka'yı tekrar köye geri gönderdi. Etileri hasetlikten ona şehirli demeye başladılar ve en ufak bir kavgada bunu doğrudan yüzüne söylüyorlardı:

— Doğru ya biz köylüyüz, hiç senin gibi şehirde yaşamadık.

Artık Pavel hiç gelmez oldu. O uzak bir Tuna boyu kentinde başka bir alaya atandı. Onu hiç kimse görmüyordu ve ondan haber alamıyordu. Sadece ara sıra kendini içkiye kaptırdığı, metresiyle yaşadığı ve ahlaksız bir hayat sürdürdüğü yönünde köye kötü dedikodular yayılıyordu. Bu dedikoduların nereden geldiği bilinmiyordu ancak ağızdan ağıza dolaşıyor, gittikçe büyüyor ve köy halkı bunlara inanıyordu. Bayramlarda Elka kiliseye gittiğinde herkes ona acıyarak bakıyor ve arkasından konuşuyordu:

— Zavallı gelin, ne kara bahtı varmış! Buna nasıl dayanıyor acaba!

Elka bunları duymuyormuş gibi yapıyor, Zaharinço'yla birlikte arkasına bakmadan ayrılıyordu. Fakat bu sözler yüreğine diken gibi batıyor ve uzun süre huzur bulamıyordu.

Sık olarak etileri neşeyle onun peşinden ayrılmıyor ve nefretle konuşuyorlardı:

— Biz kocanın hizmetçileri değiliz karısına hizmet edelim. Seni yanına alsın ondan sonra ne isterseniz yapın. O şehirde gününü gün etsin. Ama yarın gelip hakkını isteyecek. O bu toprağa parmağıyla bile

dokunmadı. Biz sağlımızı verdik çalışırken. Şimdiden ayırılım da herkes kendi malını mülkünü bilsin.

Yordan Baba yanında gelinlerinin kasten söyledikleri bu sözlerini duyunca kederden eriyordu.

— Ben hayattayken ayrılmanıza izin vermiyorum. Ben öldükten sonra isterseniz pılımı pırtımı bile aranızda paylaşın, diyordu boğuk sesle.

Yüreğinin derinliklerinde beddua ve af savaşıyordu. Yordan Baba susuyordu. Solgun, kırgın ve acı dolu bir yürekle susuyordu.

— Çocuklar, çocuklar neden kavga ediyorsunuz! Hepiniz için bir şeyler var, hepinizin payını hazırladım. Neden kardeş gibi yaşamıyorsunuz, neden beni şu ihtiyar halimle üzüyorsunuz, diyebilmişti zar zor.

O küçük Zaharinço'yu kucağına alıp uzunca seviyordu. Zaharinço iki üç yaşlarında, annesinin hüzünlü bakışına ve babasının kavisli burnuna sahip, sessiz, hasta görünümlü bir çocuktur. Yengelerinin çocukları annelerinin kışkırtmalarıyla onu sıkça dövüyorlardı. Yengeleri ondan nefret ediyordu. Diğer çocuklar gibi o da ekmek isteyince:

— Bu aç köpek de doymak bilmedi, diye bağıyorlardı.

Annesi etrafta olmazsa üzerine atlayıp dövüyorlardı. O zaman zavallı çocuk dedesinin yanına koşuyor, ağlamaktan tıkanacak gibi oluyordu. Çocuğun gözyaşlarını silerek:

— Ağlama evladım ağlama, onlar yakın zamanda dedeni de dövecekler artık, diyordu ihtiyar adam.

Yordan Baba'nın dargın ve üzüntülü kalbinin derinliklerinden çıkan yumuşak sesi, gelinlerini daha da çok kızdıırıyordu. Bojan'ın karısı tahammül edemeyerek mağrurca:

— Baba sana kimsenin bir şey dediği yok. Sen sus! diyordu.

Zaharinço evde olup bitenleri idrak edemiyordu ancak yengelerinin hakaret yağdırırken annesinin acı çektiğini hissediyordu ve dizlerine sarılarak usulca konuşuyordu:

— Anne, anne, ağlama!

Evde en kötüsü Bojan'ın karısıydı. Kemikli, uzun boylu, iri kaba etli, siğillerle kaplanmış erkek gibi bıyıkları olan ve zayıf bir kadındı.. O herkese bağıyor ve herkesten, kocasından bile nefret ediyordu. Bojan onu sıkça ve acımasızca dövüyordu. Ondan sonra, Bojan'ın karısı dolabında gizlediği üzüm rakısını gizlice içiyor, odasına kilitleyip hasta taklidi yaparak haftalarca odasından çıkmıyordu. Evde herkes bunu inadından yaptığını biliyordu ve ona acımıyorlardı. Sadece en büyük çocuğu, kızı Yovka anasının etrafında dolanarak:

— Anneciğim neyin var! Bir isteğin var mı? Al, buyur biraz rakı iç! diyordu.

Bojan'ın karısı şişeyi alarak susamış gibi içiyordu. Yanakları ateşi varmış gibi yanıyor, gözleri kızarıyordu. Ağzını çirkin çirkin şaplatarak kızına;

— Şişeyi sakla. O salaklar sakın görmesin, diyordu.

Yovka uzun boylu, anası gibi çirkin lakin yumuşak ve iyi kalpli bir kızdı. Yüzü solgun, şeffaf hatta kuru idi. Sürekli hastaydı. Bilinmeyen bir hastalık bu nazik ve tatlı çocuğun sağlığını kemiriyordu ve kökleri kurtlardan solan çiçekler gibi gün geçtikçe soluyordu. O herkesi seviyor ve herkesi mutlu etmeye çalışıyordu. Evin içindeki kavgalar yüreğine işkence ediyordu. En çok yengesi Elka'ya acıyordu. En çok onu seviyordu ve onu kendine yakın hissediyordu. Zaharinço'nun yanında, yengesinin odasında uyuyordu ve korkunç rüyalarda onu görüyordu. Her akşam evin önündeki yüksek eşiğe oturmayı seviyordu ve yangın gibi gökyüzünü yakan güneşin ardında bıraktığı kanlı izlere bakmayı seviyordu. Gözleri düşünceliydi ve yüzü melek gibi görünüyordu. Zavallı çocuk bir şeyler hayal ediyordu ama hiç kimse ne hayal ettiğini bilmiyordu çünkü o kendinden hiç bahsetmiyordu. Yovka en çok yengesi Elka'yı düşünüyordu. Onların ruhları sessizce birbirini seviyordu. Annesi Elka'ya sinirlendiğinde, küfür ve hakaret yağdırmaya başladığı zaman Yovka solgun bir şekilde dikilerek, geniş gözleriyle ve uzanmış kollarıyla çılgınca çığlık atarak:

— Anne! Anne! diyordu.

Ve bir ceset gibi yere seriliyordu.

III

Marga Ana'nın ölümü, Pavel'in davranışları ve evdeki kavgalar ihtiyar Gerak'ın sağlam yüreğini tamamen ezmişti. Tüm bu hayat sıkıntıları onun yuvarlak ve merhametli yüzüne derin kırışıklıklar bırakmıştı. Ağarmış başı omuzlarına saplanmış gibi yere doğru eğildi. Adımları ağırlaştı, bakışları üzgündü. Neşeli ruh hali kayboldu, kalbi karardı, yüzü düşünceye büründü.

Artık bir zamanlar onu gençleştiren, canlandıran, yüceleştiren, çocuk gibi neşelendiren hasat vaktini kayıtsızca karşılıyordu. Yine herkesten önce kalkıyordu ve yine herkesi işe davet ediyordu ama artık sesi eskisi gibi dinç değildi – gücü tükenmişti. Oğulları ve gelinleri eskiden olduğu gibi ona itaat etmiyordu, tam tersi kendilerinin doğru olduğunu düşündükleri şeyleri yapıyorlardı. Bu durum ihtiyar adamı derinden üzüyordu fakat o susuyor kime kızacağını bilemiyordu. Eski alışkanlığı üzerine sabahları kalkıp gökyüzüne baktığında; “Ne güzel hava, ha çocuklar. Toprak ana yine insan teriyle yıkanacak” demiyordu artık. Onun yerine:

— Ağır bir gün olacak – belki de yağmur yağar. İnsan her zaman sabahlara inanmamalı, demeyi tercih ediyordu.

Yordan Baba eve çok seyrek giriyordu. Artık o ev ona çirkin ve huzursuz görünüyordu. Bir zamanlar mutluluk ve sevinçle çocuklarını büyüttüğü ev, şimdi sevgiden ve saygıdan yoksundu. Artık onu rahat bırakmayan hatırlardan ve çok sevdiği saf ruhlara sahip torunlarından başka onu orada tutacak bir şey yoktu. Torunlarını gördükçe “Acaba onları ilerde ne bekliyor! Kaderleri ne olacak” – diye hüznle düşünüyordu ve onlara hiç görmemiş gibi uzun uzun bakıyordu.

Bazen evdeki iş onu dilediğinden fazla eve hapsediyordu. O zaman huzursuz oluyor ve canının sıkıldığını hissediyordu. Bir şey ararmışçasına bir odadan öbür odaya geziyor lakin sakin olamıyordu. Bazen kendi kendine konuşup gülümsediğini görüyorlardı. Çocukları sofraya hep beraber oturma geleneğini bozduklarından dolayı, ne zaman isterlerse o zaman sofraya oturuyorlardı. İhtiyar

adam da artık pek bu geleneğe saygı göstermiyordu. Bazen evin bahçesinde bir şeylerle meşgul olurken gelinlerinden biri kapıdan çağırıyordu:

— Baba gel öğle yemeği yiyelim, seni bekliyoruz. Çorban soğuyacak!

Fakat Yordan Baba her zaman bu sözlerde bir mana buluyordu ve kafasındaki o mutsuz düşüncelerle bahçedeki işiyle meşgul olmaya devam ediyordu. O zaman ardından o iğrenç ve kızgın fısıltıları duyuyordu:

— İstemezsen başkaları mı suçlu? Yaşlı başlı adam ama çocuk gibi davranıyor. Aç olan davetsiz de gelir sofraya.

Bayramlardan ya da iş olmadığı günlerde, Yordan Baba zamanın çoğunu anahtarı kendisinde olan kapalı meyhanede geçiriyordu. Bazen orada uyuyordu. Onun karanlık, ıssız, yüreği gibi, hüznü olan meyhane de artık sesiz ve ıssızdı. Ne sokaktan ne de evden hiçbir gürültü veya ses içeri sızılmıyordu. Bu da sakince düşünmesini sağlıyordu.

— Neydim ne oldum! – içini çekerek uzunca hareketsiz olarak yatağının üzerinde oturuyordu.

Kapalı kepenklerin deliklerinden, cilveli güneş ışıkları görünüyor ve doğrudan meyhanenin tozlu bardak ve şişelerinin üstüne düşüyordu. Sonra da kaybolana kadar ve içerisi tamamen karanlığa bürünene kadar yavaşça hareket ediyorlardı. İhtiyar adam, başını kaldırıp etrafa o ışığı ararcasına bakıyor, bulamayınca gördüğü rüya tarafından aldatılmış bir çocuk gibi alnını ovalıyordu.

Gerakların evinde ve tüm köyde bile ihtiyar Gerak'ın gizli parası olduğu masal gibi konuşuluyordu. Bu dedikodular onun malvarlığını birkaç bin altından oluştuğu yönündeydi. Oğulları buna inanmıyordu çünkü inanılası gibi değildi. Bir de babasının bir sürü borcu vardı. Fakat dedikodular hayallerini okşuyordu. Bojan'ın ve Petir'in karısı birbirinden gizlenerek ihtiyarı takip ediyorlar ve altınları sakladığı yeri bulmak istiyorlardı. Petir içtiği zaman meyhanede herkesin önünde konuşuyordu.

— İyi ediyor ihtiyar adam! Gizlesin bakalım ne kadar gizleyebilecek. Zamanı gelince bu can onları da yiyecek ve içecek.

Bojan ise tam aksine, kurnaz ve içten pazarlıklı bir insan gibi ahaliyi öyle bir şey olmadığına, babasının bir kuruşu bile olmadığına, sahip oldukları toprakları parayla satın aldıklarına ve bu paraları da o toprağın yediğine ikna etmeye çalışıyordu. Bojan sadece insanlar arasında öyle konuşuyordu. Aslında huzursuzdu. O paralara bir an önce el koymak istiyordu ve bunu nasıl yapacağına dair planlar kurmanın peşindeydi.

İhtiyarın meyhaneyi kendisi açıp kapadığından dolayı, Bojan paraları orada sakladığını sanarak, ihtiyarı takip etmeye başladı. Bazen babasının yanına gereksiz yere girerek oraya buraya bakıp çıkardı. İhtiyar adam oğlundan hiç şüphelenmiyordu ancak bu durum onu sinir ediyordu. Bojan bunun farkında olup tedbirli davranıyordu. Babasına dikkat ediyordu, her istediğini yapıyordu. İhtiyar adam bir şeye kızıp da sofraya gelmediği zamanlar, Bojan yanına gidip şefkatli bakışlarıyla yağlı yağlı konuşuyordu:

— Baba gel ya. Benim için gel bir şeyler ye. Yediğim lokma boğazımdan geçmiyor.

Biz senin canlarınız, sen ise bizden kaçırıyorsun. Hepimiz insanız hata yaparız – sen bizi affet.

Aynı şekilde, Bojan babasını Petir'in karısı ve kötü sözlü karısından de koruyordu. Onun yanında biri ihtiyar adama bir şey demeye kalktığı zaman Bojan hemen karşı geliyor ve sivri burnu sinirden bembeyaz oluyordu. Çoğu zaman vurmak için elini kaldırıyor lakin ihtiyar adam titrek sesiyle durduruyordu:

— Oğlum dur. Yapma! Benim için kendini rezil etme!

Bojan babasıyla yalnız kalmak için fırsat buluyordu ve o zaman babasına samimi olmayan bir sesle:

— Baba, hiçbir şey düşünme, her şey yoluna girecek. Annem, Allah rahmet eylesin, gitti ancak biz buradayız, biz seni bırakmayacağız. Sen kadınları dinleme. Pavel'i de düşünme, onun da kafasına elbette bir gün akıl gelecektir. Oda eve dönecektir. Bak kuş bile yuvasını unutmuyor, her zaman yuvasına geri dönüyor. Kalbini ferah tut sen!

Önceden olduğun gibi ol! Hatırlıyor musun bir zamanlar biz küçükken nasıldık! Sen neşeli olduğun zaman baba, evin neşesi de geliyor!

Yordan Baba'nın yumuşak yüreği bu sözlere dayanamıyordu. Kafasını;

— Zaman gelecek, her şey sona erecek! demek istermiş gibi oynatıyordu.

Fakat sadece derin nefes alıp, gözleri yaşlarla doluyordu.

IV

Bir yaz Aziz Petir günü arifesinde köye Pavel geldi.

Az önce pılısını pırtısını toplayıp giden serin akşamın elveda için bıraktığı serin ve güzel bir sabah idi. Köy uykudan uyanmış, ahalisi ise köyün sokaklarından tarlalara doğru yol alıyordu.

Yordan Baba başı açık, meyhanenin kapısının önünde oturuyor, yırtık yuları tamir etmeye çalışıyordu. Önünde, omuzundaki gübre çatalıyla dikilen Margalak Matey'le sohbet ediyordu.

Pavel yanlarına doğru yaklaştı ve selam verdi. Belinde kılıç, beyaz keten gömlekle büyük, iri yarı bir askerdı. Babası başını kaldırdı, ona doğru baktı ve ilk bakışta tanımadı. Pavel'in yüzü solgun, zayıf ve hastalıklı görünüyordu. Gözlerinin çevresinde büyük siyah halkalar vardı. O, ne diyeceğini bilemeyen ve hala şaşkın bakan babasının elini öpmek için eğildi.

— Baba nasılsın? İyi misin? – cebindeki mendiliyle alnındaki terleri silerek dedi Pavel.

— Vay! Pavel'im hoş geldin oğlum! – ihtiyar adam ayağı kalktı ve oğlunu alnından öpmeye başladı. – Nasıl oldu oğlum. Ben senin bizi unuttuğunu sanıyordum. Hiç aramıyorsun, haber vermiyorsun. Biraz zayıflamışsın galiba. Otur bakalım, otur da bir nefes al. Vay be oğlum sonunda geliverdin demek. Nihayet baba yuvasını hatırladın!

— Yordan, kuş nerede ilk yumurtladıysa oraya geri döner – dedi Margalak.

Baba yıpranmış sesiyle ve ağarmış başını sallayarak.- Hem babanı sevindireceksin, hem hanımını ve hem de ufak Zaharinço'yu. Zaten her akşam ceviz ağacının orada sana haykırıyordu “Baba, baba bak ne kadar büyüdüğüm” diye.

Pavel kapının eşiğine oturdu. Babası ise elindeki yırtık yularla karşısında duruyor, sevincinden ne diyeceğini bilemiyordu. Sadece;

— Bak sen, bak sen! Geldin demek sonunda! diye tekrarlıyordu.

Gözleri dolmuş ve sesi titriyordu. Kısa boylu, kararmış bitkin yüzlü, sakallı ve keçeleşmiş saçlarıyla Matey Baba, omzundaki gübre çatalını indirerek yaşlı gözlerini ovalamaya başladı. Yaşlı halinde eşsiz, çocuksuz, ailesiz, kimsesiz kalmıştı. Bir kızı vardı ancak daha çocukken şehre hizmetçi olarak gitmişti. Orada büyüdü ve kayboldu gitti. Hiç kimse ona ne olduğunu bilmiyordu. Kötü yola düştüğünü konuşuyorlardı. Nazar boncuğu gibi mavi gözleri vardı. Yordan Baba onun bahçesini ve birkaç tane de tarlasını almıştı ve onu kendi yanına yardım etmesi için almıştı. O itaatkâr bir ruha sahipti. Babana hep söylerim – yaşlı gözlerle Matey Baba konuşmaya başladı – geline de hep söyledim. Pavel iyi kalplidir, bir gün eve dönecektir. Elka ise tuttuğu yastan azizeye dönüştü. Ağzından kötü söz çıkmamıştır. O temiz bir kalp taşıyor oğlum, haberin olsun.

Pavel boynunu büküp tek kelime bile etmedi. Bu konuşma onun hiç hoşuna gitmemişti. Ayaklarını uzattı ve buruşuk botlarını dizlerine doğru çekerek kalın ve kısık sesle:

- Çok toz var be Matey Baba! Araba yoktu. Ben de buraya kadar yürüdüm. Sen nasılsın bakalım Matey Baba, hayat nasıl? dedi.
- Tanrıya şükürler olsun oğlum. Herkes gibi yaşıyoruz işte. Otu çevirmeye gidiyordum ama babanla konuşmaya başladım ve geç kaldım. Özür dilerim oğlum, ben gideyim artık, varana kadar... İhtiyarladım ve çok çöktüm.

Matey Baba salına salına omzundaki gübre çatalıyla sokaktan kayboluverdi.

Doğudan ormanlık tepelerin ardından güneş kendini gösterdi. Yaylaları saran büyük gölgeler ve vadileri örten gölgeler kalkmaya başladılar. Işıklar tarlalar

üzerine salınıverdi ve toprağı doldurdu. Meyhanenin yanındaki avlu kapısı yavaşça açıldı ve konuşarak Gerak Baba'nın gelinleri birer birer çıkmaya başladılar. Yalın ayak, başlarında beyaz örtülerle, ellerinde oraklarla tarlaya gidiyorlardı. Elka en son çıktı ve hafifçe kapıyı açtı.

Pavel'i görünce üçü de şaşırılmış bir şekilde duraksadılar.

— Bak sen! Pavel gelmiş! – dedi Petir'in karısı.

— Bak sen misafirimiz varmış da haberimiz yok – diyerek Pavel'i selamlamaya başladılar.

Elka ise şaşkın ve heyecandan soluk bir halde kenara çekildi. Ufak yüzü, beyaz örtüsü altında günahsız duruyordu. Hüzünlü ve kocaman gözleri korkak bakıyordu. O acemi bir kız gibi bu adamın önünde ne yapacağını bilmiyordu. O şahinin havada süzülmesini izleyen ormanda saklanmış güvercine benziyordu.

— Elka bak, kocan gelmiş, bir hoş geldin de bari – alaylı bir şekilde Petir'in karısı Elka'ya seslendi.

Yalın ayakları utancından birbirine dolaşan Elka, gölge gibi Pavel'e yaklaştı ve hiçbir şey demeden elini uzattı. Pavel elini ağır ve isteksiz bir şekilde aldı ve kuru bir bakış attı. Elka kenara çekildi ve gözyaşlarını silmek için başını yana çevirdi.

Pavel önünde duran ve ona sorular soran yengelerine:

— Erkencisiniz, dedi

Elka ise kocasına korkak güvercin gibi şaşkın vaziyette, kenardan bakıyor ve inanamıyordu. Bunun bir rüya olduğunu düşünüyordu.

Yordan Baba elinde yular tutuyor ve oğluna bakmaya doyamıyordu. Gelinlerinin davranışı, sevinci bile ona şu anda yapmacık gelmiyor, kalbini okşuyordu. Tüm geçmişi affedip “Bu durum düzelecek. Kötülük daim değildir, iyilik her zaman üstün gelir” diye düşünüyordu.

— Pavel kusura bakma biz gidelim, gün ilerliyor – dedi Petir'in karısı – tarlaya orakçıları gönderdik, acele etmemiz gerekiyor. Petir ve Bojan

yukarıdaki tarlaya gittiler. Sen babamla Allah ne verdiyse ye, biz akşama erken döneriz.

- Tamam, abla siz işinize bakın! dedi Pavel.
- Gelinim Elka evde kalsa iyi olur, dedi ihtiyar adam Bojan'ın karısına.
- Tamam o zaman, isterse kalsın. Onunla da onsuz da hep aynı iş oluyor zaten – dedi, Bojan'ın karısı, nefretle ve gülerek.
- Hadi gidelim çok geç kaldık, diye ekledi.

İki elti Eka'ya haset ve alay dolu bir bakış atarak yollarına devam ettiler.

Elka mahcup bir halde kalmıştı, Pavel'e ve kayınpederine şaşkın bir bakış attı. Fakat onlar da bir şey demeyince eltilerinin arkasından sessizce ve boynu bükük bir halde acele acele devam etti. Beyaz başörtüsünün uçları güvercin kanadı gibi arkaya doğru savrulmaya başladılar.

İhtiyar adam, iki gelinin ani kininden şaşırılmış, üzüntülü bir şekilde oturdu ve sessizce yırtık yuları tamir etmeye devam etti.

Pavel bakışlarıyla nehrin boyunca uzanan sokaktan kaybolan Elka'yı süzdü ve bakışlarını tarlaya doğru yöneltti.

Buradan köyün büyük bir kısmı görünüyordu ve bilhassa nehrin aktığı bölüm çok iyi görünüyordu. Pavel çocukluğunda burada oynamayı çok seviyordu. Delikanlılığında ise Elka ile burada buluşuyordu.

Şimdi köy ıssız ve sessizdi. Sadece bir yerlerden uykulu çocuk sesleri ve at arabası sesleri geliyordu. Köyü ikiye ayıran geniş toprak yol, evlerin bahçeleri, kırmızı kiremitli çatılar, yüksek söğüt ağaçları ve nehir kıyısındaki ceviz ağaçları uykudan yeni uyanmışlardı.

Köyün ardında güneş ışıklarıyla, armut ve erik ağaçlarıyla dekore olmuş ve işçilerle, orakçılarla dolu altın renge bürünen olgun tarlalar uzanıyordu. Tarlanın ortasından yol geçiyordu. Pavel yengelerinin ve karısının köyden çıkarak o yola girdiklerini gördü. Petır'ın ve Bojan'ın karısı önde hep birlikte yürüyorlardı. Onların ardından tek başına, boynu bükük Elka yürüyordu. Elindeki orak parlıyordu. Başörtüsünün uçları ise kanat gibi hala titriyordu.

Pavel ardından tarlalarda kaybolana kadar uzunca baktı. Bakıyordu ve ona karşı hiçbir şey hissetmiyordu. Ne merhamet, ne keder, ne sevgi, ne de sevinç. Ona bir başkasının karısıymış, uzakmış gibi bakıyordu ve nasıl yaşıyor bu kadın diye kayıtsızca düşünüyordu.

Ovanın ardına dağınık dağ silsileleri dikiliyordu ve ufuğu sarıyorlardı. Onların üstünde küçük mavi bulutçuk dans ediyor ve güneşin etkisiyle gümüş gibi parlıyordu.

Pavel bu güzel resme bakıyordu. Bu resim önünde ruhu kitap sayfaları gibi sayfa sayfa açılıyordu ve istemeden onu hüzünlendiren bulanık, uzak ve güzel anıları okuyordu.

İhtiyar Gerak gelinlerinin Elka'ya attıkları kızgın bakışları ve Elka'nın da onların ardında ağlayarak ve yalnız gittiğini fark etti. Belki de kalmak istiyordu ancak bunca sene küçümsendiği ve hor görüldüğü için kendine üstün gelemedi. Pavel'in kalbi ve gözleri de onu tutamadı. İhtiyar adamın sözleri duyulmadı bile. Yordan Baba ağlamaya başladı. İşiyile meşgul olmaya çalışırken gözyaşlarını ele vermemek için oğlunun yüzüne bile bakamadı ve ağlamamak için de konuşmadı.

Böyle geldi böyle gidecek – diye düşünüyordu. Bu durum daha iyi olmayacak. Sevgi insan kalbinden kaçıyor, insanlar artık kardeş değil.

Baba ve oğul uzunca sustular. Baba ağlamaktan boğulmuş bir halde konuşamıyor, oğul ise can sıkıntısından dolayı ne soracağını bilmiyordu.

En sonunda ihtiyar adamın yorgun yüreği dayanamadı ve ağlamaya başladı. O yuları bir tarafa fırlattı ve titrek ellerini önünde duran oğluna doğru kaldırarak gözyaşlarından boğulmuş sesle:

—Oğlum. Gördün mü onu nasıl dışlıyorlar. Ve hiç kimse de onu savunmuyor. Sen çektin gittin. Beni artık eskisi gibi dinlemiyorlar, Elka ise sadece susuyor. Günaha giriyoruz oğlum, o da bizim gibi insan. Hanemiz onun hayatını kararttı, dedi ihtiyar adam oğluna.

İhtiyar adamın bu sözlerinden Pavel hiç etkilenmedi. Tam aksine sanki biri ruhunun içine tükürmüş gibi, derinliklerinde yavan bir duygu hissetti sadece. Geri döndüğüne pişmanlık duymaya başladı.

— Nefret ediyorlar işte. Ne yapabiliriz ki – konuşmaya devam etmek istemediğini açığa çıkaran bir yaklaşım ile cevap verdi.

— Boşuna nefret ediyorlar oğlum – diye devam etti ihtiyar adam. O da diğerleri gibi çalışıyor. Lakin onu kovuyorlar, tanrıdan korkmuyorlar ve kovuyorlar. Herkes kendi menfaatiyle ilgileniyor. Diğerleri umurunda değil. Herkes köpekler gibi topluyor, gizliyor. Sanki ölmeyecekler de sürekli yaşayacaklarmış gibi. Mal mülk ne kadar istersen var. Herkese yeterince var hatta başkalarına yetecek kadar bile var ama onlar kırıntılar için bile kavga ediyorlar. Mesela günahsız Zaharinço onları seviyor, saygı gösteriyor ama onlar ise fırsatını yakalasalarda bir kaşık suda boğacaklar zavallı çocuğu. Artık bu evde yaşanmıyor oğlum. Kardeşlerin ve yengelerin ayrılmak istiyor. Herkes kendi kesesini bilsin diyorlar. Kardeş gibi yaşamalarına, birbirilerini sevmeye ve saygı duymaya ne engel oluyor peki. Kıskançlık, cimrilik, kötü kalplilik ve şeytan engel oluyor. Şeytan onları rehin almış, bırakmıyor, kötülük ruhlarına dükkân açmış ve iyilikle ticaret yapmaya başlamış.

İhtiyarın sözleri heyecandan boğazında tıkanı. Kafasını ellerine dayadı ve sustu. Babasının sözlerinden etkilenen Pavel;

— Baba sen işine gücüne bak. Her hastalığın bir dermanı vardır –kuru ve duyarsız bir şekilde cevap verdi.

İhtiyar adamın yüreği önüne tüm derdini serdiği oğlundan ne bir sempati, ne de bir acıma gördü ve tekrar terkedilmiş ve yalnız kalmış hissine kapıldı. Yordan Baba aşağıya, dört uzun ince kavak ağacının arasından, çatısının üzerindeki haçın yıldız gibi parladığı, kırmızı kiremit çatılı, mavi kilisenin sivrildiği köye doğru bir an için baktı. Sonra da tekrar yırtık yulara dikkatini yöneltti. Ağlıyor mu düşünüyor mu anlaşılıyordu.

V

Pavel'in dönüşü ansızın ve beklenmedik olmuştu ama bu durumu değiştirmedeği gibi kimseyi de sevindirmede. Elka'nın susuz bahçe gibi yanan ruhu

hoşnut olmadı. Şimdi o daha çok ve daha derinden acı çekiyordu, çünkü gece gündüz beklediği sevgilisi tarafından kırılmış ve aşağılanmıştı. Pavel onu sevmedi ve okşamadı. Pavel'in yanına odaya girdiği ilk akşam, o genç bir gelin heyecanı ile kapıdan içeriye doğru yürüdü. O sarılmalara acıkmıştı, yalnızlığı ve acıyı dindirecek şefkate ve dikkate susamıştı. Korkak, nefessiz, bin bir zorla sıcak havalarda suya kadar kendini sürükleyebilen bir yaralı asker gibi yanına yatağa çöktü. Fakat Pavel uyuyordu ya da uyuyormuş gibi yapıyordu. Onda ceset gibi itici bir soğukluk vardı. Elka soluk yüzüyle onun yüzü üzerine eğildi, elini tuttu ve sevgi arzusunun tüm gücüyle elini sıktı. Pavel gözlerini açtı ve beni rahat bırak ve git buradan demek istiyormuş gibi soğuk soğuk baktı. Elka anladı. Kalbi sızlamış, kanamaya başlamıştı ama o hala hayal ettiği mutluluğu, hayallerini, umutlarını tek dayanağı göğsüne bastırılmış tutuyordu ve salmak istemiyordu. O Pavel'e ufak elleriyle sarıldı, yanına doğru çekti, göğüsleriyle vücudunu bastırdı ve dudaklarını Pavel'in dudaklarına değdirdi. Fakat Pavel güçlü kollarıyla onu itti:

— Bırak beni, çok şımarmışsın sen! dedi.

Elka o sesin tüm keskin soğukluğunu, bu adamın tüm kayıtsızlığını hissediyordu. Elka sessizce çekildi, mumu söndürdü ve köşede sakince, tatlı bir şekilde minderde uyuyan Zaharinço'nun yanına uzandı. O kendini herkes tarafından itilip kakılan, tamamen uçuruma terk edilmiş gibi hissetti. Nazıkçe yüzünü örttüğü bu tatlı ve masum nefesin sahibi küçük yaratık ona gerçekten yakındı. Kurtuluş olarak ona sarıldı ve onunla bütün gece ağladı.

Pavel çocuğuna karşı bile soğuk davranıyordu. Birkaç defa dizlerinin üstüne aldı, onunla konuştu fakat çocuk yabancıymış gibi Pavel'e baktı ve bir türlü alışamadı. Bu hayatta ilk defa gördüğü, tuhaf bıyıklı adam, üzerinde kılıcı, elbisesinin düğmeleri ve kollarındaki altın işlemeleriyle dikkatini çekmişti ancak söylediği sözler bir babanın çocuğuna söylediği sözler değildi.

Bojan'ın ve Petir'in karısı Elka'nın acı çektiğini görüyorlardı. Acısının ve dertlerinin nedenini tahmin edebiliyorlardı ve gizlice böbürleniyorlardı. Onlar Elka'ya, her adımda hissettiği ölümcül acıma duygusuyla davranıyordu. Onlar sabahları ovaya giderken Elka'yı yanlarına almıyorlardı. Onlar ölüme mahkûm bir hastayla konuşuyormuş gibi, temkinli, kurnaz ve yumuşak sesleriyle konuşuyorlardı. Bu Elka'yı daha da üzüyordu. Sadece Yovka kendi hassasiyetinden dolayı yengesi

Elka'nın ne kadar yakınlığa ve yardıma ihtiyacı olduğunu hissediyordu. O her zaman yengesinin yanındaydı ve ev işlerinde ona yardım ediyordu. Zaharinço'ya fazla yaramazlık yapmaması için dadılık yapıyordu.

Kardeşleri de Pavel'e soğuk davranıyordu, hele Bojan babasının kardeşine olan zaafını bilmesinden dolayı bir başka davranıyordu. Pavel'in bu ani gelişine şüpheyle yaklaşıyordu. Senelerce haber vermeyen Pavel, neden şimdi iş zamanı aniden geliyordu. Bu durum babasının gizli parası hakkında daha çok düşünmesine sebep oldu ve ikisi yalnız kalınca da gizlice takip etmeye başladı.

Petir şüphelenmek bilmiyordu. Evdeki Pavel'e karşı sürekli artan kin onun geniş ve açık kalbine kök salmamıştı. O kardeşini iyi huylu bir gülümseme ile karşıladı ve bir araya gelip uzun uzun hayatı hakkında ona sorular sordu. Bir pazar günü ikisi dışarıya arkadaşlarını ve komşuları görmek için meyhaneye gittiler. Garsona şarap söyleyerek sağ salim tekrar görüşmelerinin şerefine, yüzündeki sevinç ifadesiyle içtiler. Biraz içince;

— Sen Pavelim, bırak bu aptal askeri görevi, yeter şehirlerde dolaştığın. Buraya geri dön de Tanrının bize verdiği rızka göre yaşayalım. Üç arşın bığığın var ama bu görevin senin için olmadığı aklına gelmiyor. Fakir fukara olsaydık git, durma derdim ama biz köyün en zengin ailesi değil miyiz? Şehirde beylerin kölesi olma, gel köyünde köylülerin beyi ol. Tarlalara çıkıp kilisedeki gibi şapkanı çıkararak baktığın yere kadar bunlar benim diyebileşin. Babamızın parası da var, o isterse güneş yakmasın diye paraları saklayadursun, onlar yine de bizim olacak, dedi.

Petir kadeh elinde, ölümsüzlük düşüncelerinin ustası bir konuşmacı misali, geniş daireler çizerek ayakta konuşuyordu. Meyhanedeki insanlar söylediklerine inanmayarak dinliyorlar ve güvensizce gülümsüyorlardı. Birisi gülererek şöyle dedi:

— Bojan sağ olsun, altın şeytanı kuyruğundan o yakalayacaktır.

— Bojan benim kardeşimdir eğer becerebilirse yakalasin. Açık tuzak tilki yakalayabilir ama kapalı tuzak...

Petir içtiği şarap kadehlerinden başka, bir sanatçı gibi insanların önünde söylediği kelimelerden de sarhoş oluyordu.

Pavel ise sözlerden ve kadehlerden uzak duruyordu. Petir her kadeh doğdurduğunda şöyle diyordu:

— Kardeşim yeter, kendimi iyi hissetmiyorum, daha fazla içmeyeceğim.

Fakat Petir onu rahat bırakmıyordu:

— Pavelim iç be kardeşim! Kuraklıkta kurbağa vaklar mı hiç... Bunca sene sonra ilk defa görüşmüşüz, içelim bari.

Pavel de hayır diyemiyordu bu sözlerden sonra.

Akşam geç saatlerde zil zurna eve geldiler. Evdekiler akşam yemeğini yedikten sonra hasat için erken kalkacaklarından dolayı yaz uykularına yatmışlardı. Elka yatmamıştı. O onlara yemek vermek için uyanık bekliyordu. Sabah kiliseye gittiğinden dolayı üzerinde hala bayram elbiseleri duruyordu. Evde dolaşıyordu. Yeşil çoraplarının üstüne giydiği hafif ve renkli terlikleri sessiz evde yankılanıyordu. Ufak cırcır böceği evin bir tarafında şarkı söylüyordu. Gölgesi ocağın ateşinden aydınlanmış duvarlarda kayboluyordu. Elka sofrayı kuruyordu, bükülüyor, kalkıyor, bir yerlere gidiyor, tekrar geri dönüyordu. Pavel onu gözleriyle takip ediyordu, aldığı alkolün etkisiyle, entarisinin altındaki genç bedeninin çizgilerinden tahrik oluyordu. Bu bir aşkın arzuları değildi, bu ahlaksız bir adamın kötü niyetiydi.

Akşam yemeğinden sonra yatak odasına girdikleri zaman, Pavel ona doğru uzandı ve kucaklamak istedi. Ama Elka onu bağışlayıcı bir tebessümle reddetti.

— Sevmediğin bir kadından ne istiyorsun!

Pavel gülümsedi ve ikinci defa uzandı. Yüzündeki tebessüm çirkin ve alaycı idi. Elka onun bu kötü muamelesinden tiksinişmiş bir vaziyette kenara çekildi. Fakat o güçlü ve kuvvetliydi. O bir top gibi Elka'yı kucağına alıp, nemli sarhoş ağızıyla onu utandıran ahlaksız kelimeler söyleyerek öpmeye başladı. Elka ağlıyor ve yalvarıyordu ve avlanmış bir balık gibi çaresizce karşı koyuyor, kendi kocasının kucağında değil de bir yabancıнын kucağında olduğunu kabul ederek kendini kirletilmiş hissediyordu. Ama o güçlü sarılmalarıyla Elka'nın gözyaşlarının akmasına engel oluyor ve bu zaferden zevk alıyordu.

VI

Pavel niçin gelmişti. Sadece 15 gün izni vardı. Karısını, çocuğunu, akrabalarını ve yuvasını görmeye gelmiş gibi bir hali yoktu. Çok canı sıkılıyor ve zamanı nasıl geçireceğini bilmiyordu. Günler uzun geliyordu. Evde duramıyordu, evin içindeki kavgalar onu rahatsız ediyor ve bunlara dayanamıyordu. Gündüzleri herkes tarlaya gidince köy boşalıyordu. Sadece ihtiyar nineler gölgeler altında uyukluyor ya da sürüngenler gibi köy çeşmesine doğru sürünüyorlardı. Hatta çocuklar ve köpekler bile tarlaya gidiyordu.

Köyün üzerinde dayanılmaz boğucu bir kuru sis titriyordu. Pavel evin önündeki sundurmanın üzerinde, tembel tembel oturuyor, elindeki ince söğüt değnek ile çizmelerine vuruyor, sandalyede bir derviş gibi sallanıyor ve olgun hasatın parladığı tarlalara doğru bakıyordu. Sonra yavaşça merdivenlerden iniyor, evin bahçesinde dolaşiyor sonra da başını güneşe doğru kaldırarak saati tahmin etmeye çalışıyordu. Daha sonra bir defa daha güneşe bakarak tembel tembel meyhanelerde insan aramaya çıkıyordu. Orada ya bir yolcu ya da tarladan bir ufak rakı içmeye kaçmış ya da tütün almaya gelmiş bir köylü buluyordu.

Bazen akşamüzeri gün serinlemeye başlayınca Pavel, tarlaya doğru gezmeye gidiyor ve orakçılarla sohbet ediyordu. Orada babası, kardeşleri, karısı, yengeleri ve tüm çocuklar vardı. Hasta görünüşlü Yovka bile oradaydı. O çalışmıyordu, sadece ağaç gölgesi altında örgü örüyor, çocuklara göz kulak oluyordu.

— Tanrı yardımcınız olsun – diyordu Pavel, anızlarda dikilip elindeki ince değnekle avucunun içine vurarak.

Bir düzine yevmiyeci kız canlı ve yüksek sesle ona cevap veriyordu. Petir de kalbinin derinliklerinden cevap veriyor, sigara sarmak için çalışmaya ara veriyordu. Entarisi terden dolayı ıslak idi. Toz yüzünden küçük siyah nehirler akıyordu. Hasır şapkasını indirerek, terli yüzünü siliyor, işlemeli entarisini düzeltiyor ve sonra da sigarayı zevkle içmeye başlıyordu.

— Çok sıcak, tarla su için ağlıyor. O buğday gözyaşı gibi dökülüyor – diyordu ve bakışlarını, mübarek toprak anaya saygı gösteriyormuş gibi bir kalkıp çömelen orakçılarla dolu tarla üzerinde gezdiriyordu.

Pavel'in yengeleri yevmiyecilerle birlikte orak biçiyordu. Elka'da onlarla beraber biçiyordu. Onlardan biraz ayrı ve dışlanmış gibi yalnızdı. Ne konuşmalara ne de kadınların yankılanan sonra da birden bire kesilen gülüşlerine katılıyordu.

Pavel'in yaklaştığı anlarda nefesi kesiliyor, kalbi sanki göğsünden çıkıp bir keklik gibi fırlayıp, tarladan kaybolacakmış gibi çarpmaya başlıyordu. Gözlerinin önüne yıldız misali kıvılcımlar beliriyor, bakışlarını köreltiyordu. O nefes almak için kalkıyor fakat kocasına bakmıyordu. O anda herkesin bakışlarını üzerinde hissediyor, yer yarılıp da içine girmeyi diliyordu.

İki küçük kız ve bir ihtiyar kadın tutamları topluyor, Bojan ve Petır ise Yordan Baba'nın çabucak yaptığı demetleri ipe bağlıyorlardı.

Bojan kendini işe tam vermişti. Hasır şapkası ve entarisiyle demetleri çabucak, ganimetmiş gibi bağlıyordu. Bojan hızlıca, yorulmadan sanki yarışmış gibi çalışıyordu. O her demeti bir cimrinin altın torbasını kaldırdığı gibi kaldırıp, sunak²⁴⁹ inşa edercesine diziyordu.

Pavel ise gölgede Yovka'nın yanında oturuyordu. Şapkasını çıkarıp dirseğine dayanarak arkaya doğru yaslanıyordu. Bu hareketi yapınca sanki eski bir yara nükseder gibi ağrıdan suratını ekşitiyor, gözleri sıkıntı ve tarlanın altın ışıltısından usanmış gibi daralıyordu. Yovka ise bir çocuk saflığı ile mesut oluyor ve ona soruyordu:

— Amca, senin olduğun yerde kadınlar hanımefendiler mi yoksa köylü kadını mıdır?

— Hanımefendi – diye cevap veriyordu Pavel.

— Peki ellerinde hep şemsiyelerle dolaşırlar değil mi?

— Tabii ki.

— Biz ise burada kızgın güneşin altında yanalım.

Pavel susuyordu.

— Gerçekten kurbağa yiyen insanlar var mı?

— Almanlar ve İtalyanlar yiyorlar.

²⁴⁹ Sunak ya da altar: adak adanan ve kurban kesilen dini yapı. Hristiyanlık ve Musevilik dininde önemli bir yere sahiptir.

— İğrenç - Yovka kaşlarını çatarak iğreniyordu.

Onları meraklı ve geniş gözleriyle dinleyen küçükler, sanki aralarına kurbağa düşmüş gibi çığlıklar içinde tükürerek kaçıyordu.

Pavel'in canı pek konuşmak istemiyordu. O artık bir zamanların neşeli, hayat dolu, konuşkan Pavel'i değildi. Çocuklar sorularında ısrar etmelerinden dolayı kalkıp, anızlardan insansız ve taze biçilmiş otlaklara doğru uzaklaşıyordu.

O ne yollardan ne de patikalardan yürüyordu. İnsanları görmemek için çalılardan arkasından yürümeyi yeğliyordu. Bir tanıdığı ya da arkadaşı nasıl olduğunu, ne zaman geldiğini sorarsa ona bu sorular tuzak geliyor, zorla yüzüne bakmadan cevap veriyordu.

Bir keresinde Pavel, tarlada çalışanları gezip etraflarında biraz boş boş dikildikten sonra karşıdaki vadiye giderek üç eski meşenin kökleri altından akan soğuk kuyunun yanındaki gölgeye oturdu. Orası sakin ve serin idi. Pavel uzunca kafasındaki tüm düşünceleri bir kenara bırakarak sırtüstü yattı. Etrafındaki kızıl su tavukları yorulmadan muntazam bir şekilde şarkı söylüyorlardı. Pavel onların şarkısını dinliyor ve suya taş atınca oluşan halkalar misali, metalik halkalara dönüştüğünü hissediyor ve bu halkaların sonundaki ormanda tüm cırcır böcekleri bu halkaları çekerek genişletiyor, çoğaltıyor ve cırcır ederek üzerlerinde dolaşmış gibi hissediyordu.

Yakındaki çalılardan hışırtı duyuldu. Pavel başını kaldırdı. Kuyunun yanında babası durdu ve şapkasını çıkardı. Akşam oluyordu. Meşenin büyük gölgeleri vadiyi aşmış artık karşıdaki anızlara yayılıyordu. Bir kumru ciddiyetle ve muntazam bir şefkatle yoldaşını çağırıyordu.

— Sen burada mıydın? diye sordu Yordan Baba bir baba şefkatiyle – Ben ise seni artık köye döndün sanıyordum, dedi.

— Bu güzel yerden ayrılamadım, baba – dedi Pavel – zaten biraz da uyuyakalmışım, diye devam etti.

— Sen hiç iyi görünmüyorsun. Hasta mısın? Nesin?

— Yok bir şeyim baba, merak etme sen...

Pavel parmağındaki yüzüğü çıkardı ve parmaklarıyla çevirmeye başladı. Mahcup görünüyordu.

— Geldin ancak mutlu değilsin, sanki yabancıymışız gibi bizden kaçıyorsun.

Gerak bunu aniden, alay edercesine söylemişti ancak sesinde bir acı seziliyordu. Oğluyla birlikte çime oturdu. Geldiğinden beri ilk defa böyle babasıyla baş basa kalabilmişlerdi.

— Anlat bakalım Pavel oğlum, orada nasıl yaşıyorsun, neden artık geri dönmüyor ve işinin başına geçmiyorsun. Bak ben artık günlerimi sayıyorum, annenin yanına gideceğim yakında. Sen ise gurbette, görevdesin. Bu nasıl görevdir bilmiyorum. Neyine lazımdı oğlum.

Güneş artık batmak üzereydi. Akşamın örtüsü düşüyordu yavaş yavaş. Gölgeler, ışık, hava bile artık hafifleşmişti. Dikenli anızlar, tarlalar, biçilmiş çayırlar, nehirler ve tüm toprak sanki yumuşamıştı, duygusallaşmıştı, sanki Tanrının görünmez eli onu okşamıştı.

İhtiyar Gerak'ın yüreği de böyle yumuşak ve nazikti.

— Ne yapayım! Bu yola çıktım bir kez, geri dönemem, dedi Pavel.

— Bu yolda ne iyilik buldun? Hiçbir şey. Ne para kazandın ne de kendi hayatına katkıda olacak bir şey buldun. Bizlerden uzak o şehirlerde kim bilir nasıl yaşıyorsundur. Kalbin artık sertleşmiş, seni doğurup büyüten toprağına yabancılaştın. Bir bak! O karşıda görmüş olduğun çayırlar ve tarlalar bizim. Onları sizin için edindim ve size bırakmayı düşünüyorum. Güzel ve verimli toprak, yüreğim gibi yumuşak. Bir ek bin veriyor. Ama... Senin ellerin artık pulluk tutamaz olmuş!

İhtiyar Gerak usulca konuşuyor ve kınamaları bile yumuşak, sıcak ve sevimli idi. Onun sözlerinin arkasında korkulu ve gizli bir duyulma isteği gizliydi.

Pavel cevap vermedi. Babasının gözlerine bakmadı, boynu bükük sinirli ve tedirgin bir halde üstüne oturduğu otları koparıyordu.

— Artık eve dönmeyi düşünmüyor musun?, diye sordu babası uzun bir sessizliğin ardından.

— Hayır! – diye sert bir şekilde cevap verdi Pavel – Benim niyetim başka, dedi.

— Nedir senin niyetin?

— Şehirde ticarete başlamak istiyorum

— Bu beş para etmez görevde durmaktan daha akıllıca. Lakin ticaret için sermaye gerekli.

— Ben de zaten bunun için geldim baba – dedi Pavel canlı canlı – Sen bana yardım edeceksin baba. Bakkal gibi bir şey açmak istiyorum ama daha kocaman olacak.

— Çok geç kaldın oğlum – dedi ihtiyar adam içini çekerek – Baban artık beş parasız.

Pavel'in rengi soldu. Vücudunda karıncalar gezmeye başlamış gibi titremeye başladı. Babası bunun farkına varmamıştı bile. O oğlunun teklifine şaşırılmış ve hatta darılmıştı. Düşünceli bir şekilde yere bakıyor ve hafifçe ve sanki söylediği ağır sözleri oraya gömercesine uzun süreliğine kafasını oynattı.

— Baba sen kendin de benim bu görevden usandığımı görüyorsun. Beni başka birine çevirdi, ben kendim de farkına varıyorum. Şimdi ise bu hatamı düzeltmek istiyorum ve tüm umudum sende. Ben babamdır, bana yardım eder diye düşünüyordum. Sen ise bana başka söylüyorsun.

İhtiyar adamı acıma duygusu sardı.

— Ne kadar para lazım, diye sordu.

— Beşbin Leva.

— Beşbin Leva! – Gerak şaşırıldı- Sen beş bin levanın ne kadar olduğunu biliyor musun?

İhtiyar adam gücendi. O her zaman ve herkesten parası olduğunu gizliyordu. Şimdiyse oğlunun böyle büyük bir miktar talebinde bulunması onun iddiasının yalan olduğunu ortaya çıkaracağını düşündü.

— Beş bin leva, beş bin leva! – tekrar ediyordu – siz beni milyoner mi sandınız. Bende beş bin leva ne arar! Ne zaman kazanmışım ben bunca parayı?

— Eğer gerçekten sende yoksa o zaman topraklarını ipotek edeceksin ve Ziraat Bankası'ndan borç alacaksın. Bana sadece sen yardım edebilirsin baba!

— Nee! – dedi babası ve yerinden fırladı – Ya kardeşlerin ne der! Onlar buna izin verecek mi peki! Sen ne dediğinin farkında değilsin be oğlum!

— Eğer olmazsa – dedi sertçe Pavel ve yerinden kalktı – eğer olmazsa ben orduya devam ederim ve orada da ziyan olurum. Senin yardımın olmadan ben iyi bir hamle yapmam.

Baba ve oğul farkında olmadan hareket ettiler, vadiden çıktılar ve anızlardan geçerek köye doğru yöneldiler.

Ateş topu gibi olan güneşin yarısı artık karşıdaki tepelerin arkasına düşmüştü.

İkisi yan yana yürüyor ve susuyorlardı. Pavel babasının yana bakmadan bıyığının kenarını sinirli bir şekilde kemirmeye başladığını gördü.

Tarla çalışanlarını yorgun argın bir şekilde her taraftan köye akıyorlardı. Erkekler en önde geniş adımlarla yürüyor, onları yanık ve buruşuk yüzlü, bir omuzunda araç gereçleri diğer omuzunda çocuklar olan kadınlar takip ediyordu. Genç kızlar bir ara türkü söylemeyi denediler ancak daha sonra yüksek sesle gülerek sustular. Ova artık uyuyordu, tarlalardaki biçilmemiş buğdaylar akşam serinliğiyle birlikte başlarını kaldırıp derin nefes alıyordu. Güvercinler karınları doymuş halde ikişerli guruplar halinde ormana doğru uçuyordu.

Pavel ve babası köye girdiler. İhtiyar adam aniden durdu.

— Pavel oğlum sen bu işi iyice düşündün mü?

— Düşünmemiş olsaydım bunu seninle konuşmazdım baba.

— Tamam! Ben sana bu parayı vereceğim ama bana kimseye söylemeyeceğine dair söz vermeni istiyorum. Kardeşlerine bile söylemeyeceksin.

— Söz veriyorum, kimseye söylemeyeceğim.

Bu arada Bojan atı üzerinde onlara yetişti. Şüpheli bir bakış attıktan sonra atını durdurdu ve selamlayıp kızgın bir halde:

— Ne diye gecikiyorsunuz böyle, dedi.

— Kuyunun orada konuşakaldık...

Bojan homurdandı, atını kırbaçladı ve ayrıldı.

VII

Dışarıda yağmur yağıyordu. İki gündür tarlada çalışılmıyordu. Tarla ıslak ıslak istirahat ediyor, ıslak anızlar ise altın rengini kaybetmiş ve kararmışlardı. Yollar çamurluydu. İnsanlar sinekler gibi meyhaneye toplanıyorlar, içiyor ve kötü hava hakkında yorumlar yapıyorlardı.

Bojan odasında yatıyor, dışarı çıkmıyordu. Kendini üşütmüştü. Karısı ekmek hamuru karıyordu. Petir'in karısı çatı katında çamaşır yıkıyor, Elka ise ev işleriyle meşguldü. Kötü hava koşulları onların aralarını da bozmuştu. Bir şey için kavga etmişlerdi ve şimdi de birbiriyle konuşmuyorlardı. Yovka ise sundurma üzerinde oturmuş, yağmuru izliyor ve hayallerinin kanatlarıyla gizemli bir masal dünyasında uçuyordu. Çocuklar etrafına toplanıp nehir kenarından topladıkları ufak beyaz taşlarla oynuyorlardı.

Petir çatı altında bisiklet tamir ediyordu. O başı açık, kendini tamamıyla uğraşına adanmıştı. Pavel ise merdivenlere oturmuş, belki onuncu defa, az önce aldığı mektubu okuyordu. Mektup Lübitsa adında birisi tarafından imzalanmış, bozuk bir dille yazılmış, işveli sözlerle başlıyor ve sonunda da "Göreceksin sen Bulgar domuzu parasız dönersen sana neler yapacağım..." gibi tehditlerle bitiyordu. Pavel bu satırları defalarca okuyup dişleri ses çıkartıncaya kadar çenesini sıkıyor ama yine de memnun bir halde okumadan duramıyordu.

Kapalı meyhanelerinin kapısından babası aniden çıkarak yüksek bir sesle:

— Bunu da mı yaptınız! Bunu da mı yaptınız ha? diye sitem etmeye başladı.

Yüzü soluk ve korkunç, gözleri sonuna kadar açık, saçları ise darmadağınktı. O ellerini geniş ve umutsuzca açarak başını ve göğsünü dövmeye başladı.

— Tanrı kahretsin! Canını alır inşallah!

Haykırmak istiyordu ama yapamıyordu, çünkü içindeki karanlık güç bunu engelliyordu.

Dedesinin bu durumunu görünce hayallerinden uyanan Yovka, çığlık atarak bir kenara gizlendi. Pavel ve Petir koşarak babasını tuttular.

— Geri çekilin! Kendini onların ellerinde kurtararak onlara bağırdı – Siz benim evladım değilsiniz artık. Babanızdan çalarsınız ha. Tanrı sizi kahretsin! Tanrı sizi kahretsin!

Pavel ve Petir birbirilerine baktılar. Babalarının çaresizliğini anladılar ve ne diyeceklerini bilmeden öylece oracıkta donakaldılar. İhtiyar adam ellerinde kendini salıverdi ve duvardan tuğla düşer gibi yere yıkılıverdi.

— Soyuldum ben, soyuldum ben! diye bağırarak başını elleriyle tuttu.

Bu arada ihtiyarın yanına Petir'in ve Bojan'ın karısıyla Elka koşarak geldiler. Küçük Zaharinço ve Yovka dedesinin dizlerine sarıldılar ve ağlamaya başladılar. Onlar ne olduğunun farkında değildi ama dedelerinin bu durumu onları da etkilemişti.

Bojan da geldi.

— Ne oldu. Ne var – diye sordu.

— Birileri babamı soymuş! – ağlayarak karısı cevap verdi.

— Kimin soyduğu belli! – dedi Bojan rengi solmuş ve titrek bir halde

— Kim – Pavel ve Petir ikisi birden sordular.

İhtiyar adam çabucak ayaklarını üstüne kalktı. Gücünü toplamıştı ama titremeye devam ediyordu.

— Bana bakın! Bunu siz yaptınız – dedi oğullarına – paralarımı geri verin bana! Kilisede beddua ederim size. Beş yüz altın almışsınız benden. Hemen bana geri verin. Kim aldıysa versin, affedeceğim. Aksi halde kilisede ayinde size beddua edeceğim... dedi.

— Kim aldıysa geri versin – dedi Bojan düşmanlıkla Pavel'e bakarak.

— Ben mi! Sen benden mi şüpheleniyorsun! diye bağırdı Pavel ve Bojan'a sinirden titreyen elini vurmak için kaldırdı.

Elka çığlıkla koşarak kocasına sarıldı.

— Pavel'im lütfen yapma, ne olur yapma yalvarıyorum!

O karısını yan tarafa itti ama o sırada aralarına Petir geçti.

— Sen hayır için gelmemişsindir kesin – dedi Bojan – elde kaldırıyorsun üstelik! Haydut seni.

— Bojan- Petir ona doğru döndü- Pavel değil sen aldın. Bizi aptal mı zannediyorsun ne zamandır takip ettiğinin farkındayız. Görmediğimizi mi düşündün.

Petir elini kaldırdı ve Bojan'ın suratın ağır bir tokat indirdi. Kadınların çığlıkları tüm köyde yankılandı. Bir anda tüm taraflardan köylüler akın etmeye başladılar. Meraklı kafalar evin avlusundan içeriye doğru bakmaya başladılar. Petir ve Pavel kardeşleri Bojan'ı çamurlu zemine yıkmış üzerine ağır darbeler indiriyorlardı. Etraflarında kadınlar çığlık atıyorlardı. Elka kendisinden geçen Yovka'nın etrafında çaresiz ağlıyordu. Yordan Baba ise destekledikleri bir kaç köylünün elinden kurtulmaya çalışıp

— Gebertin birbirinizi köpekler! Gebertin! Hiç doğmasaydınız daha iyiymiş! Diye bağıırıyordu.

Köyün sokaklarında endişeli insanlar koşuşturuyor ve birbirine:

— Ne oldu. Bu haykırışlar neyin nesi - diye soruyorlardı.

— Geraklar birbirine düştü!

— İhtiyarı soymuşlar!

— Bu kesin Bojan'ın işidir. Pavel ve Petir böyle şeyler yapmaz, diyorlardı.

Bazıları ise yüksek sesle gülüyordu.

Muhtar ile omuzunda ağır bir tüfek asılı olan korucu geldi. Sakalı uzundu. Gerak'ı alıp meyhanesine götürdüler ve sorgulamaya başladılar. Bir kenarda Margalak Matey duruyor ve büyük beyaz sakalından aşağı gözyaşları akıyordu. Meyhane karanlık ve havasız idi. Tavanın tozdan ağırlaşmış büyük örümcek ağıları sarkıyordu. Gerak muhtarı yatağının yanına götürdü, renkli kilimi kenara çekerek yerdeki levhalardan birini kaldırdı. Altından derin ve boş ufak bir delik meydana çıktı.

— İşte – dedi Gerak – Burada saklıyordum tüm varlığımı, tamı tamına beş yüz altın. Kırk sene boyunca birer birer biriktirmiştim onları. Şimdi ise... Kahrolsunlar! dedi.

— Bunu kim yaptığını düşünüyorsun Yordan Baba – diye sordu muhtar efendi.

— Ne bileyim kimin yaptığını, Bojan yapmış olması gerek. Tanrı gebertsin onu! O buralarda çok sık dolanıyordu. Dünden beri ise hasta numarası yapıyordu. Onu aramanızı istiyorum.

Muhtar, korucu ve Yordan Baba, Pavel ve Petir'i çağırdılar ve Bojan'ın yaşadığı odaları aramaya gittiler. Her şeyi darmadağın ettiler, iki sandık kırdılar, dolapları açtılar, tavana çıktılar fakat hiçbir şey bulamadılar.

Bojan çatı katında, kanayan başında sargıyla oturuyor ve susuyordu. Yanında kucağında ağlayan çocuğuyla karısı oturuyor ve ileniyordu. Gözleri ağlamaktan kıpkırmızı olmuş, yüzü ise şekilsiz ve çirkin idi. Üzerimdeki tüylü siğiller onu daha da çirkin kılıyordu. Kısık ve ağlamaklı sesi tüm köyde duyuldu:

— Evimde ne arıyorsunuz, ne işiniz var burada! Biz haydut muyuz? Paran vardıysa saklasaydın sahip çıksaydın parana! O kuşağında kılıcı olan hayır için gelmemiştir!

Evin önüne toplanan insanlar sözlerine gülüyordu. Herkes Bojan'ın babasının paralarını çaldığından emindi. Çatı altında yaralı ve başında sargıyla düşünceli halini görünce;

— O ne tilkidir, o! Kendini masum yapıyor bak sen ona, diyorlardı.

Muhtar ve Gerak muhtarlık binasına gittiler ve uzunca baş başa konuştular. Ondan sonra Yordan Baba eve bükülmüş başıyla döndü. İnsanlar yolunda kenara çekiliyor ve acıma duygusuyla bakıyorlardı. O yan tarafa bile bakmadı.

Köylüler yavaş yavaş dağılmaya başladılar. Sadece birkaç utangaç ve meraklı çocuk Gerakların avlusundan içeri bakıyordu.

Petir ve Pavel meyhaneye gittiler. Onlar sanki cenazeden dönmüşler gibi dertli ve üzgün görünüyorlardı. Petir ellerini yumruk halinde cebinde sıkışmış halde etrafını saran merhametli ve aynı zamanda meraklı görünen köylülerle konuşuyordu:

— Ben paraları düşünmüyorum, ihtiyara üzülüyorum. Adamcağız yıkıldı. O da aptal mıdır nedir. Bu zamanlarda para toprakta tutulur mu?

— Vampirleşiyorlar – diye sarhoşun biri ses çıkardı.

— Ben benimkilerini neden toprak altında tutmuyorum – dedi köyün en büyük fukarası olarak bilinen ufak İlö Kuyrukarar. Üzerindekiler o kadar eski püsküydü kulakları bile yama gibi görünüyordu.

Herkes bu sözlerine güldü. O da kendi sözlerine gülerek kenara çekildi ve sözlerine devam etti. Pavel ise tezgâha dayanmış muhtarla uzun ve gizemli bir konuşma yapıyordu. Onların arkasında birkaç fukara birbirini iterek bir şeyler duymak için kulak uzatıyorlardı.

Akşama doğru yağmur durdu. Bulutlar büyük parçalara ayrıldı ve aralarından sanki yıkanmış gibi tertemiz kocaman bir ay belirdi. Çok geçmeden her şey duruldu. Gece boyunca sadece İlo Kurukarar'ın saçmalıkları duyuluyordu:

— Köylüler soyuldum! Paralarımı çaldılar! diye saçmalıyordu.

O bir baykuş çığılığı gibi gece sakinliğine eziyet eden kindar yüksek ve ürkütücü sesiyle gülümsüyordu.

VIII

Pavel iznin bitmesini beklemeden gitti. Baba ocağındaki hayat artık onu bunaltıyordu. Karanlık meyhanede yatan ve yaralı asker gibi inleyen babasıyla vedalaştı.

— Hakkını helal et baba, fazla düşünme – dedi Pavel gözlerindeki yaşlarla, biz seni bırakmayacağız. Ben istifa edeceğim ve kısa zamanda geri döneceğim.

Yaşlı adam inanamayarak başını salladı ve bir şey söylemedi. O duvara döndü ve yine inlemeye devam etti.

Petir, karısı ve çocuklar, bahçe kapısına kadar Pavel'i yolcu ettiler. Elka ve Zaharinço de arkada yürüyorlardı. Pavel vedalaşıp yoluna devam edince Elka ağlamaya başladı ve üzgün yanaklarından aşağı, gözyaşları nehir gibi akmaya başladı.

— Ağlama, neden ağlıyorsun – dedi Pavel kuru ve görünür bir memnuniyetsizlikle.

Çocuğunun yanağını sıktı ve atına binerek bir daha vedalaştı ve yoluna devam etti. Onun ardından zayıf bacaklarıyla Margalak Baba tökezleyerek atı geri getirmek için istasyona yürümeye başladı.

İhtiyarın paraları değil de evin şerefi çalınmış gibi Gerakların evi çekilmez ve huzursuz oldu. Bojan, Pavel ve Petir'i mahkemeye vermişti. O ağır yaralı değildi ama hala yatıyor ve haşatı çıkmış gibi numara yapıyordu. Petir tüm işlerle tek başına uğraşıyordu. İhtiyar tüm gün meyhanede duruyor ve hiç dışarı çıkmıyordu. Artık hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. O ya yatakta inilti içinde yatıyor ya da odanın içerisinde derin düşüncelere dalmış ve mutsuzluktan kararmış şekilde sessizce ileri geri yürüyordu. Arkasından biri takip ediyormuş gibi aniden dönüp bakıyor, kimseyi göremeyince tekrar devam ediyordu. Kimseyle hiçbir şey hakkında konuşmuyordu. Akşam ve öğlen vakti Elka yanına geliyor, yemek getiriyordu sadece. Elka ona acıyordu ve çoğu zaman onunla konuşmak istiyordu ama Yordan Baba sadece susuyordu. Bir keresinde yanına Zaharinço'yu gönderdi. Kapı koluna yetişemediğinden dolayı bağırmaya başladı:

— Büyükbaba, açsana büyükbaba.

İhtiyar adam torunun içeri aldı, kucağına alarak uzunca ıslak gözleriyle onu okşamaya başladı.

Gerak ne kadar fazla düşünürse o kadar daha fazla Bojan'ın paraları çaldığına emin oluyordu. O oğlunun taş gibi bir kalbi olduğunu bildiği için paraları iade edeceğine inanmıyordu.

Bir gün hırsız kilisede lanetlemeye karar verdi ve papaza bunu söylemek istediğinde baba yüreği ağır bastı ve bu niyetinden vazgeçti.

Evdeki günlük hayat çekilmiyordu. Şüphe ve suç bir çatı altında yaşayamazdı. Düşmanlık ve kin evi doldurmuş ve hepsinin yüreğinde bir yük haline gelmişti. Bojan'ın ve Petir'in karısı birbirine ezelden düşmanmış gibi bakıyordu. Artık çocuklarının beraber oynamalarına izin vermiyorlardı. Aralarında garip, bedensiz bir gölge gibi arada Elka görünüyordu ve sessiz kalıyordu. O gizli ve derin bir acı çekiyordu. Geceleyin herkes uykuya kapılınca, o Yovka'nın odasına gidiyordu. Hasta Yovka, yatağında narin vücudu elbiselerinin içinde değilmiş gibi yatıyordu. Oda zindan gibi karanlık, sessiz ama temizdi. Yatağının yanında sadece yeşil sürahi duruyordu. Başka bir şey yoktu. Raftaki kandilin içinde mum yanıyor, kandilin oymalı kapısından yayılan gölgesi, nerdeyse tüm odaya düşüyordu ve mum ışığı durmadan titriyordu. Açık pencereden ayı ışığıyla aydınlanmış bahçe görünüyordu. Oradaki tüm araç ve gereçler gölgeleriyle beraber uyuyordu.

Elka sessizce hastanın yanına oturup, soluk yüzüne okşayarak;

— Bugün daha iyi görünüyorsun kardeşim, diyordu.

Yovka kutsal bir görüntü görmüşçesine gülümsüyor ve hareketsizce kalıyordu.

— Bugün annem yine sana bağırdı! – diyordu.

— Yok bir şey, ben ona kızmıyorum – diye cevap veriyordu Elka.

— Ne konuşuyorlar yenge! Gerçekten babam mı almış dedemin paralarını –diye soruyordu Yovka ve gizlice yana bakıyordu.

Yüreği hiç tanımadığı bir korkuyla doluyordu.

— İnsanlar konuşuyor işte. Onlarda Tanrı korkusu yok.

Her biri kendi yalnız mutsuz düşünceleri içine gömülmüş, uzunca sessiz kaldılar. Sonra birbirine sarılıp ağladılar. Onlar sakinleştirici, tatlı ve sıcak gözyaşları ile sessizce ağladılar.

İhtiyar Gerak evde ortak yaşamın imkânsız olduğunu gördü ve oğullarını ayırmaya karar verdi.

Hasattan sonra köyün ileri gelenlerini çağırdı. Demetleri dörde ayırdı; biri Bojan'a, ikincisi Petir'a, üçüncüsü Pavel'e ve dördüncüsü de kendine. Evin bahçesini de bu şekilde paylaştırdı. Tarlalar ve çayırlar için kura çektiler. İki tarafında basamaklar olan kocaman evin bir tarafını Bojan'a diğer tarafını Petir'a olmak üzere ikiye böldü. İhtiyar Gerak kendisine meyhaneyi ve bahçesini aldı ve bu bahçeye evin bahçesindeki Pavel'in payını da ekledi. Elka ve Zaharinço'yu da kendi yanına aldı.

Paylaşım adildi. Hiç kimsede memnuniyetsizlik veya itiraz yaratmadı. Bojan daha ertesi gün kendi bahçesini çitle kapadı ve çabucak harman yaparak kendine bir yardımcı buldu. O mutlu ve memnun görünüyordu. Hayallerini gerçekleştirmişti. Tüm gün kel kafasıyla bahçede dolaşıyor, eşine emirler yağıdırıyor, çocuklara bağıırıyordu. Yoldan geçen insanlar duraksayarak:

— Bundan böyle padişah bu, diğerleri köle – diyorlardı.

Bojan hummalı bir açgözlülük ve oburluk ile buğday harmanlıyor sonra da ambara döküyordu. O panoda asılı örgüleri ve yere düşen tahılları topluyordu. Küçük paylarını korkakça savunan serçeleri küfürlerle kovalıyordu. Sanki soyguncular tarafından basılmış gibi, bir avuç buğday için gelen rahip ve dilencileri küfürlerle kovuyordu ve sakinleşemiyordu.

O akşam evde yalnız oturuyordu ve ateşin ışığında büyük marangoz kalemi ile sonsuz hesaplar yapıyor ve kimseye görünmemek için etrafına bakıyordu.

Bojan dışarı çıkmıyor ve beş para harcamaktan korkuyordu. O yumurtaları topluyor ve bayramlarda onları satmak için tavukçu Moşe'nin sesini duymak için bekliyordu. Onunla uzun uzadıya pazarlık yapıyor, paraları alınca da aldatılmadığından emin olmak için titrek elleriyle üç dört defa sayıyordu.

Onun cimriliği meşhur olmuştu. Köylüler her türlü hikâyeler anlatmaya başlamışlardı. İlö Kuyrukarar ise Bojan'ı sokakta karpuz kabuklarından geri kalanları bıçağı ile sıyırıp yerken gördüğüne dair yemin ediyordu.

Petir üzüntülüydü.

Yeni ocağına pek ısınamamıştı. Yüreği Bojan'a karşı güçsüz bir gıpta ile doluydu. Bir zamanlar, babasının paralarından payına düşeni alacağına emin olduğu günlerde sakindi ve hiçbir şeyi düşünmüyordu.

Lakin şimdi!

Şimdi ise sadece geniş ve sert, boğuşması gereken toprağı vardı. Her şey çalışmaya bağlıydı. Fakat yüreği bir civciv yüreği kadar hafifti. O öylece yaşamayı seviyordu. İş onu korkutuyordu. O, bu engin gökyüzüne lütuf etmiş dikenli kara toprağa bakıyordu ve siyah ve mutsuz düşünceleri bir karga sürüsü gibi o toprağın üzerinde uçuşuyordu.

Petir hayal etmeye ve içmeye başladı. Hayalleri çalışma iradesini öldürüyordu. Sarhoşluk onu eziyordu.

Karısı meyhanelere onu aramaya gidiyor, sürükleye sürükleye eve getiriyordu. Ona kızıyor ve beddua ediyordu. İnsanlar kadının kaderiyle dalga geçiyordu. O ise kendini suçlu hissederek herkese karşı yüksek sesle:

— Böyle olmaz ki. Her şeyi benim üzerime yıkıverdi. Kimse yardım etmiyor. Çocuklar güçsüz, henüz tarla işi yapamıyorlar, diyordu.

IX

Pavel'in ayrılmasından kısa süre sonra Elka birden bire değişti. Tamamıyla zayıfladı. Rengi soldu ve sarardı. Gözlerinin etrafında büyük solgun bakır rengi halkalar belirdi. Tüm gün çalışmasına rağmen artık eskisi gibi gücü kalmamıştı. Güzel selvi boyu güçsüzlükten sönüyordu. Yürürken ayakları takatsızlıktan onu taşıyamıyor ve düşecekmiş gibi oluyordu. İştahını kaybetmişti, yemek yiyemez olmuştu. Birkaç lokmayı zar zor yutarak sofradan kalkıyordu.

O artık herkesin bildiği Elka değildi, her geçen gün eriyen ve kaybolan bir gölgeydi artık.

Başlarda hiç kimseye söylemeden ayakta durmayı beceriyordu. İnsanlar zayıflandığını söylediğinde ve neyi olduğunu sorduklarında o tebessümle hiçbir şeyi olmadığını söylüyordu ama yüreğine taş düşüyordu. Yakınlarının ve yabancıların acıma duygusuyla bakışları onu daha da fazla yıpratıyordu.

En sonunda tamamıyla güçsüz kaldı. Yolda ara vermeden pınarda su kovaların zar zor taşıyordu. Bazen evin bir kenarına düşüyor, uzunca yatıyor ve acılar içinde bağıırıyordu. Bazen odasına kapanıp çaresizce yatıyor ve ağlayarak yakarışlarda bulunuyordu:

— Tanrım neden beni bir an önce yanına almıyorsun!

Bu yakarışlar sanki temelinde canlı bir varlık gömülüymüş gibi, meyhanenin karanlık sessizliğini dolduruyordu.

İhtiyar Gerak, artık hazinesinin altın ruhunun yaşamadığı karanlık ve kasvetli odasından yavaşça dışarı çıkıyor ve yavaşça hasta gelinin odasının kapasını açarak:

— Neyin var gelinim. Hasta mısın? Bir ağlıyor bir inliyorsun, dedi parçalı kalbiyle,

Elka ise gözyaşlarına boğulmuş bir şekilde:

— Çok fenayım baba! Ölüyorum! diyordu. Başka bir şey demiyordu.

Tüm ev işleri Margalak Baba'nın zayıf ve güçsüz kollarına kalmıştı. Su taşıyor, bahçeyi süpürüyor, hayvanları salıp bağlıyor ve sağıyor bazen ise hamur bile karıştırıyordu. Efendisine, Elka'ya ve Zaharinço'ya da bir yardımcı melek gibi yardım ediyordu. Bazen Petir'in karısı geliyor yardım ediyordu ve Elka'ya ve kayınpederine bir şeyler getiriyordu. Yovka evde yatıyor ve sürekli yengesi Elka'yı ve dedesini düşünüyordu. Onları gidip de görmek istiyordu ama annesi buna izin vermediğinden tüm gün evde Meryem Ana'nın resmi önünde herkesin huzuru ve mutluluğu için dua ediyordu.

Elka'nın hastalığı hakkında çeşitli dedikodular yayılmaya başladı. Bazıları Bojan'ın karısının büyü yaptığını bazıları ise kocası Pavel'in başkasıyla evlenmek için onu zehirlediğini konuşuyorlardı. Fakat çok azları gerçeği biliyordu. Pavel karısına utanç verici bir hastalık bulaştırmıştı ve Elka onu saklıyordu. Köydeki kadınlar bunu birbirilerine korku içinde sessizce fısıldıyorlardı. Hasta kadına acıyorlar fakat ziyaretine gitmeye utanıyorlardı.

Elka dışarı çıkmıyordu. Köşedeki yatağında, ellerini göğüslerinin üstüne koymuş sessizce yatıyordu. Yanına sadece ihtiyar kadınlar, akrabalar geliyordu. Onlar odaya bir cenazenin yanına girer gibi ihtiyatlı ve yavaş adımlar atıyorlardı ve sonra aniden kendilerini yere salıveriyorlardı ve buruşuk yüzlerini dizlerine dayayarak, büyük bir umutsuzluk içinde ileri geri sallanıyorlardı..

— Zavallı Elka o güzel gelin neye benzemiş! diyorlardı.

Bu ziyaretler Elka'nın huzurunu kaçıyordu. Utanıyordu ve onların iyi niyetlerinden nefret ediyordu. Yalnız kalmak istiyordu, erimek ve yalnız başına ölmek istiyordu.

Pavel'i düşünmeden yapamıyordu. Fakat hayallerindeki Pavel o gençliğini söndüren, onu utandıran ve mahveden kaba adam değildi. O sevecen, uzak ve arzu dolu, daha önce hiç görmediği bambaşka bir Pavel'i hayal ediyordu. Hayallerine kapılmış bir an için bile olsa derdini unutup ve bu hayalinde yarattığı şahsa gülümsüyordu. Bu gülümseme ormandaki kavak ağacının ucundaki güneş ışığı gibi aniden beliriyor ve kayboluyordu ve kurumuş dudakları fısıldıyordu;

— Pavelim, Pavelim canım benim!

Sonbahar yaklaşıyordu. Dışarıdaki rüzgâr bazen Elka'nın odasına bir kaç sarı yaprak atıyordu. Çocuklar ve genç kızlar artık kaba sonbahar çiçeklerini başlarına takıyorlardı. Yaşlı çam ağacı hışırdıyor, sanki dallarında boğuşan yılanlar fısıldıyordu.

Elka yatağından uzaktaki tepelerin üzerine kara yağmur bulutlarının ovaya doğru baktığını görüyordu. Yüreğini dayanılmaz bir acı dolduruyordu. Çabucak sönmeye ve solmaya başladı.

Bir gün yanına Petir geldi. Gözlerine kadar sakallanmıştı. Bıyıklarının uçları kırılmış sarkıyordu. Karşidan rakı kokuyordu. Yanına girdi, bilmem neden, şapkasını çıkardı. Bunu görünce Elka korktu. Şapka hasta yanında değil de cenazede çıkarılır diye biliyordu.

— Elka – dedi - bu böyle devam edemez. Yarın öküzleri hazırlayıp seni şehre hastaneye götüreceğim. Böyle acı çekmen iyi değil.

— Hayır istemiyorum! diye kestiriverdi Elka.

Hastane kelimesi onu kötü etkilemişti.

— Böyle olmaz ki. Doktorlar her şeyin dermanını bilir. Sen yakınımızsın. Neden seni ölüme terk edelim ki!

— Hayır istemiyorum, istemiyorum ben! - korku ile Elka cevap verdi ve güzel ve ağırlı ışıkla dolu gözleri Petir'a yalvarmışçasına baktı. O korunmak istemişçesine yatağın köşesine çekildi.

— Neden istemiyorsun ki. Seni orada kesmeyecekler, tam tersi tedavi edecekler.

— Hayır istemiyorum. İstemiyorum!

Petir biraz durdu, elindeki şapkasını sıkarak odadan çıktı.

— Senin iyiliğin için yapıyorum... İstersen, dedi.

X

Sonbaharın sonu geliyordu. Asık suratlı ufuklar ardından gri sisler beliriyor ve günlerce tepelerde yatıyor, oradan da ağır düşüncelerle ovaya bakıyorlardı. Son yapraklar artık ölen ağaçların dallarından sıyrılıp titreyerek ve kuru bir iç çekişle yere düşüyordu. Gece öfkeli bir rüzgar çıkıyor ve feryatla ıssız köy sokaklarında dans ediyor, damlarda periler gibi koşuyor, bacalarda çılgınca bağılıyor, fukara kapılarını çalıp onları tehdit ediyordu.

Elka hiç bir yere çıkmıyordu. Odasında pencerenin altında ellerini kucağında kilitlemiş yüzünü siyah eşarpla nerdeyse kapatmış bir şekilde yığılmış halde duruyordu. O umutsuz gözlerle dışarı bakıyordu. Düşünceleri parçalı bulutlar misali uçuşuyor ve onlarda tek parça sima bile görünmüyordu. Ev uçurum gibi

sessizdi. Yan tarafta asılı duran su kovaları bile bu sessizliğin ağırlından çınılıyordu. Elka tavanda farelerin kıpırtısını ve kiremit çatının üstündeki kedinin ayak izlerini duyuyordu. Gerak da hiç bir yere çıkmıyordu. Zaharinço dışarıda diğer çocuklarla oynuyordu. Sadece ihtiyar Margalak Baba bu ıssız evde ara sıra boy gösteriyordu.

Günler gecelere bakarak daha çabuk geçiyordu. Geceler Elka için tam bir işkenceydi. Dışarıdaki gölgeler kaybolunca ve odayı karanlık basınca Elka ölümcül bir tedirginliğe bürünüyordu. Uyuyamıyordu. Tüm gece gözleri açık bir şekilde kafasındaki birbirinden hüznü düşüncelele sırt üstü yatıyordu. Gece bitmek bilmiyordu. Dışardan hiç bir ses duyulmuyordu. Sadece bazen kapı veya pencere kapanması sessizliği bölüyordu. Ağaçların dalları sinirli sinirli tıslıyor, bir köpek havlıyordu. Bu durumlarda sanki Elka mezarın içinde canlı yatıyormuş gibi hissediyordu ve inliyordu.

Komşu odada ara sıra, ihtiyarın iç çekmesi ve odada dolaşırken ayak sesleri duyuluyordu. Kapalı bir canavar gibi, uzun süre ileri geri dolaşıyordu.

Böyle bir akşamda, sobanın yanında uyuyan Margalak Baba aniden uyandı. Birinin kapıyı kapattığını duydu ve kontrol etmek için çıktı ve mumu yaktı. Dışarıda fırtına esiyordu, duvarlar fırtınanın gücüne dayanamayarak çatırdıyordu. İhtiyar kapıyı yokladı. Kapı açıktı. Çabucak açtı. Fırtına içeri daldı ve beyaz saçlarını dalgalandırdı ve mumu söndürdü. Matey Baba dışarı baktı. Zifiri karanlığın içinde bir kadının beyaz kollarını gördü. Acelece döndü ve Elka'nın odasına baktı. Kandilin gölgesi altında Zaharinço tatlı tatlı uyuyordu. Elka'nın yatağı bomboştu. Çabucak dışarı fırladı ve sokağa çıktı. Karanlıktı. Fırtına acımasızca esiyordu ve ihtiyar adam fırtınanın gücüne zor direniyordu. Sakalları ve saçları dalgalandı. Gözleri yaşardı ve bir şey göremiyordu. Gökyüzünde korkunç bulutlar birbirini kovalıyordu. Bir an için parçalandılar ve ayın buz gibi ışığı ıssız köyü aydınlattı. Uzakta tekrar o kadının beyaz kollarını gördü. O yoluna devam ediyor ve rüzgârla güreşiyordu. İhtiyar adam tüm gücünü toplayarak bağırdı:

— Gelin!

Fırtına güçsüz sesini boğdu.

— Gelin! – tekrar bağırdı ama kendi bile duyamadı.

Ondan sonra ardından koşmaya başladı. Karşısına rüzgâr çıktı ve sert darbesiyle onu durdurdu. Siyah bulutlar tekrar ayı kapladı. İhtiyar adam tekrar güç toplayarak koşmaya başladı. Güçsüz ayaklarıyla ve sanki bir darbeye fırtınayı yok etmek istermişçesine başı öne doğru eğik bir şekilde koşuyordu. Zifiri karanlıkta hedefe odaklanan gözleri başka hiçbir şey görmüyordu. Nefesi bitiyor ve ihtiyar kalbi yorgunluktan daha hızlı atmaya başlıyordu. Fakat Margalak pes etmiyordu. O rüzgâra karşı koşuyor, bacakları düzensiz kayalık yolda tökezleyerek kendini ziyan etmek isteyen o kadına kurtarma çağrısı göndermek için zorlanıyordu.

— Elka! Gelin!

Gökteki siyah bulutlar tekrar savaşlarda yıpranmış siyah bayraklar gibi dalgalanmaya başladılar. Aradan ay ışığı Margalak Baba'nın önündeki ıssız tarlayı aydınlattı. Köyden dışarı çıkmıştı. İhtiyar adam durdu ve yolun sonuna doğru baktı. Rüzgâra karşı direnerek yürüyen Elka'nın simasını gördü uzaklarda. O değirmen yoluna saptı ve yoluna devam etti. Uzaklardan suyun sesi duyuluyor ve rüzgârla ses yarışlıyordu. Çaresizlik ve merhamet duygusu birden ihtiyar adamı sardı. Kimden yardım istesin bilmiyordu. Kırılmış başını karanlık simaya doğru kaldırdı ve yakarmaya başladı:

— Tanrım sen günahsız bu kadıncağızı koru!

Ay soğuk ve ilgisizce gidiyordu. Yol kenarındaki ağaçların büyük gölgeleri gizemli ve çilginca oynuyordu. Rüzgâr ovada hız kesmeden esiyor, kasırga karanlık içinde dolaşıyordu.

İhtiyar adam Elka'nın yoldan çıkarak ağaçların arkasında kaybolduğunu gördü.

— Gelinim!

Matey Baba yoldan aşağı salındıkça rüzgâr bir an için hızını kesti ve ihtiyar daha hızlı koşmaya başladı. Yorulmuştu ve bacakları ağırlaşmıştı.

Değirmen barajı gürültüsü duyuluyordu. Yaşlı adam etrafındaki büyük kavak ağaçlarını gördü. Kavakların arasında suya doğru başını eğmiş beyaz kollu peri kızı duruyordu.

— Gelin!

Yaşlı adam umutsuzca koşuyor, karanlığı dağıtmak ister gibi ellerini sallıyordu. O insanlık dışı bir çabayla, dikenlere, böğürtlenlere tutunarak küçük tepeye tırmandı. En sonunda su bendinin yanındaki karaağaçların yanına vardı. Elka kolları göğsünde, dikilmiş, karanlık suya bakıyordu. Margalak Baba;

— Gelin! dedi ve güçsüz yere oturdu.

Elka uyuşmuş olarak ona döndü. Yaşlı adam son bir çaba ile kollarını ona doğru uzattı ve bir şeyler söylemeye çalıştı.

— Margalak Baba – diyerek ona doğru koştu

— Evladım burada ne yapıyorsun sen, dedi ve elinden tuttu.

— Otur evladım otur, çok yoruldu. Canım çıktı resmen

— Ölmek istiyorum Margalak Baba. Artık yaşayamıyorum. Artık insan değilim.

— Böyle konuşma lütfen, Tanrı huzurunda günaha girme – dedi Margalak ve onu çocuğuymuş gibi okşadı.

Elka'nın gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Bu tanıdık okşama onun hasta ve dertli yüreğine dokunmuştu. Ağlamaya başladı.

— Ölmek istiyorum Matey Baba!

— Beni dinle Elka kızım, böyle konuşma lütfen. Çocuğunu düşün. Onu kime bırakacaksın, o sensiz ne yapar. Tanrıya dua et kızım, o sana derman bulacaktır.

— Bana hiç kimse yardımcı olamaz Margalak Baba.

— Öyle değil evladım. Beni dinle ben seni Seslav manastırına götüreceğim. Orada Meryem ananın huzurunda dua edersin. O seni iyileştirecektir.

— Teşekkür ederim Matey Baba, lakin benim hayatım artık battı. Kimin ihtiyacı var bana, beni kim seviyor – dedi gözyaşlarına boğulmuş bir şekilde Elka ve yanına oturdu.

O yalın ayaktı, başörtüsü yoktu ve soğuktan tir tir titiyordu.

Matey Baba üzerindeki abayla onu sardı.

— Ağla kızım ağla, derdin hafifler.

Rüzgâr aynı şiddetiyle esiyordu. Eski kavaklar dallarını oynatıyor ve ağlarmış gibi ses çıkarıyorlardı. Yaprak ve kuru dallar düşüyordu suya.

— Matey Baba ben artık nasıl yaşarım, insanlardan utanıyorum – dedi soğuktan donmuş bir halde Elka.

— Bunu düşünme evladım, hepimiz günahkârız, hepimiz yüreğimizde birer acı taşıyoruz. Tanrı merhametlidir. İyileşeceksin ve acı çektiğini unutacaksın. Çocuğunu büyüteceksin ve ona sevineceksin. Umudunu kesme sakın.

— Teşekkür ederim Matey Baba.

— Şimdi kalk da gidelim. Bak donmuşsun. Hadi kalk evladım!

İhtiyar adam kalktı ve hasta geline kalkması için yardımcı oldu. Belinden tuttu ve baba şefkatiyle;

— Hadi gidelim evladım, dedi.

Merhamet ve acının iki garip hayali gibi geri döndüler. Fırtına kasıp kavuruyor, saçlarını savuruyordu. Bentten akan sular korkutucu bir şekilde gürlüyordu. Bulutlar tekrar ayı kapladı.

XI

Elka ağır hasta olarak yatağa düştü. Meryem Ananın kerametli resmini öpme niyeti gerçekleşmedi. Kısa süre sonra vefat etti. Ahşap sandığın içinde artık ebedi rahatlık ve sakinlikle yattı. Fırtınalı bir kış günü cenazesini kaldırdılar. Toprak çamur içindeydi. Arabanın önünde çıplak başıyla Matey Baba yürüyordu. Kar gibi beyaz saçları karmaşıktı. Arabanın üzerinde tabutun kenarında Yovka oturuyor ve sesle ağlıyordu. Arabanın ardından nineler ve yıkılmış halde Yordan Baba yürüyordu. İnsanlar uzun süredir onu görmediğinden dolayı şimdi kır saçlarla, zayıflamış ve solmuş yüzünü görünce şaşırıyorlardı. Elinde Zaharinço'yu götürüyordu. Çocuk yavaş yavaş yürüyor ve eliyle gözlerini ovalıyordu. Ne olduğunun farkında bile değildi ama toplu üzüntü ve teyzesi Yovka'nın çığlıkları

yüreğini yaralamıştı. Petir ağlıyordu. Bojan ise cenazeye katılmamıştı. Köy dışında bir tarlayı avlu içine alıyordu. Cenaze mezarlığa giderken yanından geçti. Yabancıymış gibi sadece şapkasını indirdi ve cenaze yanından uzaklaşınca tekrar çalışmaya devam etti.

Gerak evde Margalak Baba'yla ve Zaharinço'yla evde yalnız kalmıştı. O tek başına yaşıyordu ve herhangi bir yere gitmiyordu. Günden güne onun gücü de vücudunu terk ediyordu. Kulaklar artık duymuyor, gözleri de görmez oluyordu yavaş yavaş. Ayakları artık bedenini taşıyamıyordu. Kışları tüm gün sobanın yanında odasında duruyordu. Yazın kapının önüne çıkıp tüm gün güneşleniyordu. Petir'in karısı ona yemek getiriyordu ancak o yemek yiyemiyor kaşığı ağzına götürürken yemeği döküyordu. Biri nasıl olduğunu sorunca hemen cevap vermiyordu, biraz düşünüyordu, sonra da kendine yabancı biri gibi:

— İyiyim güneşleniyorum! diyordu.

Gözleri çöktü ve yaşarmaya başladılar. Sanki hep ağlıyormuş gibi görünüyordu.

Herkesi bıktırmıştı. Kimse onu istemiyordu ve acımıyordu artık. Sadece çabuk büyüyen Zaharinço sıkça yanına gidiyor ve ona kalkması için yardım ediyordu.

— Sağ ol evladım, sağ ol sen – diyordu ihtiyar adam ve başını okşuyordu.

Bir kış Petir Zaharinço'nun kulaklarına bir mendil bağladı ve

— Şimdi gidelim dedi.

Zaharinço nereye gittiğini bilmeden Petir'le gitti. Sadece sekiz yaşındaydı. Köylüler onları görünce sordular:

— Nereye böyle?

— Kasabaya götüreceğim ve ona iş bulacağım, dedi Petir acele bir şekilde.

— Ona kim bakacak ki – diye ekledi.

Zaharinço üzüldü. Ağlamaya başladı gizlice ama bir şey demedi. Gözyaşları gözlerinde donuyordu. Yol sonsuz kar çölünden devam ediyor, onlar da o yoldan ilerliyorlardı. Amcası öndeydi, Zaharinço ise ona yetişmeye çalışıyordu. Kalbinde sanki taş vardı. Bir şey nefesini tıkiyordu. Rüyadaymış gibi yürüyordu ve attığı her adımla doğup büyüdüğü, dedesinin, arkadaşlarının, yengelerinin, çam ağacının olduğu köyden daha da uzaklaşıyordu. Onları bir daha görebilecek miydi?

Birkaç sene sonra Gerakların o heybetli bahçesinden geriye hiçbir şey kalmadı. O parçalanmış ve sarılmıştı. Her tarafta çöp vardı. Petir'in karısı merdivenlerinin önünde ise domuzların içinde yattığı bir gölet vardı.

Petir harmanına engel oluyor diye, o heybetli çam ağacını kesti. Bu atalarının saygıyla hürmet ettiği yüce çam ağacı baltanın gücüne dayanamayıp yıkıldı ve uzun süre çamur içinde yattı.

Bojan emlak satın alıyordu. Onun cimriliğinin sonu yoktu. Yovka iyileşti ve kendisi damat adayı beklemeye başladı ama hep öyle eskisi gibi zayıf ve cılızdi.

Pavel hiç aramadı. Nerede olduğunu ve ne yaptığını kimse bilmiyordu.

İhtiyar Gerak ise iyice çöktü. Artık bin bir zorlukla güneşin altına çıkıyordu ve yılan gibi güneşleniyordu ancak sürekli üşüdüğünü söylüyordu.

Bir keresinde bir sıcak, güzel, aydınlık yaz günü Gerak meyhanenin önüne çıkmış güneşin altında güneşleniyordu. Margalak Baba yanından geçerken bir şey sormak için durdu. İhtiyar kımıldamadan yatıyordu. Başının etrafında sinekler uçuşuyordu.

— Yordan, Yordan! – diye Matey Baba seslendi ve omzunu itti.

Yordan Baba ise kımıldamadı.

Margalak üzerine eğildi, elini tuttu ve bir süre sonra;

— Ölmüş! İyice soğmuş! dedi.